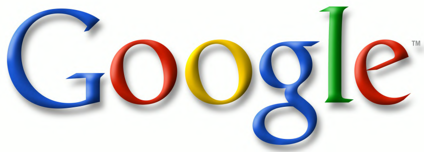
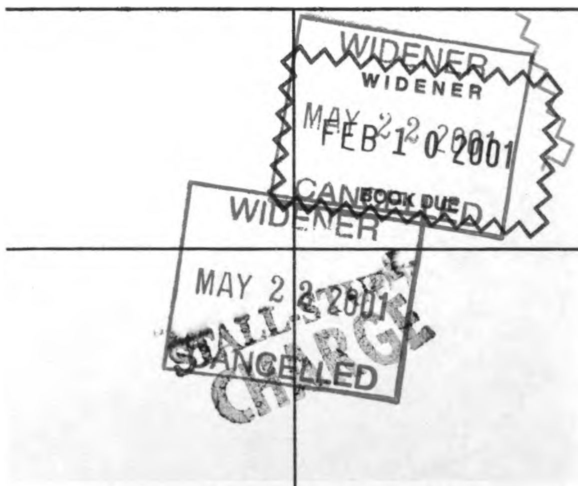
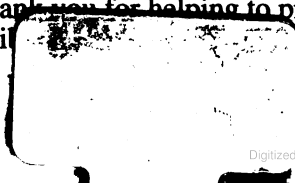
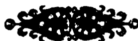

WIDENER
WIDENER
FEB 12 2001
BOOK DUE
WIDENER
MAY 22 2001
CANCELLED

րիստոս ողորմութեան իւրոյ արժանացուսցէ աղօթիւք ձեր ։

Թարգմանեցաւ ա̃ծայրին Յայտնութեանս մեկնութիւն 'ի Թուին Հայոց ՈԻԸ, 'ի սուրբ և 'ի հայրապետական Աթոռն՝ որ կոչի Հռոոմկլայ, չքնաղատեալ յադենական աղբերէն Եփրատայ, որ մատակարարէ բնակչացն զոմենայն մարմնական պիտոյս խնամօքն Աստուծոյ՝ ընդ հովանեաւ աստուածընկալ Նշանին Վանկոյ, և այլ սքանչելի սրբոցն՝ որ հանգուցեալ են անդր 'ի փառս Աստուծոյ ։ Իսկ․ սրբաքանեցաւ 'ի Նշանագրութենէն քերթողական արհեստիւ 'ի յապահով անապատս 'ի սուրբ Գէորգ, 'ի մէջ լերինս Տորոսի՝ որ է 'ի Գահ Կիւլիկիոյ և 'ի սկիզբն Պամփիւլեայ, ձեռամբ Նըւաստ եպիսկոպոսի Նորին մայրաքաղաքի Տարսոնի՝ տառապելոյս Ներսիսի, շնորհօք և ողորմութեամբ Քրիստոսի, որ է օրհնեալ յաւիտեանս․ ամէն ։

առեալ փութացայ գրովքն 'ի Հայրապետական աթոռն, առ տէրն իմ կաթողիկոս՝ սուրբ Գրիգորիոս. զոր ծանուցեալ՝ ուրախ եղև յոյժ, և հրամայեաց թարգմանել 'ի ձեռն մետրապօլտին Ցերապօլսի՝ Կոստանդեայ, որ անդ 'ի ներքոյ սրբոյ Հայրապետին հովանւոյ հանգչէր. և սկսեալ օգնականութեամբն Աստուծոյ և սրբոյ տանն՝ [1] նա 'ի թարգմանել և ես 'ի գրել, վերընծայեցաք եկեղեցւոյ Հայաստանեայց ուսումնասէր մանկանց զայս սքանչելի և աստուածային Ցայտնութեանս մեկնութիւն։

Աղաչեմ զընթերցօղսդ և իմաստութեան զսիրօղսդ, յիմանալ զխորս իմաստիցն Աստուծոյ քննութեամբս՝ զսուրբ Հայրապետն Հայոց զտէրն իմ զԳրիգոր, զբարեմիտն և զբարեսէրն և զառիթն թարգմանութեանս և զհրամայօղ, մաղթեցէք 'ի Քրիստոսէ յաստիս խաղաղութեամբ պահել, և 'ի հանդերձեալն սրբոց իւրոց յերկնից արքայութիւնն ժառանգակից ընդունիլ. այլ և զԿոստանդին մետրապօլիտն՝ որ թարգմանեաց, և զԲասիլ կրօնաւոր՝ որ զօրինակս ետ, Ք.ը-

1 Բ Օրէն. ուղէն Տնն։ Մի օրէն. Տնն։

թեանուլն զՅայտնութիւնն Յովհաննու՝
տաղնապէի յանձն իմ առ 'ի յոչ գիտել
զլուծումն բանից սքանչելեաց . և այժմ
և անդր խուզելով զմեկնութիւն նորին
'ի մերս բարբառ՝ ոչ գտի ։ Յետ որոյ
եհաս ինձ ընթանալ 'ի մեծն Անտիոք ,
և շրջելով յորս անդ վանորայք Հոռո-
մոց և Փռանգաց , այս տենչումն բոր-
բոքէր 'ի միտս իմ. ուստի և քննեալ
գտի 'ի գրեանս հռչակաւոր ուխտի սըր-
բոյն Պօղոսի 'ի քաղաքի անդ զմեկնութի̃
Յայտնութեանս 'ի լունպարտ բարբառ ,
'ի նոյն գիր՝ որով վարին Փռանգք, երկուց
մեկնչաց արարեալ (Անդրէի և Արետա-
այ) [1]. և փափագելով թարգմանել՝ ոչ
գտի զոք որ յայսմ բարբառոյ 'ի հայս
կարէր յեղաշրջել ։ Ապա ելեալ արտաքոյ
քաղաքին 'ի սուրբ լեառնն՝ որ 'ի հիւ-
սիսոյ կողմն անդր , 'ի մի վանորէիցն Հո-
ռոմոց՝ որում անուն էր Բէթիաս , առ
ումն արգելական միայնակեաց՝ որոյ ա-
նուն Բասիլ , կնքեալ գտի զցանկալին 'ի
հելլենացի բարբառ և 'ի գիր , ուղղա-
բան և վայելուչ , որ լեալ էր Աթանա-
սի պատրիարգի նորին քաղաքի ։ Եւ
խնդրեալ աղաչանօք 'ի բարեմիտ առնէն՝

1 Մի օրինակ և եթ ունի Նուտանս մեկնչաց ։
'ի փոխադրէ յաւելեալ ըստ

որ թաղէր. և մեք մնացաք նախատինս դրացեաց մերոց մինչև 'ի լրումն թուիս, ՌԾԷ. յորում ամի վերապատուեցաւ թագաւոր Հայոց Լևոն՝ որ յԱռուբինեանց, բարեպաշտ և յաղթօղ Աստուծով. որոյ հռչակ սրբութեանն շարժեաց զմեծ ինքնակալն հին Հռոմայ՝ զՀենրի (Ենրիկոս)՝ և նոր Հռոմայ՝ զԱլէքս. որք պըսակեցին զնա թագամբք պատուականաւ յեկեղեցին Տարսոնի՝ որ իմ անարժանութեամբս հովուի։ Զսա Քրիստոս Աստուած մեր շնորհեսցէ մեզ երկայնութեամբ աւուրց և անփոփոխելի յաղթութեամբ, և 'ի փոխելն աստի՝ սրբոց թագաւորացն արասցէ պսակակից և խորանակից 'ի լուսեղէն յարկսն. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Բ.

Յիշատակ աւետիս գտողի Տեառն Ներսիսի գերահռչակ վարդապետի, զոր գտեալ 'ի մեծն Անտիոք՝ գրեաց զսա 'ի լուսաւորութիւն հոգւոց։

Ես Ներսէս նուաստս 'ի Քրիստոս և վարդապետս յուսումնասիրաց, վերջին և նուաստեալ ժամանակի ծնունդ, յըն-

1 Օրէնակ մի գրչի մերոյն [illegible] եղանս։ զՀենրիկ. եւս մեծն՝ [illegible]

ընդ որ և զքննութեամբ մեկնութիւն սորին ածի յեկեղեցիս Հայոց ։

Արդ՝ որք յետ մեր լինիք սիրն ընթերցողք, և պայծառութեան աստուածաբան մատենիս վայելողք, տացէ ձեզ շնորհ սուրբ Հոգւոյն քաղցրութեամբ առնուլ 'ի քիմս մտաց հոգւոյ զբանս Աստուծոյ՝ որ անուշ է քան զմեղր բերանոյ ։ Բայց զի՝ արդարև յիմանալն 'ի սըմանէ՝ Թիկունս դարձուցանէք ատելութեամբ ըստ երգողին՝ յամենայն ճանապարհաց չարաց, այլ թէ և առ մեզ ողորմութիւն ցուցանէք մաղթելով 'ի Տեառնէ քաւութիւն, և ձեզ լիցի թողութիւն ըստ հրամանի իրաւախօսին, որ վարեցաք զաշխարհս 'ի ժամանակիս՝ յորում էանց սորին վայելչութիւնն ։

Բայց զի՝ ակներև աչաց մերոց՝ սուրբ և աստուածակոխ քաղաքն Երուսաղէմ յափշտակեցաւ 'ի սպասաւորութէ քըրիստոնէից՝ որով Իսմայէլացւոցն 'ի ՈՒՋ թուին Հայոց. 'ի վերայ որոյ բազում արեանց հեղմունք եղև Լատինացւոց բազմացեղ ազգաց, որք դասդաս առագաստեալ նաւօք և քաջապինդ հաւատով և սրտաջան արութեամբ հասին 'ի Պաղեստին, և անդ դիակնացեալք շուրջ զքաղաքաւն ըստ երգոյն՝ և ոչ ոք էր

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Ա.*

Զայս յայտնութիւն աստուածաբան աւետարանչին Յովհաննու՝ սրբոց հարցն մերոց վարդապետութեամբ պատուեալ 'ի պէտս վկայութեանց, զերծաւ 'ի գայթակղութենէ կարծեաց ոմանց՝ որ այլանդակս իմացան զսմանէ։ Քանզի մեծըն Դիոնէսիոս յաստուածաբանական ճառսն հիւսեաց զվկայութիւն սորա, և Իրենէոս Մեգաղու եպիսկոպոսն, Գրիգոր աստուածաբանն 'ի հրաժարական ճառսն, Գրիգոր Նիւսեայ՝ յեպիսկոպոսացն ժողով, և մեծն Կիւրեղ, Մեթոդիոս, և Հիպողիտոս, նաև անփորձն Որոգինէս. զոր պատուեալ է եկեղեցի՝ ըստ նոցին հաւանութեանն տարացուցի դասեաց 'ի կարգ աստուածաշունչ նորոց կտակարանացն։ Որոց եղեալ և մեք ընթացակից՝ 'ի սուրբ եկեղեցւոյ մանկունս աւանդեցաք զոյն 'ի դասակարգութիւն առաքելական մատենիցս, որպէս որդւոյն զառաքելական յայտնութիւն. և աստուածաբան որարաւ վերըստին երիւրեալ 'ի հելլենացւոցն իմով նուաստ Ներսիսի Թարգմանութեամբ;

* Բ Օրինակքն և եթ ունին զառաջին յիշատակարանս զայս։

նէ կիզեալ մաքրէ . զոր օրինակ զարեգականէ առեն, թէ 'ի վերայ ջրով լցեալ ապակւոյ[1] 'ի սաստիկ ծագելն՝ հուր արտաքս արծարծէ ։

Արդ՝ մեք աման եմք կենդանի ջրոյ սուրբ Հոգւոյն, մաքրեալ հաւատով որպէս զապակի, միշտ առաջի կայցուք աղօթիւք արդարութեանն Արեգական, զի ծագմամբ ճառագայթի իւրոյ՝ արծարծէ 'ի մէնջ զհուր երկիւղի և սիրոյ՝ զկիզիչս մեղաց ։ Այլ որ զամենեցուն կամի զփրկութիւն և 'ի գիտութիւն ճըշմարտութեան զհասանելն, ծագեսցէ 'ի սիրտս ամենեցուն զլուսաւորութիւն գիտութեան փառայն իւրոյ՝ շնորհօք Քրիստոսի իւրոյ, ընդ որում Հօր ամենակալի՝ և կենդանարար սուրբ Հոգւոյն վայելէ փառք իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս . ամէն ։

1 Բ Օրին . Ի վերայ ջրոյ լցեալ ապակիս ։

ՎԵՐՋ.

ան է, զի յուսոյն եկեալ է՝ որ արդեամբք գալոց է. որպէս և մեք՝ զի յուսով անմահ եմք, սպասելով մարմնական մահուն, ակն ունելով պատրաստեալ բարեացն ժառանգութեան՝ յոր վայելեն սիրողքն Աստուծոյ և պատուիրանի նորին կատարողք: Իսկ սէրն ծնանի ՚ի սրբեալ սրտէ խոնարհութեամբ և հեզութեամբ և երկայնմտութեամբ, և ՚ի սիրոյն ծնանի աղօթք անպղտոր և խաղաղութիւնն ընդ Աստուած: Իսկ մերկացեալ հոգւոյն յերկրաւոր իրացս, և մերձ եղելոց յերկնայինսն աղօթիւքն և սիրով, առաջի կայ մարտ և պատերազմ ՚ի հակառակամարտ թշնամեացն. քանզի սովոր է յառնել[1] ՚ի վերայ այնպիսեաց՝ որք առ Աստուած պաղատանօք զսիրտս իւրեանց մերձեցուցին, զապականարարըն ՚ի նոսա արկանել զսերմն, և յաստուածայնոյն ջանալ քեցել ՚ի միաւորութենէ, զի մի ՚ի սաղմոսելն՝ հուր սիրոյն բորբոքեսցի առ ՚ի կիզել զնորին մեքենայսն. սակայն "Աստուած մեր հուր ծախիչ է". և որքան պղտոր առ նա խորհին խորհրդով, թէպէտ և առ փոքր մի առնին զհարուածս մեղաց, ջերմ և հրակերպ դիմօքն զխռիւս մեղացն ՚ի նոցա-

1 Բ Օրէն. Առնել:

բիկ և զահաւորս են դ կնիք բանիցս զս-
պառնալիս. քանզի յանդուգն է այսպի-
սի չարագործութիւնս, և մոլորութեան
պատճառ զկնի եղելոցն, զոր քաւ լիցի
մեզ յանցանել, և 'ի ներքոյ այսմ վկայ-
ութեանս դատել, 'ի ձեռն պակասե-
ցուցանելոյն՝ կամ առաւելացուցանե-
լոյն։ Այլ սորաբար միայն զգրոյն յաւ-
կութիւնն և զկարգադրութիւն բանիցն՝
դիւրահաս. քանզի այսպէս ուղղութիւ
հայեցողն 'ի գիրս՝ արտաքոյ միայ զա-
տապարտութեանս։ Այլ մանաւանդ և
որպէս զհաւատարիմ ունանս՝ որ սայ
ծառայակցացն 'ի ժամու զկերակուրն,
առ տէրն մոցէ. զի բազում միջոց է մեր
գիտութեանն՝ և նոցա, և քննել զգիրս
ամենայն՝ 'ի տեառնէ առաք հրաման։

« Ասաց՝ որ վկայեացն զայս. գամ եւ
վաղվաղակի. ամէն։ Եկն տէր Յիսուս Քրի-
ստոս։ Շնորհք տեառն մերոյ Յիսուսի
Քնի 'ի վերայ ամենայն սրբոց. ամէն ջ։
Վկայեաց Քրիստոս. սատացելոցն՝ թէ յետ-
քինէ և յայտնութիւնս. և նա գայ վաղ-
վաղակի որպէս խոստացաւ՝ սաստ 'ի յան-
դիմանութիւն անհաւատիցն և 'ի պար-
ծանս հաւատացելոցն։ Եւ զի ասաց՝
« Եկն տէր Յիսուս Քրիստոս, զե՛ս հա-
ւատարմութիւն զալստեանն հաստա-

եմ. և որ լսէ՝ ասելով թէ եկ »։ Հոգին սուրբ զոր ընկալաք 'ի նմանէ՝ այսինքն 'ի Քրիստոսէ, հարսնացոյց զմեզ նմա, և միշտ աղաչեմք զուստեանն, և աղօթեմք ասելով՝ «Եկեսցէ արքայութիւն քո »։

« Եւ որ ծարաւի իցէ՝ եկեսցէ, և որ ոք կամի առնուլ զջուրն կենաց ձրի »։ Ծարաւի գիտութեան և ճշմարիտն կենաց հաւատոյ, որ ոք եկեսցէ ասաի ըմպել՝ զմայլի և ուրախանայ՝ անձառին իմաստութեան հաղորդեալ։

« Վկայեմ ես ամենայնի՝ որ լսէ ըզբանս մարգարէութեան գրոցս այսմիկ. թէ ոք յաւելցէ 'ի սա՝ յաւելցէ Աստուած 'ի վերայ նորա զեւթն հարուածսն գրեալս 'ի գիրս յայս։ Եւ եթէ ոք պակասեցուսցէ 'ի բանից մարգարէութեան գրոցս այսմիկ, պակասեցուսցէ և հատցէ Աստուած զբաժին նորա 'ի ծառոյն կենաց, և 'ի քաղաքէն սրբոյ՝ որ գրեալ է 'ի գիրս յայս »։ Ի դէպ է լինել ոմանց հերձուածողաց յայնմ ժամանակի՝ որ զայս առնէին. կամ թէ մարգարէական հոգւով զկնի եկելոցն զգուշացաւ, որպիսի եղև Արտեմոն՝ և իւրն ժողով, և չարքն Մանիքեցիք՝ որ եղծանէին[1] զբանս սուրբ գրոց. վասն այսո-

1 Բ Օրին. Եղծանեն։

յիրաց կենցաղոյս՝ որ զինչ և իցէ զբաղ-մանց . ընդ սոսա երջեն և սիրողքն սը-տութեան և ունայնութեան աշխարհի ։

ԴԻ : ԵՕԹԱՆԱՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ձի եկեղեցի և որ 'ի նմա հոգին՝ ընդունին զՔրիստոսի յայտնութիւնն . և վասն անիծից՝ որոց յաւելուած 'ի գիրս մուծանեն ։

« Ես Յիսուս առաքեցի զհրեշտակ իմ վկայել զայս ձեզ եկեղեցեաց »։ Հրեշտակն 'ի դիմաց Քրիստոսի խօսի . քանզի պատգամաւոր է նորին հրամանացն ։ Ձեզ ասէ եկեղեցեաց, այսինքն՝ եւթինցն առ որս 'ի սկզբանն խօսեցաւ, և նոքօք ամենայն աշխարհի ։

« Ես եմ արմատ և սեռ 'ի Դաւթայ »։ Արմատ Դաւթի Քրիստոս՝ որպէս Աստուած, և սեռ նմա՝ զի ըստ մարմնոյ 'ի նմանէ բուսաւ ։

« Եւ աստղ պայծառ առաւօտին »։ Աստղ ինքն է առաւօտին, որ ընդ առաւօտն ծագեաց յերրորդ աւուրն . և յետ երեկոյի այսմ կենցաղոյս՝ ընդ առաւօտն հասարակաց յարութեն՝ սրբոցն երևեսցի, և 'ի տիւ ածէ զմեզ յանվախճան ։

« Եւ հոգի՝ և փեսայն՝ որ գալոցն

ցեալ զամբարշտութեանն վարձս՝ ըղտանջանս, և զարդարութեանն՝ զփառս. 'Ի կամս այնուհետև տպաւորեան առնէ զընտրողութիւնն, և զիւրն փութանակի զգալուստն խոստանայ ։

«Ես եմ ալփա և ով, սկիզբն և կատարած, առաջին և վերջին» ։ Ոչ յառաջ քան զիս Աստուած գոլ, և ոչինչ քան զիս՝ որոյ սկիզբն ծերագոյն, և ոչ աստուածային թագաւորութեանս և իշխանութեանս է վախճան. ասացաւ վերագոյնդ բազում անգամ՝ և 'ի վերայ Քրիստոսի ըստ անօրէնութեանն ։

«Երանելիք են որ պահեն զպատուիրանս Նորա. Նոքա ունին իշխանութիւն ուտել 'ի փայտէն կենաց՝ և մըտանել ընդ դրունս քաղաքին» ։ Ճշմարտապէս երանութեան արժանիք են այսպիսիքս, և իշխանութիւն ունին յանանց կեանսն հանգչել ընդ փայտին կենաց Քնի Աստուծոյ մերոյ, և մտանեն աստ ընդ դրունս առաքելական վարդապետութեցն ։

«Այլ ելցեն արտաքս շունք, և դեղատուք, պոռնիկք, և կռապաշտք, և ամենեքեան որք սիրեն զստութիւն» ։ Շուն ասէ՝ ոչ միայն զամօթալի գործողն, այլ և զապականեալ ցանկութիւնս

ակիցք են մեր ճշմարտապէս, որպէս և խոստովանին, նա՛և ընդ մեզ երկրպագուք Աստուծոյ. երկրպագելի է միայն սրբարիչն 'ի ստեղծուածոցս՝ 'ի մէնջ և 'ի նոցանէ ։

ԳԼՈՒԽ
ԵՕԹՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋԻՆ

Զի ոչ հրամայեցաւ նմա կնքել, այլ քարոզել զաւետիսս ։

“ Եւ ասէ ցիս դարձեալ. մի՛ կնքեր զբանս մարգարէութեան գրոցս այսմիկ. քանզի ժամանակս մերձ է ”։ Քանզի՝ վասն այսորիկ ասէ ծանեաւ, զի և այլոց յայտնեսցես զոր 'ի սմա պատուիրեմ ամբարշտաց՝ և զփառս արդարոցն ։

“ Որ ամբարշտելոցն է՝ ամբարշտեսցի, և որ աղտեղանալոցն է՝ աղտեղասցի, և որ արդարանալոցն է՝ արդարասցի, և որ սրբելոցն է՝ սրբեսցի. ահա ես գամ վաղվաղակի, և վարձք իմ ընդ իս՝ հատուցանել իւրաքանչիւր ըստ գործս իւրեանց ”։ Սովորութիւն է մարդկան զբարին սիրել և 'ի չարէն հրաժարել՝ յորժամ ծանուցեն գիտեն ։ Որդ՝ ցու-

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹԱՆԱՍՆԵՐՈՐԴ

Զի արժանահաւատ է տեսիլ առաքելոյս:

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

«Ես Յովհաննէս լուայ և տեսի զայս ամենայն. և յորժամ լուայ և տեսի, անկայ և երկրպագի հրեշտակին՝ որ ցուցանէր ինձ զայս ամենայն: Նա ասէ ցիս. մի՛ անկանիր առաջի իմ՝ և երկիր պագաներ. քանզի և ես ծառայակից քո եմ և եղբարց քոյ՝ որ պահեսցեն զբան մարգարէութեան գրոյս այսորիկ. Աստուծոյ երկիր պագ»: Այս է առաքելոյս սրբոյ սովորութիւն, կնքել զպատմութիւն իւրով վկայութք, քանզի այսպէս ասաց և յաւետարանն. «Այս աշակերտ է՝ որ վկայեաց վասն այսորիկ, որ և գրեաց իսկ զայսոսիկ»: Նոյնպէս և 'ի աւետարանս կատարումն վկայէ, թէ ես լուայ և տեսի իմանալոյն աչօք և ունկամբք. և հաստատէ թէ առանց կարծեաց՝ իւր է տեսիլս աւետարանչին: Բայց դու տես զհրեշտակն՝ թէ որպէս 'ի բաց հրաժարէ յերկրպագութենէ առաքելոյս երկիւղիւ. այսպէս արար և առ Դանիէլ՝ Գաբրիէլ. քանզի ծառայ-

ցանկել անսողական հայեցողութեամբ , և աստուածային քաղաքավարութեամբ և խոնարհ սրտիւ զոհէր աղաչել. զի փրկեսցուք յորոց հալածենն զմեզ ։ Մ՚ի ընդ բազմամբ երկրաւոր իրացս պաշարեսցին անձինք մեր՝ և յանձնառ յուսոյն բաժանեսցին . այլ դարձցուք ՚ի կամաց չարին , և գնասցուք զհետ հրեշտակացն վերակացուաց՝ ճգնութեամբ . վերելս ՚ի սրտի դնել , և ողբալ զհեղգութիւնսըն , մանաւանդ և խորհել[1] ՚ի Դաւթեան երգն . « Պատրաստեցայ և ոչ խռովեցայ ՚ի պահել զպատուիրանս քո » . որք ՚ի պահելն լուիցուք ՚ի բարի Տեառնէն » , « Ազնիւ ծառայ՝ բարի և հաւատարիմ , մուտ յուրախութիւն տեառն քում » . յորում փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնն , այժմ և միշտ և յաւիտեանս . ամէն .

1 Բ. Օրին. խոնարհել ։

վաղակի»։ Ո՛վ Աստուած մարգարէից է Քրիստոս՝ ահա հաստատէ. նա առաքեաց զՀրեշտակ իւր և եցոյց Յովհաննու զտեսիլն՝ որ լինելոց է վաղվաղակի. զի հաղորդ առնէ յուշս տեսեան որպէս որ երեկի՝ զի անց ։ Արդ ոչ անգիտանայ Քրիստոս ո՛չ զժամն և ոչ զօրն հանդերձելոյ դատաստանին, զի ՚ի նմա ամենայն գանձք իմաստութեան և գիտութեան ծածկեալ կան, յորոյ դիմաց պատգամաւորի աւետարանիչս՝ հրեշտակ ասելով։

« Ահա գամ վաղվաղակի. երանի որ պահէ զբան մարգարէութեանս զայս»։ Սովորութիւն է մարգարէիցն, զի որպէս յիւրեանց դիմաց բազում անգամ զպատգամս Աստուծոյ ասացին ։ Նա և վաղվաղակի գալն՝ յայտ առնէ զփոքրկութի կենցաղոյս համեմատութեամբ[1] առ հանդերձեալն յաւիտեան, զի իւրաքանչիւր վախճանիւ յանկարծակի և համառօտ է կատարումն. քանզի ոչ գիտեմք թէ յոր ժամ գող օրհասական մահուն եկեսցէ. վասն որոյ հարկ է արթնութեամբ հսկել, զմէջս պնդել ՚ի գործս բարեաց, և զճրագ մեաց լու-

1 Բ Օրին. համեմատելով։

տեսնիցդ ։ Գիշեր՝ ոչ զգալի և ոչ մեղզաց է սնոդ. ոչ մնանէ, զի իբրև զարեգակն ծագին արդարքն յարքայութեան երկնից, ըստ որում ասաց Քրիստոս. յարում և յաւիտեանս թագաւորեսցեն ընդ Նմա ըստ առաքելական յուսոյն, «Եթէ համբերեսցուք, ասէ, ընդ Նմին և թագաւորեսցուք ։

ԳԼ. ՎԱԹՍՆԵՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Զի Աստուած է մարգարէիցն Քրիստոս՝ և տէր հրեշտակաց ։

«Եւ ասէ ցիս. այս բանք հաւատարիմ է և ճշմարիտ ։ Մինչև ցասա հրեշտակին զանեսելն զոր եցոյց՝ սփռեցայ և եգ առաջի երկրպագելոյս, այսուհետև յինքենէ խօսի, և կնքէ զասացեալս և զերևեալս ։ Հաւատարիմ է ասէ՝ և ճշմարիտ, զի 'ի ճշմարտութեանն Հօրէ յայտնեցաւ. և ոչ է դիւական երևմունք և պատրանք՝ որպէս և սովոր են նոքա ։

«Եւ տէր Աստուած մարգարէից սրբոց՝ առաքեաց զհրեշտակ իւր ծառայից իւրում ցուցանել զոր լինելոց է վաղ-

տութիւնն. 'ի ներքոյ նորին զաւակացն ա-
մենայն ազգք, և յիւրաքանչիւր հոգե-
կան վիրացն՝ բժշկեցան ։

"Եւ նզովք անդ ոչ ևս էին "։ Նզովք՝
որոշումն ասէ, և յատկապէս որոշեալ
է 'ի բարկութենէն Աստուծոյ բանսար-
կուն, որ յայն օրհնութեան հանգիստն
ոչ մտանէ իւր խռովարար կամօքն ։

"Եւ աթոռն Աստուծոյ և գառին
նորա էր 'ի նմա. և ծառայք նորա պաշ-
տէին զնա. և տեսանէին զերեսս նորա.
և անուն նորա գրեալ էր 'ի ճակատս
նոցա "։ Ո՜վ երանելի պաշտպանութեան[2]
որ շուրջ լինի զաթոռովն երկնաւոր թա-
գաւորին 'ի հաւատարիմ ծառայիցն, որք
դէմ յանդիման տեսանեն զնա, ոչ օրի-
նակաւ՝ այլ ճշմարտութեամբ, որպէս
սուրբք առաքեալքն 'ի լերինն, յորոց 'ի
սրտիցն ճակատ տպաւորեալ է անունն
Աստուծոյ ։

"Եւ գիշեր ոչ անդ, և ոչ է ինչ անդ
պէտք ճրագի և լուսոյ արեգական, վասն
զի տէր Աստուած լուսաւորէր զնոսա.
և թագաւորեսցեն յաւիտեանս յաւի-

1 Բ Օրին. Եւ իւրաքան-
չիւր 'ի վիրացն ։

2 Ա Օրին. Պաշտպանու-
թիւնն ։

Թուոյ Աստուծոյ անուանէ, և անդ բա-
տրահեցու․ և ընդ դհրապարակ արբոյ
քաղաքին, որպէս գրէ Մեծն Դիոնեսիոս:

«Այլ զեզերբ գետոյն սատի և ան-
ոփ ծառս կենաց, որք բերէին պտուղս
երկոտասան, ըստ միոյ միոյ ամսոյ տայ-
ին զպտուղս իւրեանց»: Պետս Հոգւոյն
սրբոյ աղդմանն արբուցանէ[1] զանկեալս
'ի նմա զսուրբս, զորս փոյթ կենաց ան-
ուանեաց: Երկոտասան պտուղս կոչէ,
քանզի՝ ոչ է անդ ձմեռն մեղաց, այլ
հանապազ զպտուղ անճառելի 'ի մէջ
առաքինութեանցն պտղաբերեն արժա-
նացեալքն այնմ բնակութեան: Դար-
ձեալ կարելի է և այլով օրինակաւ առ-
նել այսմ վայրի զքննութիւնս, զի գի-
տէ կենարար[2] Հոգւոյն շնորհ՝ որպէս և
ասացաւ: Իսկ ծառ կենաց՝ Քրիստոս,
որ միշտ անօրինաբար զօրանայր 'ի Հո-
գւոյն. 'ի նմանէ պտղաբերեցան երկո-
տասան առաքեալքն յամի և յամիսս մար-
մնով երևելոյն:

«Այլ տերև ծառոյն՝ էր բժշկութիւն
հեթանոսաց»: Տերև է կենացն փայտի՝
Քրիստոսի աշխարհակեցոյց վարդապե-

1 Ա. Օրին. Արբուցանէր: 2 Բ. Օրին. կենդանարար:

«Եւ գիշեր ոչ եւս լինէր 'ի նմա, այլ փառք եւ պատիւ ազգաց. եւ ոչ մտցէ անդ ամենայն չարակամ եւ պիղծ եւ ստութիւն, բայց միայն որք գրեալ են 'ի դպրութիւն կենաց Գառինն»։ Փառք եւ պատիւ ժառանգեն անդ հաւատացեալքն 'ի Քրիստոս յիւրաքանչիւր ազգաց. իսկ որք վերջացան յայսմանէ՝ արտաքոյ մնան, քանզի՝ զի՞նչ հաւատարութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի։

ԳԼ. ՎԱԹՍՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ.

Վասն մաքուր գետոյն՝ որ յԱթոռոյն արտաքս հոսեցաւ։

«Եւ եցոյց ինձ մաքուր գետ կենդանի ջրոյ սառնատեսակ, որ ելանէր յաթոռոյն Աստուծոյ եւ Գառինն. եւ գնայր ընդ մէջ հրապարակաց քաղաքին»։ Ամենք յասափ եկեղեցւոյս հոսեալ տեսեն զգետն, այսինքն՝ զվերստին ծնեցելոցն մկրտութիւն, որ 'ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ ներգործի։ Սակայն մեք յիմանալիսն տեսանեմք զնորին երկրպագելի Հոգւոյն ներգործութիւն, ըստ սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանին. քանզի իջանէ 'ի գերագոյն էութիւնս անմարմնոցն՝ զօրս ա-

դատեն »։ Որպէս զգայականաց՝ ճառա-գայթ արեգական, իմացականաց՝ գի-տութիւնն լոյս է. և աստ՝ գիտութիւն փառայն Աստուծոյ լուսաւորէր զքա-ղաքն. և արդարութեան արեգակն Քրիստոս՝ էր 'ի նմա ճրագ, լաւ որում մաղթեաց 'ի Հօրէ. «Կամիմ զի ուր ես իցեմ, և սոքա ընդ իս իցեն, զի տեսա-ցեն զփառս իմ զոր ետուր ինձ»։

«Եւ գնային հեթանոսք 'ի լոյս նո-րա. և թագաւորք երկրի լուսազգեաց լինէին 'ի փառաց նորա։ Եւ դրունք նո-րա ոչ փակէին 'ի տուէ և 'ի գիշերի. այլ բաց կային հանապազորդ»։ Փրկեա-լքն 'ի հեթանոսաց 'ի Քրիստոս հայե-լով մտանեն յերկինս. և որք թագաւո-րեցին յերկրի 'ի վերայ մարմնական ախ-տից՝ զփոխարէն առաքինութեանցն ըն-փառս 'ի նմանէ ընդունին։ Ոչ փակել դրանցն՝ յայս տանէ զառաքելական վար-դապետութեանն ուսումն, թէ բաց է ամենեցուն կամեցողացն ուսանել, թէ 'ի գիշեր մեղացն իցեն որպէս զԿիպրի-անոս, կամ 'ի տիւ առաքինութեանն իբրև զԿոռնելիոս[1]։

1 Բ Օրին. Որպէս և Կիպրիանոս ... այլ և Կոռնելիոս։

ւանդ եւ ե՛ս գերազանց և բազմակատար և սքանչելապէս զայնմ՝ անեղելոյ պայծառութիւն, քանզի առաւ քան զոսկի մաքուր և սառնատեսակ երեւեցաւ։ Եւ զայսպիսի գոյնս ՚ի մարմնական նիւթս ՚ի միասին խառնել մեզ անկարելի է, ուրով ուսանիմք՝ թէ պայծառութի̅ վերին իմացական քաղաքին գերազանցեալ է հայեցողութեան և լսելութեան մտաց։

« Եւ տաճար ոչ տեսի ՚ի նմա, քանզի տէր Աստուած ամենակալ տաճար էր ՚ի նմա՝ և Գառնն »։ Տուն վասն յօդոցդ պահելոյ զանկարութիւն մարմնոյս. իսկ իմանալի հոգին բնակէ յԱստուած հայեցողութեամբն, որպէս և նա ՚ի սմա՝ նախախնամութեամբն, ըստ այնմ. « Կացէք դուք ՚ի յիս՝ և ես ՚ի ձեզ ». ապա զի՞նչ պիտոյ էր նոցա տաճարն, բնակելոցն յԱստուած առփայլմամբ սիրոյն՝ որով կեամք և շարժիմք և եմք։ Իսկ գառն է որ վասն մեր զենաւ Քրիստոս, զոր յայտ առնէ գոյութեամբ մարմնոյ ընդ կենդանարար աստուածութե̅ն երեւեալ։

« Եւ քաղաքին չէին պէտք արեգական և լուսնի, զի լուսաւորեսցեն զնա, քանզի փառքն Աստուծոյ լուսաւորէին զնա յամենայն ժամ. և ճրագ ՚ի նմա

ցնծայ՝ ի վեհերոյ նոցին զուարթ ուրախութենէն, մեղադրողացն մաղթեմ՝ ներել. քանզի յատկութիւնքն զմիաբանականն նոցա նոյնութին յայտ արարաք, քան նմանութե հիւսուածոց ընդ միմեանս յեռեալս ։

« Այլ էին երկոտասան դրունք յերկոտասան մարգարտոց՝ միաձև. և իւրաքանչիւրոցն դրունք էին մի մի դուռն ՚ի միոյ միոյ մարգարտոց »: Երկոտասան դրունքն յայտ առնեն զՔրիստոսի զաշակերտսն, որք զճանապարհ և զդուռն երկնից բացին. իւրաքանչիւր ոք էր մարգարիտ՝ վասն ողորկութեան և պայծառութեան և մաքրութեան վարուցն ։

« Այլ ընդարձակութիւն քաղաքին ոսկի մաքուր՝ որպէս զապակի պայծառ »: Թէպէտև սա միտս առնում զձևն և ընդայնսն և զչափն, սակայն և զայս ոչ վարկանիմ աւելորդ ասել, թէ ձև և որակութիւն գունոց՝ մարմին գոլ ՚ի բնախօսիցն ասացաւ ։ Այլ զապակիս վայելչութիւն պայծառութեան գունոց՝ որ զուարձացուցանէ զմեզ, ՚ի մարմնոց նիւթոցն է տեսանել. աննիւթ և անմարմին գոյնս յանմարմնոցն կայանս[1], մանա-

1 Բ Օրին. Գոյն յանմարմնականս ։

գտրու 'ի ձեռն իւրոյն շնորհեաց բանի և քարոզութեան ։

«Մ՛եստասանն՝ յակինթ ։ Միմոն ։ Յակինթս և սա գօգոյ ունի զոյնն, զՄիմոն զնախանձաւորն Քրիստոսի շնորհացըն՝ որ զերկնայինն ունէր զխորհուրդ՝ նշանակէ ։

«Երկոտասանն՝ ամեթեւս ։ Մատաթիա ։ Այս քարիս կերպարանն ծիրանի է, որ զՄատաթիա նշանակէ, որ զԹիւն ելից, և 'ի բաժանել լեզուացն հրեղէն՝ մասնակից գտաւ, և ընդ այլոն և սա թագաւորեայ գումարեալ 'ի վերայ երկրի Մաղիմ՝ ըստ առաքելագրողին ։ Այս որքոյն Եպիփանու է վասն քարանցն ասացեալ[1], զոր 'ի վերայ նահապետացն իսրայէլի յարմարեսցը. առակոյն ճշմարտութիւն[2] օրինակին ասա քննեալ ցուցաւ 'ի յայտնութեանս. քանզի էին առաքեալքն ճշմարտապէս հիմն հաւատոյ և քարինք պատուականք, ոմն այսպէս և ոմն այնպէս՝ զտաճարս Աստուծոյ բանաւորս եկեղեցի 'ի վերայ իւրեանց հաստատեցին ։ Իսկ զի 'պէսպէս որոշե-

1 Ա Օրին. Այս 'ի որքոյն ասացեալ էր ։ Եպիփանէ վասն քարանցն
2 Յին օրին. ճշմարտութեւ ։

«Վեցերորդն՝ ակնեքար». Բարթողոմէոս։ Ակնեքարս այս ունի զնմանութիւն ակնոյ փայլելոյ, Բարթողոմէոսի տուեալ շնորհացոյն՝ որ իբրև զճշմարիտ անապականն Քրիստոս մարգարտութիւն անձին ստացաւ։

«Եօթներորդն՝ բիւրեղ». Թովմաս։ Այս քարն ծիրանատիպ է և ոսկեկերպ. ընդ յակինթն լծակցի, որ և Թովմաս է պատկեր, այն որ Հնդկացն եղև քարոզ աւետարանին, և մերձեցոյց զնոսին առ Քրիստոս հաւատովն։

«Իններորդն՝ տպազիոն». Մատթէոս։ Տպազիոնս կարմիր է 'ի նմանութիւն կայծակի, և աչացաւացն յարժամ ցուցանի՝ առողջացուցանէ։ Ի սա երանելին Մատթէոս նկարագրի. որ ցուցեալ զկայծակն¹ աւետարանական ձայնին, զխաւարեալ իմանալի աչս նովաւ լուսաւորեաց։

«Տասներորդն՝ քրիւսոպրասոս». Թադէոս։ Այս քար խորագոյն գոյն ունի քան զոսկւոյ, յորում և ցուցանի Թադէոս, այն որ զգանձկալին քան զոսկի և քան զակունս պատուականս զհաւատն Քրիստոսի՝ Թագաւորին Եդեսեայ Աբ-

1 Բ Օրին. Զկայծն։

կայծ, որ է նոյն ինքն Անդրէաս՝ բորբո-քեալն հոգւով, և ընդ Քրիստոսի խա-չեալ և զանձն 'ի վերայ սիրելւոյն պա-տարագեալ ։

« Չորրորդն՝ զմրուխտն ». Յովհաննէս ։ Զմրուխտ կանանչ է գունով, և ձիթով անանի, որ զպայծառ գեղեցկութիւն նորին յայտ առնէ. զաւետարանչին Յովհաննու կարծեմ յայտ առնել զքաղցրութիւն, զի օծ զմեզ շնորհօք Հոգւոյն 'ի ձեռն ա-ւետարանական ճառիցն, և կենդանա-ցոյց յուսով յաւիտենական կենացն ։

« Հինգերորդն՝ եղընգնաքար ». Յա-կովբոս ։ Սարդիոնիքն եղընգան գունով է քարն, և յիրաւի հայի առ Յակոբոս, որ նախ քան զամենեսեան ընդ Քրիս-տոսի զմարմնոյ մեռելութեան զհանգամանսն ընկալաւ՝ որպէս և նախանձեալ ։

« Վեցերորդն՝ սարդիոնն ». Փիլիպպոս ։ Սարդիոն որպէս զհրոյ զգոյն ունի պայ-ծառ, և բժշկական ունի զօրութիւն. զի կարող է որպէս ասեն ոմանք՝ զհատեալս 'ի սրոյ բժշկել ։ Ի սա Փիլիպպոսի նկա-րագրի առաքինութիւն, զի հրով ա-ստուածայնով մաքրէր զկարօտութի 'ի մտաց մարդկան, և զհիւանդացեալս հոգւով բժշկէր ։

բաւ առաքելոցն ունի նկարագրութեան ապացոյց ։

« Հիմն առաջին պարապին՝ յառաջխոյ »։ Պետրոս ։ Յայտնագոյն առաջնութիւն գունոյ՝ կանանչ է որպէս զմրուխտ. և յիրաւի սա զգլխաւորն առաքելոցն զՊետրոս նշանակէ, որ զմեռանելութիւնն Քրիստոսի եբարձ ՚ի մանկութենէ իւրում, և զմիշտ կենդանի աստղաբերութեան սերմն առ նա փութեաց, որով և հովուեաց զմեզ ՚ի ուղղի դալարուոյ, լուսաւորեալ սա հրամանն ։

« Երկրորդն՝ շափիւղայ »։ Պօղոս ։ Սա քար նման է երկնային օդոյն, զոր ասեն դալ կապուտակ գունով որպէս զլազուարդ. երանելոյն Պօղոսի լեալ ապացոյց, որ մինչև յերրորդ երկինսն համբարձաւ, և յերկիր աւետարանին որպէս զօդ փոփոխակեան առեալ զմարդս¹ իւր ։ ընդ հրէայսն հրէայ եղեալ, և ընդ հեթանոսս՝ հեթանոս, և յամենայնի ամենայն՝ որով և զամենեսին շահեցաւ ։

« Երրորդն՝ պղնձագոյն »։ Անդրէաս ։ Սա քարս ՚ի քաղկեդոնական բանակին ոչ էր, այլ՝ կայծ, որ ասա ոչ եղաւ. բայց կարծեմ թէ զայս անուանեցին առ բըքն

1 Ա. Օրէն. Զկամս ։

պատմեցաւ, և միայն զբարեպաշտութիւն աշակերտացն հաղորդս ծնեալ, որ է թիւ կատարեալ։

«Այլ չափեալ պարապմամբն նորա հարիւր քառասուն և չորս ամսապատիկ, չափ մարդոյ՝ որ է հրեշտակի։ Զատ այս խորհրդութեան պարագայիւ՝ զառաքելական վարդապետութեան ընդարձակութիւն եկեղեցւոյն, յորմէ ազգաց բազմաց ծնեալ են։

«Այլ էր շինեալ պարսպաց քաղաքին յասպիս. և քաղաքն էր ոսկի մաքուր՝ նման ապակւոյ և պայծառակերպ ապակւոյ։ Պարսպին շինուածն՝ զի ասէ գոլ յասպիս, զկանոնաչափեալ և զանձնական կենդանիս սրբոցն ցուցանէ, որպէս քարոզ անդամ ասացաւ. մաքրութիւն ոսկւոյն և ապակւոյն՝ զծառայութեան առաւել զպայծառ բնութիւնն եկեղեցւոյն։

«Այլ հիմունք քաղաքին յամենայն ականց պատուականաց։ Առաջինն հիմն՝ երկնագոյն ակն էր պատուական, որոյ թիւն 'ի բանակ քահանայապետին էր 'ի հնումն, որպէս զի երևեցուսցէ զծայրականութիւն հնոյն և նորոյս օրինաց. քանզի որպէս այն զքահանայապետացն անուանիք, այսպէս և այս զամենայն

«Այլ որ խօսէրն ընդ իս՝ ունէր ե-
ղէգն ոսկի ՚ի ձեռին իւրում, զի չափեսցէ զքաղաքն և զդրունս նորա և զպա-
րիսպս նորա դ ։ Ոսկի եղէգն՝ նշանակէ
մաքուր և անապական իմաստութիւն
հրեշտակին՝ որով չափեաց զքաղաքն ,
յայտ է թէ զբազմութիւն արդարոցն , որ
թուելի է մաքուր և պարզ իմաստու-
թեանն գերաշխարհիկ զօրութեանցն ։
Նաև զփառացն և զվայելչութեանն ան-
համեմատութիւն ՚ի ձեռն չափոյս ընդ-
արձակութեան կամեցաւ ցուցանել ։

«Այլ էր քաղաքն քառակուսի . և որ-
չափ երկայնութիւն նորա , նոյնչափ և
լայնութիւնն՝ և բարձրութիւնն հա-
ւասար դ ։ Չորեքկուսի գոլ ասէ՝ վասն
հաստատուն գոլոյն և կարծր . ՚ի նոյն չափ
առնու զխորութիւնն և զլայնութիւնն ,
զի արտաքոյ է անզուգութեան՝ սրբոյն
ժողով և անհարթութեան ։

«Այլ էր չափ երկայնութեան նորա՝
երկոտասանան հազար ասպարէս , և լայ-
նութիւն նորա և բարձրութիւնն միա-
չափ՝ կիսով դ ։ Այսինքն զի՝ առաւել քան
զաւազ ծովու ասացաւ ՚ի Դաւթայ՝ թէ
բնակիչք նորա բազմասցին . և այս յեր-
կոտասանան առաքելոցն թուոյ բազմա-

« Յարեւելից կողմանէն դրունք երեք,
և 'ի հիւսիսոյ կողմանէ դրունք երեք.
և 'ի հարաւոյ կողմանէ դրունք երեք,
և յարեւմտից կողմանէ դրունք երեք »:
Չորեքկուսի ձեւք զդրանցն՝ և երկին բա-
նայիք՝ զչորեքծագեան տիեզերաց զեր-
կրպագութիւնն զհաւատութեան Երրոր-
դութեանն յայտ առնէ, որ 'ի ձեռն
կենարար խաչին սուրբ բան խաչաձև
տեսակի զդրանցն դրութեան. Այլին՝ եր-
կոտասան եզինքն որ 'ի Սողոմոնէ առա-
րաւ զծովն բառնայր՝ նկարագիրն էր, եր-
կոտասանից առաքելոցն սուրբ Երրորդու-
թեանն քարոզ լինելոյ, և զչորից աւե-
տարանացն զատարածումն 'ի չորեքծա-
գեան աշխարհս, որք յիշեցեալքն ծովին՝ զոր
Ճշմարիտն Սողոմոն շինեաց, բաղանեաց
զազգս մարդկան սրբեցին 'ի մեղաց:

« Եւ պարիսպ քաղաքին ունէր հի-
մունս երկոտասան, և 'ի նոսա երկոտա-
սան անուանք՝ երկոտասան առաքելոց
գառին »: Հիմունս աստ երանելիս առա-
քեալսն՝ զառաջնորդս, որոց փառքն և
բանքն՝ Քրիստոսի եկեղեցւոյս հիմն հա-
ստատուն. գրեցան և զիւրաքանչիւրոց
անուանսն զինքն՝ յանթերցմանս ուսու-
մնարանաց:

յաւուրս ընթերցանութեանն և յամէնայ մեծա-
ցուցանէին առ Աստուած զձայնիւքն. Հա-
ւանեալքն արարչական Նորա զօրութեան. Մա-
նաւանդ զի և բաց իբր բարեպաշտք Հաւա-
տացելոց՝ Հրեշ շնորհօք. արարչագործն բանիւ
Հաստատեաց. սակս որչափ եւս առա-
ւել Հզօրութիւն իւր սորայ ենթարկեցաւ. և
առ Աւետարանականին բանիւն քաղաքացիքն[1] ի Հը-
րեշտակաց. առ ամենայն երկրի. որք զարդա-
նեալ զինեալին յառաքելական բարեպաշտու-
թեանն՝ խոնարհութեամբ զՀետ երկրպագելով։ Եւ-
ամենայն եղբարք ամենեցուն խաղաղութեամբ իսկոյնս՝ ա-
սէ յառաքելականն[2] ի զբաղման գրեալ.
զայս ամենայն ընդ սուրբ Հայաստանեայց իւ-ր
եւանց ընդ երկնային քաղաքն. բայց ա-
ռաւել Հզօրն ի Հնոյ քաՀանայից զե...
նկարագրեալ՝ յառաքելոյ բանականս բո-
վանդակ Նոցա քաՀանային ի ձեռն աս-
տուածոյն, այսպէս և այս զառաջնորդական
զփրկագործութեանն ցուցանէ Հաստատա-
ցելոցն. բայց ...
գրէ. «...
ցեալ ...
էր զամենեսեան ...
ձեռն առաքելական ...

1 Բ Օրէ. Քաղաքացիք։ 2 Բ Օրէ. Յաւետարանականն։

նէին, պարզ արքըն 'ի յաւ խանձնական կեանան այնուհետեւ փառաւորին:

« Այս էր 'ի նմա քրիստոսութիւն, նմանեալ ահանց դատաւորաց՝ քար յառաջիս տառապանաւք և կենդանեաց»: Լուսաւոր եկեղեցւոյ Քրիստոս է. և զի ասէ տառապանաւք յառաջ. որպէս մշտնջենաւորութիւն կենդանութեան և մահու. և այլ ընդ այլում տարբաղդէ, զի ոչ միով օրինակաւ է առ մեզ նորա բարերարութեան նախախնամութիւն՝ այլ բազմադիմի:

« Այս էին պարգեւք նորա մեծ և բարձր, և ունէր զբուռն երկնաւորն. և յերկնաւորն զբունեալ՝ երկնաւորն հրեշտակս, և անուանք իւրաքանչիւր 'ի վերայ դրանցն դրեալ էին՝ բառ երկնաւորն ցեղիցն Իսրայէլի»: Ի վերայ հիմանն Քրիստոսի պարգեւս շնորհեցաւ յիւրաքանչիւր ազգաց հաւատացելոց՝ բառ առաքելոյ, այս է քաղաք բնակութեան Աստուծոյ և տեղի հանգստեան նորա՝ բանական հոգիք մարդկան յօդակապեալք հաւատովք: Այս որ 'ի նմա երկնաւորն զբունեալն՝ սուրբ առաքեալքն են, 'ի ձեռն որոց զճշմարիտն ընկալաք և զմիաւորեալն առ Հայր. և որպէս գործակից ունէին զհրեշտակսն երկնաւորն, որք

բեմն հարկանէ եւ երբեմն աղջկաց ցա-
նէ ։ Արդ՝ յայնժամ զհարսանեացն պսա-
կաւորեալսն ասէ , եւ այնժամ զերանելիս
որոցն եկեղեցի ցուցանէ ։ Եւ քաղաքս
զհարսն գառինն՝ կին ասաց , զի յայնժամ
որպէս զորոշ զինեալ Քրիստոս , յայնժամ
զեկեղեցի իւրով արեամբն հաստատեցոյց ։
Քանզի որպէս ՚ի նինջն Ադամայ ստեղ-
ծաւ կինն ՚ի կողից նորա ապականեալ ,
այսպէս եւ Քրիստոսի մահուամբն ՚ի խա-
չին՝ ՚ի կողահերձ վիրակացն շինեցաւ ե-
կեղեցի , եւ չարչարանացն խորհրդով ըն-
նա միաւորեցաւ յօդակապութեամբ սիրոյն ։

« Եւ տարաւ զիս ՚ի լեառն մի
բարձր եւ մեծ՝ հոգւով . եւ եցոյց ինձ
զքաղաքն մեծ եւ սուրբ՝ Երուսաղէմ ,
զի իջեալ էր յերկնից առ ՚ի յԱստուծոյ ,
եւ ունէր զփառս Աստուծոյ » ։ Զինչ հո-
գւով յայտ առնէ զ՚ի յերկրէ համբառ-
նալն իմացականեան ՚ի ձեռն հոգւոյն առ
երկնային իմաստնալիսն ։ Լեառն մեծ ասէ
բացեալ՝ զվերաշխարհիկ սրբոցն կեանս ,
յորում կին գառինն է ՚ի վերինն Երուսա-
ղէմ՝ զարդարեալ եւ փառաւորեալ ։
Եւ ասէ՝ զի զայս յետ դատաստանին ե-
ցոյց նմա . քանզի յորժամ նորոգեն իրա-
ւամբքն մեղաւորքն ՚ի լիճ հրոյն մատ-

տուեալ մանկանկից ՚ի լոյս սրբոցն զգենեալս պատմուճան մկան պերճամքն խաւր ընկալցի . և մեզ անձնիշխան կամօք յանցուցելոցս՝ բժշկութիւնն արարեալ է , այլ օր ըստ օրէ ուղղեսցէ զմեզ ՚ի ճանապարհ երկնիցն մտից . զոր և խոստացեալ բարեացն լիցուք ժառանգաւոր շնորհօք ողորմութեան իւրոյ , նորին փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ , որ է օրհնեալ յաւիտեանս . ամէն :

ԿԻ : ՎԸԹՄՆԵՐՈՐԴ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վասն հրեշտակին որ ցուցանէր նմա զսուրբ քաղաքն հանդերձ զբոսանօքն չափեալ :

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ

«Եւ եկն առ իս մի յեւթն հրեշտակացն , որք ունէին զեւթն սկաւառակսն լցեալս եւթն վախճանական հարուածովք , խօսեցաւ ընդ իս և ասէ . եկ՝ ցուցից քեզ զհարսնն և զկին գառինն » :

Ցուցանէ այսու՝ ոչ միայն հարուածոցն ունել իշխանութիւն սուրբ հրեշտակաքըն , այլ ևս և զփրկչին խնամոյն՝ եր

պաշտօնից՝ և գեղաստանաց և ամենայն ս-
տոց՝ ամբարշտաց, որոց բաժինն իւրեանց
ի լճին այրեցելոյ հրով և ծծմբով. որ է
մահն երկրորդ »: Այս է արդարև մահ՝
երկրորդ՝ որ յաւիտենական է, և ոչ մար-
մնականն՝ որ յաւուր յարութեան որպէս
զքուն համարեալ է. ուստի Աստուած՝
որ ծառայի է փրկութեան մերում, և
կամի զմեզ ազատել, վասն այնորիկ ըն-
բռնադրութիւն հանգստեանն և զերկիւղ
վշտացն նախ առաջի դնէ. զի անեղծումն
յաւիտենական փառացն, և կամ երկիւղ
անեզր անօթոյն ի ժամանակաց տա-
րաց [1] յարդարեսցէ զմեզ գործել զբարիս
ընդ այլ կոչեցեալսն: Բայց որք ծառայու-
թեանն և արհամարհութեանն հրա-
ժարեցան՝ յաղթահարեալք ի բանաւոր-
կութեն, ի ներքոյ եղեն դատապարտու-
թեան երկրորդ յաւիտենական մահուն:
Այլ որ ոչ կամի զմահ մեղաւորին՝ ողոր-
մածն Աստուած, մաղթեսցուք զի ըն-
դունեսցէ զմեզ ի գործս բարեաց. ա-
րով և հանգստեանն երկնի հանդերձեսցէ:
Մի որ չարչարեցաւ վասն մեր ոչ անձամբ
համարեցաւ, զի և յօթնանցն խոստ-

1 Ա. Օրէն. Օր.

տաս, որ առաջին էր աստուածութեամ-բըն; և վերջին եղև ըստ մարդկութեանն քանի, որ և զանկիրթն եկեալ և զկատա-րած՝ ունի 'ի ձեռներըց իւր ամենահաս գի-տութեանն բովանդակեալ:

«Ես ծարաւելոցն տամ յաղբերէ ջը-րոյ կենաց ձրի»: Ծարաւելոյ արդա-րութեան տալ խոստացաւ զշնորհս կե-նարար Հոգւոյն, զոր և հուպ առաքելոցն իւրոյն խոստացաւ յաւետարանին: Զորս ասաց, զի ոչ են արժանի չարչարանք ժա-մանակիս՝ փառացն որ արբոցն 'ի հան-դերձեալն յայտնելոցի: Պարգևաց ձրի, զի ոչ վարձութեամբ՝ այլ բարերարութեամբ է զայն բարիսն 'ի մարդասիրէն առանձ-ին. «Քանզի ոչ 'ի գործոց՝ այլ 'ի հաւա-տոց, զի մի ոք պարծեսցի»:

«Որ յաղթէ՝ ժառանգեսցէ զայս ա-մենայն. և ես եղէց նորա Աստուած, և նա եղիցի ինձ որդի»: Ն. յաղթելն՝ յա-ներկեալն դևաց պատերազմի որ յաղ-թէ՝ բարութեանցս այսմ հանդիպեսցի. որպէս Աստուծոյ լինել, և զսուրբ որ-դիութեանն պատիւ արժանապէս ժառան-գել:

«Եւ ծուլացն և անհաւատիցն՝ պղծ-նոց և սպանողաց՝ և կախարդաց և կռա-

ւիչ տեսանելի եղև սրբոցն, ուստի և ցնծութիւն անդադար ։

«Այս մահ ոչ ևս գոյ, ոչ սուգ և ոչ աղաղակ, ո՛չ ցաւք և ոչ աշխատանք ոչ ևս գոյ, զի առաջինն էանց ։ Այս է գրեալն՝ թէ կեանք է հանդերձեալն. ուստի փախուցեալ են ցաւք և հեծութիւն և տրտմութիւն. և որ ասէ՝ թէ առաջինն էանց, նշանակէ զսրբոցն չարչարանս և զամբարշտացն զգոռոզութիւնն, զի եղը է առ իւրաքանչիւրոցն ընթացք, հանգիստն 'ի նեղութիւն՝ և նեղութիւնն 'ի հանգիստ ։

ԴԺ. ՎԱԹՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Վասն աստուածոյ այնր՝ որ յաթոռն նստէր ։

«Այս ասաց ցիս՝ որ նստէրն 'ի վերայ աթոռոյն, ահաւասիկ առնեմ զամենայն նոր. և ասէ ցիս, գրեա. այս բանք ճշմարիտ և հաւատարիմք ։ Այս ասէ ցիս, եղէ ես այփա և ով, սկիզբն և կատարած ։ Ճշմարիտ բանք, վասն զի 'ի ճըշմարտութեանն Հօրէ ասացաւ, ոչ 'ի ձեռն օրինակի, այլ ելք իրացն նախագծեցաւ ։ Սկիզբն և կատարած է Քրիս-

բորբութեանն բնակութիւն եղեն, յուրում բնակի և շրջի՝ ըստ որում խոստացաւ [1] ։ Հարսին նմանեցուցանէ վասն անձառ և ծայրագոյն սիրոյն, որով միաւորի Քրիստոս ընդ եկեղեցի՝ ըստ առաքելոյ, և զարդարեալ ըստ ներքին մարդոյն, որպէս ասէ սաղմոսերգուն. «Ամենայն փառք դստեր թագաւորի 'ի ներքուստ», այսինքն՝ 'ի ծածկեալ հոգեկան առաքինութեանցն ։

«Իսկ լուայ ձայն յերկնից որ ասէր. ահաւասիկ խորանն Աստուծոյ 'ի մէջ մարդկան, և բնակեսցէ ընդ նոսա. և նոքա ժողովուրդ նմա, և սա Աստուած նոցա. և ջնջեսցէ զամենայն արտօսր յաչաց նոցա»։ Ի յերկնից ձայնն ուսուցանէ զայս գոլ խորան, որոյ Մովսէսին նկարագիր և ստուեր, մանաւանդ զի նախատիպին այսօր պատկեր և տիպ՝ եկեղեցի եղև. յայս անձեռագործ խորանն ոչ գոյ ողբք և ոչ արտասուք, զի մշտնջենաւոր ուրախութեանն պարգև-

1 Քաղաք սուրբ՝ որով ըստ հոգևոր պարզաբանոյն իմանայ աստէն մեկնիչս, է նոյն ինքն խորհրդականն եկեղեցին հաւատացելոց, որոյ և գլուխ և հիմն կոչէ զնոյն ինքն Քս՝ և ոչ զայլ ոք. որ անեղծութեամբ միաւորեալ է միշտ ընդ հարսին իւրում սուրբ եկեղեցւոյ, որպէս խոստացաւն։ Ըստ որում բացայայտ ևս ցուցանէ 'ի սորին ։

դրելյն է եղեալ, զի և մեք զՀանդի-պեալն[1] մահու՝ փոխադրեալս կոչեմք: Եւ վասն ծովու ասէր, թէ ծով ոչ ե-րևէր. 'ի սոյն միտս և զայս իմացուք, զի այս տխուր ոքակութեան ծովու՝ յետ վայելչութիւն պայծառանայ: Դարձեալ զխռովական կեանս և զբազմալիս՝ ծովու նշանակէ անուամբ, ոչ գոլով այնու հե-տև. նաև ո՛չ նշխար խռովութեան կամ երկիւղի սրբոցն յայնժամ մնասցէ:

“Եւ զքաղաքն սուրբ զնորն Երու-սաղէմ տեսի՝ զի իջանէր յԱստուծոյ և յերկնից՝ զարդարեալ և պատրաստեալ որպէս հարսն՝ առն իւրոյ”: Յայտ ա-նէ[2] և աստ նոր անուամբս զփոխադրելն 'ի պայծառութիւն՝ սրբոց նորա, զի քա-ղաք սուրբ և նոր Երուսաղէմ իջեալ յերկնից՝ իմանամք զոգիս արդարոցն կա-տարելոց, որ 'ի սրբոցն շինեցաւ բնա-կութիւն Աստուծոյ, վասն որոյ գրեալ է. “Քարինք սուրբք թաւալեցան յեր-կրի նորա”: Գլուխ անկեան և հիմն այր քաղաքի՝ է Քրիստոս Աստուածն մեր. և ասին քաղաք սոքա մի, զի թա-գաւորական և երկրպագելի սուրբ Եր-

1 Բ Օրէ. ԶՀանդերձեալն   2 Ա Օրէն. Յայտնէ:

զմահ ոչ արար, և ամենայն որ 'ի նմանէ եղև՝ բարի է։ Արդ՝ որպէս Աստուած բարւոյ արարիչ՝ բարի և կեանք, այսպէս և բանաւորկուն առիթ մահու՝ մահ և դժոխք։ Եւ որպէս առ Աստուած օթեւանք փրկելոցն բազում, այսպէս և 'ի կորուստ մատնելոցն զանազան են տեղիք տանջանացն, որովք ոչ արժանացեալքն կենաց զրոյն՝ փորձին [1]։

ԳԼ. ՎԱԹՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վասն նոր երկնի և երկրի, և վերինն Երուսաղեմի։

« Եւ տեսի երկին նոր և երկիր նոր. քանզի առաջինն երկինք և երկիր էանց. և ծով ոչ գոյր »։ Եւ աստ զնորոգումն՝ և ոչ եթէ զոչնչանալն արարածոցս պատմէ. քանզի ազատին 'ի ծառայութենէ ապականութեան՝ գրէ առաքեալ, այսինքն զի՝ 'ի հնութենէն և յաղտոյն մաքրին։ Ե՛ւ այս և մեր սովորութիւն, զի լաւագոյն լեալ 'ի վատթարութենէն՝ այլայլեալ կոչեմք, որով պատշաճ է գիտել, թէ անցեալն՝ էանց, փոխանակ փոխա-

1 Ա. Օրէն. Մերձեցին,

և դժոխք զխուրեանց մեռեալս. և դատեցան իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց»: Իւրաքանչիւր մարմին յոր ինչ և լուծաւ՝ անտի՝ վերստին Նորոգի, եթէ յերկրի՝ և եթէ 'ի ծով մատնեալ է: Մ՛ահ և դժոխք՝ ոչ կենդանիք են շնչաւորք, որպէս յոմանց դրեցաւ, այլ մահ է՝ բաժանումն հոգւոյ 'ի մարմնոյ. իսկ դժոխք՝ է տեղի մեզ աներևոյթ, որ ըզհոգիսն ընդունի, որք երթան անդ մեղօք հոգիք մեռեալք՝ անտի արտաքս բերին[2]. այլ արդարոցն հոգիք 'ի ձեռին Աստուծոյ աւանդեցաւ, և ոչ մերձենայ 'ի Նոսա չար:

«Մ՛ահ և դժոխք մատնեցան 'ի լիճ հրոյն. և որ ոք ոչ գտաւ 'ի գիրն կենաց գրեալ, արկաւ 'ի լիճ հրոյն»: Յայտ է այսու գրեցելովս յառաջելոյ, «Վերջին թշնամին խափանի մահ»: Բայց կարծեմ այսու անուամբ ասել զքանաարկուն զօրօք իւր. զի որպէս քաղաքի անուամբ զքաղաքացիսն նշանակեմք, այսպէս մահ և դժոխք անուանէ զառիթն մահու և դժոխոց. քանզի գրեալ է՝ թէ Աստուած

1 Բ Օրին. Անդ: հոգիք մեղօք անդ արտաքս
2 Բ Օրին. Անդ մեռեալ բերին:

թեանցն ։ Նոյն այլուր ասէ ․ « Զոր օրի-նակ երկինն նոր՝ և երկիր նոր ․ զոր ես արարից կալ առաջի իմ » ․ զի վասն մեր եղեալ արարածքս ընդ մեզ 'ի լաւագոյնն առցէ զփոխադրութիւն, և ոչ թէ յոչ-էութիւն դառնայ, որպէս և ոչ մեք յետ մահու ։

« Նոյն ասէ զմեռեալս՝ զմեծամեծս և զփոքունս, որ կային առաջի աթոռոյն ․ և գրեանք բանային ․ և այլ գիրք բա-ցաւ կենաց, և դատեցան մեռեալք 'ի գրելոցն ըստ գործոց իւրեանց » ։ Մե-ռեալս ասէ զամենայն մարդիկ համան-գամայն՝ որ մարմնոյ ախտիւքն մեռան Աստուծոյ, ըստ մեծի և փոքու յանցա-նաց՝ մեծամեծք և փոքունք անուա-նեալք ․ սոքա դատին յայնմ աւուր ըստ իւրաքանչիւր գործոց յարդարակշիռ ի-րաւանցն Աստուծոյ ։ Իսկ գրեանս բա-ցեալ իմանամք զիւրաքանչիւրոյն խղճ-մտութիւն, որ բերէ նոցա 'ի յիշատակ զառաջին գործսն, և արդար դատաս-տանին Աստուծոյ վկայէ, զոր Քրիստոս ասէր անուանեաց յաւետարանին ։ Իսկ մի գիրք կենաց՝ ուր սրբոցն է գրեալ անուանք ։

« Նոյն ետ ծով զմեռեալս իւր, և մահ

թուսանեն զամենայն. և երկին և երկիր և օդ ոչ ևս եղիցի, այլ հրձիգ լինի[1], և նորոգին ամենայն տիեզերք հրով»: Իսկ զի ոչ 'ի կորուստ և յապականութիւն դառնի, Պօղոս ստուգապէս վկայէ ասելով. «Ակնկալութիւն արարածոցս յայտնութեան որդւոյն Աստուծոյ սպասէ. զի ընդունայնութեան արարածք հնազանդեցան, ոչ իւրեանց կամաւ, այլ վասն այնորիկ որ հնազանդեցոյցն յուսով. զի և ինքեանք իսկ արարածք ազատեսցին 'ի ծառայութենէ ապականութեան՝ յազատութիւն փառաց որդւոյն Աստուծոյ»: Իսկ նախ քան զերանելիքս սուրբն Դաւիթ սաղմոսեաց առ Տէր՝ ասելով. «Առաքես զոգի քո և ստանաս զնոսա. և նորոգես զերեսս երկրի». և Եսայի ասէ՝ «Եղիցի երկին նոր և երկիր նոր. և ոչ յիշեսցին զառաջինն. և ոչ ելցէ 'ի սիրտս նոցա. այլ ուրախութիւն և ցնծութիւն գտցեն 'ի նմա»: Ո՛չմարտութեամբ է այս, զի գերազանցեալ ուրախութիւն և անդադար ցնծութիւն 'ի նմա արքոցն տացի՝ մրցանակ ձգնու-

1 ԲՕՇՆ. հրձիգ լիցի առ զուէմն ամենայն տիեզերք 'ի մաքրութիւն և 'ի նորոգել հրով:

ույն ապացոյց տայ զյարուցելոցն փառացն զպայծառութենէ[1]. իսկ Երկնչել[2] փախչելն արարածոց՝ ոչ թէ զյոչէութիւն[3] դառնալն, այլ զնա առ աւել պայծառանալն նոցին արտադրէ[4] մեզ. և այս լինի 'ի միւսանգամ գալստեանն, ըստ որում ասէ առաքեալ, "Յորս տեղի առաջին անվայելուչ նկարագրին ոչ գտցի, զի արարածս ընդ մեզ ապականեալ՝ ընդ մեզ նորոգեսցի յազատութիւն փառաց որդւոյն Աստուծոյ". որպէս երանելեացըն թուեցաւ Իրենէոսի և Անթիպատրոսի և այլ սրբոցն: Օ՛ի երանելին Իրենէոս ասէ. "Ոչ էութիւն և ոչ գոյութիւն արարածոցս ոչ աներևութանայ[5], այլ և՛ս սերտ և կարծր հաստատի. այլ կերպ էիցս փոփոխի՝ զոր 'ի յանցանելն ընկալաւ. զի հնացաւ մարդն 'ի դմա, և ընդ դմա[6] և՛ բնակութիւնս իւր": Ի սոյն միտս[7] և Մեթոդիոս 'ի յարութեանն ճառի եդ այսպէս. "Ոչ է հաճելի այն՝ որ ասեն, թէ յանկարծակի կո-

1 Ա. Օրէն. իպայծառ փառաւորութենէ:
2 Բ. Օրէն. չունի Երկնչել:
3 Ամէնայն օրինակն գրեն Զոչէութիւն:
4 Բ. Օրէն. Արտադրէ:
5 Ա. Օրէն. Աներևութանան:
6 Ա. Օրէն. Դմա:
7 Բ. Օրէն. Զսոյն միտս:

ղընդ նման շարժելոց հեթանոսացն, և ոչ զվիշտս՝ ի Քրիստոսի հաւատոցն բըռ-նադատողացն. այլ զվկայութիւն խղճի մտաց մերոց պահել ըստ կարի անյաղ-թելի, և առ տէր մեր զմտերմութիւն ցուցանել գործովք բարութեան, որ ըզ-յաւիտենական կենացն եդ[1] զյոյս առա-ջի. որոյ հանդիպել մեզ լիցի շնորհօք փրկչին մերոյ Քրիստոսի, ընդ որում Հօր՝ միանգամայն և Հոգւոյն սրբոյ վայելեն փառք իշխանութիւն յաւիտեանս. ամէն։

ԳԼ. ՎԱԹՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

Վասն նստելոյն յաթոռն, և հասարակաց յարութեանն՝ և դատաստանին։

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

“Եւ տեսի աթոռ սպիտակ մեծ, և ՚ի վերայ նորա նստեալ՝ յորոյ երեսացն երկնչէին և փախչէին երկինք և երկիր. և տեղի ոչ գտաւ նոցա”։ Դարձեալ այլ տեսիլ վասն խորհրդոյ հասարակաց յա-րութեանն. այլ ՚ի ձեռն սպիտակ աթո-

1 Ա. Օրին. Որք զյաւիտենական կենացն եդաք։

կեր տրձակին, զի զքանակս սրբոց՝ պա-
րիսքն զեկեղեցի, որ 'ի չորս ծագս տի-
եզերաց հաստատեալ են՝ քակտեցին,
անգիտացեալք՝ թէ ոչ մի հրեշտակ, այլ
բազումք են շուրջ զերկիւղածովք Աս-
տուծոյ՝ որպէս ասէ սաղմոսն, « Բանա-
կք հրեշտակաց Տեառն շուրջ են զեր-
կիւղածովք իւրովք, և պահեն զնոսա »:
Առժամայն[1] և 'ի սուրբ քաղաքն Երու-
սաղէմ ձեռն արկանեն, ուստի աստուա-
ծային օրէնքն 'ի ձեռն առաքելոցն ընդ
ամենայն տիեզերս սփռեցան, ուր և ըն-
հակառակ քրիստոսին ուսաք[2] յառաջելոյ՝
'ի տաճարն նստել: Այլ ոչ ընդ երկար
թողու զնոսա ներողութիւնն Աստուծոյ,
զի հուր իջանէ 'ի վերայ նոցա, եթէ ե-
րևելի՝ որպէս յիսնապետացն առ Եղիա-
իւ եղև, և եթէ Քրիստոս 'ի փառա-
ւոր իւր գալստեանն սպանանէ զնոսա
հոգւով բարկութեան իւրոյ, և տանջին
յաւիտենական հրոյն՝ որ պատրաստեալ
է սատանայի և հրեշտակաց նորա:

Այլ մեք աղօթեսցուք ոչ մտանել 'ի
փորձութիւն, և մի երբէք զփորձ առ-
նուլ սուտ քրիստոսին նեղութեան, և

1 Ա. Օրին. Առժամն:　　2 Բ. Օրին. Լուսոյք:

զեւթն ամ. ասաց՝ թէ զեկորս զինուցն այրեսցեն. որ եղև յետ դարձին առ Զօրաբաբելիւ և Եզրիւ, յորժամ զԵրուսաղէմ կամեցան վերստին շինել օգնութեամբ[1] Կիւրոսի և Դարեհի պարսից թագաւորացն։ Եւ ոմանք Գոգ և Մագոգ՝ զԱնտիոքայ որ առ Մակաբայեցւոցքըն՝ ասացին, որ մանաւանդ նմա պատշաճի վասն 'ի վերջին ժամանակին լինելոյ։ Այլ՝ այս Գոգ և Մագոգ որ եկն, վերստին դարձեալ եկեսցէ առ սուտ քրիստոսիւն. և առաջինն այսմ ապացոյց է։

« Եւ ելցեն 'ի լայնութիւնս երկրի, և պատեսցեն շուրջ զբանակս սրբոցն, և զքաղաքին սիրելւոյ։ Եւ իջցէ հուր յերկնից առ 'ի յԱստուծոյ՝ և կերիցէ զնոսա, և զզօրագլուխն նոցա զսատանայ՝ որ մոլորեցոյց զնոսա. և արկցէ ըզնոսա 'ի ծովն հրոյ և ծծմբոյ՝ ուր էր գազանն և սուտ մարգարէն. և չարչարեսցին զտիւ և զգիշեր »։ Որպէս յորջոց իւրեանց գազանք վայրենիք, այսպէս և նոքա յիւրեանց տեղեացն 'ի ձեռըն բանսարկուին զինուորին և 'ի յեր-

1 Բ Օրէն. Օգնականութեամբ։

րուցեալքն 'ի մեռելոց են իբրև զհրեշտակս Աստուծոյ . և առաքեալն գրէ . “ Ոչ է արքայութիւնն Աստուծոյ կերակուր և ըմպելի ”: Վասն այսորիկ և 'ի վերայ աւետարանական քարոզութեանն առեալ զհազար ամն , ցուցաք վերագոյն՝ մինչև 'ի վախճան աշխարհի , յորում որդւոյն կորստեան՝ մարդն անօրէնութեան եկեսցէ , ըստ որում՝ գրէ [1] առաքեալն . և յայնժամ արձակլի սատանայ որպէս ասացաւ , և ելանէ 'ի բանտէն իւրմէ մոլորեցուցանել զազգս : Այլ զԳոգ և ըզՄագոգ լինել ոմանք զՍկիւթացւոց ազգըն կարծեցին հիւսիսոյ , որոյ անուն կոչի Նիկի . այսինքն յաղթօղք , և են երկրաւոր [2] Թագաւորք , բազմամարդ և պատերազմօղք , միայն յԱստուծոյ յաղթահարեալք . որք ըմբռնեն զտիեզերս մինչև 'ի բանսարկուին յարձակումն : Ոմանք զԳոգայ ժողովեալն և զՄագոգայ՝ ասեն , թէ յեբրայեցի բարբառոյն ասացաւ այս անուն , վասն անուանեալ ժողովոյն հեթանոսաց : Գիտելի է և այս , զի Եզեկիել զայս հեթանոսս մարգարէացաւ՝ թէ յԻսրայէլէ խորտակեսցի , և

1 Ա Օրին . Գրեաց : 2 Բ Օրին . Երկրաւորք :

գող առաջէ 'ի ձեռս՝ ժողովել նոքօք զա-
մենայն զօրս 'ի պատերազմ, որոց թիւ-
նոցա իբրև չուառ ծովու ՚՚ ։ Այս հա-
ղարամեայ ժամանակս վարդապետք այլ
և այլ տեսին․ քանզի ոմանք ոչ գիտեմ։
թէ առ ինչ հայելով՝ զերեք և զկէս ամսն
ատացին գոլ, որ 'ի մկրտութենէն Քրիս-
տոսի մինչև 'ի վերանալն յերկինս, յետ
որոյ զարձակել[1] բանսարկուին կարծե-
ցին ։ Իսկ այլք թէ՝ յետ լրման հազար
ամին՝ յեւթներորդին 'ի վախճանի աշ-
խարհիս յարութիւն լինի միայն սրբո-
ցըն, և կայցէ տասնամեայ զհազար ամ․ և
ապա փոքր ինչ ժամանակ արձակի, յետ
որոյ հասարակացն լինի յարութիւն ․
Որոգինէս ։ Իսկ այլք ասացին՝ թէ զայն
հազար ամն յերկրի յայսմիկ յորում ըղ-
ժուժկալութի կրեցին սուրբքն, փափ-
կութիւն և փառս ժառանգեսցեն, յետ
որոյ հասարակացն յարութիւն․ Իրենէոս[2]։
Բայց զի զայս ոչ ընկալաւ եկեղեցի[3],
թերի է ասացեալս․ մեք հաւանիմք Տեա-
ռըն առ Սադուկեցիսն ասացելոյ[4], թէ յա-

1 Ա. Օրին․ Զ յարձակել ։
2 Զանուանս հերձուածողացն՝
ղարոց զկարծիսն ածէ 'ի մէջ․
Ա․ օրինակն և ՒԹ ունէր նը-
շանակեալ 'ի լուսանցսն ։
3 Բ. Օրին․ Բայց զի ըն-
կալաւ զնա ոչ եկեղեցի ։
4 Բ. Օրին․ Ասելոյ ։

այնպէս՝ դատապարտանաց ։ Որքա՞ն քահանայք են այժմ Աստուծոյ, և ընդ նմա թագաւորեալք, որպէս և տեսես՝ զքսան և չորս երիցունսն և զայլսն ։ Իսկ հազար ամն է՝ մինչև յերկրորդ գալուստն և ՚ի նմանն, յորում՝ լուծանի սատանայ մոլորեցուցանել զբազում ազգս հեթանոսաց. և ոչ եթէ այժմ ելեալ է ՚ի մոլորեցուցանելոյն իշխանութենէ, սակայն յայնժամ և՛ս հաստատագոյն սատանայ, այսինքն՝ ՚ի կարճ ժամանակին սուտ քրիստոսին. յետ որոյ եկեսցէ հանդերձեալ յաւիտեանն, և առնու զդատապարտութեանն վճիռ, յորում սուրբք վայելեն յերկրորդ յարութեանն, և մարմնով ժառանգեն զարքայութիւնն ։

ԿԳ ։ ՎԱԹՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ

Վասն Գոգայ և Մագոգայ ։

«Նա յետ հազար ամին լուծցէ զսատանայ՝ և հանցէ ՚ի բանտէ անտի. ելցէ և մոլորեցուսցէ զազգս ամենայն ընդ չորս կողմանս երկրի. և զԳոգ և զՄա-

1 Բ Օրէն. Յորժամ ։

րինակ տայ՝ 'ի մեռելոց ոչ ոք եկաց, այս-
ինքն՝ 'ի մեռելոյն մարմնով և վերա-
ցելոցն հոգւով առ Աստուած՝ ոչ ոք ե-
կաց յերկիր դարձեալ մարմնով, կամ յա-
րեաւ 'ի մեռելոց՝ մինչև կատարեցաւ
հազար ամն, զոր ասացաք գոլ զժամա-
նակն՝ որ 'ի կապելոյն սատանայի խաչե-
ւքն մինչև 'ի նեռնն և յերկրորդ գա-
լըստեան։ Յետ որոյ տայ, այս է յարու-
թիւն առաջին. և ճշմարիտ է, քանզի
առաջին յարութիւն է սրբոցն՝ 'ի կա-
պանաց մարմնոյս ազատելն և առ Ա-
ստուած միանալն, ըստ այնմ, “Հոգիք ար-
դարոց կատարելոց”։ Իսկ երկրորդ յա-
րութիւն՝ վերստին զմարմինսն զգենուլ
և նոքօք պսակել։ Յետ որոյ յաւելու.
“Երանի սրբոցն որք ունիցին բաժին 'ի
յարութեանն առաջնում”, այսինքն՝ որք
սրբեցին զհոգիս և զմարմինս, և բարձրա-
ցեալ բանն զիշխանութիւն օձոյն՝ միան-
առ Աստուած։ Երանելիք են, զի երկրորդ
մահն՝ այսինքն դատապարտանքն երկիւղ
ոչ ունի իշխանութիւն 'ի վերայ նոցա.
քանզի սուրբքն ոչ մտանեն 'ի դատաս-
տան, այլ զայլս դատին, որպէս ասէ ա-
ռաքեալն, սրբոցն յարութիւն կենաց
է՝ և ոչ դատաստանաց, իսկ այլոց ոչ

ղէմ՝ քաղաքք Տեառն և 'ի տուն ամենա-կալի [1].) անդ արկեալ են աթոռք դա-տաստանի, աթոռս արկեալ 'ի տան Դաւ-թի »: Այլ թէ ասէ՝ որք ոչ երկիր պա-գին գազանին, մի կարծեր թէ զորս 'ի ժամանակ սուտ քրիստոսին միայն դնէ, քանզի այս է անուն բանսարկուին, նաև զնոսին որք առ սուտ քրիստոսիւն առա-քինանան՝ է տեսանել կարգեալ ընդ նոսին :

ԳԼ : ՎԱԹՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զի՞նչ է առաջին յարութիւնն, և զի՞նչ երկրորդ մահն:

« Եւ յետ այսորիկ 'ի մեռելոց ոչ ոք եկաց, մինչև 'ի կատարել հազար ամին. այս է յարութիւն առաջին: Երանի սըր-բոցն՝ որք ունիցին բաժին 'ի յարու-թեանն առաջնում. 'ի վերայ սոցա եր-կրորդ մահն ոչ ունի իշխանութիւն. այլ եղիցին քահանայք Աստուծոյ՝ և տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. և թագաւորես-ցեն ընդ նմա հազար ամ »: Յետ այսու-

1 Ա. Օրէն. Նորա խնամողի :

Աստուծոյ. և զորս ոչ երկիր պատէին գա-
զանքն, և ոչ առին զդրոշմ նորա 'ի ճա-
կատս իւրեանց, և ոչ 'ի վերայ աջոյ ձե-
ռին իւրեանց, և կեցին՝ և թագաւո-
րեցին ընդ Քրիստոսի մինչև 'ի հազար
ամս։ Այլ և այլ տեսութեանցս¹ քրի-
նութեամբ սորաբայլեալ՝ զմի իմանամք
խորհրդոյ զօրութիւն, ըստ որում է այս
մարգարէական հոգւոյ սովորութիւն։
Որք՝ սոքա զորս ասէ դատաստանա-
ընտրեալ և թագաւորեալ ընդ Քրիս-
տոսի հազար ամ, նոքա են զոր 'ի սկզբա-
նէն ետես շուրջ զաթոռովն Աստուծոյ՝
զգեցեալ հանդերձս զոր սպիտակացու-
ցին արեամբ գառինն։ Քանզի յորժամ
կապեցաւ սատանայի զօրութիւնն, և
լուծաւ իշխանութիւնն, հոգիք սրբոցն
և արդարոց կատարելոյն՝ ընդ Քրիստո-
սի բարձրացան յերկինս. և անդ 'ի վե-
րին խորանսն հանգչին մինչև 'ի միւս
անգամ նորոյն գալուստ, զոր ասէ հա-
զար ամ, այսինքն՝ մինչև 'ի վախճան աշ-
խարհիս, ըստ որում և Դաւիթ ասէ.
«Անդ ելին ազգք Տեառն վկայութիւն
Իսրայէլի. (այսինքն՝ 'ի վերինն Երուսա-

1 Բ Օրին. Տեսութեանս։

զժամանակն որ 'ի միջի է, 'ի միջոցաւմանու-լոյն Քրիստոսի մինչև 'ի նեռն . և ար-ձակի սատանայ յայնժամ, յորում 'ի ձե-ռըն սուտ քրիստոսին մոլորեցուցանէ[1] զաշխարհս . քանզի տեսանէ զհուր տան-ջանացն զժամանակ մերձեցեալ` և մոլի։ Յորոյ դաւաճանութենէն ամենողորմ Աստուած զմեզ ազատեսցէ, և կցորդս[2] որբոց խուրոց 'ի յաւիտենական բարու-թիւնն արասցէ, զի արժանի լիցուք փառաւորել զամենասուրբ զԵրրորդու-թիւնն` այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն։

ԳԼ. ՎԱԹՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋԻՆ.

Վասն պատրաստելոյ բազմականացն այնոցիկ որ հասցեն անայլայլաբար 'ի Քրիստոսի խոստովանութիւնն ։

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋԻՆ

«Ես տեսի աթոռս, և նստան 'ի վե-րայ նոցա . և դատաւորութիւն տուաւ նոցա` ընտրել զհոգիս չարչարելոցն վասն վկայութեանն Յիսուսի և վասն բանին

1 Ա Օրէ . խռովեցուցանէ ։   2 Բ Օրի . հաղորդս ։

դերձեալ ցուցանել, այլ թէ ոչ՝ սատանայ յայնժամ կապեցաւ՝ յորժամ 'ի խաչն նշաւակեցաւ. և մարդիկ իշխանութիւն առին 'ի Քրիստոսէ 'ի վերայ նորին օձի գնալ, որպէս 'ի վերայ կապելոյ՝ որոց ոչ կարէր մերձենալ: Զի կապելն նորա՝ նշանակէ զկռապաշտութեն բառնալն, և տաճարաց կռոցն զքակտումն, և 'ի բագինսն զհեղման արեանցըն զպակասութիւնն, և զամենայնոյծառ աստուածային կամացն զգիտութիւնն. ըստ որում ասէ և միայն Յուլիանոս, թէ նախ քան զխաչն 'ի կործիս էր սատանայ իւրում դատապարտութեանն, և ապա ստուգեաց:

Արդ՝ այսպէս կապեցաւ սատանայ 'ի մկրտեցուցանելոյ զորդս, և տիեզերս ծաղկեցաւ աստուածպաշտութեամբն. և զի 'ի դժոխս կապեալ էր, գիտէին և դևքն՝ որ աղաչէին զՔրիստոս ոչ առաքել և զնոսին յանդունդս: Այլ Քերթայան իմանամք զհրեշտակացն իշխանութիւն 'ի վերայ նոցին, առ 'ի յանդորր առնելոյ 'ի պատերազմելոյ ընդ մարդիկ: Հազար ամ ոչ թէ ճշդիւ թիւն է, այլ վասն կատարեալ թուոյն որ 'ի տասնեակ հարիւրէն: Այլ մեք հազար ամն ասեմք

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

Թէ որպէս սատանայ կապեցաւ 'ի Քրիստոսի խաչելութենէն մինչև 'ի վախճանին ժամանակին. և վասն հազար ամին:

«Եւ տեսի այլ հրեշտակ զի իջանէր յերկնից, և ունէր զփականս դժոխոց և շղթայս մեծ 'ի ձեռին իւրում. և ըմբռնեաց զվիշապն զօձն առաջին՝ որ է բանսարկուն և սատանայ, և կապեաց զնա զհազար ամ. և արկ զնա յանդունդս դժոխոց, և փակեաց և կնքեաց ընդ նա՝ զի այլ մի ևս մոլորեցուսցէ զազգս, մինչև կատարեսցի հազար ամն. և յետ այնորիկ պարտ է լուծանել նմա սակաւ մի ժամանակ»: Դարձեալ և այս այլ իմն խորհրդոյ յայտնութիւն է երանելւոյ. զի և այլ հրեշտակ էջ և ցուցանէր, զոր քննեալ իմացաք կապանս սատանայի՝ զոր խաչիւն կապեցաւ 'ի ձեռն Քրիստոսի, և արձակելոց է մերձ 'ի վախճան աշխարհի: Բայց զի ասէ՝ թէ կապեաց, ոչ է պարտ կարծել՝[1] թէ յայնժամ կապի, այլ զկապելն յիշէ այժմ այսր աղագաւ՝ վասն զի և զարձակումն է հան-

1 Բ Օրին. Ասել.

առաջի նորա, և զորս մոլորեցոյց և ետ առնուլ զդրոշմ գազանին՝ և զերկրպագուս պատկերի նորա»։ Ըմբռնել նոցա ասէ՝ զհասարակաց վախճանն, որ յետ զամենայն չարիսն գործելոյ՝ հասանէ աստուածային բարկութիւնն 'ի վերայ։

«Եւ կենդանութիւն արկին զնոսա 'ի լիճ հրոյ այրեցելոյ ծծմբով»։ Ըմբռնիլն է հասարակաց մահն[1]. իսկ կենդանութիւն արկանելն 'ի լիճ հրոյն՝ հանդերձեալ հուր գեհենին[2], ուր մատնին չար գործովք դատապարտքն նմին։ Եւ կենդանութիւն ասէ, զի միշտ անմահ են 'ի յաւիտենական տանջանսն։

«Եւ այլքն մեռան 'ի սրոյ հեծելոյն 'ի վերայ ձիոյն, յորոյ բերանոյ ելանէր սուրն. և ամենայն թռչունք յագեցան 'ի մարմնոց նոցա»։ Դարձեալ և այս մահ որ 'ի սրոյս՝[3] հասարակաց վախճանն է, որ պատահէ և ամենայն մարդկան ընդ նոսա. իսկ յագիլ թռչնոցն՝ հանդերձեալ[4] դատաստանին քննութիւնն՝ որպէս ասացաք։

1 Բ Օրին. Ըմբռնիլն ասէ զհասարակաց մահն։

2 Բ Օրին. Գեհենոյն։

3 Ա Օրին. Ի սրոյս է։

4 Ա Օրին. Զհանդերձեալ։

և զհրեշտակս նորա, և այժմ թէ զգազանն ընդ նմա՝ զօրօք իւր մարտակից. և այս ոչ եթէ զգալապէս՝ լեցի, այլ այսպէս պարտ է իմանալ. ոչ ասաց՝ թէ տեսի զհեծեալն 'ի ձին սպիտակ իջեալ յերկիր, այլ թէ միայն՝ տեսի, քանզի մերձ 'ի կատարածն խորհուրդ լինի իջանելոյն Քրիստոսի յերկիր. և այս աւետարանի ամենայն երկնային զօրացն, և յայնժամ[2] սուտ Քրիստոսին մարտն սատակմանց յերկիր։ Արդ՝ հեծաւ Քրիստոս 'ի զօրութիւն իւր, և սուրբ հրեշտակքն. և հրաւիրեցան ամենայն երկնաւորքն իջանել յերկիր[3], բայց դեռ ոչ են իջեալ։ Յայժամ յերկինս այս խորհրդածի, սատանայ զսուտ քրիստոսն և զամենայն հաւանեալսն իւր՝ բորբոքեալ ամբոխէ ընդդէմ եկեղեցւոյ, և 'ի հայհոյութիւն անուանն Աստուծոյ. և այս է պատերազմ գազանին, զի եկեղեցւոյ մարտն Քրիստոսի է համարեալ, "Սաւուղ, սաւուղ, զի՞ հալածես զիս"։

"Եւ ըմբռնեցաւ գազանն, և որ ընդ նմա սուտ մարգարէն՝ որ առնէր զնշանս

1 Բ Օրին. Զգալապէս։ 3 Բ Օրին. Հրաւիրեցան երկնաւորքն յերկիր։
2 Ա Օրին. Յայս ժամս։

մարմինս երբեմնորինաց՝ և ամենայն հեծե-
լոց 'ի նոսա, և զմարմինս աղքատաց և ծա-
ռայից՝ մեծի և փոքու »: Ընթերս ասէ
Աստուծոյ՝ զդատաստանին հանդէս, ուր
ժողովին ամենայն հրեշտակք. իսկ կե-
րակուր անմարմնոյն ոչ թէ զգալի մար-
մինք, այլ նոցա դատաստանին ուսու-
թիւնն և գիտութիւնն[1]. քանզի իմանա-
լեացն կերակուր՝ իմացութիւնն է: Որդ՝
ուտեն անմարմինքն՝ մարմինք, այսինքն
զգիտութիւն ամենայն մարմնաւորացս
գործոց, որ մերկապարանոց լիցի 'ի դա-
տաստանին. ուստի և զամենեսեան թը-
ւէ զթագաւորս և զիշխանս, զմեծա-
մեծս և զփոքունս. քանզի ամենեքեան
են դատելոց: Երիվարք են՝ հեշտախ-
տութեան իգութեանն ծառայք:

« Եւ տեսի զգազանն և զթագաւորս
երկրի և զզօրս նոցա ժողովեալս առնել
պատերազմ ընդ այնմ՝ որ հեծեալն էր
'ի ձին սպիտակ՝ և ընդ զօրս նորա »:
Զընթացս բանիս՝ պարզ է ամբողջ ու-
նել, զի յայտնութիւն է անմարմնոցն գի-
տութիւն՝ և չև եւ եղելոցն տեղեկու-
թիւն: Որդ՝ ասէ, թէ տեսի զՔրիստոս

1 Բ Օրին. Տեսութիւնն 'ի գիտութիւն:

ամենայն Թագաւորաց՝ և հրեշտակական զօրութեանց, ըստ այնմ՝ « Թէպէտ և իցեն անուանեալ աստուածք յերկինս և յերկրի »:

ԴԺ: ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Զի 'ի գեհեանն արկաւ հակառակն քրիստոսն և որք ընդ նմա:

« Եւ տեսի այլ հրեշտակ՝ որ կայր 'ի վերայ արեգական, զի աղաղակեաց 'ի ձայն մեծ ամենայն հաւուց Թռուցելոց ընդ մէջ երկնից՝ ասելով »: Ի վերնագունից հրեշտակացն զսա գոլ կարծեմ, որ հրաման ետ ամենայն երկնային զօրաց[1] իջանել յերկիր. քանզի ինքն էջ յօդ-առ արեգակամբ[2], և նոցա որ յերկինսն են՝ աղաղակէ[3] իջանել 'ի ստորև: Եւ հաւուց նմանեցուցանէ զնոսա վասն երագութեանն և վասն վերնայինն գոլոյ:

« Եկայք ժողովեցարուք յընթրիս մեծին Աստուծոյ. և կերիջիք զմարմինս Թագաւորաց, և զմարմինս հզօրաց, և ըն-

1 Բ Օրին. Հրեշտակացն:
2 Բ Օրին. Յօդս արե- գակամբ:
3 Բ Օրին. Էին՝ աղաղակէր:

րութեանցն . տառք սուրբքն նման ան-
փորձ , զի ոչ թողու տէր զգաւազան մեղաւորաց 'ի վիճակս արդարոց , որպէս սաղմոսէ Դաւիթ : Նոյն հնձան գինւոյ՝ զբարկութեանն Աստուծոյ կոչէ սա . քանզի " Հայր ոչ դատի զոք , այլ զամենայն դատաստանն ետ որդւոյ իւրում ". քանզի որպէս 'ի հնձանի ամբարեալ է 'ի գիտութիւնն Աստուծոյ մեղաւորացն պատիժ , զոր յայնժամ որդւի զեղեալ հեղու 'ի վերայ նոցին արդարն իրաւամբք :

." Նա ունէր 'ի վերայ պատմուճանի իւրոյ , և 'ի վերայ անդամոց իւրոց գիր գրեալ . Թագաւոր թագաւորաց և տէր տերանց ": Պատմուճան նորա է մարմինն , և անդամք՝ եկեղեցի սուրբ : Սմա՝ որ կերպարան է Հօր և ունայնացաւ 'ի ծառայի կերպարանս և հնազանդեալ Հօր՝ խաչեցաւ , շնորհեցաւ 'ի Հօրէ անուն թագաւորութեան , որ ինքնագոյ թագաւորէր ընդ նմա ըստ աստուածութեանն , վասն այսորիկ և ասէր . " Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս և յերկիր ": Յայս վայելեն և ժառանգակիցք նորա՝ անդամքն , ըստ առաքելոյ՝ " Եթէ համբերեմք՝ ընդ նմին և թագաւորեմք " , յայտ է թէ վեհագոյն

Որպէս ինքն ասաց Քրիստոս. «Եկեսցէ որդի մարդոյ յերկնից ; և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա »․ և Դանիէլ ետես եթէ հազարք հազարաց պաշտէին զնա ։ Որդ՝ գան յերկիր զհետ Քրիստոսի ամենայն երկնային զօրքն՝ որպէս և տեսես ։ Իսկ ձիքն՝ են ինքնագոյակ[1] զօրութիւնք իւրեանց, ըստ որում անուանին 'ի մարգարէէն՝ զօրք զօրութեանց ։ Եւ բեհեզեայ պատմուճանքն նշանակէ զանօսր էութիւն նոցա և ըզպայծառութի̄ և զբարձրահայեցողութիւնն, և կարծրութեամբ առաքինութեան՝ Աստուծոյ զնմանութիւնն ։

«Եւ 'ի բերանոյ նորա ելանէր սուր սրեալ, զի նովաւ հարցէ զազգս. և նա հովուեսցէ զնոսա գաւազանաւ երկաթեաւ. և նա կոխեսցէ զհնձան գինւոյ՝ ցասման բարկութեան Աստուծոյ ամենակալի »։ Սուրն յայտ առնէ զդատաստանսն իրաւունս, որով բաժանին ամբարիշտքն և արդարքն բանիւ աստուածեղէն բերանոյն ։ Իսկ երկաթի գաւազան՝ է անեղծ տանջանքն որով խայտահովուին մեղաւորքն նհանջեալքն 'ի չա-

1 Բ Օրէն. ինքնագոյ զօրութիւն ։

թեանն բազմանուն է, որպէս բարերար, որպէս հովիւ, որպէս արեգակն, որպէս կեանք։ Իսկ անանուն է ՚ի մէնջ ըստ բնութեանն անսահմանի, և միայն իւր և Հօրն գիտելի։

"Եւ ունէր գրեալ զիւրև հանդերձ ներկեալ արեամբ. և կոչէր անուն նորա՝ Բան Աստուծոյ"։ Հանդերձ[1] արեամբ ներկեալ՝ Բանին Աստուծոյ մարմինն, զոր ընկալաւ ՚ի զանգուածոյն Ադամայ, որով գայ դատել զերկիր. ըստ այնմ զոր հրեշտակքն ասացին. "Այս Յիսուս՝ որ վերացաւ ՚ի ձէնջ, սոյնպէս և եկեսցէ զոր օրինակ տեսէք զնա երթեալ յերկինս"։ Բայց սքանչանամ թէ ընդէ՞ր զանգիտելի անունն ասէ Բան Աստուծոյ կոչէ. սակայն լուեալ և զայս՝ ոչ և այնպէս կարեմք զբնութիւնն սահմանել, այլ միայն զ՚ի Հօր էութենէն անախտաբար յառաջ գալն այսու գիտեմք, իսկ թէ որպէս՝ անհաս է։

"Եւ զօրավարք երկնից և զօրք երկնից զհետ երթային նորա ձիովք՝ զգեցեալք բեհեզս սուրբս և սպիտակս"։

1 Բ Օրէն. Հանդերձ՝ Աստուծոյ մարմինն։
է արեամբ ներկեալ բանին

ստնիմք զխորհուրդ Քրիստոսի կրկնակի գալստեանն, յորում բանի երկին ճըշմարտապէս: Իսկ ձիաւորեալն 'ի սպիտակն երիվար՝ է Նոյն ինքն Աստուած բանն, որ գայ այժմ ոչ խոնարհութեամբ՝ այլ մեծաւ զօրութեամբ արքայութե̃[1] իւրոյ: Նա գայ յերկիր, և արդարութեամբ դատի զիւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրոց. պատերազմ տայ ընդ անհաւատս բանիւ բերանոյ իւրոյ, և մատնէ 'ի տանջանս: Աչք Նորա՝ ասէ զամենահայեաց տեսութիւնն, որ բաժանէ որպէս զհուր զարդարսն 'ի մեղաւորաց, զոմանս կիզէ՝ և զոմանս լուսաւորէ: Իսկ բազում պսակք՝ են Նորա ամենակալ թագաւորութիւնն՝ երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանդարամետականաց, զոր ստացաւ 'ի տնօրէնութե̃ն խոնարհութիւն. և յաղթելովն առեալ զյաղթանակն՝ փառաւորեցաւ Նովաւ, որպէս և գրեալ է յաւետարանին:

«Նա ունէր անուն գրեալ, զոր ոչ ոք գիտէ՝ բայց միայն ինքն»: Անգիտելի անուանն՝ զէութեանն Նորա նշանակէ զանհասութիւն. քանզի ըստ անօրէնու-

1 Բ Օրէն. Աստուածութեան:

րուք յինէն՝ զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ»։ Որով և հանդերձեալ հանգըստեանն հաստատացուք լինել ժառանգաւոր առագաստին, ուստի ցաւք և տրտմութիւնք փախուցեալ են, ուր զըւարճացելոցն խնդութիւն է՝ ՚ի պայծառանալն լուսով երեսաց Քրիստոսի ճշմարիտ Աստուծոյն մերոյ և յուսոյ. որում վայելէ փառք երկրպագութիւն՝ համանգամայն ընդ Հօր և ամենասուրբ Հոգւոյն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԳԼ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Վասն տեսանելոյ աւետարանչին զՔրիստոս յերկնային հանդերձ հրեշտակօք և զօրութեամբ բազմաւ։

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի զերկինս բացեալ, և ահա ձի սպիտակ, և որ հեծեալն էր ՚ի նմա՝ հաւատարիմ և ճշմարիտ, և արդարութեամբ դատի և պատերազմի. և աչք նորա բոց հրոյ, և ՚ի վերայ գլխոյ նորա պսակս բազումս»։ Այս դարձեալ այլ տեսլեան սկիզբն է, յորմէ ու-

երկիր պագին նմա ։ և ասէ ցիս . տես՝ մի՛ անկանիր առաջի իմ, քանզի և ես ծառայակից քո եմ, և եղբարց քոց՝ որք ունին զվկայութիւնն Յիսուսի Քրիստոսի . տեառն Աստուծոյ միայն երկրպագեա . քանզի հաստատութեամբ Յիսուսի է անսխալ, և հոգի մարգարէութեանըդ . զի վկայութիւն Յիսուսի է՝ Հոգւովըն սրբով՝ որ 'ի մարգարէսն էր ։ Մի՛ երկիրպագաներ ինձ՝ ասէ աստուածային հրեշտակն, քանզի 'ի Քրիստոս դաւանութիւնն՝ որ է վկայութիւնն, նա է պարգևող հոգւոյ մարգարէութեան . այլ վկայութիւն Յիսուսի է, զի հաստատէ զխորհուրդ մարդանալոյ նորա, և զաստուածութեանն՝ որ 'ի սրբոցն վըկայեցաւ . և նոյն հոգի է 'ի հինսն և 'ի նորս՝ միոյ խորհրդոյ ուղղիչ, ըստ որում գրէ Պետրոսն ։ Որդ՝ մի ծառայակցի երկիր պագաներ, այլ այնմ՝ որ ամենայնի իշխէ ։ Այլ սքանչանալ արժան է ընդ աստուածային հրեշտակիս խոնարհութիւնն, թէ ո՞րքան հակառակամարտ է բանսարկուին ամբարտաւանութեանն ։

Եղիցի և մեզ առ իրեարս սահմանել զնոյն շնորհս, որով ըստ յանձինս մեր ամբարտաւանական հրամանն՝ որ ասէ . « Ուա

նութիւնն և զմտածութիւնն ծնօղք և զբարձրագոյն առաքինութիւնն՝ յոր յայս կենցաղս կրթեցաւ, և 'ի հանդերձելումն արժանի գտաւ։ Արդ՝ անճառ բարեացն վայելչագոյն՝ հրամայէ մի չերկիցանցն՝ յերանութիւն գրել. և երեք զայս կարծեմ որ յառաջագոյն եհարց ցնա վասն սպիտակազգեստիցն[1] թէ ովք են, և եկեալ զխնդիրն ասելով. սոքա գան 'ի վշտաց մեծաց։ Արդարև երանելիք են անճառ բարեացն վիճակեալք, զոր վասն անհասութեանն՝ երբեմն արքայութիւն անուանեմք վասն պատուականութեան, երբեմն դրախտ՝ ըստ բարեացն պէսպէս զանազանութեան, երբեմն գոգ Աբրահամու՝ վասն ընդ հօրն հաւատոյ որդւոցն հանգչելոյ, երբեմն փեսայ և հարսանիք՝ վասն անապական ուրախութեանըն. այլ մանաւանդ և վասն Աստուծոյ անճառ ընդ ծառայս իւր սիրով միութեանն, այնքան՝ որքան զանմարմնոցն գերազանցեալս, որպէս և լոյս քան ըղխաւար, և իւղոյ անուշութիւն քան զդառնութիւնս։

“Եւ ես անկեալ առաջի ոտից նորա,

1 Բ Օրէն. Սպիտակազգեստիցն։

և երգեն զմարմնով թագաւորելն Աստուծոյ, այնմ՝ որ ըստ աստուածութեանն միշտ է թագաւոր, զի բարձաւ սատանայի իշխանութիւնն յերկրէ, և լինելոց է հարսանիք գառինն. այսինքն եկեղեցւոյ միաւորութիւն ընդ Քրիստոսի, յորժամ յօդեալ միանան անդամք զանազան առաքինութեանցն[1] ընդ հասակ մարմնոյն Քրիստոսի՝ ըստ առաքելոյ, և լինի Աստուած ամենայն յամենայնի։

ԳԼ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վասն խորհրդաւոր հարսանեաց՝ և ընթրեաց գառինն։

«Եւ կինն հարսն նորա պատրաստեաց զինքն. և տուաւ նմա զգենուլ բեհեզս սպիտակս սուրբս և լուսափայլս, որ է բեհեզն արդարութիւն սրբոց։ Եւ ասէ ցիս. գրեա զայդ, երանելիք են ամենեքեան՝ որ կոչեցեալ են յընթրիս հարսանեաց գառինն»։ Բեհեզն՝ որ է զգեստ եկեղեցւոյ, յորոյ առնէ զպայծառ առաքի-

1 Ի Օրին. Առաքինեացն։

բարեխնամելոյ[1] ։ Իսկ ծուխն որ ելանէր՝ կամ զհանապազորդ տանջանացն սպառնալիքն ցուցանէ, կամ թէ չափով սաստ տանջեցան, և չափով են զհանդերձեալ պատիժն կրելոց ։

"Ու ձայն յաթոռոյն ելանէր՝ ասելով. օրհնեցէք զԱստուած մեր ամենայն ծառայք նորա, և որք երկնչիք 'ի նմանէ՝ փոքունք և մեծամեծք ": Աթոռն ձայն հանէ, քանզի բանական է և ոչ անբան, ըստ որում զանիւսն կենդանի հոգւով ասէ Եզեկիէլ. հրամայէ օրհնել զԱստուած, ոչ միայն կատարելոցն յառաջիկնութիւն, այլ և փոքունցն և յերկրորդական ... ևս ... նոց։

"Ու լուայ ձայն բազմութեան մեծի՝ իբրև զձայն ջուրց բազմաց, և իբրև զձայն հզօր որոտմանց՝ ասելով. Ալէլուիա. վասն զի թագաւորեաց Աստուած մեր ամենակալ։ Խնդամք և ցնծամք և տամք փառս նմա, զի եկն հարսանիք գառինն ": Ջուրց նմանեցուցանէ զպայծառ երգաբանութիւն հրեշտակական զօրացն, որոց վայելչութիւնն 'ի վեր է քան զհասուածս զգայարանաց,

1 Ամենայն օրինակք ունին՝ բարեխնամելեաց ։

ԴԺ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՎԵՑԵՐՈՐԴ.

Վասն որոց օրհնաբանութեանց երկնքին ալէլուօք՝ զոր ՚ի քակտումն Բաբելոնի երգէին:

“ Եւ յետ այնորիկ լուայ ձայն մեծ բազմութեան յերկինս՝ ասելով. ալէլուիա, փրկութիւն և փառք և պատիւ և զօրութիւն Աստուծոյ մերում. զի ճշմարիտ և արդար են դատաստանք նորա, զի դատեաց զպոռնիկն մեծ ՚ի պոռնկութեան իւրում, և խնդրեաց զվրէժ արեան ծառայից իւրոց ՚ի ձեռաց նորա: Եւ կրկին անգամ օրհնեցին և ասացին. ալէլուիա. և ծուխ նորա ելանէր յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ անկան քսան և չորք երիցունքն և չորք կենդանիքն, և երկրպագեցին Աստուծոյ՝ որ նստէրն յաթոռն փառաց, ասելով՝ ամէն, ալէլուիա ”: Ալէլուն՝ զԱստուծոյ օրհնութիւնն նշանակէ, իսկ ամէնն՝ եղիցի եղիցի. և այս՝ ըստ եբրայեցի բարբառոյն, որ հասարակաբար երգի յերկնաւորացն և յերկրաւորացս ՚ի փառս Աստուծոյ: Երկիցս ալէլուն՝ ՚ի պատիւ երից անձնաւորութեան Աստուածութեանն, զոր տան Աստուծոյ վասն դատելոյ զյանցաւորսն աստ, և տանջանօքն

ընտանին եւ Թեմիստիոս եւ յամենայն մասունք, պայմանադրութեան աշխարհագրական պատմութեան հնաւե-լոյն՝ ինչպէս բերէ, զի մատուցանէր, ասէ. զարդս կախարդութեան, եւ զարբունս ոսկերս զմարգարէից. Եւ այս ոչ եթէ երգակտնակապէս ՚ի մերում այսր քաղաքի գը-նոյ, այլ որպէս յառաջնորդն առաջարկ. զամենայն արեգակն որպէս զիմ մարմինն առնէր. եւ զեա դնէ զլուխ առ սրով փախուստին. հաղթեալ է, պատիւ եւ ընդ ա-մենեւեան խօսք, որ զարբուն առաքելոցն եւ զմարգարէիցն ասէրին. զի "Թէ սրբա-րան հաւատ կեցցէ, ասէ, իսկ մեղաւորն եւ ամբարիշտն ուր երեւեսցի": Եւ թէ այս՝ որ աստուածապաշտութեամբ յօրա-ցեալ է, այսքան մեծանեալ, որք կա-պանչութեան եւ սքանչելիք՝ եւ ոչ սոսա ազա-տութեան հասանելոց. զի նա ոչ պատահեն նոցա ՚ի հանդերձեալն. քանզի որպէս մի գա-եւ մի քաղաք առնելով՝ զկրօնս ամենայն՝ պատերազմաւ լինէ, այսպէս եւ թագաւորու-թիւն մի եւ քաղաք մի՝ զգաղափարս քաղա-քաց առաջնորդ դնէ միով անուամբ քրիստո-նէական:

1 Ի Օրէն. Ա[illegible]

« Եւ առ հրեշտակն հզօր՝ քար մի իբրեւ զերկան մեծ, եւ ընկէց 'ի ծով ասելով. այսպէս յարձակմամբ անկցի Բաբելոն մեծ քաղաք, եւ այլ ոչ եւս գտցի. եւ ձայն քնարերգաց եւ երաժշտականաց՝ արուեստականաց՝ եւ փողահարաց՝ եւ թմբկի այլ ոչ եւս լուիցի 'ի քեզ. եւ լոյս ճրագի եւ ձայն երկանի՝ այլ ոչ եւս երեւեսցի 'ի քեզ. եւ ձայն փեսայի եւ հարսին՝ այլ ոչ եւս լուիցի 'ի քեզ. եւ ոչ վաճառականք քո փառաւորք եւ մեծամեծք երկրի, որ զուարճացեալ էին 'ի քեզ. վասն զի կախարդութեամբ դեղատուութեան քո մոլորեցան ամենայն ազգք. եւ 'ի քեզ ամենայն արիւն մարգարէից եւ սրբոց գտաւ, եւ ամենայն զոհելոց յերկրին կենդանեաց »։ Արդ զքար երկանին ապացոյց տուգանս կործանմանն, որպէս եւ մարգարէիցն էր առակութիւն. զի Եսայի մերկ եւ բոկ գնայր, եւ Եզեկիէլ նպատակ արար զաղխեալն Երուսաղէմի հանդերձեալ հինին օրինակ. եւ զայս ոչ եթէ վայրապար ասէր հրեշտակն, այլ որպէս զի մեր ծանուցեալ զանհրաժեշտ պատուհասն՝ երկիցուք 'ի մեղանչելոյ, եւ խնդրեսցուք յԱստուծոյ զներումն։ Այլ թէ էր վասն պակասէ ձայն

նուարկեն, սուգ նոցա վասն իւրեանց[1] շահուն պակասելոյն լինիցի, զոր կրեն հարկաւորապէս: Եւ զամենազարդն Բաբելոնի շփոթմամբ կատարուածն վաճառականքն տեսեալ՝ ողբասցեն անմխիթար, որք 'ի հեշտութեանն գործակցէ բաժանեցան, մանաւանդ և խայթին 'ի խղճմտութենէ գործոց իւրեանց:

«Ուրախ լերուք 'ի վերայ նորա երկինք՝ և սուրբ առաքեալք և մարգարէք. զի դատեցաւ Աստուած զդատաստան ձեր 'ի դմանէ»: Ուրախ լինի երկինք, յայտ է թէ երկնաւորացն բնակիչք, մարգարէքն և առաքեալք, որք ըզվրէժխնդրութիւն իւրեանց տեսանեն. զի բազում անգամ անարգեցան 'ի նոցանէ վասն աստուածային սիրոյ[2] պատուիրանաւն խրատելոյ, և ոչ թէ ուրախանան ընդ մանկանցն վշտալից նեղութեամբ մեռանելն, այլ որպէս զի զանբաւ ցանկութեամբ մեղանչելոյն զտանջանսն ընկալան. զի որք աստ չարչարին՝ 'ի հանդերձեալն տանջանք[3] մասնաւորաբար պատուհասին:

1 Բ Օրէն. Իւրեանց: 2 Մէ օր. և եթ ունի Սիրոյ: 3 Ա Օրէ. պակասէ Տանջանք:

գաւթիւս. զի՞ ՚ի միում ժամու ապակա-նեցաւ այսչափ մեծութիւն քո»: Ի տե-սութիւն ածէ զԲաբելոնի զայսպիսի կի-րըս, և զորս վասն նորա օղբք մեծամեծք՝ զոր կրեսցէ, որ¹ յառաջագոյն պարծէր ՚ի Թագաւորական իշխանութիւնն:

«Եւ ամենայն նաւավար՝ և ամենայն որք ՚ի տեղիս տեղիս նաւեն, և նաւազք, և որք միանգամ ուռկանաւ գործեն՝ ՚ի հեռաստանէ կայցեն լալով, և աղաղա-կեսցեն՝ տեսանելով զծուխ կիզման նո-րա, ասելով. ո՞ նմանէ քաղաքիս այսմիկ մեծի: Եւ արկցեն հող ՚ի վերայ գլխոց խուրեանց, և գուժալով ձայնիւ մեծաւ՝ և լալով և ողալով ասասցեն. վա՜յ վա՜յ քաղաք մեծ, որով ամենեքեան մեծա-նայաք, որք ունէաք զնաւս ՚ի ծովս՝ վասն պատուականութեան քո, զի՞ ՚ի միում ժամու ապականեալ կործանեցար»: Թէ-պէտ և ծովն օրինակէ զայս բազմալիր կենցաղս, և որք ՚ի նմա վաճառականք՝ երթան որք ՚ի կենցաղականս որպէս ձու-կըն մտանեն ՚ի պտոյտս, այլ արդարու-պէս և որք աստ չարչարին՝ բազում սուգ առնու ՚ի վերայ նոցա ծով. և որք ՚ի նաւ-

1 Ա. Օրէն. Զ:

վասն սակաւ այս հեշտութեանս փու-
թայ զրկել յանեզրական փափկութեանցն։

«Ո՜վ երիվարաց և կառաց՝ որ վայել
է մարմնոց և ոգւոց մարդկանն»։ Սոցա
պէտքն են առ է՝ սակաւ, այլ փափկու-
թիւնն արար անչափ[1]։ Կառքն 'ի Հռով-
մայեցի[2] լեզուն՝ Եղոսմ անուանի, և 'ի
յունական լեզուն՝ կառք. այս թագմա-
ւորականս՝ առ եզական եղաւ վասն
կարճառօտութեանն։

«Ո՜վ ամենայն ցանկութիւն անձին
քո գնաց 'ի քէն, և ամենայն լուսափայլ
վայելչութիւնն, պարարտն և գէրն և լա-
պիրտակն գնաց 'ի քէն, և ոչ ևս այլ գըտ-
ցես զայն»։ Ոչ զանձինս մարդկան այ-
նուհետև ծառայեցուսցես ազատու-
թեան քո, և ոչ զհին վայելչութեանն
կալցես զգերութիւն։

«Ո՜վ ամենայն՝ շահավաճառք այսո-
քիւք մեծացեալք 'ի քէն 'ի բաց կաց-
ցեն վասն երկիւղի տանջանաց քոց, լա-
լով և սուգ առնելով ասասցեն. վա՜յ
վա՜յ քաղաքդ մեծ, որ զգեցեալ էիր բե-
հեզս և ծիրանիս և որդան, և ոսկէզօ-
ծիւ՝ և քարինս պատուականս՝ և մար-

1 Բ Օրէն. Անչափ։ 2 Ա Օրէ. ի Հռովմայեցւոց։

ղան ընդ յանկարծադէպ պատուհասն ։

«Եւ վաճառականք երկրի ողբասցեն և սգասցեն 'ի վերայ քո, զի զբեռն նոցա ոչ ոք գնէ. և շահք որ 'ի քեն՝ ոչ ևս իցէ, ոսկւոյ և արծաթոյ և ականց պատուականաց՝ և մարգարտոյ և բեհեզոյ և ծիրանւոյ և ոսկեթելլի և որդան»։ Արք 'ի վաճառուցն շահոյ անդւոյն զրկեցան, ողբան՝ ոչ վասն ողորմելոյն նմա, այլ վասն պակասելոյ յիւրեանց շահուցն։ Եւ դու տես զփարթամութիւն քաղաքին, թէ որքան զայս պատուական նիւթս առատացուցանէր յերկիր ։

«Եւ ամենայն փայտ խնկոց և ամենայն անօթ փղոսկրեայ, և ամենայն անօթ 'ի փայտէ պատուականէ և 'ի պղնձոյ և յերկաթոյ և 'ի կճոյ. և կինամոմոն, և ամենայն խունկ, և իւղ և կնդրուկ, և գինի և ձէթ, և նաշիհ և ցորեան, և անասունք ամենայն, արջառ և ոչխար»։ Տես թէ որքան է քաղաքն այն 'ի սովորական հեշտութեան[1], ոյսքան պէսպէս նիւթովքս փարթամացեալ. և կամ ով է որ միտս ունի, և

1 Ա. Օրէն. Հեշտախտութեան ։

“ Վասն այնորիկ 'ի միում աւուր եկեսցեն 'ի վերայ դորա հարուածք՝ մահ, և սուգ, և սով, և 'ի հուր այրեսցի. զի հզօր է տէր Աստուած՝ որ դատեցաւն զդա ”։ Մ'ի օր՝ զյանկարծադէպ [1] և ընդ փոքր ժամանակն ասէ, յորում սով և սովով սուգ նոցա եղիցի, և թէ՝ սրով ապականեսցին և հրով այրեսցին. 'ի միում աւուր ընթացակիցք լինին սոքա՝ զորս մարգարէացաւ նոցա, հարուածք և բազմատեսակ մահուց օրինակք։

“ Եւ լացցեն և կոծեսցին թագաւորք երկրի 'ի վերայ դորա՝ որք ընդ դմա պոռնկեցան և խաղացին. և հեծեսցեն յորժամ տեսցեն զծուխ կիզման դորա. 'ի հեռաստանէ կացցեն վասն երկիւղի տանջանաց դորա՝ և ասասցեն. վայ քաղաքիդ մեծի Բաբելոնի. քաղաք հզօր՝ զի 'ի միում ժամու եկին հասին դատաստանք քո ”։ Թագաւորս աստ համարիմ ասացեալ՝ զորս ընդ ձեռամբ իւր են իշխանք, որք կցորդեցան նմին 'ի հեշտախտութիւնն ։ Սոքա յիւրաքանչիւր աշխարհս յորժամ լսեն զկործանումն մեծ քաղաքին, վայս տան նմին, և զբանիւս

1 Բ Օրին. Զյանկարծակին ։

հաստոյցն մեզ, և առցէ զա երկպատիկ ըստ գործոց իւրոց. և զբաժակն որով խառնեացն՝ խառնեցէք դմա կրկին. և որչափ փառաւորեաց զինքն և խայտաց, այնչափ հատուցէք դմա սուգ »: Զր-կեալն, ասէ մարգարէն, աղաղակէ զձէնջ առ Աստուած. զայսպիսեայս ասէ հրեշտակն՝ թէ հատոյց մեզ զինքն ընդ աղքատն կորգելով, որք 'ի Թագաւորական բռնութեանցն զզուեցան. որպէս և Քրիստոս զողորմածսն ասաց՝ [1] ինքեան ասէր առնել: Նաժակ խառնեաց ամենեցուն զանիրաւելն և զկողոպտելն, արբեց և ինքն զհրձիգն լինել. փառաւորեաց զինքն ալէսպէս զարդուք, մբա-ցէ 'ի սուգ տապալելովն, ըստ այնմ. « Ճանապարհք Սիոնի սգան առ 'ի չգոյէ տօնիցն տարեկանաց »:

« Զի 'ի սրտի իւրում ասէր. Թէ յամենայն ժամ նստայց ես Թագուհի, և այրի ոչ ևս եղէց »: Զայսպիսի ամբարտաւան բանս սովորութիւն է յօրացելոցն 'ի փափկութիւն՝ զօղանջել. քանզի յաճախութեամբ հեշտութեանն մա-ռանան զբնութիւնս տապականացու:

1 Մէ օրէն. Ողորմածացն ասէր ասաց՝ ինքեան առնել.

րութեն յօրանալոյ մեծացան »: Ոգեբաղանցութիւն առաւել հեշտութեանն ասէ, զի յաւելաւ յիւրմէ ստացուածքըն, և զվաճառականն մեծացոյց:

« Եւ լուայ ձայն յերկնից՝ զի ասէր. ելէք 'ի միջոյ դորա ժողովուրդ իմ, զի մի հաղորդ լինիցիք մեղաց դորա »: Նոյնպէս ասաց¹ և առ Ղովտ հրեշտակն՝ և Եսայի. « Ելէք 'ի միջոյ դոցա, և մեկնեցարուք »: Բանզի պատահէ յամենայն ժամ պատուհասին արտաքոյ լինել հաւատացելոցն, և 'ի ներքոյ Աստուծոյ խնամոցն ապրել:

« Եւ մի զհարուածս դորա ընդունիցիք. զի հասին կցեցան մեղք դորա մինչև յերկինս. և յիշեաց Աստուած զամբարշտութիւնս դորա »: Եհաս մինչև յերկինս՝ որպէս զաղաղակ Սոդոմայեցւոցն 'ի պահապան հրեշտակացն. յիշեաց Աստուած զամբարշտութի̃ն մարդասիրութեամբն, զի այժմու պատուհասին զհանդերձեալն կարճեսցէ, և դիւրագոյն արասցէ նոցա զօրն դատաստանի:

« Եւ հատուցանէ դմա՝ որպէս և

1 Բ Օրէն. Լւէ:

ռաց նորա»։ Յայտ է թէ ՚ի գերագունից հրեշտակացն էր սա, քանզի առաջնոյն իշխանութիւնն մեծ է քան զերկրորդին։ Լուսաւորեաց զերկիրս, քանզի առաւել է ներգործեալ պայծառութիւն հրեշտակացն՝ [1] քան զճառագայթս լուսաւորացդ։

«Եւ աղաղակեաց ՚ի ձայն մեծ՝ ասելով. անկաւ Բաբելոնն մեծ, որ եղեալ էր բնակութիւն դիւաց, և արգել ամենայն այսոց պղծոց, և բանտ պահպանութեան ամենայն ոգւոց անսրբից և ատեցելոց։ Վասն զի ՚ի բարկութենէ գինւոյ պոռնկութեան նորա արբին ամենայն ազգք և թագաւորք երկրի՝ որք ընդ նմա պոռնկեցանն»։ Աղաղակէ հրեշտակս զանկանել քաղաքին, և զպատժոցն պատճառ՝ զյանցանսն, քանզի օթևան [2] եղև անմաքուր այսոց։ Իսկ գինի պոռնկութեան՝ ասէ ընդ հեշտութեանն և զագահութիւնն, որոյ իշխանքն կաշառակերութեամբն ընդ ամենայն ազգս պոռնկեցան։

«Եւ վաճառականք երկրի ՚ի նորա զօ-

1 Բ Օրէն. Առաւել են գոյութիւն հրեշտակաց։

2 Բ Օրէն. Օթարան։

առաքելոց խնամոցն վասն չարութեանն. ուսաք և 'ի սուտ քրիստոսն դառնալն ամենեքեան յետ զարքունական քաղաքն հրձիգ առնելոյ, քանզի յայնժամ 'ի մէջ չփոթմանց նոցին երևէր նա: Երկրորդ է դարձեալ կին գող զթագաւորական քաղաքն, որ ընդ այն ժամանակն առաւելապէս անառակ 'ի գիճութիւն պղծութեան, մինչ զի այսմ մեծի պատժոցըս պարտական գտանել: Յորմէ մարդասէրն Աստուած փրկեաց զհաւատացեալս իւր, և 'ի վերինն Երուսաղէմ հանգուցէ շնորհօք ողորմութեան իւրոյ, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԳԻ: ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վասն այլոյ հրեշտակի որ զանկանելն Բաբելոնի յայտ առնէր, և զերկնային զձայնն՝ որ 'ի քաղաքէն փախչել պատուիրէր. և վասն անցանելոյ ստացեալ վայելչութեանն:

ՃԱՌ ԻՆՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

“Եւ յետ այսորիկ տեսի այլ հրեշտակ իջեալ յերկնից՝ որ ունէր իշխանութիւն մեծ, և երկիր լուսաւորեցաւ 'ի փա-

նոքա ատեսցեն զպոռնիկն՝ և աւերեսցեն զնա, և զմարմին նորա կերիցեն՝ և այրեսցեն զնա հրով. քանզի Աստուած եդ 'ի սիրտս նոցա առ 'ի լինել նոցա մի կամըս, և տալ զթագաւորութիւն գազանին՝ մինչև կատարեսցի բանն Աստուծոյ։ Եւ կինն զոր տեսեր՝ է քաղաքն մեծ, որ ունի զթագաւորութիւն 'ի վերայ թագաւորութեանց երկրի »։ Ի Հրեշտակէն ստուգապէս այս մեկնեցաւ և առաւելագոյն յայտնեցաւ, այսինքն կինն՝ թագաւորական քաղաքն, և ջուրքն շուրջ զնովաւ՝ ազգքն և գաւառքն որոց իշխէ. իսկ տասն եղջիւրքն՝ տասն թագաւորքն յորս պառակտի Հռոմայ[1] թագաւորութիւնն 'ի վախճան ժամանակի. զորմէ[2] ասէ՝ թէ ատեն զքաղաքն և ուտեն ըզմարմին նորա, այսինքն զի՝ պատերազմին 'ի վերայ նորին, և իւրաքանչիւր ոք յինքըն ջանայ գրաւել. և յայնժամ զաշխարհն՝ որ է մարմին գլխոյ քաղաքին՝ աւերեն, զի զայս՝ ուտելն ցուցանէ, և այրեն հրով։ Զայս՝ Աստուած ասէ եդ 'ի միտս նոցա, ոչ թէ զի յԱստուծոյ շարժին 'ի յանցանսն, այլ զի թողեալ լիցին

1 Ա Օրին. Հռովմայ։ 2 Ա Օրին. Զորս։

րիսն բառնայ, և եւթն իւր մոլորութեանն հաւանին։ Իսկ մի ժամ առ՝ զերեք ամացն սակաւ ժամանակն, յորում առաւել լինի սուտ քրիստոսին հնազանդութիւնն։

«Սոքա մի կամս ունին, և զզօրութիւն և զիշխանութիւն գազանին տան. և ընդ գառինն պատերազմին. և գառնն յաղթէ նոցա, զի տէր է նոցա և թագաւոր թագաւորաց. և որք ընդ նմա կոչեցեալք են՝ ընտրեալք և հաւատացեալք»։ Որդարապէս ոչ ոք երկուց տերանց ծառայել կարէ, վասն զի որք հակառակ քրիստոսին հնազանդեցան, և 'ի սատանայէ գերեցան, ճշմարտութեանն Քրիստոսի գառինն Աստուծոյ միցակիցք եղեն՝. այլ յաղթահարին՝ յորժամ զյետին թշնամին զմահն խափանէ տէր մեր. և յաղթեն նմա ընտրեալքն սուրբք, որք 'ի սուտ քրիստոսէն վկայական նահատակութեամբ կատարին։

«Եւ ասաց ցիս. և զջուրսն զոր տեսեր՝ ուր նստէր պոռնիկն, ժողովուրդք են և բազմութիւնք և ազգք և լեզուք. և տասն եղջիւրքն՝ զոր տեսեր գազանին,

1 Ա. Օրէն. Լինին։

ութերորդ է. և է յեւթանց անտի, և 'ի կորուստ երթալոց է »: Գազանն իմացուք զսատանայ, որ էր նախ քան ըզխաչն, և ոչ էացաւ՝ անկարացեալ յետ խաչին. ութերորդ յառնէ, քանզի նա 'ի ձեռն սուտ քրիստոսին յաջորդէ 'ի Հռոմոց, ըստ առաքելոյ՝ «Մինչև բարձցի որ այժմդ ունի, և ապա երեւեսցէ մարդն անօրէն »: Նա ութերորդ լինի, յետ որոյ կորուստն գայ սատանայի՝ 'ի կրկին գալստեանն արդար իրաւամբք 'ի հուրն յաւիտենից դատապարտեալ:

« Եւ տասն եղջիւրն զոր տեսեր, տասն թագաւորք են. որոց չև ևս է առեալ զթագաւորութիւն, այլ առնուն՝ և կան իշխանք 'ի մի ժամ. և առնուն նոքա զիշխանութիւն ընդ գազանին »: Այս տասն եղջիւրս է՝ ըստ որում և Դանիէլ ետես, յորոց միջի երևեցաւ փոքրիկ՝[1] հակառակ քրիստոսն և զերիսն խլլեաց, վասն զի այլքն հնազանդեցան նզովելոյն. քանզի որպէս կարծեմք՝[2] Հռոմոց թագաւորութիւնն պառակտեալ բաժանի. և յայնժամ 'ի մէջ տասն մասանցն[3] բաժանելոց անօրէնն երևի, զե-

1 Բ Օրէ. պախարակ փոքրիկ: 3 Բ Օրէ. ի մէջ տասանցն:
2 Ա Օրէ. կարծեմք:

իբենէրս եւթն յառաջխաղան ասէ, եւթն երկինս, և եւթն 'ի նոսա պարս Հրեշտակաց. բայց մեք յառաջին կարգ բանիցն յարմարեմք և զայս։ Ո՛րդ՝ ցուցաք եւթն գլուխ՝ զեւթն տիեզերական թագաւորսդ, յորոց Հինգն անկեալ էր 'ի ժամանակս աւետարանչին, Ասորւոցն, Մարացն, Բաբելացւոցն, Պարսիցն, Մակեդոնացւոցն. և ունէին յայնմ ժամանակի Հռովմայեցիքն, ըստ որում ասաց՝ Թէ մինն կայ և միւսն ոչ ևս է եկեալ. այսինքն՝ նորս Հռովմայ իշխանութիւն՝ և որոց 'ի սմա թագաւորաց, զի դեռ ևս ոչ էր եկեալ, որ 'ի գալն ասէ՝ սակաւ ժամանակ ունիցի։ Իսկ ճշմարտապէս, քանզի 'ի գլուխ Հազար ամին ոչ կարծեմք զօրայն տէրութիւն ժամանել. և վասն այնորիկ վերագոյնն ասացաք՝ թէ ամենապաղարդն Բաբելոնի բանն տիրապետէս 'ի վերայ այսր քաղաքի կատարեսցի. վասն զի այլքն առ ինս զկատարածն՝ և չեն 'ի մէջ, սա այլ անմերձ է[1] մինչև ցայսօր, Հանդերձեալ է գրեցելովք պատուհասիւքս փոխանդիլ և փորձիլ։

«Իսկ գազանն՝ որ էր և չէ, և նա

[1] Ա. Օրին. Անմերձ էր։

Այս տեսանք մեք եւթն գլուխ կը-
նոջն՝ որ է կենդանոյս, և լերինք՝ իւրա-
քանչիւր աշխարհս, և գլուխս՝ զորս 'ի
նոսին թագաւորս, զի սոքա կառավա-
րեցան աշխարհս, որպէս և մարմինն
գլխովն՝ 'ի նախասացեալ եւթն գաւառա-
սըդ։ Բայց պարտ է գիտել, զի ըստ հել-
լենացի բարբառոյ՝ զեւթն գլուխսն ի-
գականն ասաց, և զեւթն լերինսն չէզոք։
Է՞ր վասն, կարծեմ թէ ո՛չ զթագաւորսն՝
այլ զփառս նոցին անուանեաց. և ոչ
զաշխարհն յատկապէս՝ այլ զիշխանու-
թիւնսն որ 'ի նոսին. և այսմ պարտ էր
այսպէս գտնել, իբր թէ Նինոս՝ Ասորիք.
Վարբակոս՝ Մարք. Նաբուգոդոնոսոր՝
Բաբելացիք. Կիւրոս՝ Պարսիկք. Աղէք-
սանդր՝ Մակեդոնացիք. Ռոմելոս՝ Հռով-
մայեցիք. Կոստանդիանոս՝ Նոր Հռովմ։

« Եւ թագաւորք եւթն գոլով, հին-
գըն անկան, և մինն եկաց, և միւսն ոչ է
եկեալ, և յորժամ գայ՝ սակաւ մի ժա-
մանակ ունի »։ Երանելին Հիպողիտոս
'ի վերայ եւթն դարուս զասացեալս կար-
ծեաց, յորոց զհինգն անցեալ ասաց՝ որ-
պէս էր ըստ այնմ ժամանակի, և զայլն
գ'ալոց, յետ որոց վախճանն. և մեզ ա-
սացեալս ընդունելի է, ըստ որում և

Բ. Երկրորդ՝ Եկբատան՝ Մարաց[1] իշխանութիւնն, ինքնակալութիւնն Վարբակայ, յորում զթագաւորն Սարդանապաղոս եսպան Վարբակէս։

Գ. Երրորդ՝ յետ այսորիկ Բաբելոն՝ ինքնակալութիւնն Քաղդէացւոց, յորում Նաբուգոդոնոսոր թագաւորեաց։

Դ. Եւ յետ նորա կործանմանն՝ եկեալ թագաւորութիւնն Պարսից՝ 'ի Կիւրոսէ[2] նորոգեցաւ։

Ե. Եւ յետ այնորիկ Աղէքսանդր Մակեդոնացւոց թագաւորն. և յետ նորա երիցունք Հռոմայ՝ 'ի Հռոմ տիրեցին։

Զ. Եւ յետ նոցա Օգոստոս կեսարու առաջին թագաւորին միահեծան իշխանութիւնն, ընդ որով և ամբարիշտ թագաւորքն մինչև 'ի Կոստանդիանոս կալան զաթոռն։

Է. Եւ սա եւթներորդ Կոստանդիանոս քրիստոսասէր առաջին թագաւոր, որ 'ի նոր Հռոմն փոխեաց զիշխանութիւն։

1 Յոմն օրինակս Մարք ոչ- խաւնիմք նշխարւ Եկբատան Հնդկաց։ Նոյնպէս և անունըն Վարբակայ ունին մի օրինակք՝ Արբակայ. մի օրինակ և եթ՝ Վարդակայ. իսկ Ա օրին. և մեաս այլ ունին. Յորում թագաւորն Սարդանապաղոս կամ Սարդանապաղոս եսպան զԱրբակէս։

2 Ա. Օրի. Ոչ 'ի Կիւրոսէ.

մանուկ մեցի, և յետ այնորիկ ՚ի հանգեր-ձեալ յաւիտենական կորուստն երթայ:

«Այս զարմացան ամենեքեան որ բը-նակեալ են ՚ի վերայ երկրի, որոց ոչ էր գրեալ անուանք իւրեանց ՚ի գիր. կե-նաց իսկզբանէ աշխարհի. զոր տեսա-նէին զգազանն, զի էր՝ և չէ, և մերձ է»: Զարմանան ամենեքեան որք զմիտս յեր-կիր ունին հակեալ՝ և ոչ են վարժեալ Քրիստոսի կանխասացութեամբն, յոր-ժամ տեսանեն ՚ի բանսարկուէն ՚ի ձե-ռըն սուտ քրիստոսին զայնքան նշանս կատարեալ:

«Աստ է իմաստութիւն՝ որ ունի մի-տըս»: Հոգևորն իմաստութիւն պիտոյ է և ոչ աշխարհական՝ առ ՚ի յիմանալ զասացեալս:

«Եւթն գլուխն՝ եւթն լերինք են, ուր կինն նստեալ էր ՚ի վերայ նոցա. և նոքին թագաւորք են եւթն»: Եւթն գլուխն նոյնն է՝ և որ եւթն լերինք. իմանամք գոլ զմասունս աշխարհի, որք բարձրացան և երևելի եղեն. թագաւո-րօքն՝ որք նստան ՚ի նոսա յիւրաքանչիւր ժամանակս:

ա. Յորս առաջինն Նինուէ է՝ յԱսո-րեստանեայց իշխանութիւնն:

թիւք, և 'ի Յուլիանոսէ և 'ի ժամանակս աղխանասացն՝ որք ընդդէմ ուղղափառացն համարձակեցան 'ի նորին Հռովմ, որպէս ցուցանեն պատմութիւնքն ընթերցողացն ։

«Այս գազանն զոր տեսեր, որ էր՝ և չէր, և հանդերձեալ է ելանել 'ի գըժոխոց և 'ի կորուստ երթալ»։ Գազանըս այս որպէս ասացաք՝ բանսարկուն է, որ շըջի խնդրէ թէ զո՛ կլանիցէ ։ Սա սպանաւ խաչիւն Քրիստոսի, և դարձեալ 'ի վախճան ժամանակի կենդանանայ. զի ներգործէ նշանս և արուեստս մոլորութեան առ 'ի զփրկիչն ուրանալ։ Սա՝ որ զօրացեալն էր նախ քան զխաչն, 'ի փրկական չարչարանացն հարաւ և անկաւ յիշխանութենէն. ամբոխի մերձ 'ի վախճանն՝ որպէս ցուցաւ վերագոյն, և ելանէ 'ի գժոխոց, այսինքն 'ի տկարութենէ՝ յորմէ խաչիւն Քրիստոսի դատապարտեցաւ, դարձեալ ներքազութեամբն Աստուծոյ թոյլտուութիւն գտանէ. և որ էր նախ քան զխաչն, և ոչ էացաւ յետ խաչին, դարձեալ զարթչի[1]. և զհակառակ քնի գործակից առեալ՝ սակաւ ժա-

[1] Բ Օրէն. Զարթնու ։

փառս և տուան եղջիւրսն ։ Ուսանելի այժամ է՝ թէ վասն էր, զի ահա ամենայն քաղաքք արբեցան յարենէ սրբոյն, ըզսա միայն առեալ 'ի մէջ դատապարտէ, և պոռնիկ կոչէ, գիտելով զի և այլքն պոռնկեցան, ըստ որում կոչէ զքաղդէացւոցն Բաբելոն մարգարէն՝ պոռնիկ ջնարահար ։ Նոյն և հինն Երուսաղէմ պոռնիկ անուանեցաւ, և երէցն Հռոմ՝ Բաբելոն անուանեցաւ 'ի Պետրոսէ՝ 'ի Թուղթն ։ Նաև թէ այսպէս է այս, էր վասն աւետարանիչս եզականապէս միում դընէ զպոռնիկն անուն ։ Ինձ թուի՝ թէ որպէս զմի մարմին եզականապէս առնու զամենայն թագաւորութիւնս աշխարհի ։ զի ըստ որում 'ի մեղսն և յարեանց սրբոցն հեղուլն համաձայն գտան թագաւորքն՝ հինքն և նորք, այսպէս և 'ի ժամ պատուհասին զնոսին անձնաւորապէս որպէս զմի դնէ ։ Դանիէլի ահա և 'ի հինն Բաբելոն չարչարեցան սուրբքն, և 'ի Քրիստոսէ մինչև 'ի Դիոկղետիանոս արքին թագաւորքն Հռովմայեցւոց[1] զարիւնս նոցա, երբեմն սաստիկ և երբեմն նուազ ։ Նաև 'ի Պարսից տանջեցան ան-

[1] Բ Օրէն. Հռոմայ ։

նմին[1], որ զամենեցուն յանցանքն բար-ձեալ կրէ 'ի վերայ իւր անուամբն. և է սա խորհրդով մեծն Բաբելոն, և մեծ՝ յանցանօք. քանզի Բաբելոն խառնակութիւն թարգմանի, որ և արգելանքն 'ի մեղս կատարի։ Մայր պոռնկաց, քանզի որպէս քաղաքացն մայր է վասն մեծութեանն, այսպէս և յանցանօք ծնող է՝ վասն զնոսին ինքեամբ 'ի չարիս դաստիարակելոյ. զի եղև մեղաց վարդապետն՝ ընդ իշխանութեամբն անկելոյ քաղաքացն, որք զգարշելիս Աստուծոյ զանօրէնութիւնս ծնանին։

ԳԼ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

Զի հրեշտակն որ եցոյց զխորհուրդս՝ մեկնեաց։

«Եւ տեսի զկինն արբեցեալ յարենէ սրբոցն, և յարենէ ամենայն վկայիցըն. և զարմացայ տեսեալ զնա՝ զարմացումն մեծ։ Եւ ասէ ցիս հրեշտակն. ընդէ՞ր զարմացար, ես ասացից քեզ զըխորհուրդս կնոջն և գազանին՝ որ բարձեալ ունի զնա, որ ունի զեւթն գլու-

1 Ա. Օրէ. իմանալի քաղաքացն զակնարկեալ նմին զթագաւորն։

«Եւ կինն զգեցեալ էր ծիրանիս և կարմիրս, և զարդարեալ ոսկւով և մարգարտով և ականք պատուականօք»։ Կարմիրն և ծիրանին՝ զեշխանութեամբ տիրելն ամենեցուն օրինակէր. ՚Ի նոյնն հայի մարգարիտն և ականքն և փարթամութիւնն որով պերճանայր[1]։

«Ունելով բաժակ ոսկի ՚ի ձեռին իւրում, և լի էր գարշելի և անմաքուր պոռնկութեամբ»։ Բաժակն՝ հրամանաց է օրինակ, որով վարէ զաշխարհս, և ոսկին՝ զպատուականն առ ամենեսեան զհրամանն[2]։ Իսկ զի լի էր գարշելի պոռնկութեամբ, յայտ է՝ թէ հոգեկան պոռնկութեամբ, ըստ այնմ. «Զիա՞րդ եղև պոռնիկ քաղաքն հաւատարիմ. Սիօն»․ զոր արբուցանելոց է ամենեցուն յաւուրս յետինս պատուական հրամանաւն զգարշ մեղաւորութեանն օրէնս, և զպոռնկելն յԱստուծոյ պղծութեամբ։

«Եւ ՚ի ճակատ նորա գրեալ անուն խորհրդով. մեծն Բաբելոն՝ մայր պոռնկաց և գարշելեաց երկրի»։ Ճակատ իմանամք զթագաւորն քաղաքին՝ զտիրող

1 Բ Օրէն. Ի մարգարիտն և ականքն և փարթամութիւն։ Ա օրէն. Ի փարթամութիւնս։

2 Բ Օրէն. Եւ ոսկին առ ամենեսեան զպատուական զհրամանն։

զի զնեղութիւնսն որ պատահեսցէ՝ ա-սասցուք ։ Այն որ ասէ՝ Թէ ածայ. հա-գուով յանապատի, անապատ ասէ[1] զա-մայացեալն յօրինօք քաղաքավարութե-նէն ։ Այն եսես զքաղաքն վասն էգ և վատԹար որ 'ի նմա հեշտութեանցն ։ Ի վերոյ կարմիր գազանի, յայտ է՝ Թէ 'ի բանաւորկուն սպանող, որ ընդ ար-քունին արեանց հեշտութեամբքն[2] հանգ-չի ։ Զի էր անուամբ հայհոյութեան, այսինքն՝ 'ի յանձախութենէ տեսողակա-նութեանն տանց երկիւղի. քանզի՝ սկիզբն իմաստութեան երկիւղն է ։ Այլ զեղջիւրսն և զգլուխսն՝ 'ի նոյն խնջն յա-տուածայինն հրեշտակէն ըստ կարգի բա-նիւքս ուսանիմք ։ Իսկ զի ասաց[3] նստ՝ Թէ ցուցանեմ քեզ զոյն որ նստի 'ի վե-րայ ջուրց[4], 'ի զգալի ծովուցն մէջ. զի նստեալ և յիմանալի խորհրդական ի-մաստութեան[5] ջուրսն գիտութեան, պոռնկեցան Թագաւորք ընդ որ 'ի նմա փափկութիւնքն, և արբեցան 'ի հեշ-տութեանց մարմնական գոյիցն՝ զոր մա-տակարարեաց աշխարհի ։

1 Բ. Օրին. կոչէ ։
2 Բ. Օրին. հեշտախառնու-Թեամբքն ։
3 Ա. Օրէ. Իսկ զասացեալն ։
4 Բ. Օրէ. Նստի 'ի ջուրս ։
5 Ա. Օրէ. իմաստասիրութե ։

ընդ որում պոռնկեցան Թագաւորք եր-
կրի, և արբեցան բնակիչք երկրի 'ի գի-
նւոյ արբեցութեան պոռնկութեան նո-
րա։ Եւ ած տարաւ զիս յանապատ հո-
գւով. և տեսի կին մի՝ զի նստէր 'ի վե-
րայ կարմիր գազանի, և լի էր անուամբ
հայհոյութեան. և գազանն զոր տեսի՝
ունէր գլուխս եւթն և եղջիւրս տասն։
Զայս քաղաքս ոմանք զհինն Հռովմ աս-
ասցեն գոլ, որ է 'ի վերայ եւթն լերանց
բազմեալ. և եւթն գլուխն զոր ունէր
գազանն՝ զեւթն Թագաւորսն ասէ զամ-
բարիշտս, 'ի Դոմետիանոսէ մինչև ց-
Դիոկղետիանոս, որք զեկեղեցի հալա-
ծեցին։ Իսկ մեք որ ըստ կարգի զբանս
մինչև ցայս ածաք, զայս եղանակ անու-
նս 'ի վերայ յոգունց Թագաւորաց աշ-
խարհի առնումք, որք 'ի Կոստանդիա-
նոսէ մինչև 'ի գալուստ Հակառակ քրիս-
տոսին 'ի Թագաւորեալ քաղաքն լինի-
ցին։ Քանզի հին Հռովմ 'ի բազում ժա-
մանակաց անկեալ է 'ի Թագաւորական
կարողութենէն, զոր Թէ դնեմք վերըս-
տին իշխան՝ ոչ է. այլ առնումք 'ի վե-
րայ սորա՝ յորմէ քակելոց է ինքնակա-
լութիւնն, որով այսօր ճոխանայ Կոս-
տանդնուպօլիս. 'ի վերայ որոյ ըստ կար-

ղանխատուն ՚ի ջերմութենէ ողորմութեն՝ պատասս արդարութեանն Աստուծոյ։ Իբրև կչիռ տաղանդի միոջ, այսինքն՝ հաւասարաչափ քուլթեան մեղացն եկեացէ և հարուածն[1], զոր թշուառականքն ոչ առնուն նիւթ ապաշխարութեան. այլ բամբասանաց Աստուծոյ՝ կարծր և խստացեալ սրտիւքն, ըստ որում և փարաւոնն առնէր։ Բանզի խաւարեալ են ՚ի հանդերձելոցն յուսոյ, և ընդ ատեացս ներողութեան՝ ՚ի ձեռն որոյ այնքմ[2] հասանեն ապաշխարութեամբն. դժուարանան[3] և հայհոյեն զԱստուած։

ԳԺ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՆՄՈՒՇ

Վասն ցուցանելոյն միոյ յեւթն հրեշտակացն երանելոյն. Յովհաննու՝ զգաստանելի քաղաքն և զքահանաւանն, և վասն եւթն գլխոյն՝ և տասն եղջերացն.

«Եւ եկն մի ոմն յեւթն հրեշտակացըն՝ որք ունէին զեւթն՝ սկաւառակսն. խօսեցաւ ընդ իս՝ և ասէ. Եկ այսր և ցուցից քեզ զդատաստանս մեծ պոռնկիկին՝ որ նստի ՚ի վերայ ջուրց բազմաց.

1 Ա Օրէն. Պատուհասն. 3 Բ Օրէն. Դժուարին.
2 Բ Օրէն. Այժմ.

ցոյց նմա հրեշտակն։ Անուանէ զնա Բաբելոն՝ վասն անկարգ 'ի նմա խառնակութեանն[1] մերձենալոյ. իսկ յիշեցաւ 'ի հրեշտակացն՝ որպէս աղաղակ Սոդոմայեցւոցն, թէ լցաւ չափ մեղացն և եհաս ժամ պատուհասի.

“Եւ ամենայն կղզիք փախեան, և լերինք 'ի միջոյ բարձան”։ Կղզիք՝ եկեղեցիք, և լերինք՝ որ 'ի նմա հաւատն և բարեկարգութիւնն։ Եկեղեցիքն 'ի հալածանացն փախչին և բարեկարգութիւնն քակտի, զի ըստ Տեառն՝ նեղութիւն մեծ լինի, որպիսի ոչ եղեւ 'ի սկզբանէ աշխարհի, ոմանց՝ ըստ մեղաց տանջանք, և ոմանց՝ առաքինութեանց հանդէսք. ոչ միայն 'ի հակառակ քրիստոսէն նեղութիւնն, այլ և 'ի ծերպս և 'ի լերինս փախստեամբքն միշտ և տառապանք։

“Եւ կարկուտ մեծ իբրեւ կշիռ տաղանդի միոյ իջանէր յերկնից 'ի վերայ մարդկան. և հայհոյեցին մարդիկ զԱստուած յերկիլն՝ վասն հարուածոց կարկտին, զի մեծ էր հարուածն և սաստիկ”։ Ոչ զգալի կարկուտ զայս իմանամք, այլ

[1] Ա. Օրին. խառնակութեամբ մերձենալոյ։

և [illegible] աղաղակ[illegible] առնէին ու: Այսպէս
մեծ՝ զԵրուսաղէմ գիտեմք, ոչ վասն բազ-
մութեան շինուածոցն, այլ վասն խորհր-
դանէ լինելոյ փարթամ աստուածպաշ-
տութեանն. և զի մեծագոյն Քրիստո-
սի որ 'ի նմա չարչարանօքն: Յերբեք մասն
ինչ այսպէս, զի բարեկամին 'ի միմեանց
հաստատութեամբքն՝ և 'ի սուրբ քրիստո-
նէին մարգարէութեանցն՝ և Հրէայքն: Իսկ քա-
ղաքս այսոցիկ՝ ամենևին զինք [illegible]
ցըն մարգարէութ[illegible] 'ի ճշմարտութե-
նէն. վասն զի հրեշտակք և առաքեալքն՝ որք
այժմ յերկինս են, [illegible] թագաւո-
րաց. [illegible] [illegible] խա-
ղաղ[illegible] [illegible]
[illegible]. և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] 'ի [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. և [illegible]
[illegible] մեծագոյն քաղաքն յերկինս մա-
[illegible] [illegible]:

Այս քաղաքիս մեծի [illegible] [illegible]
[illegible] Սիոն [illegible] [illegible] [illegible] զի
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Այս
քաղաքին մեծի [illegible] [illegible], այսինքն՝
քաղաքն [illegible] [illegible] է: [illegible]
[illegible] զինի [illegible], [illegible] որ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] է-

ԳԼ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

[illegible]

ՃԱՌ ՊԱՏԵՒՏԱՃՆԵՐՈՐԴ

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. և [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible][1]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

Այլ մեք [illegible] [illegible]
գուք զՏէր՝ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], և [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible]: Այլ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] յաւիտենից. ամէն:

1 Ա. Օրէն. [illegible]

« Փառաւորք նոքա էին ոչ իբր ի յարտաքոյ որք առանձինն գնչափաւոր, և երկրորդին առ Տէրն զսա որս անմահայն եղելոց ծառայեն ընդ նոսա 'ի պատմութեանս՝ յորս մեծ առաւել Աստուածոյ ամենակալին ։ Դ ևք ասէ՝ նմանութեամբն Աստուծոյ զործեցն նշանս, որով հաւանեցուցանեն զանձինս զայլ պատերազմել ընդ Աստուծոյ, պաշտօնեայքն ընդ սուրբ մարգարէին՝ որք յանդգնեն[1] սուտ քրիստոսին նշանօքն ճշմարտութեամբ ։ Խոկ զի ասէ՝ յորս մեծ, յորում պատուհասաւոր լինելն անհաւատիցն ։

« Ընդէր այսպէս ասաց Տէր . ահա գամ իբրև գող . երանի որ հսկէ՝ արթունքը, և պահեսցէ զհանդերձս իւրեանց, զի մի մերկ շրջեսցին, և երևեսցին անամօթութիւնք իւրեանց ։ Եւ ժողովեսցէ զնոսա 'ի տեղի մի՝ որ կոչի եբրայեցերէն Արմագեդոն ։ Հսկելն և պահպանել զհանդերձս՝ յայտ առնէ զարթնութեան պատուէրն զոր պատուիրեաց, զի այս է պահպանել հանդերձին, յորմէ որք զրկին՝ հաւատ է մի մերկ են և անամօթութիւն երևեսցին ։ Արմագեդոնն՝ կտրեալ թարգմանի՝ կամ կորուսանել, հեթանոսք ժողովեսցին կոծել, զի

1 Բ. Օրէն. Յաղթահարեն.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] և [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
մարդկան 'ի վերայ, ոմանց վասն հաւա-
տոյ և ժուժկալութեան, և ոմանց վասն
անարի լինելոյ և Թուլութեանն ։

«Եւ տեսի՝ զի եկանէր 'ի բերանոյ
վիշապին և 'ի բերանոյ գազանին և 'ի
բերանոյ սուտ մարգարէին՝ ոգիք երեք
անսուրբք իբրև զգորտս» ։ Եւ այսու
ցուցանէ զբանսարկուն որպէս զվիշապ,
[illegible] և [illegible], որ-
պէս [illegible], և զսուտ մարգարէն որ-
պէս [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] որպէս [illegible] ։ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] և [illegible]
և [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] և [illegible] [illegible]
[illegible] 'ի [illegible] [illegible] մարդկան [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] որպէս [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], և
այլ սուտ մարգարէն ։

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Այլ մեծագոյն [illegible]

[illegible]

[illegible]

նոքա խաւարեալ ։ Եւ ծածկելով զկենդանին մ-
եւ բերանոյ յանկարծ ցաւոյն, եւ հայհոյէին
զԱստուած երկնից 'ի ցաւոց իւրեանց եւ
յախտից դառնութենէ ։ եւ ոչ ապաշխարեցին
'ի գործոց իւրեանց ։ Ընդ որում զբա-
նասպաս այսպէս յանդիման զ ազգացն ; նշանակէ
զմեծագործութիւն հաւատացելոց քրիստոն-
եից. զի սոյնպիսի բարեկութիւն հեղու 'ի
մեղաց նորա` մինչ զի յիմարեալ ամբար-
տակ յամենայն որ հեռանայ եւ 'ի զօրութենէ
նոցա որով պատուելի քննութեան, եւ քաղ դիւ-
թութեան նորա մերկանան ; եւ ինքն 'ի
բնաւորութենէ իւրմէ [1] խաւարի ։
Երկրորդութեան ծանօթ զգեցեալ թէ
մշտնջ յայտ առնել, որովք պատերազմ 'ի
նմանէ՝ շարժակեն. որով ծանուցեն՝ թէ
խաբեբայ էր որ 'ի մէնջ աստուած վա-
ռաւորէր. զի այժմ ոչ կարէ ձեռնտու
լինել 'ի վտանգս, բայց սակայն 'ի հա-
ւատոցն Աստուծոյ տկարանան, եւ մա-
նաւանդ որք հայհոյէին, որպէս հանդերձ-
եալ է եւ վասն տարածեալ կարկառեն
հարթելոցն ասել ։ Նա այս լինի նոցա 'ի
սատանայական յուսահատութենէն, որ
վերժխնդրութիւն մեղացն առայ վարկա-

[1] Բ Օրէն. ԻԸ. ... ։

ւանգա կարկէ նոցա, որք առ նա ոչ կա-
մեցան զմերձեցեալսն[1], որպէս զի մաքրա-
խաղաղութեամբ մերձեցելոյն, և ապաշխարել
'ի ցաւուցն՝ Թերևս զԱստուած ապաշխարեն զմեղ-
սըն որք եկեալ են[2]․ այլ անզգամութիւն
Թշուառականացն փոխանակ ապաշխարութեան
նոցա զկսկծութեան զկեղծիս աճել և հայհոյ-
ութիւնս առ Աստուծոյ խօսել[3]։ Որպէս
այժմ առ [illegible] առ քաղցուածս որ [illegible]
զմերս են՝ և սրտմտութեամբ, զի [illegible]
զժնդակութիւնս 'ի բարբառոյն [illegible]
րելն Աստուած. հանեն զպատուհասն.
յայտնութեան չարչարանաց [illegible] մեր [illegible]
նելոյ, զանձանց մեղուցեալ արժանաւոր
պատուհասին չար զգործն։

ԳԼՈՒԽ ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ

*Զի Հինգերորդ Հրեշտակն հարուածէ, և զԹագա-
ւորութիւն գազանին խաւարէ։*

“Եւ հինգերորդ հրեշտակն եհեղ
զսկաւառակն իւր 'ի վերայ աթո-
ռոյ գազանին, և եղև թագաւորութիւն

1 Բ Օրին. Մերձեցելոյ։ 3 Բ Օրին. Բերել խօսել։
2 Ա Օրին. Ապաշխարեսցեն։

[illegible] [1] [illegible]

ԳԻ. [illegible]

[illegible]

ՃԱՌ ԵՕԹՆԵՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

« [illegible] [2] [illegible]

[1] [illegible]
[2] [illegible]

էր [illegible] խորանին՝ [illegible] հաւատարմութեան [illegible] [illegible] մեր [illegible]. 'ի [illegible] [illegible] է. [illegible] և [illegible], զմտաւ ածեալ թէ զինչ չափ [illegible] չիւրոցս[1] աստուածային հրեշտակք, անճառ իմն բանի զկենցաղական գործս մեր թուելով. որոց 'ի լսել մեր [illegible]ցութեանն՝ ուրախանան, և 'ի հեռանել մեր կամաց [illegible], [illegible] որում և լուաք 'ի հոգեշահ պատմութենէ անտի հարցն [illegible]; [illegible] բազում յանցանօք, յորժամ մտանէր յեկեղեցին, տեսանէր զիւր հրեշտակն 'ի հեռաստանէ [illegible] [illegible] և [illegible] հրեշտակին [illegible] [illegible] թեան [illegible]. [illegible] յորժամ [illegible] [illegible] հրեշտակն [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] և մեր [illegible] [illegible] թիւնն [illegible] [illegible] և հրեշտակաց [illegible] [illegible] հանապազորդեալ 'ի

[1] [illegible] գործոցս.

[illegible]
’ի խստութենէ սրտից իւրեանց ’ի քաղ-
ցրութենէ սրբոց մարգարէիցն ։

“ Եւ լուայ ’ի սեղանոյն զի ասէր .
այո՛ Տէր Աստուած ամենակալ [illegible]

[illegible]

ԳԼ. [illegible]

Զի ՚ի ձեռն երրորդ հարուածոցն զերաց յարքին գազանին։

«Այլ երրորդ հրեշտակին եհեղ զսկաւառակն իւր ՚ի գետս եւ յաղբիւրս ջրոց. եւ եղեն արիւն։ Լուայ լսել ՚ի հրեշտակէն զի ասէր. արդարեւ ես՝ որ էնն եւ է՛, եւ սուրբ Դու զայս իրս. զի արդարեւ դատեցեր. վասն զի զարիւն սրբոց եւ զարիւն մարգարէիցն հեղին անօրէնքն. վասն այնորիկ արիւն ետուր ըմպել նոցա. քանզի արժանիք են»։ Այն է՝ որ ՚ի հրեշտակացն՝ որ ՚ի վերայ տարերցն կարգեալ են, քանզի ուրումն եւ տանջանք. զի ՚ի վերայ ջրոց են եւ ՚ի վերայ հրոյ, եւ ՚ի վերայ այլոց տարերցն. Որպէս զԱստուածն[1] որ ՚ի վերայ արմատանալացն ասէ. քանզի մեղացն[2] ըստ պատշաճի զհեղձեալսն իւրեանց չարչարեալցին[3] արժանիս՝ արիւն ետ նոցա յարբեցուցանել. յայտ է՝ Թէ քաղաքն՝ ՚ի ժամանակս նորա յաղթեսցի հալածանաւ [illegible] ՚ի հաւատոյ. եւ [illegible] [illegible] [illegible] է. Թէ [illegible]

1 Բ. Օրէ. Զոր հիմնեալ է Ա. [illegible] մեղացն։
2 Ա. Օրէ. [illegible] Զա[illegible] 3 Բ. Օրէ. Հալածեալ [illegible]

Մեծ է աստուածային զօրութիւնն 'ի յանդիմանութիւն սուտաքրիստոսին ամբարշտութեան և խաբեբայ և դիւրին գրնացիցն՝ 'ի ձեռն սուրբ մարգարէիցն Ենովքայ և Եղիայի, զի դարձուցանեն յարիւն զծով, որպէս և 'ի հնումն յԵգիպտոս եղև 'ի ձեռն Մովսէսի՝ 'ի յանդիմանութիւն խստութեանն Փարաւոնի։ Եւ այս լինի՝ զի հաւատարիմքն հաստատեսցին, և անհաւատքն[1] երկիցեն, տեսեալ զի և սորա արարածքս հակառակին կատարածութեան նոցա ընդդէմ։ Ի դէպ է 'ի ձեռն առաքելոցս՝ նշանակ պատերազմաց և խռովութեան 'ի նորին գալստեանն կարծել, յորժամ Գոգ և Մագոգ շարժեսցին 'ի չորից մասանց տիեզերաց, և զապստամբ թագաւորսն իւրեանց ամենայն կառօք և զօրօք խորտակեն, և սպանումն յամենայն տեղիս լինիցի, այլ և 'ի ծով նաւակութիւք. և գետք 'ի բազմութենէ սպանելոցն 'ի նորին 'ի գոյն[2] արեան դառնան, զի արհաւիրս մեծ ածեն 'ի վերայ ապստամբացն երանելի սուրբ մարգարէքն։

1 Բ Օրին. Անհաւատացեալքն ; 'ի նոսա և բազմութիւնք
2 Բ Օրին. Նաւակութիւք. սպանելոցն. 'ի գոյն ։

կացս պատուհասելն զերկիր. նախ՝ որ 'ի Քրիստոսէ մինչև 'ի Կոստանդիանոս և 'ի կատարած. երկրորդն՝ յաւուրս յետինս մինչև 'ի Նեռնն. իսկ երրորդս այս՝ 'ի ժամանակս նորին ապստամբին կատարի: Այլ սկաւառակ ասէ՝ զբաժակ հը-րամանին որ զտանջանսն արբուցանէ՝ անաւանէ: Իսկ հարուածք չարաչարք. զի 'ի սիրտս նոցա ստգտանք դատապարտութեան անկեալ, յորժամ 'ի սպառնալեացն Աստուծոյ տանջին երկրպագուք գազանին, և ոչ 'ի միոյ յարաբելոցն աստուածոց գտանեն օգնութիւն. յայնժամ լինի հարուած նոցա մարմնոյ տանջանքն, և լինի հարուածք սրտիցն ստգտանք վասն 'ի սնոտիսն մոլորելոյ և ոչ օգտելոյ:

ԳԼՈՒԽ
ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ.

Հարուածք յերկրորդէն որոց 'ի ծով:

«Եւ երկրորդ հրեշտակն եհեղ զսկաւառակ իւր 'ի ծով, և դարձան ջուրքըն յարիւն մեռելոյ. և ամենայն շունչ կենդանի որ էր 'ի ծովու՝ սատակեցաւ»:

ցուք առ Տէր. ոչ գոյ բժշկութիւն մարմնոյ մեր յերեսաց բարկութեան քո. սուրբ արա զմեզօք աղտեղեալ պատմուճան մեր մարմնոյ՝ ցօղով ողորմութեան քո, որով լուացեալ և քան զձիւն սպիտակացեալ՝ ՚ի հարսնարանդ վերին արժանի լիցուք ՚ի սէր փեսայիդ վայելել ընդ քեզ՝ [*] Քրիստոս Աստուած մեր, որ ես փառաւորեալ այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն:

Գ. ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Վասն հրեշտակին՝ որ զառաջին սկաւառակն հեղու, և հարուածք ապստամբացն:

ՃԱՌ ՎԵՇՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ գնաց առաջին հրեշտակն, և եհեղ զսկաւառակ իւր յերկիր. և եղև հարուածք չարաչար ՚ի վերայ մարդկան՝ որ ունէին զդրոշմ գազանին, և երկիր պագին պատկերի նորա»: Ընդ առաջակայս՝ երկոցս եղև եւթն եւթն հրեշտա-

* Ա. Օրին. պսակել ընդ քեզ:

ըաւմ 'ի կարգին ցուցանէ :

«Եւ ոչ ոք կարէ մտանել 'ի տաճարըն՝ մինչեւ կատարեսցին եւթն հարուածքն յեւթն հրեշտակացն : Եւ լուայ ձայն մեծ 'ի տաճարէն՝ զի ասէր ցեւթն հրեշտակսն . երթայք հեղէք զեւթն ըսկաւառակսդ ցասմանն Աստուծոյ 'ի յերկիր » : Որպէս ասացաք՝ ելից իբրեւ ըղծուխ աղաղակ յանցաւորացն զտաճարն Աստուծոյ, եւ հառաչանք արդարոցն որք 'ի չար աւուրսն յերկիր պանդխտին . յորոց ոչ ոք կարէ մտանել 'ի տաճարն, այսինքն՝ ոչ արդարոցն հանգչելոյն աղաչանք, եւ ոչ մեղաւորացն որ 'ի տանջանս հառաչանք, մինչեւ այս կատարեսցի հարուածք բարկութեանն Աստուծոյ 'ի վերայ երկրի , որով փորձին արդարք եւ մեղաւորք . եւ ապա տացի սըրբոցն վերին տաճարին բնակութիւն : Եւ այս հարուածքս հեղու 'ի մարդասիրէն Աստուծոյ ողորմութեամբ , որպէս զի տանջեալք մարմնով եւ զղջացեալք՝ փրկեսցին յանվախճան տանջանացն : Եւ ածի այս որպէս կարծեմ '՛ի ձեռն Ենովքայ եւ Եղիայի մարգարէիցն հրամանաց , սպառմամբ օդոց եւ այլայլութեամբ տարերաց : Եւ մեք ասա-

կա ընծայից ուսանողացն այն բնութեանն ։ Եւ տալ առաքեալն զօրեն ամենայն[1], վասն բնական կարողութեանն և գերապատուութեանն. այլ զի և ընդ իշխանութեամբն Աստուծոյ 'ի պաշտօն առաքելութեան նա անդադար ։

« Եւ 'ի չորից կենդանեացն տասնաւոր ինչ կերպարանեաց՝ եւ մին սկսաւ տասնէ. յառամամբն կենդանւոյն Աստուծոյ, յառաջատեսս յաւիտենից »։ Այս՝ բաց այնմ է զոր Եզեկիէլն պատմէ, որով ցուցանի թէ միշտ յառաջնն զաստուածն իշխանէ զխառնութիւնն Աստուծոյ 'ի յերկրորդեան, որպէս ասէ մեծն Դիոնէսիոս ։

« Եւ բազ սաղմոսն ծիծաղ փառացն Աստուծոյ եւ զօրութեան նորա »։ Ի ձեռըն ծխոյն զանձաւոր եւ զարդարանիցն ընտանեգործական Աստուծոյ զբարեկութիւնն ասացաք ։ Իսկ զի կոչա սաղմոսն, ծանուցանէ՝ զի զկանգնեալս անապականիցն որք ըստ քրիստոսին հաւանեցան՝ այլ ոչ տասնեկ նեղութեան զաստուածակացն Աստուծոյ[2], այլ բազ, եւ յաղթահարէ ոչունութիւնն յարդարութեանցն . բաց ոչ

1 Բ Օրէ. Զօրեն ամենեցուն ։ բնութիւն զա՛ 'ի զատառա
2 Ա Օրէ. Այլ ոչ ունի ։ տասնեցն Աստուծոյ ։
Բ օրէ. Այլ ոչ տասնեկ նե․

նի երկրպագելոյ. զի ամենայն հեթանոսք եկեսցեն և երկիր պագցեն առաջի քո Տէր, յորժամ արդարութիւն քո յայտնեսցի»: Մովսէսի երգոյն նշանակէ զայս նախ քան զշնորհսն արդարացան, և որք զգաստինն՝ զորս յետ Քրիստոսի գալըստեանն սրբութեամբ քաղաքավարեցին մինչև յազգն յետին՝ առաքեալքն սուրբ և առ ՚ի նոցանէ աշակերտեալքն: Այսքա մեծացուցանեն զանունն Աստուծոյ, և վկայեն թէ ՚ի հանդերձելումն յամենեցունց երկրպագի, յորժամ զիւր բնական փառքն երևեցուցանէ աշխարհի:

«Եւ յետ այսորիկ տեսի՝ և բացաւ տաճարն խորանին վկայութեան՝ որ էր ՚ի յերկինս. և ելանէին եւթն հրեշտակք՝ որք ունէին եւթն հարուածս. և զգեցեալ էին ՚ի տաճարին[1] կտաւս մաքուրս և պայծառս. և գօտևորեալք էին առ ստեամբք իւրեանց գօտիս ոսկեղէնս»: Խորան ասէ ՚ի յերկինս՝ ըստ որում նմանութեան Մովսէս զներքին խորանն կազմեաց: Նաև ելանեն հրեշտակքն որք ունէին զհարուածսն, և զգեցեալ էին մաքուրս՝ վասն մեր և պարզ էութեանն

[1] Ա. Օրէն. ՚ի տաճարէն:

ընդ Նա և հուրբ՝ քան պաշտպանելըս: «Իւրա-
քանչիւր գործն զինչ և իցէ՝ հուրն փոր-
ձեսցէ »: որով կարելի է իմանալ՝ Թէ
մաքրոց և անաղտեցն ոչ կարէ սա տի-
րել, քանզի այրող է մեղաւորացն, և
լուսաւորիչ արդարոցն, որպէս զմտաւ-
ածէ մեծն Բասիլիոս. քանզի հրով երե-
ւեցաւ Մովսէսի Աստուած, նաև կենա-
րար Հոգին որպէս հրեղէն լեզուօք բա-
ժանեցաւ յառաքելալսն: Արդ՝ զորս 'ի
լեառն սոսոց ընդ Աստուծոյ՝ զյաղԹողս
պատանիսն, այժմ 'ի յայս ծով որ 'ի հրոյ
և 'ի լուսոյ՝ ցուցանէ Թէ կային. քանզի
որքան զպէսպէս հարուածս յաղԹահա-
րելոյն կամեցաւ երկրորդել, այնքան և
զփառս յաղԹողայն: Իսկ քնարքն որպէս
սոսոցաք՝ զձայնակցուԹիւն առաքինեա-
ցըն ցուցանէ 'ի վայելուչ օրհնուԹիւ-
նըն Աստուծոյ:

«Եւ երգէին զերգս Մովսէսի ծառա-
յի Աստուծոյ, և զերգս գառինն՝ ասե-
լով, Թէ մեծամեծ և սքանչելի են գործք
քո տէր Աստուած ամենակալ. արդար և
ճշմարիտ են ճանապարհք քո, Թագա-
ւո՛ր ամենայն հեԹանոսաց. և ո՞վ ոք ոչ
երկիցէ և փառաւորեսցէ զսուրբ անուն
քո. զի դու միայն ես սուրբ՝ և արժա-

ԳԼ. ՅԻՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վասն եւթն հրեշտակացն՝ որ ածին 'ի վերայ մարդկան զհարուածս նախ քան զվախճան աշխարհիս, և վասն ապակեայ ծովուն:

«Եւ տեսի այլ նշան յերկինս մեծ և սքանչելի. հրեշտակս եւթն՝ որք ունէին եւթն վէրս զվերջինս, զի նոքօք կատարէր բարկութիւն Աստուծոյ»: Այս բարկութիւն Աստուծոյ՝ զոր նշանակեն հրեշտակքս, գալոց է 'ի կատարածի, որ դադարեցուցանէ զսուտ քրիստոսին զանօրէնութիւն: Այլ տես՝ զի ամենայն ուրեք զեւթնին թիւս առնու 'ի կիր ըստ եւթն դարուս յորս մեղան, կամ թէ ըստ եւթնին հոգւոյն զօրութեան, և կամ թէ ըստ այլ խորհրդոյ՝ որ 'ի մէնջ անհաս է:

«Եւ տեսի որպէս ծով ապակեղէն խառնեալ հրով. և որք յաղթեցին գազանին՝ և պատկերի նորա՝ և թուոյ անուան նորա՝ և դրոշմի նորա, նոքա կային 'ի վերայ ծովուն ապակեղինի, և ունէին զքնարս Աստուծոյ»: Ապակեայ ծովն նշանակ է մաքուր և ամենապայծառ ոգւոցն հանգստեան[1]. և զի խառնեալ էր

[1] Բ Օրին. նշանակէ ըս. ոգւոցն հանգստեան: մաքուր և ամենապայծառ.

մինչև 'ի սանձս ձիոյն. և երկայնաւ թիւն նորա հազար և վեց հարիւր ասպարիզօ. Արտաքոյ երկնային քաղաքին Երուսաղէմի[1] ասէ՝ տանջանացն է տեղի, որում նորա եղեն[2] արժանի. ձի՝ որ զսանձսն ունէր՝ զպատժոց հրեշտակն անուանէ, ըստ Ամբակումայ. «Ելեր դու 'ի կառս քո. և ահա երիվարք հրեղէնք վերայուցին զԵղիա»: Իսկ սանձք են նորա՝ աստուածային իշխանութեանն հնազանդութիւն, ընդ որով նուաճի: Այլ՝ արիւն հոսելոցն հասանէր 'ի հազար և 'ի վեց հարիւր ասպարէզ, մինչև 'ի սանձս ձիոյն. այսինքն՝ ողջք և հառաչանք չարչարելոցն 'ի տանջող հրեշտակէն՝ այնչափ բարձրացաւ, մինչ զի աստուածային հրեշտակն խափանեցաւ 'ի յեւս առաւել չարչարելոյ զնոսին. իսկ հազար և վեց հարիւր ասպարիզն զանչափ[3] բացարձակութիւնն ցուցանէ ընդ գժոխսն՝ և ընդ հանդիստ արդարոցն:

1 Բ Օրին. Արտաքոյ քաղաքին Եմի երկնայնոյ:

2 Ա Օրին. Են:

3 Բ Օրին. Զայնչափ:

այսու ունանիմք զհրեշտակական զօրութիւնն կարգեալ 'ի վերայ արարածոցս, ոմն 'ի ջուր՝ և ոմն 'ի հուր. և էր սա 'ի մեծագունից հրեշտակացն, սակս որոյ և հրաման առայր այնմ որ ունէր զգերանդին՝ կթել զողկոյզս երկրի, այսինքն՝ զամբարիշտսն, որք զարտամտութիւն վիշապացն[1] որպէս զգինի արբին։ Հատեալ է խաղող նորա, ըստ այնմ՝ թէ. «Լցաւ չափ մեղաց ամուրհացուոցն»։

«Եւ արկ հրեշտակն զգերանդի իւր յերկիր, և կթէր զխաղող նորա, և արկանէր 'ի հնձանն Աստուծոյ»։ Թէպէտ և զգայապէս ասէ, սակայն իմանալի խորհրրդով կատարի յայնժամ. զի գերանդի է հրեշտակին զօրութիւն, որով վախճան առնէ ամբարշտացն յաստի կենացս. և զայս նախ քան զհասարակաց կատարածն կարծեմ, զի բազումք և յամբարշտացն 'ի սպառումանէ արարածոցս մեռանին։ Հնձան Աստուծոյ ասէ զդժոխսն՝ ուր ամբարիշտքն ճմլին, և մեծ՝ վասն բազմաց որ 'ի նմա տանջին։

«Եւ կոխեցաւ հնձանն արտաքոյ քաղաքին, և ելանէր 'ի հնձանէն արիւն

[1] Բ Օրէն. Վիշապին։

յամբարշտութեանց ։ Իսկ ասելն՝ թէ հասեալ են հունձք երկրի, յայտ առնէ թէ ակարացան որդւոցն 'ի հաւատոց. և յաղեցան ամբարիշտքն չարեօք. հրե-ձեա զնոսա մահուամբ, և կասեա ար-դար դատաստանաւ, և որոշեա ճշմար-տութեան հեծանեցուն զյարդն լուց-կի գեհեննոյն՝ և զցորեանն շտեմարանի արքայութեանն ։

ԳԼ ։ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

Վասն հրեշտակին՝ որ կթէր զդառնութեան այգին ։

"Եւ այլ հրեշտակ ելանէր 'ի տա-ճարէն որ յերկինս, և ունէր և սա գե-րանդի սրեալ ։ Քանզի և Քրիստոս ան-ուանեցաւ մեծի խորհրդոյ հրեշտակ Հօր. այլ այս է 'ի պաշտօնէից զօրու-թեանցն՝ որպէս 'ի կարգիս ցուցանէ, որ զամբարշտութեանն կթէր զայգի ։

"Եւ այլ հրեշտակ ել 'ի սեղանոյն, որ ունէր իշխանութիւն 'ի վերայ հրոյ. և աղաղակեաց 'ի ձայն մեծ առ հրեշ-տակն՝ որ ունէր զգերանդին սրեալ, և ասէր. կթեա զողկոյզս յայգւոյ երկրէ, զի հասեալ է խաղողդ 'ի դմա ։ Եւ

նմին հաւանեցան, տեղի ուսանի և ըն-խորհուրդ կատարածի աշխարհի ։ Այ-ամէն՝ զմտաւ ածեմք զոր զհրեշտակական զօրութիւնն, ըստ որում ասէ սաղմոս-երգուն. "Եւ 'ի քերովբէս և թռեաւ, թռուցաւ նա 'ի թևս հողմոց"։ Իսկ նման որդւոյ մարդոյ է Քրիստոս նստեալն 'ի նմա, որպէս և յառաջին տեսլեանն ու-սաք ։ Ունէր 'ի գլուխն պսակ ոսկի, որ նշանակէ զթագաւորութիւն երևելի և աներևոյթ զօրութեանց. այլ ոսկի, զի առ մեզ նիւթս այս է պատուականա-գոյն ։ Իսկ գերանդին՝ է հրաման կատա-րածին, ըստ որում լինքն Տէրն [1] հունձք զվախճան աշխարհի կոչեաց ։

"Եւ այլ հրեշտակ ելանէր յերկնից, աղաղակէր 'ի ձայն մեծ՝ և ասէր. որ նըս-տիս 'ի վերայ ամպոյդ՝ առաքեա զգե-րանդիդ քո և հնձեա, զի եկն ժամա-նակ հնձոց, և հասեալ են հունձք եր-կրի"։ Հրեշտակին աղաղակելն մեծա-ձայն՝ յայտ առնէ զաղաղակաւորական ամենայն երկնային զօրացն վասն կատարածի աշ-խարհի, զի հանդիպեսցեն արդարքն յաւիտենա-կանութեանց, և կորնչեսցին մեղաւորքն

1 Բ Օրէն. Ըստ սրունգ Հայրն.

թութիւն, որպէս աստուածայնոյն այ-
ւետարանաց գրէ Գրոց. որք աստուածային բա-
ժանօ. չքնաղ յաւայն իւրեանց Գրքոց
առաքին. որպէս մեծագործեցան. Յորոց ձեռն
մաղթեցուք Աստուծոյ անեղին. զարդա-
թն պղծութիւնսքն՝ և եւ ՚ի կեցուցա-
նել զմեզ. և դարձեր զոչ ծառայից քոց՝
զի մի ատեցեն զնանրութիւն սեաւք կեն-
ցաղաց; զի կեցցեալք գթութեանց քո՝
փառս մատուցանեսցուք Հօր և Որդւոյ
և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յա-
ւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԳԺ. ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ ՆԵՐՍԻՍԻ

Վասն նաւելոյն յանմանէ որ հնձէր զայսմ երկրի
գերանդաւորն:

ՃԱՌ ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի՝ և ահա ամպ սպիտակ,
և ՚ի վերայ ամպոյն նստէր նման որդւոյ
մարդոյ, և ՚ի գլուխ իւր պսակ ոսկի,
և ՚ի ձեռին իւրում մանգաղ սրեալ
սրեալ»: Յետ ասելոյ զմեծին արդարոցն
վարուց՝ որք ՚ի սուրբ քրիստոնէն նահա-
տակեցան, և զպատիժ յանցաւորացն՝ որք

և ոչ զգայարանս տեսանել հրեշտակին՝ որ զայս բարբառ, այլ՝ի միտս ամենեցուն խորհուրդ ամբարշտացն պատուհասի կերպարանք. իսկ պատուիրանն՝ յետ որոց դատաստանին :

« Այս լուայ ձայն յերկնից՝ որ ասէր ցիս. գրեա, երանի մեռելոցն որք ՚ի Տէր ննջեցին այժմիկ վաղվաղակի. զայս ասէ հոգին, քանզի հանգեան յաշխատութենէ իւրեանց. բայց միայն գործք իւրեանց չոգան զհետ նոցա »: Երանի տայ երկնային բարբառն մեռելոցն՝ որք ՚ի սուտ քրիստոսէն նահատակեցան, և Քրիստոսի չարչարակցութեանն ընդ նմա փառաւորեալք հանգեան յաշխատութենէ կենցաղականս մարտի, զի կորուսեալք զանձինս՝ գտին զհանգիստ[1]: Իսկ որքա որք զկեանս ախորժեցին ունել[2], և մոլորեցուցչին ծառայեցին և հաւանեցան, յայսքան տանջանս դժոխոց չարչարին. արդարև երանի է նոցա որք յաստուածայինն յայն ՚ի լեառնն[3] գեղապայծն զօրհնութիւնս երգոց որպէս ընթերցաք. առ որս մեռանն մահու յաւի-

1 Բ. Օրին. ի հանգիստ:
2 Ա. Օրին. Ապրել.
3 Բ. Օրին. Յայտնի լեառնըն.

եւ որք ներկէր պագէին պատկերին, եւ ա-ռին զդրօշմ եւ զանուն նորա»։ Տես եւ զի՞նչ ոչ զարտեդրական բերումն կոչէ ՚ի հանդերձեալ յաւիտենսին՝ ըստ այսր կեն-ցաղոյս Թուոյ, այլ արդ՝ զորբոցն ըն-կեանան զմտաւ ածեմք, խոկ գիշեր՝ ըն-դարշնելեացն զտանջանս. զի որպէս կեան-քըն եւ տանջանքն է միշտ, այսպէս եւ նոցա անհանգիստն լինել, որք զապստամ-բըն պատուեցին եւ պատկերի նորա եր-կրպագեցին։

«Այս համբերութիւն սրբոցն աստ է. սոքա որք պահեն զպատուիրանս Աս-տուծոյ եւ զհաւատս Յիսուսի»։ Ամբա-րիշտքն աստ՝ ՚ի հանդերձեալ յաւիտե-նին այսպէս տանջեցին. եւ սուրբք որ աստ զհամբերութիւն ժուժկալութեան ցուցին, եւ ՚ի հաւատոցն Յիսուսի ան-կողոպտելի մնացին, սոյն է[1] իւրեանց փառ-քըն՝ որպէս եւ ցուցանէ նմա ժողովն՝ նոցա յիմանալին Սիոն։ Զայսքան առ յապա պատուհաս ամբարշտացն՝ եցոյց սուրբ Հրեշ-տակն. երանեցոյց։ Իսկ առ յապա երեւի այս խնայողականապէս՝ եղելոց մարդկանն,

1 Բ. Օրին. Այսքան է նո- քան է իւրեանց։
ցս իւրեանց։ Մէ օրէ. Այս

ժամկէ ցուցանէին Աստուծոյ՝ արհկելոյ յա-
նապատակէ բարկութեան բամբակին. և
ամենեցունց հրով և ծծմբով առաջի Աս-
տուծոյ և գառինն»: Եթէ որ, ասէ,
գազանացելոյ սուտ քրիստոսին հնազան-
դի, և զզմնդակ քաղաքավարութիւն
նորա ընդունի, և բանիւ կամ գործով
քարոզէ զնա աստուած, զոր նշանակէ
'ի ճակատն և 'ի ձեռն նշանն. արբցէ
յանապականէ բարկութեանն Աստուծոյ,
որ անխառն է 'ի գթութենէ։ Նշա-
յայտ առնէ՝ թէ զանազան են տանջա-
նարանքն, և բարիոք է ընդելել նոցա ըն-
ցամանն գինին՝ որք յամբարշտութեանն
գինւոյ ոչ սթափեցան[1] խմասանացեալք.
Իսկ հուր և ծծումբ կոչէ զգեհենոյն
տանջանքն:

«Եւ ծուխ նոցա ելցէ յաւիտեանս
յաւիտենից»: Ծուխ կոչէ զ'ի ներքին
խորոցն զհառաչանս տանջելոցն. յաւի-
տեանս ասէ՝ զի գիտասցուք թէ արդեօ
արդարոցն փափկութիւնն եւ յաւիտենից
այսպէս և մեղաւորացն տանջանքն:

«Եւ ոչ ունիցին հանգիստ՝ որք երկիր-
պագին գազանին 'ի տուէ և 'ի գիշերի,

[1] Բ Օրէն. Ոչ եւ Թափեցան.

յաստեան կարգաց՝ ոչ միայն զանաստուա-
ծութեանն մոլորութեան, այլ և զամե-
նայն մեղաց և զյանցանաց արդարացու-
թիւն, որում ամենեքեան յԱստուածոյ սպա-
ւընկեցան։ Կործանիչ այսպիսի[1] Բարեւորն
սուտ գաղափարս յերևեալ վերջինն Երուսաղէ-
մի, և քանդեցաւ արմատաքախիլ ըստ անօ-
րէն գործոցն՝ տուադեալ ՚ի հուրն յաւի-
տենից։ Այսպիսի պարտ է գիտել, թէ և
այս հրեշտակն երևումն յայտնեաց՝ ոչ լի-
նի զգայական, այլ միայն ազդումն ՚ի
գիտութիւն մտաց եղելոցն յաւուրսն՝
որպէս կարծեմ։

ԳԼ. ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վասն զգուշացուցանելոյ հրեշտակին ոչ ընդունել
զհակառակ քրիստոսն։

“Եւ այլ հրեշտակ երրորդ գայր ընդ
հետ նոցա՝ և ասէր ՚ի ձայն մեծ. ով որ
երկիրպագանէ գազանին և պատկերի նո-
րա, և կամ ընդունի նշանն նորա ՚ի
ճակատ իւր, և կամ ՚ի վերայ աջոյ ձե-
ռին իւրում, այնպիսին արբցէ ՚ի բա-

[1] Բ Օրէն. Աւադեա։

դէմ երկնաւորին մարտնչէին[1] ։ Ո՜վ արքունի զգայարանք՝ կամ թէ խնամակալութեանց՝ աստուածայինն երկիւղի ազդումն ՚ի սիրտս մարդկանն , յետ ճանաչելոյ զաստուածութիւն հանապազապաշտօնութեան[2] քրիստոնէին ։ Սուներ աւետիս յաւիտենականն , զի յաւիտենից կենաց յոյս պայծառացուցանէ զանփշութեամբ[3] խաւարեալ միտս նոցա , զի ծանիցեն թէ ոչ կարէ զհոգի ընդ մարմնոյ նոցին սպանանել . և ՚ի սակաւ ժամանակին ժուժկալութբ մրցիցին ։

ԳԻ . ՔԱՐՈԶՄՆՈՐԴ ԱՐԱՐՉԻՆ

Վասն հրեշտակին՝ որ զանկումն Բաբելոնի քարոզէր ։

“ Եւ այլ հրեշտակ երկրորդ գայր ըզհետ նորա և ասէր . անկաւ անկաւ Բաբելոն մեծն՝ ՚ի գինւոյ արբեցութենէ , ՚ի ցասմանէ և ՚ի պոռնկութենէ իւրմէ , որ արբեցոյց զամենայն հեթանոս ” ։ Մեծ Բաբելոն ասէ՝ զբռնութիւն խռովութիւն և զշփոթ , որ փախստեան առնու ՚ի լռումն երից ամացն և կիսոյ ։ Իսկ գինի

1 Բ Օրին . Մարտնչէին ։

2 Ա Օրին . Զաստուածութիւն նորա զաւա ։

3 Ա Օրին . Զյաւիտենից կենաց . . . ՚ի յափշտակութեամբ ։

իւրոյ[1] փրկիչն և առաջնորդն մեր Յի-սուս, շնորհօք սուրբ Հոգւոյն՝ որում փառք և պատիւ յաւիտեանս. ամէն.

ԳԼՈՒԽ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ

Վասն հրեշտակին՝ որ լինէր երաշխաւոր հանդերձելոյ դատաստանին.

ՃԱՌ ՉՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի այլ հրեշտակ թռու-ցեալ 'ի մէջ երկնից. և ունէր աւետա-րան յաւիտենական՝ աւետարանել ամենայն ազգաց և լեզուաց որ բնակեալ են յեր-կրի. և ասէր 'ի ձայն մեծ. երկերուք յԱստուծոյ՝ և տուք փառս նմա, զի եկն ժամ դատաստանի նորա. և երկիր պա-գէք Արարչին երկնի և երկրի և ծովու և աղբերաց ջուրցդ»։ Այս լինի սքան-չելի երևումն յետ 'ի հակառակ քրիս-տոսին այսքան թագաւորութեանցս ապակա-նելոյ. երևի հրեշտակս 'ի մէջ երկնից, յա-մօթ առնելով զայնոսիկ՝ որք յերկիրն ընդ-

1 Բ Օրէն. Աստուծոյ հօր մերոյ.

անձինք ՚ի նմանէ չարչարեալք, կամ թէ հայրք են՝ որք ոչ պղծեցին զոգիս. քաեանց խղճմտանի[1] ցանկութեամբ և մարմնոյ հեշտութեամբ, և դրոշմի զաղանին ոչ հաւանեցան: Ի բերանս նոցա ոչ գտաւ ստութիւն, զի ոչ խոստովանեցան զսուտ և զմոլորեցուցիչ անունն իբրև զաստուած, այլ անքիծ մնացին ՚ի պատուիրանաց նորին. սակս որոյ և ընդ գառինն Աստուծոյ զուարճանան: Եւ իմաստ զքաղցրութիւնն Աստուծոյ ՚ի վերայ փրկութեան մարդկան. զի ընդ երևելի պատերազմ սուտ քրիստոսին՝ և զաներևոյթ փառս ճշմարտութեանն մեկուսից եցոյց երանելւոյս[2], որպէս զի ծանուսցէ այլ զայն՝ յաւաղ յաղթանակացն մարտիցեն եղեալ քն առ նովաւ սատանածասպաշարք: Որ և զմեզ մանկոն որբոյն մաղթեսցուք զի հաղորդս արասցէ Փըրկիչն մեր՝ ընտ քաղաքս օթեւանացն խոստամանն, անտես արարեալ զյանցանս մեծզաւորաց զթութեամբն որով յերկիր խոնարհեցաւ, զի լուացեալ զմեղս մեր պատուական արեամբն, մաքուրս կացուսցէ առաջի Աստուծոյ մեր և Հօր

1 Բ. Օրէն. ԻԴ:

2 Ա. Օրէն. Երանելիս:

թիւն մարմնոյ ուղղեցին, և զնոյն կերանս ճշմարիտ սիրեցին. որոց արդէն բարե-կաց ծառայից՝ անբաւնի խորհրդային զօ-րութիւն ցուցանի:

«Նու ոչ ոք կարէ գիտել զերգս նո-ցա, բայց միայն հարիւր քառասուն և չորս հազարքն, որք ազատեալ են յեր-կրէ»: Յերկրաւորացս և ոչ ոք կարէ գի-տել զերգս նոցա, բայց միայն որք ազա-տեցան յերկրէ: Նու մի կարծեր թէ զա-սա թիւ դնէ երկնային քաղաքին բնակ-չաց. ուր առաջ նախ թէ՝ ետես բիւրս բիւրուց, այլ աս անդեաւս վասն նո-ցին միայն խօսի, որք ՚ի սուրբ քրիստո-նէն կատարեցան:

«Սոքա են որք ընդ կանայս ոչ խառ-նակեցան. և են կուսանք. սոքա զկնի երթան գառինն ուր և երթիցէ. սոքա ընտրեցան ՚ի մարդկանէ առաջի Աստու-ծոյ և գառինն, և ՚ի բերանս նոցա ոչ գտաւ սուտ, զի անբիծք են»: Այժմ պարզ է գիտել, թէ անմարթ է կար-ծել դոլ զատս յորդւոց հնոյն Իսրայե-լի, առ որս սակաւ ուրեք գտանէր կու-սութիւն. այլ եղեն ՚ի նոր եկեղեցի, յորում և այս առաքինութիւն պայծա-ռացաւ: Արդ՝ կամ են ըստ մարմնոյ կու-

գառինն Աստուծոյ առնուք, այլ քանզի զնախախնամականութեան եւեթ յառաջագոյն, որպէս ցուցաւ յամենայն ազգաց՝ արկեալ զինքեամբք տախտակս առաջի Աստուծոյ: Իսկ զսոսա ասաց միայն՝ թէ Քերեաց հրեշտակն, եւ այժմ ցուցանէ՝ թէ կնքեալք սոքա եկին առաջի Աստուծոյ ընդ նախ սրբոցն կալ առաջի նորա օրհնութեամբ, որք 'ի սուտ քրիստոսին զրոշմէ զերծան, եւ 'ի նմանէ նահատակեցան:

«Եւ լուայ ձայն յերկնից՝ որպէս ըզձայն ջուրց բազմաց, եւ ձայն որոտման մեծի. եւ լուայ իբրեւ զձայն քնարահարաց, զի հարկանէին զքնարս իւրեանց. եւ երգէին զերգս նորս առաջի աթոռոյն՝ եւ առաջի չորից կենդանեացն՝ եւ առաջի երիցանցն»: Ձայնի ջրոց եւ որոտման՝ զպայծառ եւ զանհամեմատ սրբոցն օրհնաբանութիւնն ջանայ նմանեցուցանել, որ անհաս է զգայարանաց. նոյն եւ քընարոց[1] զքաղցրութիւն եւ զհամաձայնութիւնն. քանզի ամենայն միաձայնութիւն առ նոսա տեսանի յանդրանկացն եկեղեցի, 'ի մէջ նոցա որք զմեռելու-

1 Ա. Օրէն. քնարահարաց:

ԳԻ: [illegible] [illegible]

Վասն գառինն՝ և որոց ընդ նմա հարիւր քառասուն և չորս հազարացն:

«Եւ տեսի՝ և ահա գառն կայր ՚ի վերայ լերինն Սիօնի. և ընդ նմա հարիւր քառասուն և չորս հազարք. որք ունէին զանուն նորա. և անուն Հօր նորա գրեալ ՚ի վերայ ճակատուց նոցա»: Գառն՝ զՔրիստոս առանց ամենայն հակառակութեան խոստովանելի է. և ՚ի լեառն Սիոն կայր, ոչ ՚ի աստորինն՝ այլ յերկնայինն ՚ի կենդանւոյն Աստուծոյ քաղաքն: Իսկ հարիւր քառասուն և չորք հազարքս որքա՝ են այն զօրս յառաջին տեսլեանն եդոյց կնքեալս յորդւոցն Իսրայէլի. և մեք ըստ կարի ցուցաք զխորհրդոյն զօրութիւն՝ թէ յառաքելական սերմանցն են, որք ընդդէմ սուտ քրիստոսին նահատակին, զորս և առաջ յայտնապէս յիշէ՝ զնոյն թիւ ՚ի կիր արկեալ. որով ուսանիմք՝ թէ նոքա են որք ոչ հաւանեցան առնուլ զանօրէնին դրոշմ, և այսպէս կոտորանօք ՚ի նմանէ նահատակեցան, որով ցուցանէ թէ յետ մահուանն ընդ Քրիստոսի եղեն ՚ի վերինն Սիոն: Եւ ոչ թէ նոքա միայն են ընդ

նուն ճշմարիտ օրհնելոյն Քրիստոսի Աս-
տուծոյ մերոյ: Նոյնպէս յայտնի թիւ ա-
նուանակոչութեան[1] չար առաջնորդին
և ճշմարիտ պատուականին և հին մախա-
ցելոյն, դառնին անիրաւի և օրհնու-
թեանն զկացողի, որ 'ի ճշմարտութեան
քարոզողացն մերօրեցուցիչ կոչեցաւ.
և 'ի փառս իւր յաւէտ լինիցի[2]:

1 Ա. Օրէն. Թուր անուա-
նակոչութեան:

2 Ա. Օրինակին յաւելու և
զհետագայս մեկնութիւնս ա-
նուանն Նէոփոնն, ասելով թէ
քանզի ձեռագրնագրեաց ղարթ...
նշանակեն՝ է խառնակեցան: "Գի-
րըն այս՝ որ բաղկանան աւէ. քան-
զի բառ յունականն դրոյ՝ ու-
րախանն (ἀριθμὸς) և ըստ թուոց
խառնի- ասացելին՝ Ա ասէ, եր-
կրորդն՝ Ճ, երրորդն Ծ, չոր-
րորդն՝ Կ, հինգերորդն՝ Ն,
վեցերորդն՝ Խ, և եօթներորդ-
դըն՝ Է. որ է ՈԿԶ: Աւե-
տարանեալ զԱնտիքրիստ երկիր
և երկինք. ուրանալ զՀօրն ա-
ռըս իմ և 'ի քեզ դաւանիմ,
և 'ի քեզ հաւատամ: Քա-
ղում անուանս դասանի այս
համօրինակս, հարկաւորեալ Զ.
և աստանեալ Զ, և միակ Զ.
Զ. 'Ի զլխաւորութիւն անմ-
նայնիւ 'ի մեջ հազարաւոր ե-
ղելոց պաշտամանութեանն,
զի ցուցանէ առաքելոց եղե-
աշխարհս, այնքան ամօք
յանձ եղանէ ՌՌ:

ԳԻ. ԵՐԵՄԱՅԵԱՆՑ ԱԻԹԵԱՆՑ

Վասն անուան հակառակ քրիստոսին:

«Աստ է իմաստութիւն, որ ունի մի-տս՝ համարեսցի զթիւ գազանին. թիւ եղեալն մարդոյ, և թիւ նր է այս. ոկզ [1] ու:
Ստուգութիւն թուոյս՝ որպէս և այլ գրեալքս՝ յայտնի եղև նոցա որք ունին զփորձ կրթութեան: Սակայն ոմանք ա-սեն 'ի վարդապետաց, զի թէ պարտ էր աստ գիտել զնորա անունն, երևեալ յայտնի 'ի ձեռն նորա՝ որում տեսիլս յայտնեցաւ. այլ ոչ հաճեցաւ Հոգւոյն, որքոյ շնորհ 'ի գիրս սուրբս զկատարողի անունն նկարագրել. ապա թէ ոչ՝ կր-թեցոյց 'ի բանս՝ բազում է գտանել բնա այսր համարոյ անուն. որպէս երանելին Հիպողիտոս դնէ զանունն յայտնապէս 'ի լատին բարբառն՝ լամպետիս (Lambedis) տիտան (Didan). և այս երկու բայս՝ որ-պէս ասացուք Հիպողիտոսի՝ [2] լատին է, որ ասի բենետիքտոս [3] (Benedictus,) որ թարգ-մանի օրհնեալ, կամ օրհնեալ ես. ու-ստի յայտ է, թէ ջանայ յափշտակել զա-

1 Բ. Օրինակին յաւելուն և յունական թուագիրն χ.ξδʹ:

2 Բ. Օրին. Ըստ Հիպո-ղիտոսի:

3 Բ. Օրին. Բենեդիկտոս:

կեր ։ Նոյն թմ. վճռ. մէջ և մեռելոց՝ կարծիս ձգեն յարուցանելոյ, որպէս և Սիմոն մոգն երևեցոյց հռովմայեցւոցն, զոր առաքելականքն սուրբք յանդիմանեցին ։ Նոքա՝ ասէ, սպանանել՝ զոր ոչ երկեր պատգամեն նմա, և զերկրպագութեան և զարհամարհանօքն որպէս 'ի միաբանից առաքելոց անուանեն կեղծիլ, արարեալ և զայս ընդդիմամարտ միաբանութեանն, որմանց յանձինս ձեռոյն՝ զի 'ի բարի գործոց նհանջեսցեն, և այլոց 'ի ձանկառն՝ զի 'ի խառնակային մոլորութիւնն համբարձակեացին. այլ ոչ ընդունին որք զնշան առաւօտականն բուսոյն նկարեալ ունին 'ի հոգիս ։ Օրյս անձնոյն առնէ սուտ մարգարէն առաջի սուտ քրիստոսին զամանս երեք և կէս, յորս և Ենովք և Եղիա՝ զորս վերադարձն յիշեալ, իջանեն նոցա ընդդիմամարտք և յանդիմանեն՝ մինչև սպանանեն ։

զզգայարանս նախապաշարութեամբ կորա-տակեցոյն գայթակղեանն ։

«Ասէն ցնա բնակիչք երկրի. առնել զպատկեր գազանին՝ որ ՚ի վերայ այդն եկեաց. Եւ տուաւ նմա իշխանութիւն՝ զի տացէ հոգի պատկերի գազանին, և զի խօսեսցի պատկերն, և երկիր պագցեն նմա ամենայն բնակիչք երկրի. և որ ոչ երկիրպագանիցէ պատկերի գազանին՝ սպանա-ցէ զնոսա ։ Եւ արասցէ զամենեսին՝ փոքունս և զմեծամեծս և զմեծատունս և զաղքա-տըս և զծառայս և զազատս, զի տա-ցէ նոցա դրոշմ յաջոյ ձեռին և ՚ի վե-րայ ճակատու նոցա. և ոչ ոք կարասցէ գնել և վաճառել՝ եթէ ոչ ունիցի զդրոշ-մըն գրոյն և զանուն գազանին և զթիւ անուան նորա »։ Տես և զայս՝ զի հաւա-նեալքն չարին՝ հակառակամարտ խնդրեն, ՚ի տուեալ մարգարէէն ատենել փրկական խաչին և տէրունական պատկերին, զոր արարեալ էր Նմա Հոգի՝ խօսել դիւա-կան ներգործութեամբ, որպէս և պատ-մեցաւ բազում անգամ՝ խօսել պատկե-րաց կռոցն և ծառոց և ջրոց վասն Ապո-ղոնի և վասն այլոց դիւթականաց՝ որպէս ընթերցաք[1]. բայց այժմ լինի և այս պատ-

[1] Բ Օրէն. Ընթերցուք ։

նու զՄկրտչին Յովհաննու, որ 'ի փառս և 'ի հաւանութիւն ձգէր Քրիստոսի ըզմարդիկ: Նա ոչ է պատնչելի եթէ առ 'ի յապստամբիցն հուր տեսանեմք անձեալ, որպէս և 'ի Յոբն պատմի սատանայականն ներողութեամբն՝ զանսաստանս նորա հըրձիգ առաքելոյ ներգործութիւնն սատանայի: Իսկ հարուածոց պատժանին բժըշկութիւն՝ կարծեմ զոյ՝ թէ բաժանեալքնին 'ի Նմանէ Թագաւորք և հակառակք, և սա սուտ մարգարէս խաբեբայ արուեստիւքն զնոսա 'ի հաւանութիւն ածէ: Բայց զայս քննեա և միադիր, թէ որպէս Ճանապարհ հորդէ սուտ քրիստոսին այս մոլորեցուցիչ, որպէս և Փրկչին մերոյ՝ կարապետն և մկրտիչն Յովհաննէս. և զի նա 'ի ծովէ ել սուտ քըրիստոսն՝ 'ի սատանայական խորհրդոցն ծնեալ, և սա յերկրէ բնական օրինօք ծնեալ:

«Նա մոլորեցուցանէր զորս բնակեալ են յերկրի՝ նշանօքն որ տուեալ են 'ի ձեռս նորա առաջի գազանին ու. այսինքըն՝ զորս յերկիր հանապազորդեն ընցանկութիւն արտաքին բարեաց. իսկ զորս յերկինս ունին զքաղաքավարութիւն՝ ոչ կարէ պատրել, զի կափուցեալ են

ս ինքն զգիտութեամբ ոչ խաւարի ծածկեալ է զայ-լըն ապականող[1] և Թօթափեցեալ, և վասն աստեղբոյ բարեպաշտութեանն կերպա-րանաց ասէ Իբրենէոս զբանս զայս՝ զոր ասացաք։ Իսկ զի ասէ՝ Թէ և խօսեցաւ իբրև զվիշապն, զայն յայտ առնէ՝ զի իշխանութիւն տայ նմա բանսարկուն՝ նշանս և արուեստս առնել առաջի սուտ քրիստոսին, և նմա վկայ լինել և նախ-ընթաց՝ որպէս և Փրկչին մերոյ Մկրտի-չըն. քանզի 'ի միոյ հոգւոյ բանսարկուին են զօրացեալ՝ սա և սուտ քրիստոսն։

“ Եւ զիշխանութիւն զամենայն զօ-րութեան գազանին գործէր առաջի նորա. և առնէր զերկիր և զամենայն բնակիչս նորա, զի երկիր պագանիցեն գազանին առաջնոյ մինչև ողջացաւ վէր մահու նո-րա. և առնէր նշանս բազումս, և տայր հուր իջանել յերկնից յերկիր առաջի մարդկանն։ Զամենայն զասացեալս զայս սուտ մարգարէն գործէ 'ի փառս և յա-նուն սուտ քրիստոսին, զի աստուած կարծեսցեն զսուտ քրիստոսն լինել՝ այս-պիսի արուեստիւք և գործովք մոլորու-թեամբ. և որպէս ասացաք՝ զձև ա-

[1] Ա. Օրին. · Սպանող։

նել, և մնաս մերձաւորեալ Քրիստոսի, ընդ որում Հօր՝ և Սուրբ Հոգւոյն գո-հութիւն, այժմ և միշտ և յաւի-տեանս յաւիտենից. ամէն:

ԴԻ. ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վասն սուտ մարգարէին:

ՃԱՌ ԵՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի այլ գազան զի ելանէր յերկրէ, և ունէր եղջիւրս երկու նը-ման գառին, և խօսէր իբրև զվիշապն: Զգազանս զայս ոմանք զհակառակն քը-րիստոսն ասացին՝ և ոմանք զսուտ մար-գարէն, որ ունի երկու եղջիւրս՝ զհա-կառակ քրիստոսին զզօրութիւնն՝ և ըզ-վիշապին, զոր ոչ անտեղեակ համարե-ցաք: Եւ ՚ի դէմս է զայս՝ զսուտ մար-գարէին կարծել. զի վիշապն՝ սատանայ ասացաւ, և գազանն որ ՚ի ծովէն ելա-նէ՝ հակառակ քրիստոսն, իսկ զայս թը-ւեցաւ երանելոյն Յոհաննու զսուտ մար-գարէն ասել. և յերկրէ ելն, յայտ է՝ թէ երկրաւոր և գետնաքարշ քաղաքավա-րութեամբ: Ունի և եղջիւրս նման գառ-

ի սկզբանէ աշխարհի ։ Եւ ամենայն ազգս և լեզուս առնէ՝ զայր իշխանութեանն ձգեալ, և ընկալանէ զկամաւոր մեր պետական ՚ի կենաց փրկութենէն ։

«Այլք ուրեմն ականձեր բանկալոյ՝ լուսոյն ։ Ոմ ի են ոմանք՝ որ ՚ի գերութեան վառեալքն, և են ոմանք՝ որ սպառ մեռցին, և են ոմանք՝ որ յանձնամբ զանձինս սպանանեն ։ Սոա է համբերութեան և հաւատ արքայից ։ Որք զմտաց ունին բացեալ ունին, յառ յապա փորձութենէն[1] զգուշացաք ։ Զի ոմանք գերին, այսինքն բռնութեամբ հաւատոյն, և են՝ որք ըղձքերոյն ընդունին մահ, յայս է՝ թէ ՚ի գործոց յաղթեալք և մեղաց[2] ծառայեալքն, որպէս ասէ մեծն Յակոբոս, և են՝ որք զանձինս սպանանեն, և կամաւ ՚ի ճշմարիտ կենացն վրիպին ։ Իսկ որ համբերութիւնն անխախտ ունել և հաւատս զերկրեցիս ունին, անշիջանել կենաց գրոյս լինին[3] արժանի ։ Որոց և զմեզ ամէնողորմ Աստուած հաղորդս արասցէ, զի արժանի լիցուք չարչարանօք ժամանակիս փառաց որոցն հաղորդս գտա-

1 Բ. Օրէն. Առ յապա փորձութեանն ։

2 Բ. Օրէն. ի մեղաց ։

3 Բ. Օրէն. Ունիցին... լինիցին ։

եւ 'ի ձեռն նորա նա երկրպագի. որով եւ այլ նշանաց երեւոյթս կատարէ, մե-ռեալս յարուցանէ եւ հիւանդս բժշկէ, եւ զամենեսեան այսու պատրանօք յիւր հաւանութիւն ձգէ, եւ բանսարկուին երկրպագուս առնէ ։

« Եւ տուաւ նմա բերան խօսել ըղ-մեծամեծս եւ զհայհոյութիւն. եւ տուաւ նմա իշխանութիւն զամիսս քառասուն եւ երկու ։ Եւ եբաց զբերան իւր հայ-հոյութեանց առ Աստուած, եւ հայհոյ-եաց զանուն նորա՝ եւ զխորանն նորա, եւ զերկնայինն խորանն »։ Թ՚այլ տուաւ նը-մա, ասէ, յԱստուծոյ՝ ամս երեք եւ կէս իշխանութիւն ունել զԱստուած բամբ-բասել, եւ զսուրբս չարչարել ։ Իսկ խո-րան Աստուծոյ՝ զոր 'ի մարմնոյ բանին զտաճարն, այսինքն՝ զմարդկանայն եւ 'ի սուրբս զհանգչելն, որում ժողիրհն այն ըմնի այլայանալ. նաեւ երկնային խորանին՝ հրեշտակացն բնակութեան ։

« Եւ տուաւ նմա իշխանութիւն 'ի վերայ ամենայն ազգաց եւ լեզուաց եւ ժողովրդոց. զի երկրպագեսցեն նմա ա-մենայն որ բնակեալ են ընդ երկնաւ եր-կրի, որոց ոչ են գրեալ անուանք նոցա 'ի դպրութիւն կենաց գառինն զենլոյ

ւորման եկեղեցէ և զնորափրկչանութիւնն քակտեսցէ. և 'ի վերայ խեցեղէն մա-տանց, այսինքն՝ առ տկար և թոյլ թա-գաւորաւ զնոյն փշրեսցէ։

“Եւ ետ նմա վիշապն զզօրութիւն իւր և զաթոռ իւր և զիշխանութիւն մեծ»։ Սա որ յերկնից կործանեցաւ ի-մանևալր վիշապն սատանայ, տացէ հա-կառակ քրիստոսին զօրութիւն ամենայն սուտ նշանաց և արուեստից՝ անհաւա-տալեացն 'ի կորուստ։

“Եւ մի 'ի գլխոց նորա վիրաւորեալ էր 'ի մահ. և վէր մահուան նորա ող-ջանայր»։ Գլուխ վիրաւորեալ կարծեմ թէ որ յիշխանաց նորին մեռանի., և 'ի ձեռն իւր կախարդութեանն և խաբէ-բայ արուեստին յարուցանէ, ըստ օ-րում և Սիմոնն արար մոգ, և 'ի գլխա-ւորէ առաքելոյն յանդիմանեցաւ։

“Եւ զարմացաւ ամենայն երկիր ընդ-գազանն, զի ետ նմա վիշապն զթագա-ւորութիւն իւր. և երկիր պագին վիշա-պին՝ որ ետ զիշխանութիւնն գազանին, և ասէին. ո՞վ իցէ նման գազանիս, կամ ո՞վ կարիցէ պատերազմել ընդ դմա»։ Հա-կառակ քրիստոսն զսքանչելեացն ներ-գործութիւն՝ բանսարկուին վերաբերէ,

քանդակերտութիւն, առ նոյն զմիաւորութիւնն ցուցանէ։ Զայս ասա՝ քան որում և վերագոյնդ ասացաք՝ մեկնէ, եթէ տասն թագաւորք յառնեն յերկրի 'ի վերջին քակտմանն չորրորդ թագաւորութեանցն, յորոց մի լիցի նա։ Իսկ եւթն գլուխք են որք նախ քան զնա եղեն չարութեամբ նորա զինուորակիցք. այնքա որք 'ի քահանայից՝ զՔրիստոս ոչ դադարեցին մինչև 'ի մեծն Կոստանդիանոս, յետ որոյ և Յուլիանոս և Վաղէս չարաբանք 'ի վերայ Քրիստոսի եղեն։

« Եւ 'ի վերայ եղջերաց նորա տասն խոյր, և 'ի վերայ գլխոյ նորա անուն հայհոյութեան », գործակցացն չարութիւն. զի հաւատոյ ընդ անօրէնսն 'ի սուտ քրիստոսին, որովք և պատկերալ զինքն վարկանի.

« Եւ գազանն զոր տեսի՝ նման ընձու, և ոտք նորա իբրև արջու, և բերան նորա որպէս զառիւծու »։ Երեքեան ասացաւ իմն՝ Հելլենացին, և արջ՝ Պարսիկն, և առիւծ՝ Բաբելացին, զորոց՝ 'ի տիրել հակառակ քրիստոսն՝ զամենեցուն բերէ յինքն զնմանութիւն գազանութեանն. զի առ Հռովմայեցւոց թագա-

¹ Ա. Օրէն. Բամբասեալ։

րէ և ջանայ ընկղմել։ Նման գայլոյ յարձակեալ յաւանցեալող, զի լուսաւորիչն 'ի վարդապետաց եկեղեցւոյ՝ և որք 'ի վեր քան զերկիր տեսանեն, ոչ ընտրեն զփախստական լինելն. և ընդ որսս գտանիցէ 'ի մարտ սուտ քրիստոսն, որք սպառազինեալ են հաւատով և ճշմարտութեան յուսով, որոց 'ի դէպ է վկայական արեամբ պսակել վասն 'ի Քրիստոս հաւատոց սիրոյն։

ԳԼ. ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Վասն գազանին՝ և տասն եղջեր նորա և եւթն գլխոյն։

«Եւ կայց 'ի վերայ աւազոյ ծովուն. և տեսի զի ելանէր 'ի ծովէն գազան, և ունէր գլուխս եւթն և եղջիւրս տասն։ Ոմանք զգազանս զայս՝ երկրորդ ասացին գոլ զօրութիւն սատանայի և դիւացն, որք իշխանութիւն առին՝ և յետ այնորիկ եկին առ հակառակ քրիստոսն։ Այլ սուրբըն Մեթոդիոս և Հիպողիտոս և այլք, զսուտ քրիստոսն՝ զայս գազանս ասացին գոլ, որ 'ի խռովութէր ծովէ կենցաղոյս բազում վրդովմամբ լի ելանէ։ Իսկ տասն եղջիւրն և խոյրն և եւթն գլուխսն՝ ըս-

սովլ յերկինս վերացեալ, եհեղ զհետ ընթացից մտաց նորա զպէսպէս խորհրդոց ջուրն, ընկղմել զնոյն նովաւ 'ի գործս չարեաց. և օգնեաց երկիր կնոջն, և եկուլ զջուրն, յայտ է՝ թէ խոնարհութիւն մարմնոյս, որպէս գրեն զաստուածայիմն Անտոնի ասացեալսն. քանզի ամենայն չար խորհուրդ 'ի խոնարհութենէն սպառի, ասաց սուրբն՝ որ փորձ էր նոցա մարտին։ Դարձեալ՝ և փախչելն եկեղեցւոյ մանկունք 'ի չար աւուրսն՝ որպէս ասացաք. իսկ անաստուածն 'ի բերանոյն հեղու ջուր զկնի, այսինքն 'ի հըրամանացն զքապմութիւն անաստուածարանցն, խուել՝ զնոսա և չարչարել. և օգնեաց նոցա երկիր՝ կամ՝ ճանապարհին հեռաւորութեամբ, կամ թէ աշխատութեամբ անջրդի վայրացն, փորձութեան դեւան սպառի։

Եւ ցասեաւ վիշապն ընդ կնոջն, և գնաց պատերազմել ընդ այլ զաւակս նորա՝ որք պահէին զպատուիրանս Աստուծոյ, և ունէին զվկայութիւնն Յիսուսի ։։ Յորժամ 'ի խոնարհութենէ իմաստնոցն պարտի, ընդդէմ այլոց զմեքենայսն լա-

ԺԶ Ա. Օգն. խուզել։

Կրկին. Թէ ոք [1] Թողչել Նորին յանձնապատ՝ այսինքն՝ 'ի ձեռն բանականին և գործնականին : Եթէ ոչ զերկիրն՝ և յանձնապատն 'ի մեղաց եւ յերկինս, և այնու զխրատութեամբն կերակրէր : Իսկ [2] զորձեալ իմանամբք զայս պտղաբերաց կատարեալ՝ որպէս առաջաբաց բարձում անզգամ՝ 'ի հակառակ քրիստոսին [3] զապաւենաւն, որ ամբրէ զժամանակ երից ամաց և կիսոյն, յորում 'ի զգալի անապատ և 'ի ծածուկ միմոյ թաքչին հաւատացելոցքն : Եւ յետ որ խորհուրդս զայս որ 'ի սուտ քրիստոսին լինի ժամանակ՝ կամեցաւ յայտնել, համառօտ անցանէ ընդ այլ հարցուածն [4], և զայս ճշգրիտ հանդերձեալ՝ բանիւքս ցուցանէ :

Ա. Իսկ եհեղ օձն 'ի բերանոյ իւրմէ զհետ կնոջն ջուր՝ որ ընկղմեսցէ զնա : Իսկ օգնեաց երկիր կնոջն, և եբաց երկիր զբերան իւր և եկուլ զգետն՝ զոր եհեղ վիշապն 'ի բերանոյ իւրմէ : Յայտնապէս ջուրքս [5] մաղթէ Դաւիթ ասելով՝ յաստ ընդ իս ընկղմեսցեն զիս արտոյքս ջուրց : Քանզի յորժամ եսես սատանայ զեկեղեցւոյ յու-

1 Բ. Օրին. Թէ ոք Թողչել յանձնապատ :
2 Բ. Օրէ. Աժ զօրաձեռն :
3 Բ. Օրէ. ի հակառակին :
4 Բ. Օրէ. Հարցուածսն :
5 Բ. Օր. Յայտնապէս ջուրս

ԳԼ. ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Թէ որպէս վիշապն ՚ի հալածելոյ զեկեղեցի ոչ դադարէր

«Եւ յորժամ ետես վիշապն թէ անկաւ յերկիր, զհետ եղեւ կնոջն որ ծնաւ զմանուկն արու: Եւ տուաւ կնոջն երկու թեւք արծուոյ մեծի, զի թռիցէ յանապատ ՚ի տեղի իւր. ուր կերակրէր անդ՝ ժամանակ եւ ժամանակս եւ կէս ժամանակի՝ յերեսաց օձին »: Զհետ լինելն եկեղեցւոյ բանսարկուին՝ ՚ի Քրիստոսէ մինչեւ ՚ի նեռն իմա. քանզի միշտ հալածէ, երբեմն[1] ՚ի ձեռն երեւելի թշնամեաց, եւ միշտ ինքն աներեւութաբար. սակայն պարտեալ նախ ՚ի Քրիստոսէ ՚ի մկրտութեանն՝[2] յաղթեցաւ, նոյնպէս եւ առ սրբովք առաքելովքն: Քանզի ծանեան մարդիկ եթէ ՚ի ձեռն մահու կեանք գտանին, եւ զնորա մեքենայսն անգործ արարին. զի զզօրութիւնս իւրեանց ոչ ՚ի ձեռն հեշտախառնութեանն ծախեցին, այլ յուսոյն եւ սիրոյն առ Աստուած բարձրացուցին: Եւ եկեղեցւոյ տուաւ

1 Բ. Օրին. երբեմն երբեմն:

2 Բ. Օրէ. ՚ի մի մկրտութեանն եւ յետ մկրտութեանն:

ծովու, այսինքն 'ի վերայ չար խորհրդ-
դոց[1] իւրոց, ստեղծանէ անտի զչար գա-
զանն՝ զհակառակ քրիստոսն[2], որ է մար-
մնաւոր մարդ՝ զգեցեալ զամենայն զօ-
րութիւն անմարմին վիշապին։ Յաղագս
որոյ և այս չար Թշնամին՝ հակառակա-
ռիպ Ճշմարիտ Քրիստոսին տեառն մե-
րոյ, զմարմին՝ զոր եդ սատանայ աներե-
ւութապէս ընդ եկեղեցի, առնէ մար-
մնաւոր[3] 'ի վերջին ժամանակս։ Իսկ որ-
պէս նա պատերազմեցաւ հազար երկե-
րիւր և վաթսուն ամ, սա մարմնեղի այն-
չափ աւուրս, որ լինին երեք ամք և կէս։
Ի սմանէ փախստական լինի եկեղեցի թե-
ւօք խնամոցն Աստուծոյ յերկրաւոր ա-
նապատ. և նա հեղու զհետ նորա իբ-
րև զջուր զբազմութիւն զօրացն, այլ
օգնէ դժուարութիւն անապատին, և
արգելու զնոսա, որք դառնան ապա ցաս-
մամբ պատերազմել ընդ այնոսիկ՝ որք 'ի
քաղաքս և 'ի գաւառս բնակին դ։

1 Մէ օրէ. յաւելու Զար կամաց և խորհրդոց։

2 Բ Օրէ. Զչար գազանն և զհակառակ քրիստոսն։

3 Բ Օրէն. Աստուածոյ ա-ներեւութապէս առնէ ընդ եկեղեցի մարմնաւոր։

սեաւ ընդ կնոջն, և զնոյն պատերազ-մել ընդ այլ զաւակս նորա »։ Յորժամ տեսանէ զմանկունս եկեղեցւոյ թևոք հաւատոյն և գործոց բարեաց՝ համ-բարձեալս ընդ Քրիստոսի և առ Քրիս-տոս, ցասնու և բարկանայ, որպէս և ե-տես Սատանան, զի կրճտէր զատամունս 'ի վերայ այնոցիկ՝ որք իբրև զաղաւնիս օդասլացիկս թռչէին վերայ նորա յերկի-նս ։ « Եւ զնոյն պատերազմել ընդ այլ զաւակս նորա », այսինքն ընդ որդիս ե-կեղեցւոյ՝ որք դեռ ևս մարմնով են յաշ-խարհի, զի հնարեսցի ըմբռնել զնոսա 'ի թիւակարգս անհաւատութեան և կա-մակորութեան 'ի մեղս, և սատարաքարշ-ածել յայնմ ճանապարհէ ։

Եւ այս պատերազմս է մինչև 'ի կա-տարած աշխարհի, քանզի ասէ. « Որք պահէին զպատուիրանս Աստուծոյ, և ունէին զվկայութիւնն Յիսուսի »։ Եւ է վկայութիւնն Յիսուսի՝ հաւատն, և պատուիրանք Աստուծոյ՝ գործն. յայտ է՝ թէ երկու թևքն զորս վերագրին ա-ռոյց, զի յապաւել հնարեսցի[1] 'ի նոցա-նէ. Յաղագս որոյ և կացեալ 'ի վերայ

[1] Բ Օրէն. Թէ յապաւել հնարեսց ։

բնակեալ է ՚ի նոսա. և յայտնապէս փառաւոր ընդ-
կերպել, և ոչ թողուլ մտանել յերկինս, որպէս ասէ Պօղոս. « Պատերազմ ունիմք ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս օդոյս »: Այլ և Անտոնի առաքի նեղին զհոգւոյն, և ոչ կարացին զնա ընկըղմել, զի թռեալ վերոյ նոցա արդարադատովքն. բայց զպատգամս եսես զի սոդեղոյս և ընկղմէր:

« Այս օգնեաց երկիր կնոջն, և եկուլ զջուրն զոր եհեղ վիշապն », այսինքն երկրաւոր մարմինս. և սորա տկարութիւնն օգնէ հոգւոյն. զի սորա բնական կրիցն կարօտութեամբն և ծանրութեամբն որ ՚ի վերայ հոգւոյս, ներէ Աստուած բամբել զչարախօսութիւնն սատանայի. և այլապէն ՚ի բռնութեանէ նորա հոգիք արդարոցն և մտանեն առ Աստուած յանապական ՚ի մեզաց՝ յերկնային խորանսն. նախ վասն Քրիստոսի անմեղութեանն մարմնոյն և արեանն սրբելոյն, և ապա վասն մերոյ մարմնոյս տկարութեանն: Այս են անդ զժամանակն և զժամանակս, և զկէս ժամանակին, որպէս եսես ՚ի սկիզբն տեսլեանս զհոգիս սրբոցն ապաշխարակեցելոց շուրջ զԱստուծով:

« Օձս, ասէ, տեսանալ վիշապն՝ զդր-

և Քրիստոս ։ « Եւ Թեւք տուաւ կնոջն արծուոյ՝ զի Թռիցէ յանապատ տեղի կերակրել ժամանակ և ժամանակս և կէս ժամանակի »։ Քանզի եկեղեցւոյ իւր Քրիստոս, որք յուսով մտին յերկինս և մարմնով հալածին ՚ի սատանայէ՝ որ իբրև զառիւծ գոչէ ոսոխն մեր և շրջի Թէ զո՛վ կլանիցէ, ետ Քրիստոս երկու Թեւս զերծանիլ ՚ի նմանէ յետ մահուանն, ըզհաւատս և զգործս, կամ զմկրտուԹիւն և զուխտ արեան [1] իւրոյ, որով զդրօշմեալքն յետ արտաքս ելանելոյ ՚ի մարմնոյս՝ Թռչին յանապատն ՚ի մեղաց՝ յերկինս, կերակրիլ անդ յուսով, մինչև լընու Թիւ կատարման աշխարհի ։

« Եւ մինչդեռ գնայր, ասէ, եհեղ վիշապն առաջի կնոջն ջուր բազում, զի զնա ընկղմեսցէ. և օգնական եղև երկիր կնոջն, և արբ զջուրն »։ Երկրաւորս եկեղեցւոյ մանկանց ոգիք, որք փուԹան յերկինս յետ ելիցն ՚ի մարմնոյս՝ Թեւօք հաւատոցն և գործոց բարեաց, ընդդէմ դայ իշխանն օդոյդ վիշապն, և հեղու առաջի նոցա ջուր, այսինքն զծառս պէսպէս գայԹակղուԹեանցն՝ որովք պատ-

1 Բ. Օրէն. Աւետարանին ։

նըս . « Ընկեա չարախօսն եղբարց մե-
րոց » . այսինքն սատանայ՝ որ չարախօ-
սեր զմարդկային բնութիւնն՝ Աստուծոյ ,
իբր թէ կամաւ և բնութեամբ բերին
ընդ մեղս՝ որպէս ինքն բերաւ , բստ այ-
նորմ . « Դատաւն իշխանք և չարախօսէին
զինէն , այլ ծառայ քո խորհէր յիրա-
ւունս քո » :

« Եւ նորա յաղթեցին նմա արեամբ
Գառինն , և բանիւ վկայութեան նորա » :
Բանիւն Քրիստոսի[1] մարմնոյն անմեղու-
թիւնն յաղթեաց նմա ընդ ամենեցուն ,
և մահն որ վասն մեր՝ զամենեսեան ար-
դարացոյց . որ և միշտ կենդանի է ընդ
բարեխօս վասն մեր , բստ որում ասէ .
« Բանիւ վկայութեան նորա » : Վասն
այսորիկ ուրախացան երկինք և սուրբ
հրեշտակքն[2] : Եւ վայ է երկրի և ծո-
վու , քանզի որ յերկիր ունին զցանկու-
թիւնս , դեռ ևս մարմնեալ ունին ընդ
նմա :

Եւ զի ասէ՝ թէ « Ջնեալ եղև դար-
ձեալ միշտանյն կենդն՝ որ ծնաւ զմանուկն
արու » . քանզի պատերազմ դեռ ևս ընդ
եկեղեցւոյ Քրիստոսի , յորոց

[1] Բ Օրէ . չէ Քրիստոսի : [2] Ա Օրէ . Հրեշտակք նորա :

յերկինս մեծամեծին ։ Իսկ Աբիշաղն ստա-
տանայր եւ զօրք իւր կամէին՝ թէ ոչ է
արգասաւոր. այս անկրաւութեանս փախիցեն
մարդիկ. եւ մեք երբեք յիշխանութենէ եւ
փոխանակ նոցա դատաստանագոյնք ։ Ի՞նչ
աշխարհի բանս պէսպէսս եւ զանազանս
որպէս նեաս առ իրերաց ձգէին. Միքայ-
էլ եւ Հրեշտակք իւր՝ զանմեղութիւն եւ
զանկասկած գայթակղութիւն մարդկանն նո-
ցա պատարագացն՝ որոց ունայնք էին եւ
մերկ. եւ նոքա յիշէին զանազանս կամաւ-
մեղանչելն. եւ խնդրեցանել նոցին Հե-
ռանելն ։ Ո՞չ ոչ կարացին կալ ընդդէմ.
այլ յաղթեցին Հրեշտակքն. եւ ցուցին
զնոսա ամենեցուն առ ինքն մեղաց. եւ յայն-
ժամ տեղի ոչ գտաւ նոցա յերկինս. զի
երեւեցան պատրաստականք¹ փոխանակ մե-
ղաց մարդկան. եւ անկան ՚ի յաւուրց եր-
կնից բնակութենէն եւ յիշխանութենէն
որ ՚ի վերայ մեր. ըստ որում եւ ասաց
Քրիստոս. «Տեսանէի զսատանայ ան-
կեալ յերկնից իբրեւ զփայլակն. վասն ո-
րոյ ետու ձեզ իշխանութիւն կոխել ըն-
դոսա ։ Սակս որոյ եւ մարգարէքն հրեշտակ-
քն փառս տուեցին Աստուծոյ յերկինս

[1] Ա Օրին. Պատուականք ։

թեան նորա ։ Իսկ զի ասէ՝ թէ կցին զկա-
խեալ յանապատն, զի կերակրեսցի անդ.
ամաւուրս հազար երկերիւր և վաթսուն,
ընտանիքն երկրի արդարք ծնողական ։ որք
փախուցեն զյոյս խաւարեան յերկինս՝ որ
անապատ է 'ի ներքնոյ որձութենէ ամա-
նոյն, և անդ կերակրին մարմնովն Քրիս-
տոսի, որ եւս զինչ մեզ հանապազոր-
դորդ կերակուր ։ Իսկ թէ ասէ ամաւուրցն՝
ասէ է ։ զի ամս հազար երկերիւր և վաթ-
սուն է ժամանակ աշխարհին՝ 'ի յարու-
թենէն Քրիստոսի մինչև յերկրորդ գալուստն ։
Այլ պատերազմն որ եղև յերկինս մի-
ջասյին և Միքայէլի հանդերձ հրեշտա-
կօք. վասն մարդկան փրկութեան էր.
և յաղթողս նոր զօրաւորութեանն՝
մարմնովն Քրիստոսի, և հրաժարեց անձկա-
ներքին յերկինս թենէն՝ ըստ Տեառն հրա-
րամանին ։ Այլ՝ յաղթէ Միքայէլ և հրեշ-
տակք իւր քեն որ շրջին ընդ մարդկան,
և տեսանելեն զանտեսանելի զօրանալով
թիւնն՝ որով խնդրէ զնոսա, այլ զայն-
տեղութեան ընդ նմա, ոչ թէ կարէ՝ այլ-
բանիւ. և ... յաղթութիւն զՔրիս-
տոս՝ 'ի ... 'ի ... և

[1] Բ Օրէն. Առաքելական ...

նորա պսակ յերկնաւորացն առաջնորդաց »։ Այս յղի է ամենայն մարդկային ազգիս՝ որք ստրկանին յարգանդ նորա մահուանք, և ձղէ երկամբք՝ ծնանել զնոսա յարութեամբ։ Վասն զի՝ « Ամենայն արարածք հեծեն և երկնեն, զի ազատեսցին 'ի ծառայութենէ ապականութեան յազատութիւն փառաց Որդւոյն Աստուծոյ »։ Սորա ընդդէմ կայ բերանաբաց մեծամեծն հրեղէն՝ սատանայ, որ քարշեաց ընդ ինքեան զերրորդ կարգս յերկնային զօրացն դասուց, զի յորժամ ծնցի երկիր յարութեամբն զմարդկային ազգս, կլցէ զնոսա յաւիտենական մահուամբն՝ յաղագս դատակնքի նախահօրն մերոյ Ադամայ, և ամենեցուն ընդ մեղօք լինելոյ։

Իսկ կինն ծնաւ որդի արու, զՅիսուս Քրիստոս յարուցեալ 'ի գերեզմանէն, զանմահն և զանապականն, յորում ոչ ինչ գոյր խզական մեղաց վատթարութիւն։ Այս սա իշխանութիւն հովուել զամենայն ազգս արդարութեամբ[1] իւրով՝ որպէս գաւազանաւ երկաթեաւ. և հանդիպարձաւ յերկինս որպէս աստ՝ առ Աստուած. և նստաւ նմանութեամբ մերով յա-

1 Բ Օրին. իշխանութեամբ։

կացցէ առ սակաւ մի ժամանակս ։ Ուրախութիւն է սուրբ հրեշտակացն՝ մարդկան փրկութիւն, ըստ որում և ասաց Քրիստոս յաւետարանին՝ և աստ ցուցանէ ։ Իսկ բնակեալ յերկիրս զայնոսիկ իմանամք, որք մարմնով առանն, և հոգւով միշտ յիմանալիսն չքնին՝ զուարճացեալք ընդ շնորհսն Քրիստոսի ։ Նաև վայ է այնոցիկ՝ որք ՚ի բաց կացեալ յերկնէ՝ զերկրաւորս խորհին, զի նոցա ՚ի նորա պատրանացն բազում անգամ ըմբռնին ։ Ունի ցասումն բազում, զի յաղթահարեցաւ, և ինքն ընդ իւր կործանումն զայրացաւ ։ Սակայն՝ սակաւ ժամանակս է մինչև ՚ի լնուլ աւուրց այսմ յաւիտենի. քանզի փոքր է առ հանդերձեալ կեանսն՝ այսր ժամանակի ընդարձակութիւն համարեալ ։

“Այնն[1] որ արկեալ էր զիւրև զարեգակն և զլուսին՝ է երկիր, զոր զարդարէ արեգակն և լուսին ընթացիւքն[2] ընդ երկոտասան կենդանատեսակ աստեղօք, պսակելով զամն՝ որպէս ասէ, “Ի գլուխ

[1] Առաջիկայ համառօտ բանիցս մինչև ՚ի վերջ գլխոյս՝ է Մեթոդեայ ։

[2] Ա. Օրէն. յորէ Ընթանալով ։

ւՔրիստոսի մարմնովն խորհրդով սրբով[1], և նորա անդրայ յերկինս մեզ բարեխօսն՝ 'ի դրանն Նահատակացն զմարտիրոսական յաղթութիւնն իւրեանց [illegible] հանապազորդութեան [illegible]։

« Իսկ նոքա յաղթեցին նմա արեամբ գառինն, և բանիւ վկայութեան նոցա. և ոչ հանդերձեցան [illegible] մինչև 'ի մահ [illegible] Յայտնութիւն գառինն, [illegible] մեր[2] [illegible] Քրիստոս, և երբ [illegible] աշխարհի։ Իսկ բանիւ վկայութեան նոցա, զի 'ի փոքունց [illegible] մարտիրոսաց վկայեւոց [illegible] Հօր, [illegible] ոչ [illegible] մեծ [illegible] նեղանչեն՝ այլ [illegible] և սորա որ [illegible] ոչ հանդերձեցան [illegible] բանտարկութիւն, այլ և մեռանել յաղագս հանդերձ[illegible] և սրբոյն Քրիստոսի։[3] Այս[illegible], և զձեռս չարչարողացն[4], ըստ որում վկայքն երանելիք՝ և որք հանեն զանձինս 'ի խաչ կարեաց և ցանկութեանց աշխարհի։

« Անմարմնոց [illegible] ուրախ լինին երկինք՝ և ամենայն որ բնակեալ են 'ի նմա. Այլ երկիր և ծովք, զի անկաւ բանսարկուն առ ձեզ, որ ունի զցասումն բարկութեան. և

1 Բ Օրէ. [illegible]
2 Բ Օրէ. Փոխանակ մեր։
3 Բ Օրէ. [illegible] Քրիստոսի։
4 Բ Օրէ. [illegible]

ամենեցունց առնույնախորհրդեին ¹ , Մեծերեւ կարծելով թէ 'ի հոգւոյն մարգարէիցն , զոր մի՛ լինի աշակերտաց ճշմարտութեանն խորհել ։

« Մեւ լուսոյ ձայն մեծ յերկնից՝ որ ասէր · արդ եղեւ զօրութիւն եւ փրկութիւն եւ արքայութիւն Աստուծոյ մերոյ , եւ իշխանութիւն օծելոյ նորա · զի անկաւ չարախօսն եղբարց մերոց , որ չարախօսէր զնոցանէ առաջի Աստուծոյ մերոյ տիւ եւ գիշեր ։ » Օ այս եւ ինքն Քրիստոս ասէր , թէ « Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի ։ » Այսինքն մարմնով ասէր նոցա . եւ անկեալ սատանայ 'ի յուսոյն իւրոյ , եւ յարդարանալոյն՝ ² 'ի չարախօսելն զմարդկանէ · եւ զի չարախօսէր զամենեցուն , յայտ 'ի Յոբայ է եւ 'ի Դաւթէ , որպէս ցուցանէ զայս 'ի բազում տեղիս 'ի սաղմոսն , ըստ այնմ · « Քանզի նստան իշխանք եւ չարախօսէին զինէն ։ » Մեւ կարծեմ չարախօսութիւն զայս ; թէ մարդիկ ինքնայօժար կամօք բերին ընդ մեզ՝ եւ ոչ 'ի յիւրոց տրամադրութեանցն , զոր յամօթ արար

¹ Ա. Օրին. Ունայնախորհրդ. ։ ցանկելոյն ։ Մէ օրէ. Յարդարանալոյն 'ի հաստատ եւ 'ի կա-

² Ա. Օրին. Յարդարութեան րանալոյն ։

վերայ իւր ուսուցմանն զկատարումն, թէ « Թշնամեացն զէն պակասեաց մինչև իսպառ »: Քանզի զատապարտել զնա Քրիս- է նմին տիրապէս անկումն. զի մինչև ցայս անկումն ունաք 'ի վարդապետաց՝ թէ յոյս ունէր դառնալոյ յառաջին փառսըն, և յայսմանէ տրտմագին անկաւ: Ի վերայ որոյ առնու Իրենէոս զբանս Յուստինոսի վկայի այսպէս. « Բարիոք ասաց վկայն Յուստինոս, թէ յառաջ քան ըզգալուստ Տեառն մերոյ ոչ երբէք համարձակեցաւ սատանայ հայհոյել զԱստուած, քանզի ոչ գիտէր նա ցայն վայր զդատապարտութիւն [1] իւր. իսկ յետ Քրիստոսի գալստեանն և նորա զգեհենոյն [2] բացախօսութեանն, եհատ զյոյս իւր, և յանդգնեցաւ 'ի հայհոյութիւն Աստուծոյ. զի իւր միտ բարի էր [3] յառաջ, այլ քարացաւ յիմաստութենէ սիրտ նորա վասն չարութեան և անամօթութեանն, և անկաւ 'ի մէջս քերովբէիցն, ըստ որում ասէ և Եզեկիէլ, և մնայ յաւիտենական հրոյն: Որդ՝ եթէ յաւիտեան, զիա՞րդ վախճան ածեն

1 Բ Օր. Զդատապարտութիւն:
2 Յոմ օրի. Զգեհենին.
3 Ամենայն օրինակք ունին. Բարի էր ամենևին յառաջ:

դնէր զգայթակղութի̅ մարդկան[1]: Արդ՝ յերկրաւորաց պատերազմ՛ նոցա յերկինս[2] մինչև 'ի Քրիստոս. իսկ եկեալ Քրիստոս և զօրէնսն որ անհնար էր այլ ումեք, մարմնովն իւրով կատարեաց՝ ըստ առաքելոյն. զմեղսն նահանջեաց և զսատանայ դատապարտեաց, և զարդարութիւն իւր մահուամբն 'ի վերայ ամենեցուն սփռեաց: Իսկ յորժամ այս եղև, յաղթութիւնն Միքայելի և զօրաց իւրոց մարդկան վերակացուաց 'ի գլուխ ել. և վիշապն այլ ոչ կարաց կալ ընդդէմ, զի մահն Քրիստոսի նշաւակեաց զնա և յերկիր կործանեաց, ըստ որում և Քրիստոս ասաց. “Տեսանէի զսատանայ անկեալ յերկնից իբրև զփայլակն”: զորոյ միտս իմացան վարդապետք՝ ոչ զառաջին նորա անկումն, այլ զերկրորդն՝ որ խաչիւն. և այս ոչ է տեղական կործանմամբ՝ որպէս զառաջինն, այլ դատապարտութիւն և հանդերձեալ պատուհասին ակնկալութիւն[3]. մանաւանդ զի և անգործ եղև 'ի մարտէն, որպէս ինքն ասաց ընդ Անտոնի խոստովանեալ՝ զոր 'ի

[1] Բ Օր. Դնէր ընդ մարդկութեանս գայթակղութի̅.

[2] Ա Օր. պայքարէ Յերկինս:

[3] Ա Օր. Անհնարկութիւն:

տեսանէ կատարել [1], ըստ որում վախճանն բանիցս ցուցանէ, թէ անկաւ չարախօսըն եղբարց մերոց: Վայելչական է յիշել և զՏեառն առակեալն, թէ "Իշխան աշխարհիս այսորիկ դատապարտեալ է"; և յառաջին կարողութենէն անկեալ. և զայս իմանամք որպէս 'ի հարցն ցուցաւ: զի դա որ յիմանալի աշխարհէն անկաւ, զգալի աշխարհիս [2] որ է 'ի ներքոյ օդոյս՝ առ հրաման իշխել. յորում և դատապարտեալ մարդս եկն պանդխտել, որպէս սաէ առաքեալն: Եւ Պաւղոս 'ի խօսս իւր այսպէս. "Ոչ հանդուրժեաց երկին՝ երկրաւոր [3] նորա խորհրդոցն. զի լուսոյ ընդ խաւարի հաղորդել անմարթ է: Յերկիր անկաւ 'ի սա կենցաղավարել, և եկեալ մարդոյն սաստ՝ ուր իւքն էր, ոչ ետ նմա բնական կրիւքն վարիլ. այլ մոլորեցոյց 'ի բազում չարիս: Իսկ Միքայէլ և զօրք իւր՝ որ վերակացուք են աշխարհի, օգնեցին մարդկութեանս՝ որպէս և Դանիէլ ուսուսաւ. զօրէնս եառուն և զմարգարէսն իմաստնացուցին":

Եւ այս ամ մարտ էր ընդ վիշապին, որ

1 Բ Օրէն. կատարեալ: զգալի աշխարհս:
2 Բ Օրէն. Անկաւ յեղ. 3 Ա Օրէն. Երկնաւոր:

և փառք ընդ Հօր և սուրբ Հոգւոյն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն։

ԳԻ. ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

Վասն որ 'ի յերկինս պատերազմի սրբոյ հրեշտակին ընդ դիւաց, և կործանմանն սատանայի։

ՃԱՌ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

«Եւ եղև պատերազմ յերկինս, Միքայէլ և հրեշտակք իւր կռուէին ընդ վիշապին, և վիշապն պատերազմէր զօրօք իւրովք. և ոչ կարացին կալ ընդդէմ, և տեղի ոչ գտաւ նոցա յերկինս։ Եւ անկաւ վիշապն մեծ՝ օձն առաջին, որ անուանեալ կոչի Բէեղզեբուղ և սատանայ, որ մոլորեցոյց զամենայն աշխարհս երկրի. և հրեշտակք նորա ընդ նմա անկան»։ Եւ իմանալ զայս վասն առաջին բանսարկուին ամբարտաւանութեամբ և ամբարհաւանութեամբ ամբառնալոյն՝ մախալով ընդ [I] Աստուած, սակս որոյ և գլորեցաւ 'ի հրեշտակական կարգէն։ Բայց սակայն յառաջակայիցս առնլի է զասացեալս 'ի Տեառն գալըս-

I Բ. Օրէն. Մեկնաբանեալ նմա ընդ։

'ի ձեռն նորա ընդդէմ եկեղեցւոյ զինի։ Քանզի որ 'ի նմա ընտրեալք են, զքաղաքական հեշտութիւն և զհանգիստ մարմնոյ քամահեն. և յանապատ փախիցեն ըստ Մեթոդիոսի ասելոյն, զի 'ի պատերազմող մարդկանէն դիւական թունոքն՝ թերևս կարասցեն այնու զերծանել, յայրս և 'ի ծերպս վիմաց ամրանան։ Իսկ աւուրքն հազար երկերիւր և վաթսուն՝ զերեք ամս դարձեալ յայտ առնէ և ըզկէսն [1], յորում բռնադատէ ապստամբութիւն նորա։ Աստի փրկեսցէ ըզմեզ ամենեցուն Տէրն և մեծ զօրավիգն, առ 'ի յոչ տալ թոյլ ումեք փորձել առաւել քան զկար և զզօրութիւն իւր։ Պարգևեսցէ ժուժկալութի̃[2] խորհրդոց և ըզհակառակամարտին նետս ունայնացուսցէ, մրցել մեզ օրինօք ընդ իշխանս և ընդ պետս խաւարի, թերևս և օրինաւոր պսակացն արժանացեալք զարդարութեան յաղթանակն ընկալցուք 'ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, զի վայելուչ է նմա տկարօք յաղթել. որում յաղթութիւնն է և կարողութիւնն՝ զօրութիւն

1 Բ Օրէն. Զերեք ամս յայտ առնէ. դարձեալ՝ և զկէսն։ Միւս օրէն. Զերեք ամս և կէս յայտ առնէ, դարձեալ և զկէսն։

2 Բ Օրէն. Զժուժկալութիւն։

«Ոչ գիտէք եթէ զհրեշտակս դատիմք»։ և փշրեսն զնոսա որպէս զանօթս անպիտանս, որք զկարհրդականն գիտեին ոչ տարան։ Համբուէ և այժմ 'ի ձեռն Հռովմայեցւոցն զօրութեան, որք են որդիք աւազանին որբոց երկանցն ծննդեան։

«Եւ յափշտակեցաւ որդի նորա առ Աստուած և առ աթոռ նորա»։ Համբարձաւ Քրիստոս հայրական փառօք 'ի հայրականն Աթոռ, և ընդ նմա մարմին ամենայն անդամք նորա, այժմ յուսով և յետ մահու հոգւով, իսկ յետ յարութեանն հոգւով և մարմնով։ Եւ զի այժմ հոգիք որբոցն շուրջ են զաթոռովն Աստուծոյ, յայտ յառաջին տեսլեանս է, զի արկեալ էին զինքեանս սպիտակս, և պարէին ընդ աթոռովն եկեալքն 'ի մեծւոց մեծաց, և լուացեալք արեամբ գառինն. զսոսա ջանայր մահաշունչ վիշապըն յօդս կլանել՝ և ոչ կարաց, որպէս եանես մեծն Անսանիոս։

«Եւ կինն փախեաւ յանապատ՝ ուր էր տեղի նմա պատրաստեալ յԱստուծոյ, զի կերակրեսցի անդ աւուրս հազար երկերիւր և վաթսուն»։ Նոյն լինի 'ի յետին ժամանակս, յորժամ ընդ հակառակ քրիստոսին ներգործէ բանսարկուն, և

հանդերձեալ էր ծնանել, զի յորժամ ծնցի կինն զորդի իւր՝ կլցէ զնա վիշա-պքն »: Եղական անուանք որդւոյս՝ զա-մենեսեան որք մարմին են Քրիստոսի՝ պարտ է իմանալ. սոցա միշտ տարատամ-բքն հակառակ կայ, զի զծնեալսն 'ի յորսն կենդանիս՝ կլցէ 'ի չարութեան իւրոյ խոր-խորատ յիւրաքանչիւր ժամանակս: Եւ ընդ եկեղեցւոյ ինքն Քրիստոս հալածի՝ որպէս Գլուխ եկեղեցւոյ. քանզի սովոր է միշտ ընդ եկեղեցւոյ [1] ընտանենալ, ըստ այնմ. « Սաւուղ Սաւուղ զի՞ հալա-ծես զիս »:

« Եւ ծնաւ կինն որդի արու, որ հանդե-րձեալ է հովուել զամենայն հեթա-նոսս գաւազանաւ երկաթեաւ »: Հա-նապազ եկեղեցի 'ի ձեռն մկրտութեանն զՔրիստոս ծնանի՝ զսա 'ի նա կերպա-րանելոյն [2] մինչև 'ի լնուլ հոգևորն հա-սակին ըստ առաքելոյն: Այս անդամքս հո-վուեն սաստկութեամբ որպէս երկաթ-եաւ, և զատքն զանհաւատսն և զզև՝ ըստ Քրիստոսի, « Նստիցէք յերկոտասան աթոռս դատաւորս ». և առաքելոյն՝

1 Բ Օրին. Ընդ իւրում 2 Բ Օրին. Կերպարանելն: հաւատացելոցն:

զայս՝ խուր՝ որ ամուլ է յապականութենէ։ Այս հազարն ասելով աւուրս՝ զտօնապանքերն և զզաղմապատկերն ցուցանէ կատարմամբ թուոյս մինչև ՚ի վախճան աշխարհիս, յորում ընդ չափ հասակին Քրի անդամովք նորին»։ Նաև և վասն պսակաց նորին, որք մրցին ջանիւ ընդդէմ բանսարկուին, և մեռուցանեն զնորա եւթն գլուխսն. զպսակն յաղթանակաց առաքինութեանն ժուժկալութեամբ յինքեանս[1] ընդունին։

«Եւ տուեալ նորա քարշէր՝ զերրորդ մասն աստեղաց երկնից, և արկ զնոսա յերկիր»։ Ի ձեռն այսորիկ զերկուսն կարծեմ յայտ առնել, զատ անկանելն նորա անկանելն յերկնից՝ և որք ընդ նմա են ապստամբ հրեշտակքն, և վասն ՚ի վերայ մարդկան շարժելոյ մախանօք, և զպայծառացեալսն ՚ի մկրտութենէն որպէս զաստեղս՝ անհաստատ մտօք յերկնային խորհրդոցն ՚ի ստորև քարշելոյ. զի այսպէս և Դանիէլ զԱնտիոքայ մարգարէացաւ, որ եղև տիպ սուտ քրիստոսին պատառեանն։

«Եւ վիշապն կայր առաջի կնոջն՝ որ

1 Բ. Օրէն. Ցեղաքանչիւրս։

ցուցանէ՝ որով մարտեաւ ընդ եկեղե-
ցի, որում նշանակ է եղջիւրքն: Իսկ եւ-
թըն խոյրքն 'ի գլուխ նորա՝ զդիւական
ներգործութեան յաղթութիւնն յայտ-
նանէ, զի անտի զպատկս կրէ՝ որոց աշխա-
տութեամբք և քրտամբք է յաղթեալ,
առ որ ասէ Մեթոդիոս 'ի Ճառեւն իւ-
րում այսպէս. "Վիշապն մեծ հրակերպ
եւթնագլուխ՝ որ քարշէր զերրորդ մա-
սն աստեղացն, պատրաստեալ էր՝ զի
զոր երկնէ և ծնանի որդի՝ կլցէ. բան-
սարկուն էր այս դ: Եւ ըստ կարգի բերէ.
"Տարակուսի և սխալէ յօրայն 'ի վեր 'ի
բարձունս յափշտակելոցն. և յետ սակա-
ւուց երրորդ մասն աստեղաց կոչէ՝ զորս
ընդ իւրեաւ ապստամբ հրեշտակքն, որք
զթիւ երկնաւորաց դասուցն[1] սխալե-
ցին. զի մինչ[2] ոչ էին նոքա կործանեալ,
չորք կարգ էր իւրաքանչիւր դասուցն,
իսկ նա զմի յերից[3] մասանցն չորրորդն
քարշեաց ընդ իւրեամբ և կործանեաց[4]
յերկիրս դ. Նոյն և վասն փախստեանն ա-
սէ այսպէս. "Անապատն յորում փա-
խեաւ եկեղեցին՝ երկիրն է, զի անդ եղ-

1 Բ Օրէն. Դասուն:
2 Ա Օրէն. Մինչեւ:
3 Ա Օրէն. Յերրորդ:
4 Ա Օրէն. Կործանեցաւ:

եւն գլուխք եւթն և եղջիւրք տասն, և 'ի վերայ գլխոց նորա եւթն խոյրք »: Երկին այժմ զօղն անուանել կարծեմ[1], և վիշապ հրեղէն զայն՝ որ 'ի Յոբն ասէ. « Ստեղ-ծեալ խաղալիկ հրեշտակացն Աստուծոյ». հրակերպ սա՝ վասն 'ի վերայ ապանեալցն յինքենէ ուրախ լինելոյ, կամ թէ վասն հրեշտակատիպ գոյացութեանն անկեալ 'ի նոցանէ: Եւթն գլուխ ասաց զեւթն չար զօրութիւնսն՝ և զընդդիմամարտ մեր զօրութիւն, ըստ որում և յաւետարանն Քրիստոս ասաց՝ եւթն հոգի բնակեալ 'ի մարդ, զորս գտանէ 'ի գործոց բա-րեաց թափուր: Նաև Սողոմոն, « Եթէ աղաչէ, ասէ, զքեզ թշնամին քո 'ի ձայն բարձր, մի հաւատար նմա, զի եւթն չարիք կան 'ի սրտի նորա »: Տասն եղ-ջիւր է նորա՝ տասն օրինաւոր պատուի-րանին յանցանքն, որով կարծէր կռուել ընդ մարդիկ, այն որ լուծաւ Քրիստո-սիւ ըստ առաքելոյ. կամ թէ տասն թը-ւոյս զբաժանեալ թագաւորսն որ 'ի վերջին աւուրսն լինելոց են՝ ցուցանէ. և կամ թէ զտասն թիւս առեալ՝ որ է կա-տարեալ, զկատարեալ զօրութիւն նորա

[1] Բ Օրէն. Զօղ կարծեալ ասէ:

տանջողին, առնլով զմխիթարութիւնն՝ զորս մ ծոցն 'ի հնումն եղև օրինակն՝ առ այլս. աւե-ցելոցն ընդ նա ազատութեան, և զհետ մտելոցն դիւաց ընկղմումն:

«Նոյն էր յղի. և ձչէր յերկնելն, և բազում վշտօք մերձ էր 'ի ծնանելն: Նմա-նել ասեմք զեկեղեցի յիւրաքանչիւրոցն ծնունդ՝ յորս կերպարանի Քրիստոս: Նոյն բազում վշտօք ասէ՝ մերձ էր 'ի ծնա-նել, ըստ առաքելոյ՝ որ ծնանէր զմանկունս սորա և ասէր. «Տկարութեամբ և ահիւ և դողութեամբ եղէ առ ձեզ: Քանզի մինչ եկեղեցւոյ վարդապետք ձայնեն առ Աստուած աղօթիւք 'ի ծը-նանելն, և պէսպէս վիշտս կրեն 'ի խը-րատելն և յուսուցանելն այնոցիկ՝ յորս կերպարանեն զՔրիստոս: Իսկ առս զգոյս վասն այնորիկ եթէ 'ի մէջ զտեսիլն, որ-պէս զի ցուցցէ՝ թէ խնդրանէ առեմս-թանին մինչև 'ի կատարած աշխարհի մարտ եղ սատանայ ընդ եկեղեցի Քրիս-տոսի և ընդ ծնեալս 'ի նմա, և արդա-րութեամբ կրէ զդատապարտութիւնն 'ի հանդերձեալ տանջանսն հրամանաւն Աստուծոյ:

«Նոյն երևեցաւ այլ նշան յերկինս, և ահաւասիկ վիշապ մի մեծ հրեղէն, որոյ

պէն ճշմարտապէս[1], զի եղիցի անմիա-փեալ յիմանալին Սիոն. քանզի միշտ հա-լածին քրիստոնեայքն ընդ Քրիստոսի, և առ նա փութան։ Իսկ արդ, վասն զի զչափ հասակի մարմնոյն Քրիստոսի լը-նուն, յորում ոչինչ է իգական վատթա-րութիւն. քանզի զիւրաքանչիւրս ծնա-նելով եկեղեցի քրիստոնեան՝ և քրիս-տոս ծնանի և մի մարմին նորա լինի[2], որպէս ասէ առաքեալն. զի որ ոք զգե-նու մկրտութեամբն զՔրիստոս, ՚ի Քը-րիստոս միանայ, և լինի ամենայն և յա-մենայնի Քրիստոս»[3]։

Եկեղեցի զարդարութեան արեգական զգեցեալ է, և զօրինակն լուսն՝ զգիշե-րոյն պայծառացուցիչն, որ իբրև զլու-սին սոյլոյլեցու յաշխարհական լուսոյն[4] ՚ի յերկնաւորն[5], առ ոտոն ունի արա-ցեալ. և ՚ի գլուխն առաքելական թագն և առաքինութիւնքն կայ պսակ. նոյն և զի լուսինն միաւորի ընդ խաւարաւ

1 Բ Օրէն. Ուսուցի, և փո-խեալ ՚ի միջասպէն ասէ ճշ-մարտապէս։

2 Բ Օրէն. Ցղանալով ե-կեղեցի ... ծնանի մի մարմին նորա, որպէս։

3 Մինչև ցաստ Մեկնութ. ասի է առաքեալ, իսկ հետա-գայ բանքս մինչև ՚ի վերջ գլխոյս՝ Աղքիանեայ է խա-ռնեցեալ, որպէս նշանակեն ամ գրիչնակք ՚ի լուսանցսն։

4 Բ Օրէն. Ցուսոյն։

5 Բ Օրէն. Ի յերկնաւորն

և որպէս մեզ լոյս նշոյլք քաղցրք, նմա-
այն ճառագայթք. և որպէս մեզ օսկի,
առ նա մեծութիւն անաղարտութեանն
ունի և իմանալի քարինս պայծառս՝ որ-
պէս զաստեղս լուսաւորագոյնս և մարգ-
արտագոյնս ։ Նա բերէ բան կարգի. «Եղեալ
էր 'ի վերայ լուսնի. զլուսինն հաւա-
տոյն օրինակ ասեմ, որ մաքրէ զապա-
կանութիւն 'ի ձեռն աւազանին. քանզի
զի այս տարր յարմար է 'ի խոնաւաւա-
գոյութեանն. Երկինք այս մեր հոգևոր,
և վերարկուին ծնանի զշնչաւորս՝ հոգևորս
'ի տիպ պատկերի նմանութեանն Քրիս-
տոսի և 'ի լրումն չափոյ նորին հասակի ։
Նա զարմացեալ ասէ. «Ոչ է պարտ եղանա-
նապէս զՔրիստոս գոլ կարծել զծնունդն,
զի կանխաւ քան զյայտնութիւնս կա-
տարեցաւ խորհուրդ մարդանալոյ Աս-
տուծոյ բանին. և Ցովհաննու ոչ վասն
անցելոյն՝ այլ վասն հանդերձելոյն ե-
րեւ յայտնութիւն. Նա զի պարտ է հար-
կաւորապէս զեկեղեցի խոստովանել՝ որ
երկնեաց և ծնաւ զազատութիւն մեր,
Եսայի ցուցանէ հոգւովն. «Երկնեաց,
ասէ, Սիոն և ծնաւ ազգ մի միանգա-
մայն ։ Ի ծնանելն փախեաւ ասէ, և ծը-
նաւ արու. Մովսէս փախեաւ. 'ի փեշա-

րա մարմնոյն տապանակ բնակեցաւ ամենայն լրումն աստուածութեանն մարմնապէս. ուստի եղեալ փառաւորակցունքըն և ձայնքն զաշխարհի վախճանն նշանակէ և զխռովութիւնն 'ի վերայ ամբարշտացն որ գալոց է. և շարժումն՝ զփոփոխումն անկարգ նոցին օրինադրութեանցն, իսկ կարկուտն՝ զպատուհասն:

« Եւ նշան մեծ երևեցաւ յերկինս. կին մի արկեալ զիւրև զարեգակն, և լուսին 'ի ներքոյ ոտից նորա. և 'ի վերայ գլխոյ նորա պսակ աստեղեայ յերկոտասանից »: Զսա ոմանք զԱստուածածինն կարծեցին, վասն նորին իսկ աստուածածնողութեանն[1]. բայց մեծն Մեթոդիոս 'ի սուրբ եկեղեցի տարաւ ըզխորհրդոյս զօրութիւնն. անյարմար ասէ գոլ տէրունական ծննդեանն այս, որ նախ բազում ժամանակօք կատարեալ էր: Ի՝արիոզ է զնոյն բանս երանելոյն Մեթոդիոսի յիշեալ, զոր ասացեալ է 'ի բանն որ վասն արբեցութեան 'ի դիմաց Պըրոկղեայ կուսին՝ այսպէս. « Կինն որ ըզգեցեալ էր զարեգակն՝ է եկեղեցի. զի որպէս մեզ զգալի լոյս՝ նորա իմանալին,

1 Բ Օրին. վասն նորա աստուածածնողութեանն:

և զերեսունն պատգամաբերեցին։ Փոքր և մեծ ասէ՝ զառաւելութեամբ[1] դերազանցեալն, և զնուազն ՚ի սրբոց՝ որք ըստ իւրաքանչիւր արժանեաց առնուն զպսակն, և հանգչին ՚ի բազում օթեվանս։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վասն խռովութեան եկեղեցւոյ, որ ի սկզբանէ և որ ՚ի ձեռն Նեռին։

«Իբրև բացաւ տաճարն Աստուծոյ որ յերկինս, և երևեցաւ տապանակն Աստուծոյ ՚ի տաճարին իւր. և եղեն փայլատակմունք և ձայնք և որոտմունք և շարժումն և կարկուտ մեծամեծ»։ Նշանին երկինք ոչ զգայապէս՝ այլ իմանալի աչացն առաջի տեսութեան. և այս վասն այնորիկ՝ որպէս զի հալածեալ և անդամրացեալ զեկեղեցին անդրանկաց տեսցէ երանելիս։ Արդ՝ տաճար Աստուծոյ ասէ՝ զերկնային տանն վայելչութիւն, իսկ տապանակ Աստուծոյ ՚ի նմա՝ զՔրիստոս աստուածացեալն մարմնով, որոյ ապացոյց եղև տապանակն. քանզի ՚ի նո-

1 Մէ օրէն. Զզանազան առաւելութեամբ։

ծուլք հրեշտակքն՝ և որք հրեշտակական քաղաքավարութեամբ մերին յերկինս . գոհանամ զԱստուծոյ վասն դադարեցուցանելոյ զերկուսս աշխարհի և զըննակչաց նորին, և ասեն . որ էնն և ես . զի էր որպէս զԱստուած ամենակալ, և եղև դարձեալ մերով բնութեամբս տէր ամենայնի ։ Ընդ այս դեք և որք նոքօք վարին[1] հեթանոսք՝ բարկացան, որք մինչև ցայնժամ մարտնչէին ընդ Ճշմարտութեանն ։ Իսկ արդ նահանջեալ և եկն վրէժխնդրութե՛ն Աստուծոյ ժամանակ, ըստ որում ասէ՝ «Եկն բարկութիւն քո և ժամանակ մեռելոց », այսինքն բարկութիւն յանցաւորացն և ժամանակ աստուածահաճոյ մեռելոցն յարութեան . զի ոմանց յարութիւն կենաց է, և ոմանց յարութիւն դատաստանաց[2] ։

«Տուր տալ վարձս ծառայից քոց մարգարէից, և սրբոց երկիւղածաց անուան քո՝ փոքունց և մեծամեծաց, և ապականես զապականիչս երկրի »։ Շնորհես, ասէ, ըստ անսուտ խոստմանն՝ սիրելեաց քոց զհատուցումն, յորս[3] զերկին զմտաւածելի է, որք զհարիւրն և զվաթսունն

1 Բ Օրէն. վարէին . դատեցին ։
2 Ա Օրէն. յորե Ջի
3 Բ Օրէն. Ցոյց ։

Զանձանց. ում՝ որ աղաղակ՝ ես զթուլութեանք Քրիստոս Աստուած մեր, և քեզ փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն.

ՊԴ ։ ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վասն եւթն փողոյն, և զի գովէն սուրբքն զԱստուած սուրբն 'ի հանդերձեալ դատաստանին ։

ՃԱՌ ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

« Եւ յորժամ եւթներորդ հրեշտակն հարկանէր զփողն, եղև ձայն յերկինս՝ և ասէ. եղև թագաւորութիւն ամենայն տիեզերաց Տեառն մերոյ և Քրիստոսի իւրոյ. և թագաւորեսցէ 'ի վերայ ամենայնի յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ քսան և չորս երիցունքն որք նստէին յաթոռս իւրեանց առաջի Աստուծոյ, անկանէին 'ի վերայ երեսաց իւրեանց՝ և երկիր պագանէին առաջի Աստուծոյ, և ասէին. գոհանամք զքէն Տէր Աստուած ամենակալ՝ որ էն և էր, և առեր զզօրութիւն քո մեծ, և թագաւորեցեր ։ Եւ հեթանոսք բարկացան, և եկն բարկութիւն քո և ժամանակ մեռելոց՝ զի դատեսցին » ։ Աստ դարձեալ

չոցն[1] ապաշխարութեան առաջնորդ, առ-
նլոյն ոչինչ փոյթ առնեն ամբարշտքն. և
թուի թէ 'ի հրեշտակն լինիցին որքա, որք
ուստ քրիստոնէին հաւանեցան:

«Եւ յետ այնորիկ ահ մեծ եղև յա-
մենեսեան, և փառս տային Աստուծոյ
երկնաւորի: Ահաւասիկ վայն երկրորդ
էանց, և վայն երրորդ գալոց է վաղվա-
ղակի ո: Տանջին անհաւատքն և փառս
տան հաւատացեալքն՝ որք լինիցին յայնմ
ժամու[2] պարուրեալ 'ի թագաւորն, և 'ի
պատուհասն կան յերկիւղէ կարծեացն
եկելոց 'ի վերայ աշխարհի. յայնժամ տե-
սանեն զՃշմարտութեանն պայծառութեա-
լըն, զուարճանան և փառս տան Աստու-
ծոյ: Որդ՝ խոստանայ մեզ զերրորդ վայն
յետ երկրորդին անցանելոյ, յայտ է թէ
զոր 'ի ձեռն եւթն փողոյն: Այլ մեք
մաղթեսցուք Քրիստոսի ասելով. դարձ
առ մեզ Աստուած փրկիչ մեր, և դար-
ձո զբարկութիւնս քո 'ի մէնջ. և մի
մտաներ 'ի դատաստան ընդ ծառայս քո,
որք դատեսցուք 'ի քէն մարդասէր տէր՝
խրատելովք. բանզի կամիս սակաւ վշտօք
'ի յաւիտենականն զերծուցանել սան-

1 Բ. Օրին. Որոց: 2 Ա. Օրին. Յայնժամ:

բեանց. և ահա և երկիւղ մեծ անկաւ 'ի վերայ ամենեցուն՝ որ տեսանէին զնոսա: Եւ լուայ ձայն մեծ՝ որ ասէր ցնոսա. վերացիք ելէք աստ. և վերացան ելին յերկինս ամպովք»: Զայս ամենայն հրեշտակն որ ետ զգիրսն յերանելին՝ պատմեաց նմա նախ քան զմխելն 'ի տեսիլ այսմ խորհրդոյ. և տես 'ի նոյնս՝ զի համաթիւ ամացն յորս մարգարէացան՝ աւուրս մնան մարգարէքս անթաղ. և ապա աստուածային կամօքն յառնեն դարձեալ, և յերկինս տէրունական նմանութեամբ ամպովք վերանան, որով երկիւղ և զարհուրումն սպանողացն որք տեսանէին՝ լինի:

« Եւ տեսին զնոսա թշնամիք նոցա. և 'ի ժամուն յայնմիկ շարժումն մեծ եղև, և տասներորդ մասն քաղաքին ընկղմեցաւ, և մեռան 'ի շարժմանէն արք եւթն հազար»: Զգալի այս լինի՝ միանգամայն և իմանալի. քանզի և իմանալի շարժումն ասացաք զփոփոխադրութիւն օրինաց՝ որ եղեալ է յայնժամ. իսկ այս՝ զգալի շարժումն յաստուածային բարկութենէն վրէժխնդրութիւն 'ի վերայ սպանողացն մարգարէից, որ զմի 'ի տասն մասանէ քաղաքին ընկղմէ բնակչօքն, ա-

պատարագս տան սանել միմեանց. վասն զի սոքա երկոքեան մարգարէքս չարչարեցին զբնակիչս երկրի ։ Աստուածն և պատրանք սուտ քրիստոսին զօրանայ, և անուն նորա անջնջելի գրեսցի 'ի սիրտըս հրէիցն և հեթանոսաց, վասն այսորիկ և թաղել զմարմինս սրբոցն որ հակառակ այսր մարտնչէին' ազդելուն. քանզի ընդ զերծանելն 'ի չարչարանացն զոր վասն աշխարհութեան կրէին' ուրախանան, անդիմասցեալ' թէ "Զոր սիրէ տէր' խրատէ և տանջէ զամենայն որդի զոր ընդունի ։. և զի' 'ի սանձս և 'ի դանդանաւանդս ճմլէին, որպէս զի մի մերձեսցի առ նոսա չարութիւն. այլ ընծայս և պատարագս տան ապանողաց սրբոց մարգարէիցն, իբր թէ նոցա մեռանելովն զերծան 'ի պատուհասակոծն լինելոյ ։

ԳԼ ։ ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ԸՕՒԵՋԻՆ

Զի սպանեալ սուրբք 'ի նեռնէն' դարձեալ յառնեն ։

"Իսկ յետ երից աւուրց և կիսոյ' հոգի կենդանի յԱստուծոյ մտցէ 'ի նոսա. և յարիցեն կացցեն 'ի վերայ ոտից իւ-

բեւանց. և այն և երկիւղ մեծ անկաւ 'ի վերայ ամենեցուն՝ որ սպանինն զնոսա: Եւ լուայ ձայն մեծ՝ որ ասէր ցնոսա. վերացիք ելէք աստ. և վերացան ելին յերկինս ամպովք »: Զայս ամենայն հըրեշտակն որ ետ զգիրսն յերանելին՝ պատմեաց նմա նախ քան զմտնելն 'ի տեսիլ այսմ խորհրդոյ. և տեսս 'ի նոյնս՝ զի համաւթիւ ամացն յորս մարգարէացան՝ աւուրս մնան մարգարէքս անթաղ. և ապա աստուածայլին կամօքն յառնեն դարձեալ, և յերկինս տէրունական նմանութեամբ ամպովք վերանան, որով երկիւղ և զարհուրումն սպանողացն որք տեսանենն՝ լինի:

« Եւ տեսին զնոսա թշնամիքն նոցա. և 'ի ժամուն յայնմիկ շարժումն մեծ եղև, և տասներորդ մասն քաղաքին ընկղմեցաւ, և մեռան 'ի շարժմանէն արք եւթն հազար »: Զգալն այս լինի՝ միանգամայն և իմանալի. քանզի և իմանալի շարժումն ասասցուք զփոխադրութիւն օրինաց՝ որ եղեալ է յայնժամ. իսկ այս՝ զգալի շարժումն յաստուածայինն բարկութենէն վրէժխնդրութիւն 'ի վերայ սպանողացն մարգարէից, որ զմի 'ի տասն մասանէ քաղաքին ընկղմէ բնակչօքն, այ-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

պէս կարծեմ՝ զարքայանենակն իւր զսուտ
քրիստոսն զինէ, և սպանանէ զնոսա թող-
տալովն Աստուծոյ. և դի նոցա անկեալ
կայցէ ՚ի քաղաքն անթաղ՝ զոր Սոդոմն
կոչէ, և յերկրորդն յայտ առնէ՝ թէ Երուսա-
ղէմ է, զի ասէ թէ «Ուր տէրն նոցա
խաչեցաւ»: Տէրն այն որ եկաց ՚ի նը-
մա թագաւոր ըստ նմանութեան Դաւ-
թի՝ որդի նորա ըստ մարմնոյ, որ ելից
զմարգարէութիւնն՝ որ ասէ. «Յետ այ-
սորիկ դարձայց և շինեցից զխորանն Դաւ-
թի զանկեալն, և զկործանեալն նորա վե-
րստին շինեցից»: Ի սորա գալստեանն,
որ եկն յանուն Հօր, անօրէն Հրէայքն
մերժեցան. և զայն որ յիւր անուն գայ՝
ընդունիցին, և զվկայս ճշմարտութեանն
սպանանիցեն: Եւ Սոդոմ կոչէ զԵրուսա-
ղէմ, կարծեմ թէ վասն յաճախելոյ ՚ի
նմա հեշտախտութեանն յաւուրսն յայ-
նոսիկ:

«Եւ տեսցեն զնա ամենայն ցեղք և
ժողովուրդք, և ամենայն լեզուք և հե-
թանոսք, զի դի նոցա անկեալ կայցէ զե-
րիս աւուրս, և ոչ տացեն թաղել ՚ի
գերեզմանս զդիակունս նոցա: Եւ որ բը-
նակեալ են յերկրի՝ ուրախ լինիցին և խնդ-
դան ՚ի վերայ նոցա, մինչև ընծայս և

վասն հոգւոյ բժշկութեան. զի զամե-
նայն նշանս և զարուեստս զոր 'ի դեղոց
և 'ի կախարդական հնարից արարեալ
սուտքն, որքս եկեալ ճշմարիտ սքանչե-
լագործութեամբքն նշաւակեալ ունայ-
նացուցանէին ընթերակայութեամբ ճըշ-
մարտութեանն լուսոյ զխաւար սուտ-
թեանն փարատեալ, և զբազումս 'ի մի-
լորելոցն առ ինքեանս դարձեալ. մանա-
ւանդ և հարուածովք երաշտութեանն
և տարերցն փոփոխմամբք բանի ձգեն
առ աստուածութիւնն, և հանապազ կան
սուտ քրիստոսին մինչև 'ի վախճան մար-
դարէութեանն ։

"Եւ յորժամ կատարեսցեն զամե-
նայն աւուրս վկայութեան իւրեանց,
յայնժամ գազանն որ ելանէ յանդնդոց
տացէ ընդ նոսա պատերազմ, և յաղ-
թեսցէ նոցա, և սպանցէ զնոսա. և դի
նոցա անկեալ կայցէ 'ի մէջ հրապարա-
կաց քաղաքի նոցա մեծի, որ անուանեալ
կոչի ըստ հոգւոյն Սոդոմ և Եգիպտոս,
ուր և տէրն նոցա խաչեցաւ "։ Յետ յայնմ
զի մեռանելոյն նոցա զհակառակին քրիստո-
սին խաբէութիւնն, 'ի խուռն արքն և 'ի խու-
րին դժոխոցն, ասէ, ելանէ բանսար-
կուն, կամ թէ իւրովք, և կամ թէ որ

քա են երկու ձիթենիքն և երկու ճը-
րագք, որ կան առաջի Աստուծոյ 'ի յեր-
կրի ։ Զսոսա զԵնովք և զԵղիա սա-
ցին բազումք 'ի վարդապետաց, որք մար-
գարէանան զերեքք ամ և զկէս, զի ա-
մըն երեք հարիւր և վաթսուն օր է թը-
ւեալ ։ Իսկ քուրձ վերարկեալ՝ զտրտմու-
թիւնն և զսուգ զոր արժանապէս կրեն
'ի վերայ յանցուցելոցն, երևեցուցանէ ։
Իսկ զի ըստ Զաքարիայի՝ ճրագաց և ձի-
թենեաց զնոսա օրինակէ, կարծեմ վասն
լուսաւորելոյ զխաւարեալ ժամանակն
մարգարէութեամբն իւրեանց [1] ։

« Եւ որք կամիցին վնասել նոցա, հուր
ելցէ 'ի բերանոյ նոցա՝ և կերիցէ ըզ-
թշնամիս նոցա. և որք կամիցին մեղան-
չել նոցա՝ այսպէս սատակեսցին ։ Սոքա
ունին իշխանութիւն փակել զերկինս՝ զի
մի անձրևեսցէ զաւուրս մարգարէութեան
նոցա. և ունին իշխանութիւն 'ի վերայ
ջուրց՝ դարձուցանել զնոսա յարիւն, և
հարկանել զերկիր յամենայն հարուածս՝
քանիցս անգամ և կամիցին ։ Տես զաս-
տուածային բարերարութիւնն՝ թէ որ-
պէս առաքէ զնոսա մեծաւ զօրութեամբ

1 Բ. Օրէն. Իւրով ։

զնոցա պայծառ դասաւորութիւնն ։ “Եւ զգաւիթն մի չափեր դ., այսինքն զերկիրս մի հաւասարեր երկնի, զի տը-ւեալ է զնա հեթանոսաց սուտ քրիստո-սին և նորա արբանեկացն ։ “Եւ զքա-ղաքն սուրբ կոխեսցեն ամիսս քառասուն և երկու դ. այսինքն՝ զնոր Երուսաղէմ զկաթուղիկէ եկեղեցի՝ որ ընդ այն ժա-մանակս յանօրինացն հալածական լինի. որ լինի, ինձ թուի, ՚ի գալստեան սուտ քրիստոսին, քանզի հաւատացեալք ե-րեք ամ և կէս չարչարելով հալածին ։ Ոմանք տաճար Աստուծոյ զՀին կտակա-րանն իմացան, և արտաքոյ գաւիթ՝ զնորս, որ վասն բազմութեանն ՚ի նա փրկելոցն՝ ոչ չափի ։ Իսկ ամիսք՝ զժամա-նակին փոքրկութիւն, որ ՚ի նորոյ ուխ-տէս մինչև յերկրորդ գալուստն Քրիս-տոսի ։ Այլ մեք զնախասացեալսդ տեսաք ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ

վասն Ենովքայ և Եղիայի ։

“Եւ տաց երկուց վկայից իմոց՝ և մարգարէասցին աւուրս հազար երկե-րիւր և վաթսուն՝ զգեցեալ քուրձ ։ Ու-

Եւ տուաւ ինձ եղէգն նման գաւազանի. և կայր հրեշտակն և ասէր ցիս. արի և չափեա զտաճարն Աստուծոյ և զսեղանն և զերկրպագուսն որ ՚ի նմա։ Այլ զգաւիթն որ արտաքոյ տաճարին՝ թող զնա և մի չափեր, զի տուեալ է զնա հեթանոսաց. և զքաղաքն սուրբ կոխեսցեն ամիսս քառասուն և երկուս։ Ի ձեռն եղեգանս ցուցանէ զամենայն ինչ իմանալի գալ որ յերկինս երևեցաւ իւր, և ոչ գրեալ է սա մեզ անշաւէշ տարր՝ սեղանն և աթոռն և այլն ամենայն։ Բայց զի եղէգն իմանալիք տուեալ նմա զհրեշտակական հանճարն. որով կարօղ լինէր տանուլ զհանդամանս երկնից՝ և որ ՚ի նմա փառաւորութեանցն։ Արդ՝ արի ասէ՝ չափեա, յայտ է թէ ՚ի տկարութենէ իմաստութեանդ արի, և զօրացեալ առ զչափ երկնային խորանին վայելչութեան, և զոր ՚ի սմա սեղանոյս զՔրիստոսի, զի նա է նոցա իմացականն՝ կերակուր. ծանիր և զնորա փառսն և զերկրպագուսն որ ՚ի նմա, այսինքն զդասս արդարոցն և զհրեշտակացն, զորս և եանս յերկրպագութիւն. իմանալ, սէ,

ցեալ վշտանաս 'ի գխտելն զպատուհասն՝ որ գալոցն է 'ի վերայ աշխարհի ։ Քանզի զի ցաւակից է սրբոցն բարք 'ի վերայ մե-ղաւորացն պատուհասի, որք ընդ խըն-դացեալսն խնդային, և ընդ վշտացեալ-սըն վշտանային ։

«Իսկ առի զգրկոյսն բացեալ 'ի հըր-րեշտակէն՝ և կլայ զնա. և էր 'ի բերան իմ որպէս մեղր. և յորժամ կերայ, դառ-նացաւ յորովայն իմ»։ Քաղցր է գիտու-թիւն գրոցն վասն պայծառութեան խոր-հըրդոցն որ 'ի նմա, և ճգնելի՝ վասն որ 'ի վախճանի հարուածոցն ։

«Իսկ ասէ ցիս. Հասանել քեզ դար-ձեալ մարգարէանալ 'ի ժողովուրդս և 'ի հեթանոսս և 'ի լեզուս և 'ի թագա-ւորս երկրի»։ Այսինքն՝ գրովքս զոր դու ճաշակեցեր ունեալ[1] զխորհուրդն, այլոց ուսուցանելս մինչև 'ի կատարած զդոյն մարգարէութիւն աստուածայնոյ յայտնութեան. և կամ թէ՝ զի 'ի վախ-ճանի գալոց է ընդ Ենովքայ և ընդ Եղի-այի զհակառակ քրիստոսին արգելուլ զընդունելութիւն ։

1 Բ. Օրին. Զոր գուշակե- Միւս օրին. Ունեալ ։
ցեր ուսեալ զխորհուրդն ։

սուլթեանս սուրբքն՝ որ 'ի հնումն և 'ի նորումն · քանզի և զառաքելոյն ասէ մարգարէս, ըստ որում և յետ սակաւու զոյն զաւետարանիչս կամի անուանել մարգարէ ։

ԳԼՈՒԽ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Զի զգրկոյն առ աւետարանիչս 'ի ձեռաց հրեշտակին ։

« Եւ ձայնն զոր լուայ յերկնից՝ դարձեալ խօսեցաւ ընդ իս և ասէ · Երթ առ զգրկոյն զոր ունի հրեշտակն բացեալ 'ի ձեռքն իւրում, և կայ 'ի վերայ ծովու և ցամաքի »։ Աստուած՝ որ արգել 'ի նմանէ զգիտութիւն երկնայնոցն, հրամայէ զառ յապա լինելոցն յերկիր՝ առնուլ 'ի հրեշտակէն և ուսանել գրովքն ։

« Եւ ես երթեալ առ հրեշտակն՝ խնդրեցի 'ի նմանէ · և ասէ ցիս, առ զսա և կեր զդա, և դառնասցի յորովայն քո, այլ 'ի բերան քո է քաղցր իբրև զմեղր »։ Քաղցր, ասէ, քեզ է հանդերձեալ վտանգն աշխարհի՝ որ դրեալն է աստ, թուի՝ ընդ իմանալն · այլ յորժամ ծաւաքես 'ի խուզողականի դատմունս և իջուցանես 'ի մտացդ որովայն, դառնա

հաւատայք ; զիա՞րդ եթէ զերկնաւորսն ասացից՝ հաւատայցէք »:

« Այլ հրեշտակին զոր տեսի՝ որ եդ զոտն իւր ՚ի վերայ ծովու և զմիւսն ՚ի վերայ ցամաքի, համբարձ զձեռն իւր զաջ յերկինս. և երդուաւ ՚ի կենդանին յաւիտենից, որ հաստատեաց զերկինս՝ և որ ՚ի նմա, և զերկիր՝ և որ ՚ի նմա. զի ոչ ևս կայ այլ ժամանակ »: Աստուած՝ զի մեծ է քան զամենայն, ոչ յայլ երդնու՝ այլ յանձն իւր. հրեշտակք որպէս արարած՝ յարարիչն. և երդուաւ վասն զմեր անհաւատութիւնն հաւատարմացուցանել: Ժամանակ ոչ գոյ այլ՝ որ արեգակամբ չափի, այլ կեանք յաւիտենից՝ թուոյ ժամանակի գերազանցեալ:

« Այլ յաւուրս ձայնի եւթներորդ հրեշտակին՝ յորժամ հարցէ զփողն, կատարեսցի խորհուրդն Աստուծոյ՝ որ աւետարանեցաւ ՚ի ծառայից իւրոց մարգարէից »: Յայտ է՝ թէ յետ կատարման եւթն դարուն և լինելոյ որ ՚ի նմա արհաւիրք՝ զոր ազդելոց է հրեշտակն, կատարեսցի խորհուրդն Աստուծոյ, հանդերձեալ փառքն և դատաստանն, զոր [1] նախ ցուցին մեզ հոգւոյ նախատե-

1 Բ Օրին. փառքն, և դատաստանն՝ զոր:

վասն անհեզ և անպատմելի ապաւանդակեա-ցըն ՚ի վերայ ամբարշտաց, որում վկայէ Դանիէլ, որ ոչ կարաց դէմ հրեշտա-կին տեսանել, կամ զձայնն լսել։ Ուր զի ՚ի սորա առաջարկելն խօսեցան եւթն ո-րոտմունք յիւրեանց ձայնան, այլ խոր-հուրդ յայտնեցան՝ երանելոյս նախքան զկատարածին գիտութիւնս. և կարծեմ զայս գոլ զերկնաւորաց բարեկարգու-թիւնն, որք են յեւթն պարունակս ըստ Իրենէոսի[2] և Եպիփանու որքոցն, այս է եւթն դասուցս սահման պաշտպանու-թեանն Աստուծոյ, որպէս գրէ մեծն Դի-ոնեսիոս. որոտաց յանձնիշխանականին լսելիս յաւետարանչին։

« Եւ յորժամ խօսեցան եւթն որոտ-մունքն՝ կամէի գրել, և լուայ ձայն յեր-կնից՝ զի ասէր. կնքեա՛ զոր խօսեցան եւ-թըն որոտմունքն և մի գրեր »։ Յայտ է՝ թէ յԱստուածութենէ անտի եկն այս ձայն, զի լուաւ՝ և ոչ ետես զոր խօսէր. և ընդէ՞ր ասէ՝ թէ կնքեա և մի գրեր. կարծեմ թէ վասն անհաւատութեան լսողացն, ըստ որում ասէր Քրիստոս, « Եթէ զերկրաւորս ասացի ձեզ՝ և ոչ

1 Բ. Օրէն. Ազգեցաւ ։ փէր Գըէ՝ Իրենէոս, Եպիփան.
2 Ցամէնոյն. օրէ. ամփը. կամ Եպիփան։

տիւ և փառաց զկայծակնչութիւնն. իսկ երեսքն՝ որ իբրև զարեգական, յայտ առնէ զանաւերլութիւն Նորա իմացականութեանն՝ տեսութեամբ[1] զաստուածային իմաստութիւնն. և հրեղէն ոտքն՝ զահեզ և զանհողդողական գոյն 'ի վերայ անոցին՝ որք 'ի ծովու և 'ի ցամաքի գործեն զանխրատութիւն, ըստ որում և եդ զոտն յերկիր և զոտն 'ի ծով, զի իւրաքանչիւր անխրատելոցն[2] զդատապարտութիւնն 'ի վերայ ածցէ :

“Եւ ունէր 'ի ձեռին իւրում գըրկոյք մի բացեալ. և եդ զոտն իւր զաջ 'ի վերայ ծովու, և զձախն 'ի վերայ երկրի. և աղաղակեաց 'ի ձայն մեծ, և գոչեաց իբրև զառիւծ. և յորժամ աղաղակեաց՝ խօսեցան եւթն որոտմունք յիւրեանց ձայնսն ”: Գրկոյքն փոքր՝ ըզփրձկելոցն 'ի չարիս զառ յառաջ զպատուհասն ունէր գրեալ, զոր կրելոց են որք 'ի ծովու և 'ի ցամաքի գործեն զչարիս. առ այս հայի և հրեղէն ոտքն՝ զոր եդ 'ի ծովու և 'ի ցամաքի : Իսկ զգոչումն հրեշտակին նմանեցուցանէ առիւծու՝

1 Ա. Օրէն. Իմացականն տեսութեամբ :

2 Ա. Օրէն. Յիւրաքանչիւրն անխրատելոց : Միւս օրէն. Իւրաքանչիւրոց :

«Ամէն ասեմ ձեզ՝ թէ ոչ գիտեմ զձեզ»։ այլ զքաղցրն զայն և զերանաւէտ կոչումն, «Եկայք, ասէ, օրհնեալք Հօր իմոյ»[1]. շնորհօք և մարդասիրութեամբ նորին տեառն Քրիստոսի՝ որ վասն մեր խաչի համբերեաց. ընդ որում Հօր և սուրբ Հոգւոյն՝ փառք պատիւ և երկրպագութիւն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն։

ԳԼ. ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

վասն հրեշտակին որ զգեցեալ էր զամպն և զծիածանն, և զփախճանն նշանակէր.

ՃԱՌ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի այլ հրեշտակ զօրաւոր՝ զի իջանէր յերկնից, և զգեցեալ էր ամպ, և ծիածան 'ի գլուխ նորա. և երեսք նորա իբրև զարեգակն, և ոտք նորա իբրև սիւն հրոյ»։ Հրեշտակիս՝ զոր ասէ ամպով ծածկեալ և ծիածանիւ պսակեալ, ընդմտաւ ածեմք զերկնայնոցն զանազան պա-

[1] Բ. Օրէն. Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, որ ասէ։

րեցին և ոչ դարձան 'ի գործոց ձեռաց իւրեանց, յերկրպագութենէ դիւաց և կռոց՝ յոսկեղինաց և յարծաթեղինաց՝ և 'ի պղնձոյ և 'ի քարէ և 'ի փայտէ, որք ոչ տեսանել կարեն և ոչ լսել և ոչ գը-նալ. և ոչ ապաշխարեցին՝ 'ի մարդաս-պանութենէ և 'ի դեղատուութենէ և 'ի պոռնկութենէ և 'ի գողութենէ իւ-րեանց»: Տես զանմտութիւնն մարդկան, զի որք ներողութեանն արժանացան՝ ոչ խորհեցան թէ քաղցրութիւնն Աստու-ծոյ կամի զնոսա յապաշխարութիւն ա-ծել, այլ մնացին յիւրաքանչիւր չարիս անապաշխար. յայտ է թէ զհարուածս ընկերացն դիպուած ժամանակի կար-ծեցին, և ոչ յամենահայեաց[1] կամացն Աստուծոյ ածեալ հրամանք: Այլ կը-ռապաշտութիւն կարծեմ ասել զար-ծաթսիրութիւնն՝ ըստ առաքելոյ:

Յայսմիկ մտաց եղիցի մեզ զար-թնուլ շնորհօքն Քրիստոսի, և 'ի տե-սանելն զպատուհաս այլոց՝ յանձինս մեր հայել և իմաստնանալ. գործս վայելուչս հաւատոցն Քրիստոսի ցուցանել, զի մի լուիցուք զահեղ բարբառն որ ասէ.

1 Բ Օրէն. Ամենահայեաց:

են ՚ի վավաշոտս ՚ի մարդկանէ որպէս ՚ի ձիոց։ Իսկ հրահրեալն յակինթն և ծծումբըն զայրեցուցական զօրութիւն ցանկական խորհրդոցն զօլ նշանակ կարծեմ։ Նաև գլուխ առիւծուն՝ զանժգնութիւն յափշտակողութեանն[1], և հուրն և ծըծումբն՝ զտատակութիւն չարահոտ գազանութեանն։ Այլքս գործի առնուն ըղձբարբառոտ հեծանին ՚ի խորհուրդս նոցա, և զերրորդ մասն մարդկան[2] սատակեն. սակայն մեք այժմ տեսանեմք ոչ զերրորդն միայն՝ այլ և առաւել։ Այելչապէս և ագին որպէս օձի, և գլուխըն որպէս առիւծու[3], և երկոքումբք առին իշխանութիւն ՚ի վերայ մարդկան, զի երկու այս ախտիւս մարտնչին, ազունըկութեամբն՝ որ ընդ պատրողական բանս խառնէ զԹոյնսն սպանող, և ընպանութեամբն՝ որ իբրև զառիւծ յափըշտակէ և գիշատէ։ Յագին է հոգւոց մահու իշխանութիւն, և ՚ի բերանն՝ մարմնոց։

«Եւ այլք ՚ի մարդկանէ որ ոչ մեռան ՚ի հարուածոցս յայսցանէ, ոչ ապաշխա֊

1 Ա Օրին. Յափշտակութեանն։

2 Բ Օրին. Յաւելու՝ մասն մարդկան։

3 Բ Օրին. Որպէս զօձի... զառիւծուն։

ցին ։ Իսկ յարդատեսակ՝ ամենակալիշխողն հողմով մարախն 'ի նոցանէ բաժանեցին. և լուցկի հրոյն[1] լինէցին ։ Դարձեալ կարծեմք պարզաբար, թէ փասն այնորիկ յիշատակէ կեփրոս, զի յայս արտացէ թէ յայնմ կողմանէ գալոց է հակառակ քրիստոսն, որ և բազմութիւն զօրաց ածէ ընդ իւր՝ որպէս ցուցանէ, և զբազումս 'ի մարդկանէ սատակէ ։

«Եւ տեսի ձիս 'ի տեսլեանն, և հեծեալս 'ի նոսա՝ որք ունէին զրահս հրեղէնս և յակինթս հրդեհեալս ծծմբով. և գլուխք ձիոցն իբրև զգլուխս առիւծուց. և 'ի բերանոյ նոցա հուր ելանէր և ծուխ և ծծումբ ։ Եւ 'ի հարուածոցս յայսցանէ մեռաւ երրորդ մասն մարդկան՝ 'ի հրոյն և 'ի ծխոյն և 'ի ծծմբոյն, որ ելանէր 'ի բերանոյ նոցա. զի իշխանութիւն 'ի բերանս է նոցա և յագիս նոցա, և ագիք նոցա նմանութիւն օձի. և ունէին գլուխս՝ որովք սասանէին զանիրաւս» ։ Ամենեցուն ինձ թուի անմարթ առնուլ զայս 'ի վերայ մարմնաւոր զօրաց զձև կերպարանի, այլ յայն դիւաց 'ի դէպ է՝ որպէս ասացաք, զի հեծեալ

1 Բ Օրին. հնոցին եղեցին ։

և զայս գող զչար դևսն, զոր կապեալ էին չորք հրեշտակքն և արձակեցին. և հրեշտակքն այսոքիկ են վերակացուք աշխարհիս և Նախախնամիչք մարդկան. սոքա որք կային 'ի վերայ ամենայն[1] խոր-հրդոց, և պարսպէին զարդարութիւնն, որոյ է ապացոյց մեծն Եփրատ, այժմ լուծանեն մարտնչել ընդ Նոսա զօրաց դիւացն։ Այս օր և ամ և ամիս՝ ասէ վասն փոքրկութեան ժամանակի մարտին, զի չափով է և սակաւ աւուր[2]։ Իսկ զի ե-զականապէս Եփրատ դնէ և ոչ բազմա-ւորական, քանզի մի է ամենեցուն յար-դարութիւնն խոկումն։ «Այս համարք հեծելոցն էր բիւրք բիւրուց». մարդ-կան անկար է բիւրս բիւրոց ժողովել 'ի միասին, այլ դևքն են և այլ առաւել, զի ամենք լի աստացին զօդդ Նոքօք. սոքա կա-պեալք էին 'ի ձեռն հրեշտակաց, և ար-ձակեցան մարտնչել ընդ մարդկան և խը-ռովեցուցանել զազգս, ոչ միայն 'ի վե-րայ քրիստոնէից՝ այլ և ընդ միմեանս 'ի յետին աւուրս, զի փորձքն և հաւա-տարիմքն երևեսցին, և որպէս ցորեան յերկնից արքայութիւնն շտեմարանեա-

1 Բ. Օրէն. Ամենեցուն։ 2 Ա. Օրէն. Սակաւաւոր։

ԳԼ. ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վասն վեցերորդ հրեշտակին՝ որ լուծանէ զ՚ի վերայ Եփրատայ զհրեշտակսն ։

« Եւ վեցերորդ հրեշտակին հարկանէր զփողն. և լուայ ձայն ՚ի չորից կերղանեացն որ են առաջի սեղանոյն Աստուծոյ, զի ասէր ցհրեշտակն վեցերորդ որ ունէր զփողն. լոյծ զչորս հրեշտակսն զկապեալս ՚ի վերայ գետոյն Եփրատայ։ Եւ լուծան չորք հրեշտակքն պատրաստեալք ՚ի ժամ և յօր և յամիս և ՚ի տարի, զի սպանցեն զերրորդ մասն մարդկան. և համարք հեծելոց զօրաց նոցա՝ բիւրք բիւրուց և հազարք հազարաց լուայ զթիւ նոցա »։

Զայս ասեն ոմանք զչորս հրեշտակսըն՝ զՄիքայէլ գոլ և զԳաբրիէլ և զՈւրիէլ և զՌափայէլ, որ զանկըզբնապակասեալ հրեշտակացն յաստուածայինն անօրէնութենէն, ըստ ուրախութեանց[1] արձակեն յաւուրն զպատուհասին յաւիտենականն զատապարտութի. և զերրորդ մասն, ասեն, ՚ի նոցանէ սպանանէ։ Այսկայն ես ասեմ

1 Յօրին. մերում. Յանձայինն անօրէնութեանն ուրախութիւնն։ Իսկ Ա. օրէ. Յանձայինն անօրէնութեանն ուրախութիւն, արձակեն։

զպատերազմ, որպէս և ասէ՛ սաղմոսերգուն Դաւիթ ։ Իսկ զի նման կարծի երագին, զմեղացն զկատարումն ցուցանէ․ զի Թէպէտ ՚ի սկիզբն քաղցր է, այլ յագի նորա, այսինքն ՚ի վախճանն խայթոց է՝ մահ հոգւոյ․ քանզի մեղք յորժամ կատարին՝ ասէ, զմահ ծնանին ։ Իսկ հինգամեան․ քանզի կատարի այս հինգ զգայարանօք, և կամ զհեշտութեան ժամանակին փոքրկութիւնն[1] համեմատէ ընդ հանդերձեալ փոխանակ յաւիտենից տանջանացն[2] ։ Այսքան հասաք առ այս՝ որպէս և գրեցաք ։ Իսկ Թադէոսը նոյն է բանտարկուն, քանզի կարգ է առ դևան մեծութեան և փոքրկութեան, որպէս ՚ի խոստովանութիւնն Ակիւղիանոսի ուսաք ։ Այս ըստ պատուոյ գործոյն ունի զանուանն․ քանզի Ճշմարտապէս զհաւատեալն իւր կորուսանէ, զոր ծանուցեալ՝ անհնարին առաջուք առ նա պատերազմ ։ Ընդեալ միայ վկայիս այսպէս վճռոք, այսպանոյ զեկեղեցւոյն՝ որ յետ այսր գալոց են ։

[1] Ա Օրէ․ Փոքրկութիւնն ։ փոխանակ յաւիտենից տան-
[2] Բ Օրէ․ Հանդերձելոցն․ ջանացն ։

նոցա՝ և հեշտին[1] որ իբրև զգինով, անխառ֊նից պղտորութիւնն՝ առ որ զմեզ ընկղ֊մեն. իսկ առաքինութեան զմահացու թու֊նալից խայթոցսն, և զդառնն՝ զխստասըր֊տութիւնն։

«Նոյն ձայն թևոց նոցա իբրև զձայն կառավար ձիոց բազմաց՝ որ արշաւեն 'ի պատերազմ. և ունէին ագիս բուն նը֊մանութեան կարծի, և խայթոց յագիս նոցա. և ունէին իշխանութիւն շարչա֊րել զմարդիկ ամիսս հինգ. և ունէին թա֊գաւոր 'ի վերայ իւրեանց զհրեշտակն դժոխոց. և անուն նորա եբրայեցերէն աղբադոն, որ կոչի 'ի հայ բարբառ՝ կո֊րուստ։ Ահաւասիկ վայ մի եանց և վայք երկուք գալոց են»։ Արդարև վայ երկու֊թեան անցեալ է ած 'ի վերայ մարդկան. զի թէ վասն ծնծաղելոյ՝ Ճշմարտու֊թիւնն Քրիստոսի վայ ետ, ուր այս ա֊մենայն մարտս յաւելէ 'ի վերայ անկար մարդոյ, զիարդ ոչ վայէ զնա յարդար կ֊րատանցն։ Այլ զձայն թևոց իմանալի մարտիկին՝ զմտաւ անձնեաց վառեալ յարու֊ցանելոյ[2] 'ի վերայ մեր երագ և փոյթ.

1 Մէ շէն. Երկուք նոցա իբրև զինով։ իբրև մարդոյ, և հերք իբ.

2 Ա. Օրի. Յարուցելոյ։

սաղմոսաց. մանաւանդ մեկնչեն՝ որպէս և
կը. աստուածային. առաքեալն այս ոչ միայն նոցա.
զի խաչափանեալ է. առաւելագոյն յայսմ՝ մար-
տի հրամանաւն Աստուծոյ :

« Այս նմանութիւն մարգարէին՝ նմա-
նութիւն նորա պատրաստելոյ ՚ի պատե-
րազմ. և ՚ի մէջ այս գլխոց նոցա իբրեւ ըն-
դդէմ նմանեալ ոսկւոյ. և երեսք նոցա
իբրեւ զերեսս մարդոյ, և հերքն նոցա իբ-
րեւ զհերս կանանց. և ատամունքն նոցա իբ-
րեւ զառիւծուց : Այս անեծին զրահս՝ իբ-
րեւ զզրահս երկաթիս ոչ : Պետրոս կեր-
պարանք մարգարէին՝ առաջին ունիք թէ
զամենազգական ատամամբ ածելին զհերեշտակ-
սըն ցուցանէ . որք և զխորամանկութիւն
բազմայայտեցին միտս[1] ՚ի դէմս անհեղ.
և զարմանալի երազ և փայլ տանջանա-
ցին : Այլ եւ որպէս ցուցք մարդոյ ըն-
չար. գեղը, այսպէս առանձին և զայս.
և ասեմ նմանութիւն ձիոյ՝ զուժգնու-
թիւն նոցա ՚ի մարտնչելն[2] ընդդէմ մեր
զօրութեամբ : Իսկ պսակ ոսկի ունելին՝ զա
՚ի վերայ մեր զյաղթութիւնն . քանզի
յաղթահարեալ մեր ՚ի հեշտութեանց ախ-
տից՝ պսակ է համարեալ նոցա : Երեսք

1 Բ. Օրին. ի միտս :

2 Ա. Օրին. ի մարտն :

նոցին զօրանալ․ և ասացաւ նոցա՝ զի մի մեղիցեն երբէք և որոց ՚ի նմա, բայց միայն մարդկան․ այսինքն՝ զի նախ քան զայս այլովք հրեշտակօք զատուցելոցն եհար, և ոչ զհատուածեալսն մարդիկ, այժմ ասէ՝ որ մարդասիրեցին էք նոցա, ընդ նոսա միայն մարտնէք: «Եւ տուաւ նոցա հրաման՝ զի մի սպանցեն զնոսա, այլ չարչարեսցեն ամիս հինգ»․ այսինքն՝ մի յաւհաւատութիւն մոլորեցուցեն[1], քանզի ՚ի զայս ունայն գոլ հոգւոյ մահ․ այլ խոցոտեսցեն ընդ հինգ զգայարանս՝ մեղանչելովք: «Եւ չարչարանք նոցա իբրև զհարուածս կարճի»․ քանզի որպէս թոյնք կարճի զմարմինն ճմլեն ցաւեցուցանէ, այնպէս և թոյնքն սատանայի զհոգին ՚ի խորհուրդ մեղացն չարչարեն անդադար:

«Եւ յաւուրսն յայնոսիկ խնդրեսցեն մարդիկ զմահ՝ և մի գտցեն․ և ցանկան մեռանել, և փախիցէ ՚ի նոցանէ մահ»։ Ո՛ չքնաղ ասէ յաւժարեն մարդիկ ՚ի մեղաց[2], մինչև զանհնարութիւն ունել փափագելն, և ձանր թուեսցի յաւէտ նոցա լոկ անունն ապաշխարութեան․ ցանկան լինել [illegible]․ զի [illegible]

1 Բ. Օրին. Մոլորեցուցանէք: 2 Բ. Օրին. ՚ի չարեաց:

նմա անմեղանացն մրրիկ։ Սակայն՝ զորդ-
նոցն, որպէս ասաց Քրիստոս, « Որդն
նոցա ոչ մեռանի ». Եւ ոչ զերկիր՝ այլ
զմարդիկ տանջէ, որք անձնիշխան կա-
մօք եղեն նմին արժանի։ Եւ հրեղգամ-
նեայ ժամանակին՝ ոչ եթէ առահմանեալ
է[1], այլ յաւիտենականն։ Նոյնց եւ զատա-
ղըն խոստովանիմ աստուածային գոլ հը-
րաման. իսկ թէ աստղ աստ՝ ոչ է սքան-
չելի, քանզի եւ 'ի Սինայ ամենայն ժողո-
վուրդն տեսանէին զբարբառ Աստուծոյ՝
որպէս ասացաւ. առ որ երեւելոյն յերկ-
րի՝ կապեաց ըչար դիւացն զօրութիւնն,
մերձ 'ի կատարածն արձակէ դարձեալ
ներողութեամբ։ Եւ ծուխ կարծեմ գոլ
դչար խորհրդոցն զմեքենայս, որով խա-
ւարեցուցանեն՝ զմարդիկ առ 'ի յոչ տե-
սանել զճառագայթս պատուիրանաց Ա-
րեգականն արդարութեան։ Իսկ մարա-
խըն որ տարածեցաւ՝ նոքին են դիւացն
բազմութիւն, որոց տուաւ խոյլթոց.
եւ ոչ թէ ոչ ուտէին, այլ զի անգործ էր
եղեալ զօրութեամբ այնր՝ որ էր իշխա-
նութիւն կոխել զօձս եւ զկարիճս։ Որդ-
կանք նոցա թուլացոյց դարձեալ թու-

[1] Թ. Օրին. Սահման եղեալ է։

ԳԺԲ. ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

վասն հինգերորդ հրեշտակին, եւ խորխորատին բացման, կերպարան մարախոյն.

ՃԱՌ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

« Յետ հինգերորդ հրեշտակին փողէր. եւ տեսի զի աստղ մի անկանէր յերկնից ՚ի յերկիր, եւ տուաւ նմա բանալի ջրհորոյն անդնդոց։ Եւ ելանէր ծուխ ՚ի ջրհորոյն որպէս զծուխ հնոցի մեծի. եւ խաւարեցաւ արեգակն եւ օդք։ Եւ ՚ի ջրհորոյն ելանէր մարախ ՚ի յերկիր. եւ տուաւ նոցա իշխանութիւն իբրեւ զիշխանութիւն կարճի. եւ ասացաւ նոցա զի մի մեղիցեն խոտոյ երկրի, եւ մի ամենայն ծառոց, բայց միայն մարդկան երկրայնոց, որ ոչ ունիցին զկնիք ՚ի վերայ ճակատու իւրեանց։ Եւ տուաւ նոցա հրաման՝ զի մի սպանանիցեն զնոսա, այլ չարչարեսցեն զնոսա ամիսս հինգ. եւ չարչարանք նոցա իբրեւ զխայթոցս կարճի՝ որ հարկանիցէ զմարդ »։

Աստղ ՚ի յերկնից իջեալ՝ ոմանք ասացին զդատաստանն՝ որ էջ ՚ի հովիտն Յովսափատու։ Իսկ հրեշտակ աստուածային որ եբաց զդուռն, զգեհեանն եւ զոր ՚ի

'ի նեղութենէն պարտին՝ յաւիտենական տանջանացն վճակին ։ Եւ այս լինի այնուցիկ՝ որ մինչև յաստիս և եթ կալան զայս խուրեանց և զհաւատ , և ոչ զերևելի տանջանքս առ ին . ապացուցից հանդերձելոցն, յորում անխնայէ¹ մատնել զմեզ բարերար Տէրն, այլ զմարմինս միայն կամի զատել, ըստ աստուածայինն առաքելոյ. եթէ " Դատապարտեալք 'ի Տեառնէ և խրատեցարուք ": Որք՝ զայսպիսի հարուածս տանին քաջութեամբ հեզութեամբ գոհութեամբ կոչեսցուք 'ի ընծայեն հոգւոյ մերոյ Աստուծոյ, զի և մեք հաւատով առաքինեալ ցուցանեմք՝ ոչ լիցուք նիւթ գեհենին ընդ աշխարհի դատապարտութեամբն², այլ ընդ Քրիստոսի Թագաւորութեանն, որում վայելէ փառք իշխանութիւն և պատիւ յաւիտեանս . ամէն ։

1 Բ Օրին. Անխնայէ. 2 Մի օրին. Դատապարտութեամբ։

բարեկամութիւնն ՚ի վերայ շնորհապարտաց. այլ միայն Թուլացուցանեն ՚ի խնամակալէն զի վճարեսցին և աղաչեսցեն, որպէս զի մի արգելցեն զբաժակն Աստուծոյ զանա-պարտն։

«Ես տեսի և լուայ ձայն հրեշտակի Թռուցելոյ ՚ի մէջ երկնից՝ զի ասէր ՚ի ձայն մեծ. վայ, վայ, վայ՝ որ բնակեալ են յերկրի. յաղագս այլոց ձայնի և ս երեքին փողոց. զոր կամիցին հրեշտակքն հար-կանել»։ Ես այսու զպատուհասութիւն և զճշմարտասիրութիւն սրբոյն հրեշտակաց տեսանելով, որ կամին առաքել ձայնիւ զբռ-նութիւն զգուշացոյց մեղաւորաց. վասն որոյ՝ վայ, վայ այնոցիկ՝ որ բնակեալ են ՚ի վե-րայ երկրի և խորհին զերկրաւորս. հայ համբառնալով փոխանակ խնդրոյն Թագաւո-րութեան վասն մեր։ Բայց ընդէ՞ր վայ՝ սաստ-կապէս յերկրին հրեշտակացն փողել՝. զի այն որ մինչև ցայժմ եկն ՚ի վերայ երկրա-ւորաց՝ մարմնոյ միայն էր նեղութիւն, և այսու զնոցին պատուհասութիւնն. իսկ այսուհետև ոչ այսպէս, այլ սատանայի յարձակումն և մեղաց փորձութիւն. վասն այսորիկ այժմ է վայ՝ յորժամ որք

1 Բ Օրէն. փողեալ.

ըկէն պատկառէ զգուշութիւն մտաւորակա-
րութեանն, և մեծ ամօթ մարդկան ։

ԳԼ. ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վասն չորրորդ հրեշտակին, և խաւարման աստեղացն ։

«Եւ չորրորդ հրեշտակն հարկանէր, և վիրաւորէր երրորդ մասն արեգականն՝ և երրորդ մասն լուսնի՝ և երրորդ մասն աստեղաց. և խաւարէր երրորդ մասն նոցա, և երրորդ մասն գիշերոյ նոյն-պէս» ։ Հաւասար երկրայնոյն[1] տարերցս՝ և յերկնաւորին լինի նմանութիւն ; զի և նոքա են 'ի պաշտօն մարդկան, որք և ընդ մեզ եղծանելոց են և նորոգելոց. զի եթէ առ Դաւթիւ մաշէր երկիր և բնակիչք նորա, և առ Պօղոսիւ անցեալ էր վայելչութիւն աշխարհիս, ապա որ-չափ մերձ 'ի կատարածի այս երկրի՝ որ-պէս ցուցանէ ։ Նոյնպէս կարծեմ և զայս, թէ այսու յայտ առնէ զանձկացեալն մարդկան 'ի խնամոցն Աստուծոյ՝ որոյ լուսաւորէին. այլ ոչ խաւար, զի ոչ ա-նուազակ և սաստիկ ածէ Աստուած ըն-

1 Բ Օրէն. Երկնաւոր ։

ԳԼՈՒԽ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՉՈՐՐՈՐԴ

Վասն երրորդ հրեշտակին՝ և դառնութեան գետոցն և ջուրց։

«Եւ երրորդ հրեշտակն փողեաց, և անկաւ յերկնից աստղ մի մեծ՝ բորբոքեալ իբրև ղամբար, և անկաւ յերրորդ մասն գետոց և աղբերաց. և էր անուն աստեղն՝ դառնութիւն. և բազում մեռան 'ի դառնութենէ ջուրցն։ Եւ դոյս թէ կամիցիս առնուլ 'ի կատարածի 'ի վերայ առանձնանեաց մեղաւորացն, սակայն իմն թուի բան կարգի բերել զպարապանաց սպասաւորմն, զի որպէս երևի ուրն զծով. և հաւքն զերկիր[1], որպէս և զատարքն՝ որ է ապարան Աստուծոյ[2]. բայց գետս և զաղբիւրս 'ի ամենապահական բնութենէն այլայլեաց. ոչ առնել յարմարութենէ համոյ՝ այլ 'ի բնութենէ, զի որպէս զկենդանիս ասացին՝ մնահան եղեն առ իմն ըմպողացն, և թէ որպէս ըննի ծնգեղունս՝ անհնար է. բայց ձկանցն ամենեցուն իբրև ըմնի, զի ոչ կարասցեն ջուրքն մեղքն 'ի մահ ճան զբնակչացն ապականեալ, այլ մեղմն յե-

1 Բ Օրէն. Լսեսցէ զծով։ 2 Ա Օր. Որ է ապաստանեալ։ և զհուր և զերկիր։

[illegible] ԵՐԿՐԻՆ

Վասն երկրին Հրէաստանի, եւ [illegible]
որ 'ի նմա [illegible]

«Իսկ երկիրն Հրէաստանի՝ [illegible], եւ [illegible] մի մեծ [illegible] 'ի նմա, եւ [illegible] եւ [illegible], եւ [illegible] [illegible] եւ որ [illegible]։ Իսկ [illegible][1] [illegible] 'ի [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible]. [illegible] եւ [illegible]։ Իսկ [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible]։ Այլ [illegible] եւ [illegible] 'ի [illegible] եւ 'ի [illegible] եւ [illegible] [illegible]։

[1] [illegible]

հանգեն զպայծառ խոհակաց պայծառագոյն։ Նոյն հայրա-
ուսումքն զոր Յովհաննիկեցին Հրեշտակերպ՝
Նախի քան զվարդապետս զայսոց է ի մի-
ջոյ աշխարհիս, մանաւանդ Թէ և զայս։
Նաև կորիւնեան և Հայր Թէոփիլոս և յիշեալ
քսա անձնդիրքութեան, սուրբերացդ՝ մե-
ծաց միջոց պատմու հայս յԱստուածոյ, սա-
կայն խոհական... աստուածն՝ որ և
արքուն է ... հարցին խորհնեալ, որ որ
է բնութեան սուրբերացս[1]։ Նոյն՝ կարա-
կոյս կերպիւ զմտաւորական յարմա-
կութն ի միջոց աշխարհիս ի Ներգործու-
Թենէն Աստուածոյ, որք սահմանեցեալ[2] են
ի գթոյ, և բորբոքեալ բարկութեամբ
երրեակ զհուր՝ որք բազում անձինն մար-
դապաշտութեամբն արեան ծառայողիս,
յորոց ոչ սակաւ քան զմի յերրորդ մա-
սանց որպէս տեսաք՝ ապականեցաւ եր-
կիր։ Նոյն զի՝ և ... սուտ և զծառս,
քանզի ապականեին և սոքա ամենայն եղ-
եալ ի բնակչացն՝ որք ... և դար-
մանեցին։ Նոյն սա որպէս եղաւ բարս մե-
րու մեր կարծեցաւ։

1 Ի Օրն. բնութեան՝ 2 Ի Օրն. Սահմանեցեալ՝
սուրբերացդ։

[illegible]

ԳԼ. ԺԴ. [illegible]

վասն հարկանելոյ միոյն յեւթնեն հրեշտակացն զփողն, որով հուրն և կարկուտն և արիւնն հեղաւ յերկիր:

ՃԱՌ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

«Եւ առաջին հրեշտակն հարկանէր զփո-փողն, և եղև կարկուտ եւ հուր, եւ ա-րիւն խառնեալ՝ և անկանէր յերկիր, և զերրորդ մասն երկրի այրեաց, և զեր-րորդ մասն ծառոց այրեաց, և զամե-

¹ Ա. Օրէն. [illegible]

[illegible]

[illegible]

¹ Բ Օրին. Այս։   ² Ե Օրին. Որ [illegible]։

ող տարաց Թէ եկին և եղան․ և ի ժամանակին՝ եւ աղօԹք սրբոցն՝ անուշահոտեալ Աստուածոյ՝ Նուիրեալ Քրիստոսի ՚ի միջոց, վարդա–Թեանցն․ իսկ խորհուրդ աղօԹիցն՝ կարգ–ծեալ զնեղուԹեանցն՝ զոր յաղԹարդարացն կրկին առք առդ ՚ի յետինն ժամանակս, որոց և զհաւատացեալս եղեւ հրեշտակին։

«Այս եւ ծուխ խնկոցն՝ աղօԹք սրբո–ցացն ՚ի ձեռաց հրեշտակացն առաջի Աս–տուծոյ․ և եղեն հրեշտակին գլխաւորացն ՚ի հրոյ սեղանոյն, և արկ զնա յերկիր։ Ծուխն՝ է Քրիստոսի արժանաւորել զղո–հուԹեան մեր պատարագ, և անուշա–հոտ առնել Հօր՝ իբր զհրեշտակս․ և ըղ–ձայն քահանայապետ և զպատարագս։ Իսկ խնկամանն՝ է հրեշտակին պաշտպանու–Թիւն, զի որ զսերքն իբր պատարագեալ ներ–ւիրեաց, ՚ի հանճոյ զհետ աղօԹիցն՝ ըղ–բարեկաուԹեանն հուրն առնել արկանել ՚ի մերաց Թշնամեաց։ Հուր սեղանոյն՝ է զօրուԹիւն և կամքն Քրիստոսի, ՚ի ձե–ռքն որոց իջանել սաստին յերկիր պատա–ւորուԹեամբ հրեշտակին։ Այնպէս ե–րևեցաւ և ՚ի հնուՆն Եզեկիէլի՝ զի ամէն ՚ի քերովբէիցն ՚ի հրոյն առեալ եւ հր–

¹ Ք Օէ․ Զինուորութիւն։

փիլիսոփայից Պօղոսի եւ Թէոդորի, փնտրէ որ առաւել
հրեշտակաց, պաշտօն սպասաւորու-
թեանն է, զոր կատարելոց են յերկինս՝
որպէս ցուցանէ։

«Եւ այլ հրեշտակ եկն եկաց առ սե-
ղանն, և ունէր խնկաման ոսկի»։ Տուաւ
աղօթից միաբանութիւն դնել և զմեծագործութիւն
սրբոցն՝ որ երկնեցան նմա, և այժմ սե-
ղան ասէ՝ խունկն և խնկամանոց, սակայն
անձերեալ ըզթքեան՝ արտասուաց եղ ակն նուիրեալ՝
և խմամեալք։ Այլ՝ սեղանն ոսկի՝ է մտա-
ւորն Քրիստոսի, ՚ի մէջ որոյ անձնաց
հոգևոր պատարագք մատուցանեն։ Այս-
նմա եկեալ հրեշտակն զաղօթս սրբոց
մատուցանել՝ զի հրեշտակք որպէս միջ-
նորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ առնեն ՚ի
Քրիստոս զաղօթս մեր, և նա նորա[?]
Աստուծոյ և Հօր և բարեխօսէ․ ու սակ և
առնու զմեզ աշխարհէն փոխարէն, ոսկւոց
տանջանք և հեծութիւնք՝ և զմանոց վարձս
բարեաց, որպէս ՚ի կարգին ցուցանէ։

«Եւ տուաւ նմա խունկ բազում,
զի մատուսցէ զաղօթս ամենայն սրբոց
ի վերայ սեղանոյն ոսկւոյ առաջի աթո-
ռոյն»։ Տուաւ՝ յայտ է թէ յերկնէ, և
զի կրպագ[?]...[1] են զխնկութեանն,

[1] Ը. Օրէն. Եղիազ[?]...

ԳԼ. [illegible]

[illegible] Աստուծոյ ՚ի Հրեշտակաց [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ... Հրեշտակս [illegible] որ առաւելի Աստուծոյ [illegible]. և [illegible] ՚ի [illegible] ՚ի Տանկարան[1] [illegible] ... Հրեշտակաց [illegible] ՚ի [illegible] [2] [illegible] Աստուծոյ [illegible]

1 Ա Օրին. [illegible] և Տանկարան.   2 Բ Օրին. [illegible]

նախկին հայրն մեր՝ բանն եւ խօսեցաւ ։ որոց նոցա անկեալ զնա ադամանդեան ։

ԺԷ Եւ ոչ որ մեղիցէ նոցա, ոչ ապաւէն գտանեն՝ եւ ոչ առնեն ։։ Ոչ ՚ի փորձութեանց յաղթահարքն յառաջ մատուցեալ միջնորդ նացն որ ՚ի դիւաց, եւ ոչ մեղիցէ նոցա ապերախտն՝ որ խնկեցին հայրենեացն ըստ նախահարցն նոցա ։

ԺԸ Եւ զառաջինն ՚ի մեծէն պատերազմին հովուեսցէ զնոսա, եւ առաջնորդեսցէ նոցա ՚ի կենաց աղբիւր ջրոց կենդանեաց. բառնասցէ եւ հատցէ Աստուած զամենայն արտասուս յաչաց նոցա ։։ Որք յայնմ աշխարհ տառապանս հովուեցին՝ յարաչարանաց զանկարգն ոչ երկնչին այլ ՚ի ձայն մեծի սրբոց զխրատութեանն հեղուն մեծ հրեշտակապետն զահաւորն, որ է ամենաբոլոր կենդանեաց ջրոց՝ բաշխ մեծն լինելոց ՚ի Քրիստոսէ. ապա ըստ մեծութեանն իւրոյ ՚ի յարութեան ու բարեխօսութեամբ ընծայն սուրբքն, որ ընմանեալ որ զխոստովանութեան ՚ի թագաւորութեան՝ փառաց ծայրագոյն վայելեսցեն ։

1 Ա. Օրհն. Այսպէս [illegible] ։

պէտք զխանձն 'ի բնութենէ անկարութեանն փորձոյ. նաև միշտ՝ մարտ աներևոյթ և երևելի թշնամեացն. սակայն լուսոյն յաղթող վշտացեալքն ոչ իւրեանց ջանիւ՝ այլ Քրիստոսի շնորհօքն. «Քանզի ոչ 'ի գործոց՝ զի մի ոք պարծեսցի»: Նոյն դարձեալ ասէ առաքեալն. «Ոչ զիմ արդարութիւնն ունիմ, այլ զհաւատոցն Քրիստոսի՝ որ յԱստուծոյ արդարութիւնն, քանզի զշնորհս արեանն նորա հեղման ընկալեալ արբեցաք»:

«Սպասաւորին են առաջի աթոռոյն Աստուծոյ, և պաշտեն զնա զտիւ և զգիշեր 'ի տաճարի նորա. և որ նստի 'ի վերայ աթոռոյն՝ բնակեալ է 'ի նոսա»: Նշանակէ նոցա որք առժամանակեայ երկացս՝[1] զայն վայելելուց զհանգիստն արտուղ բուսուցին, և չարչարակից լինելով Քրիստոսի՝ ընդ նմա թագաւորեսցեն 'ի վերայ՝ ուր գիշեր ոչ է. այլ զմտաւածելի է գիշեր՝ զխաւար անգիտութեանըն, իսկ զարև ասէ հաւատոյն՝ տիւ:

«Ոչ քաղցիցեն և ոչ ծարաւեսցին». Ճշմարտապէս որք զհացն երկնաւոր և զջուրն կենաց ունին. զի կերակուր քա-

[1] Ա. Օրէն. երկացս: Մեծն օրէ. երկուցս:

ցուցանէին, և տեսութիւն՝ զառաւաւել արա-
տիւ նմանելոյ երկնայնոցն ։ Նմանէին յե-
րեսս, զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի
ամենայն ծունր կրկնեսցի, որք և 'ի խոն-
նարհելն զգոհութիւն նոսա վաղան. աս-
տուածավայելուչ անօրհնութեանն ըն-
ծայեն ։ Յայս սահմանս վարէ զմեզ ա-
ռաքելական ասելով. «Օրհնեցէք զԱստու-
ուած, և յամենայն ժամ զգոհացարուք.
ըստ որում երկնայնոցն է սովորութիւն ։

«Եւ ասէ ցիս մի յերիցանց անտի.
սոքա որ զգեցեալ են զհանդերձս սպի-
տակս՝ ո՞յք են, և կամ ուստի՞ գան ։ Եւ ա-
սացի ցնա. տէ՛ր՝ դու գիտես ։ Յա-
րուցանէ 'ի վեր զերանելին հարցմանցն,
զի զանգիտութիւնն՝ բարիոք տեղեկա-
ցուսցէ յերևելեացն՝[1] յիմաստս ։ Ոյք են
և կամ ուստի՞ գան, զի ծանիցէ թէ չէ
նոցա բնական կայան այն վայր երկնից
ուր տեսանին, այլ 'ի յերկրէ եկեալ ան-
դր մտին ։

«Եւ ասէ ցիս. սոքա են որ գան 'ի
վշտաց մեծաց ; և լուացին զպատմուճանս
իւրեանց և սպիտակացուցին արեամբ
Գառինն ։ Նշանակէ 'ի մեծ վշտաց՝ որ-

[1] Ա. Օրին. Յերևեցուցանելոյն. Այլ օրէ. Յերևելւոյն.

թագաւորն Աստուծոյ, այսպիսի յարգանա-
ւորդ բերկրութեանցն։ Իսկ ՚ի զարդա-
րանսն երկնայ զգեստուն զմարմինն, և
փոխանակել, այսինքն պատմուճանին՝ որ
այժմ զարդարեալն ծաղկեն։

Այլ անմեռային հրեշտակք երկնից՝ շուրջ
զաթոռովն և զերկրպագամբքն և զպարիւք կեն-
դանեօքն, և անկանէին յերեսս առա-
ջի աթոռոյն, և երկիր պագանէին Աս-
տուծոյ, ասելով. ամէն. օրհնութիւն և
փառք և իմաստութիւն և գոհութիւն և
պատիւ և զօրութիւն և շնորհք Տեառն
Աստուծոյ մերոյ՝ յաւիտեանս յաւիտե-
նից. ամէն։ Ահա մի եկեղեցի հրեշտա-
կաց և մարդկան, վասն այսորիկ՝ «Մա-
տուցեալ էք, ասէր Պօղոս, յԵրուսա-
ղէմ՝ յերկինս, և ՚ի բիւրաւոր բանակս
հրեշտակաց»։ քանզի զոր նա բանիւ ա-
սաց, նա արդեամբքն եւս զհրեշտակս
և զմարդիկ ՚ի յերկինս ժողովեաց։ Եւ որք
՚ի հնումն հրեշտակք մարդկան թշնամիք
երեւեցան, որպէս առ Դանիէլիւն իմա-
ցաք[1], այժմ պաշտօնակից եղեն շուրջ
քերովբէիցն և զերկրպագամբքք։ Ո՛վ ՚ի կանգ-
նեալ կան՝ զնախապատուութիւն նոցին

1 Դ. Օրէն. Դանիէլի։

այլ ընդ Քրիստոսի. փոխել յերկինս՝ ընդ
նմա գան¹ դատել զհրեշտակս և զմար-
դիկ։ Իսկ 'ի սոյն ժողովն Անտոնիոս ե-
րանելին ելանէր, յորժամ բանսարկուն
ընդ սուրբսն յաղա մերժէր։
Եւ այլ սպիտակ հանդերձն զոր զգե-
ցեալ էին՝ շնորհացն Քրիստոսի մաք-
րութիւնն է, յորմէ² անմեղեցիքն մերկացե-
ցաք՝ որպէս ասէ առաքեալն. քանզի յոր-
ժամ արքն հոգին՝ բնական ուժի զգայ-
ծառութիւնն։ Իսկ արմաւենեացն զոր
բարձեալ են 'ի ձեռս՝³ զյաղթութիւնն
նկարագրեն, որով զպատուասիրութեան ա-
թոռոյն սորա բարձրելոյն. և 'ի վեր՝ բարձե-
ալ իւր ծառայք՝ զյաղթութիւնն նմա մեր-
ընծայեցին. փրկութիւն անձին մերոյ՝ շը-
նորհացն Աստուծոյ է, և ոչ մերում զօ-
րութեանս։ Իսկ զայս վասն այնր ասացեալ յան-
ուանէ, քանզի հանդերձեալ է յառաջիկա-
յս զկատարածի աշխարհիս զխորհուր-
դըն ուսուցանել, և զՏեառն երկրորդ
գալուստն, որպէս ասէ ցուցցէ՝ թէ հա-
գէք սրբոցն նախ քան զդատաստան ընդն
անմահութեան, այլ յերկինս ևս շուրջ զա-

1 Բ Օրին. Գալոց են։
2 Բ Օրին. Յորում։
3 Բ Օրին. Բարձեալ ու-
նին. զյաղթութիւնն։

ԳԼՈՒԽ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ:

Վասն անթիւ բազմութեանն որք 'ի հեթանոսաց պայծառացուցեալ կային առաջի Աստուծոյ [1]:

«Եւ յետ այսորիկ տեսի՝ և ահա ժողովուրդ բազում որոց ոչ գոյր թիւ, յամենայն հեթանոսաց և յամենայն ազգաց և յամենայն լեզուաց և յամենայն ժողովրդոց, որք կային առաջի աթոռոյն և առաջի Գառինն՝ արկեալ զգեստս հանդերձս սպիտակս, և արմաւենիս 'ի ձեռս իւրեանց, աղաղակէին 'ի ձայն մեծ և ասէին. փրկութիւն Աստուծոյ մերոյ՝ որ նստի 'ի վերայ աթոռոյն և Գառինն»:

Սոքա այնոքիկ են՝ վասն որոց ասաց յառաջնումն, թէ տուաւ նոցա արկանելիս սպիտակս, և այժմ թէ՝ արկեալ զգեստս սպիտակ պատմուճանս[2], որպէս յայտ է թէ 'ի մարտիրոսացն են, զի զոր ոչ ունէին՝ ընկալան. և իմանամք գոլ զբազմութիւնն, որք 'ի սկզբանէ աշխարհի հաճոյք եղեն Աստուծոյ յամենայն ազգաց: Զայսոսիկ ասէ Պօղոս՝ ոգիս արդարոց կատարելոց. քանզի, որք կատարեալք են՝ ոչ մտանեն 'ի դատաստան,

1 Ա. Օրէ. Գառինն: 2 Բ. Օր. հանդերձս սպիտակս:

Թէ յառաջագոյն առաքեաց ՚ի Հայս ։ Յովհաննէս [illegible]
[illegible] Հեթանոսաց , [illegible]
[illegible] ․ և [illegible]
[illegible]
[illegible] ․ և [illegible]
[illegible]
[illegible] եպիսկոպոսացն [illegible] Թէ–
[illegible] ․ [illegible] հաղորդացն [illegible] ։
Ոչ Դան ոչ կարգեաց ընդ այլով ․ որով
զի կարծիս ձգիցէ՝ թէ ՚ի նորա ազգէն
անտիոքացւոցն[1] ձեռնադրեցաւ է ․ ըստ որում
անուանեաց զնոյն նահապետն յորհնու–
թիւնն ։ Սա ․ և զՅովսէփ սխոլաստիկ որ–
դւոյ իւրոյ Եպիսկոպոս եդ , և զորդի նորին
Մանասէ՝ փոխանակ Դանիէլայ ։ Սա՝ որ–
պէս ասեն [illegible] նահապետութեան ․ նոյն
այլ ձեռն [illegible] և որ եպիսկոպոսք
եպիսկոպոսունս [illegible] ։ Եւ Յուդա
ոչ [illegible] ՚ի [illegible] ․ այլ փոխանակ [illegible]
րին Մատաթիա ․ [illegible]՝ [illegible]
[illegible] ՚ի [illegible][2] [illegible]
[illegible] ․ [illegible] և ՚ի [illegible][3]
[illegible]
[illegible] ։

[1] Բ. [illegible] [2] Բ. [illegible]
[illegible] [3] Բ. [illegible]

ու անձին այսպիսիքն՝ զի վարձս ընդդատանին, մեր
առ աստիճանութեանն քաղաքավարութեան ։

« Յաղագս Զաքարիայի՝ երկրպագական
Հաղորդ կենցաղոյ ։ Սարուգին՝ ընտանե-
բան աստուածային զօրութեան և անճառ-
Հասութեան. խնամքն ընտանեաւորացն Քրիս-
տոսի ամենայն Հաւատացելոց. Թէ անձն ընդդէմ
ամենայն աշխարհի զօրաւոր, որպէս զի
առ ընդերս ։

« Յաղագս Յովսեփու՝ երկրորդական
Հաղորդ կենցաղոյ ։ Յովսէփ՝ առաւել զու-
գորութիւն առաջ, որ յայտ առնէ զառա-
ւելութիւն՝ երկնայինն մատոյց փառա-
գոյացն ։

« Յաղագս Բենիամինի՝ երկրատասան
Հաղորդ կենցաղոյ ։ Բենիամին՝ որդի եր-
կանց անուն, կամ որդի առանձնեան, կամ
որդի աջոյ. զի յանձներէն առեալ յանձանձոզ-
մանն զառաջին, որք երկնայինն և ծնեալ՝ ըն-
Հանրի վերկուսութեան ընթացից ։

Արդ՝ Թէև մարմնաւորք կատարեալ-
ցաւ ՚ի մերոյ վերկուսութեան այնմանէ՝ որք
աղաւաղեցան ՚ի Տէր յաւերժն Եղբա-
զէմի Հաւատացեալքն ՚ի անհասութենէն
Հոռոմոց. և Հոգևորքս կատարի առ այ-
նոսիկ՝ որք ՚ի սուրբ քրիստոսին պատուա-
նաց զերծանելին շնորհօքն Քրիստոսի. կամ

զի յերանութեան միօքն վիճակին որք անձինս բազմապատկութեան ունիցին, և որդիք լուսոյ և որդիք առաւօտեան եղիցին ։

« Յաղագս Նեփթաղիմայ՝ երկոտասան հազար կնքեալք ։ Նեփթաղիմ՝ աղօթք ասի, նկարագրէ զորս անդադար աղօթիւք առ Աստուած յարին ։

« Յաղագս Մանասէի՝ երկոտասան հազար կնքեալք ։ Մանասէ՝ մոռացումն լսի ․ նոքա են որ զչարեացն մոռացան, և ՚ի հայրենի տանէն ՚ի բաց գնան վասն աստուածային սիրոյն ցանկութեան ։

« Յաղագս Շմաւոնի՝ երկոտասան հազար կնքեալք ։ Շմաւոն՝ հնազանդութիւն է, զի որ զհնազանդութեան պատուիրանն պահէ՝ արդարանայ ։

« Յաղագս Ղեւեայ՝ երկոտասան հազար կնքեալք ։ Ղեւի՝ միացօղ կոչի, ըստ մասն ածելոյ զորս ՚ի ձեռն քահանայական փոխելուչ բաղդապատկութեանն Քրիստոսի միացուցեն ։ Յութերորդ թիւն Ղեւի կարգեցաւ, զի յութերորդ երեկի աւուր յարութեանն փոփոխելութեան քահանայութեանն իւրեանց պատճառ լինելոց է ։

« Յաղագս Իսաքարայ՝ երկոտասան հազար կնքեալք ։ Իսաքար՝ վարձ ան-

թէ ՚ի նոյն խորասցէ, որք ՚ի հոգևոր երկ-կանց որոց առաքելոցն ծնեալ ։ Քանզի որպէս առ Վեսպասիանոսիւ մարտիրոսացն Իսրայէլ ՚ի մարտիրոսաւոր սպառնահատէն ¹ զերծեալ ընդ նախնակարգեալ թուոյս հա-մարողապէս և ՚ի հոգւոյ ընդդիմանդրա-ւէ ՚ի սուտ քրիստոսէն հոգևորն Իսրայ-էլ ՚ի հոգևոր² սպառնահատէն զերծանի. քանզի պատկեր եցոյց զՎեսպասիանոս նեռին հարուածոց ։

« Յազգէն Յուդայ՝ երկոտասանան հա-զար կնքեալք ։ Յուդայ՝ խոստովանու-թիւն թարգմանի, յորմէ ուսանիցք՝ թէ վասն խոստովանողացն զՔրիստոս, որ ՚ի Յուդայէ ծագեցաւ, կացցեն փրկեալք ։

« Յազգէն Ռուբենի՝ երկոտասանան հա-զար կնքեալք ։ Ռուբէն՝ տեսութիւն ա-սի, փրկեցան՝ որք մաքուր սրտիւ ՚ի հո-գևոր տեսութիւնս վարժեցան ։

« Յազգէն Գադայ՝ երկոտասանան հա-զար կնքեալք ։ Գադ՝ փորձութիւն ան-ուանի. ցուցանէ՝ թէ հանդերձեալքն փոր-ձութեան ընդ Նեռին պսակեսցին ։

« Յազգէն Ասերայ՝ երկոտասանան հա-զար կնքեալք ։ Ասեր՝ երանութիւն լսի,

1 Բ Օրին. Վասպասիանէն. 2 Ա Օրին. ՚ի հոգւոյ ։

կորայ լուսոյն առ ՚ի բաժանելն Թողոյ ստա-
ցեալ. Բայց ժամանակաւ ՚ի ժամանակս
անօրինութեան կատարածի. զի որք զինքն
կենդանարար որքան խաչին ունին՝ բաժանին
յանձնառութեամբ. և անամօթ զնշանակ
ճշմարտիս հաւատոցն ատեալք ամբարշ-
տացն յանձինս բերեն. վասն այսր ասէ
Տէր շնորհին՝ մի՛ անկիրառ եք զերկիր, և մի՛
զծով և մի՛ զծառս. մինչև կնքեցից ըզ-
ճակատս ծառայից.[1] Աստուծոյ մերոյ. Այս
վասն մեր[2] է ասացեալ հաւատացելոցս
և կնքելոյ ոչ եթէ զգալի՝[3] այլ իմանալի.
զատուցում յեկեղեցւոյն[4] ունայ, այսինքն
ճշմարիտ և զօրութիւն, օծմանն սուրբ Հո-
գւոյն ընդունելոյ. զի ՚ի մէջ նեղութեան
անկարգութեան որ գոյցէ ՚ի չորս հը-
րեշտակէն, անվնասք մնասցեն. Իսկ որք
մնասցին առանց կնքոյ՝ յայտ է թէ և զօ-
րութեանն[5] ապականեսցին. քանզի ոչ կանխեցան
զնոյն յաճախութեամբ խոստովանականին.
Եւ յետ այսր զթիւ կնքելոցն համարէ
քառասնաւն և չորս հազարք կնքեալք
յազգէ որդւոցն իսրայէլի ուր Յուդայ է՝

1 Բ Օրէ. կնքեցից ըզ- ... ծառայս.
2 Ա Օրէ. իմաստութ... մեր.
3 Բ Օրէ. Ոչ է զգալի. ...
4 Ա Օրէ. Եկեղեցին... օգնականութեանն.
5 Բ Օրէ. զօրելով ...

Մինչ մինչ այլ հերձուածք զի եւ յա-
ռաջն ելից ; եւ առնէր զնմին Լուսաւորչին կեն-
դանւոյ, եւ աղաղակելոց ձայնիւ մեծա-
ւսա չորս հերձուածոցն՝ որոց առաջ էր
իշխանութիւն առաքելական զերկրիս եւ ըն-
ծայք. եւ ասէր. մի՛ զմտանէք եկեղեցի՝ մի՛ ծա-
ռայ՝ մի՛ ծառայից ; դադարեցէք մինչեւ կըն-
քեցից զծառայս Լուսաւորչին Քրիստոսի : Սը-
պէս երեւելի ՚ի հետ մեր յայտնեցաւ՝ որ
զգեցեալն էր զզգեստւորն, եւ կերպեր ըն-
ծակաւորն զի մի կորիցեն այլազգին ըն-
մնացորդաց, այսպէս եւ այս : Քանզի Թա-
քուցեալ է որդւոցն առաքինութեան, նա
եւ հերձուածոց գործով անձամբ, առ սուրբ եւ ՚ի
գերբարձրութեան[1] սրբոց զօրութեանցն սան-
ձող հերձուածոցն հրամայեցաւ այս, թէ
մի՛ երկնայք դուք առ յանցուցանողսն յա-
ռաջ քան զննջեցեալն խոր, զի ՚ի մէջ դատա-
ստանողացն ծանիցեն զճշմարտութիւն ամե-
նողութեան տաղաւաւորք : Եղեւ եւ այս
քան մեծն առ Վեսպասիանոսիւ. զի որ
Քրիստոսի պաշտօնեայքն էին յԵրուսա-
ղէմ՝ ՚ի Հռովմայեցւոցն փախստականն
եղեն ՚ի ժամ աւերման քաղաքին. եւ զի
Թէ նոցա քաղցումն էր, ՚ի մեծէն Յա-

[1] Բ Օրին. ՚ի գերբարձութեան.

ԳԼՈՒԽ ՔՍԱՆԵՒՉՈՐՐՈՐԴ

վասն փրկելոցն 'ի հարուածոց չորս հրեշտակին, և հարիւր քառասուն և չորս հազարացն:

ՃԱՌ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

«Եւ յետ այսորիկ տեսի չորս հրեշտակս զի կային 'ի չորս անկիւնս երկրի. և ունէին զչորս հողմս երկրի՝ զի մի շնչեսցէ հողմ 'ի վերայ երկրի և մի 'ի ծովու և մի 'ի ծառս»: Եղև և այս դարձեալ 'ի հալածմանցեցուցն 'ի վերայ հրէից: Նորա՝ զչորս աստուածային հրեշտակսն խնամամբ որ ունէին զհողմսն՝ արգելուլս խռովմոցն, զի որք 'ի վերայ երկրի և ծովու՝ զնեղութիւն զփորձ առնուցուն. և այս ոչ լինի նեղութիւնս մանաւանդ որպէս յերկիրն հրէաստանի, այլ ընդ ամենայն տիեզերս, զի 'ի չորս անկիւնս հրամայէ կալ հրեշտակացն և լնուլ զաստուածային սպասաւորութիւնըն: Իսկ եթէ այս որպէս լինի, տեսանեմք. բայց հողմոցն ոչ շնչելն յայտ առնէ զլուծումն բարեկարգութեանն, զի հողմովն՝ երկրի տունկք կերակրի, և ծով շարժի, և բարեկարգութեամբն մարդիկ:

զապրուստականն նորա ամենեքեան. 'ի փոր- ձութիւն մատնեցին. յորմէ Քրիստոսի ծառայքն յայլս և 'ի ծերպս փախչէին ա- զօթել, զի այսու նեղութեամբս որ ցօ- ղէ 'ի ներողութենէն Աստուծոյ՝ զերծ- ցին յանվախճան տանջանացն. իսկ որք խածեալ զխոտ և զխոտ և զեղէգն 'ի մե- րայ հաւատոյն հիմանն չինեցան, կերա- կուր եղեն ոսկերք նմին՝ ծախեալ այրեցին: Աւտոի մարգարէն Աստուած փրկեա- ցէ զմեզ, և որքոցն պատրաստեալ բա- րեացն մասնակիցս արասցէ, ընդ ըղ- Թիւ վկայելոցն [1] լսեմն, շնորհօք Միա- ծնին իւրոյ և ամենասուրբ Հոգւոյն [2]. որում վայելէ փառք իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

1 Բ. Օրին. Ընթերցող: սուրբ Հոգւոյն:
2 Բ. Օրին. Ամենայնօր

տաճարին կործանման և մախճանին աշ-
խարհիս, և որպէս կարող էին տանել՝
ասաց նոցա, նախ զհանդերձեալն՝ զորս
և տեսաք յաւուրսն Վեսպիանոսի և Տի-
տոսի պատահեալ տառապանսն Հրէ-
րէիցն, ըստ որում[1] պատմէ եբրայեցին
Յովսեպոս: Որ և նոյն հրամանք Տեառն
կրկին դարձեալ կատարելոց է 'ի ժաման-
նակս նեռինն, ըստ որում ցուցին վար-
դապետք: Նա նոյն է և այսր խորհրդոյ
ակնարկումն, քանզի որ բարկութեան
Աստուծոյ՝ է դատաստանքն, որպէս գը-
րէ առաքեալն. «Յաւուր բարկութեան
և յայտնութեան արդար դատաստանու-
թեանն Աստուծոյ»:

Իսկ զի 'ի մերձիլ այսր աւուր՝ չար-
ժին լերինք և բլուրք. քանզի ամենայն
քաղաքական բարեկարգութիւն որ 'ի
ձեռս թագաւորաց և եկեղեցւոյ՝ այլա-
յլի, զի և զեկեղեցի՝ կղզի ասաց ըստ
Եսայեայ՝ յԱստուած[2] նորոգեալ: Իսկ
թագչելն 'ի ծերպս վիմաց մեծամեծաց
և փոքունց՝ լինի 'ի նեռինն երկիւղէ.
որպէս ասաց Քրիստոս. «Որ 'ի Հրէաս-
տանի իցեն՝ փախիցեն 'ի լերինս». քանզի

1 Բ. Օրէն. Որպէս: 2 Բ. Օրէն. Աստուած:

կարծեսցէ՝ թէ յաչէութիւն գտանեայ եր-
կրին, այլ մանաւանդ 'ի լաւագոյնն՝ յերջա-
շրջուածն ընդունի, ըստ որում գրէ Իրե-
նէոս 'ի Հինգերորդ Ճառն իւրոյ յանդի-
մանութեանն զսուտանուն գիտունս,
որ է այսպէս. «Ոչ եթէ էութիւն և
գոյութիւն արարածոյս ապականի, զի
ամուր և հաստատուն եդ զնա Արարիչն.
այլ կերպարանն փոխի աշխարհիս այս-
միկ՝ որպէս երիցունքն ասեն»։ Եւ զայս
մեծն Իրենէոս ասաց, 'ի կիր արկեալ
ընդ բանս իւր և զառաքելական ընդդէմ
Եբրայեցւոցն, որք զերկրաւորն պարզա-
բար առնուին.

«Եւ ամենայն լերինք և կղզիք 'ի տե-
ղւոյ իւրեանց շարժեցան։ Եւ թագա-
ւորք երկրի և իշխանք, հազարապետք
և մեծամեծք և զօրաւորք և ամենայն
ծառայք, և ամենայն ազատք՝ թագու-
ցին զինքեանս յայրս և 'ի ծերպս վիմաց,
և ասէին լերանց՝ թէ անկերուք 'ի վե-
րայ մեր, և ցբլուրս՝ թէ ծածկեցէք ըզ-
մեզ. զի եկն օր մեծ բարկութեան նո-
րա, և ով կարէ կալ առաջի նորա»։
Յայտնին մեր հարցին առաքելականքն վկայ

* Բ Օր. Եւ լուսաւորն.

կարգութեանն և 'ի խաւսակցել գիտու-
թեանն և 'ի յանձնառնել նորութեանն, նո-
քա որք էին լուսաւորք են յաշխարհի՝
զայթակղութեան կործանմանն, որպէս ասէ ին-
քըն Տէրն. «Մոլորեցուսցեն թէ հնար իցէ՝
և ընտրեալքն»։ Վ.անզի և երանելւոյն
Կիւրղի զայս ասացեալ զատոյք առեալ[1] 'ի
աներութիւն մարգարէիցն, որոց և ըն-
թերցողին ասէ օրինակ, զի որպէս մեծարա
անխափանար պտուղն՝ ոչ կարեն տանել մրր-
կութեան սաստկին[2] զոր 'ի վերայ յարու-
ցանէ հողմն բախտաւորութիւն. բայց Ճըշ-
մարիտն Քրիստոսի գիտելի է, որ ունի
զամենայն գանձս իմաստութեան և գի-
տութեան։

«Եւ երկին իբրև զմագաղաթեայ
գիրս գալարեսցի»։ Երկնից գալարելն որ-
պէս գիրք՝ զգալուստն Քրիստոսի որ յետ
այսորիկ՝ նշանակէ, զի գիրք ամենայն գիտու-
թեանն բանին. Դարձեալ գալարելն եր-
կնի՝ զերկնային զօրացն[3] վշտանալն ուսու-
ցանէ 'ի վերայ կործանելոցն. զի վասն իմ
գալարին, և ընդ իմ կործանմանն աղքատ-
մութիւն զգենուն։ Բայց զայս մի որ

1 Բ Օրին. Յուսեալ։ ձութեան սաստկին։
2 Բ Օրին. Տանել 'ի վերայ. 3 Բ Օրին. Զօրութեանցն.

մարգն՝ որ Վեմին յարմն՝ զենեռնին գալ՝ ծա-
նեաւք գալ՝ զմարգարէութիւն․ քանզի
յորժամ հրաւէր մեծն կատարելագործութեան Թա-
գաւորութեան և հաւատացելոց եկեղեցին,
ոչ եղև այլ մխիթարէն խաղաղութիւն նը-
մին, բայց թէ ընկերաց է յայն ժամա-
նակին՝ որպէս ուսանիմք, և այս է նե-
ղութեանն՝ որ զինքն գալուստն կարա-
պետակ՝ նշանակ[2]։ Շարժ ասեմք զերե-
կոցն փոփոխումն՝ որպէս գրէ առաքեա-
լն․ նաև ՝ի հնումն ժամն եղիցն բարոյ-
ելի [illegible] այս գրեցաւ, թէ եր-
կիր շարժեցաւ և երկինք ցօղեաց․ սա-
կայն նորա յանկարգութենէ ՝ի բարե-
կարգութիւն շարժեցան, իսկ այս նշա-
նակէ ՝ի բարեկարգութենէ յանկարգու-
թիւն փոփոխիլն։ Այլ սերա ընկել ա-
րեգական՝ խաւարեալ զլուսաւորեն աշխար-
հի ընկալեալ ՝ի Տէրունի գիտութենէն,
՝ի յայն լուսաւորեալ գիտութեան ծագեալ ա-
րեգակն ՝ի բարձանց․ Եւ լուսին՝ զգու-
խաւին զարդարեալ հեղձամղձուկն ՝ի խաղաղու-
թենէն․ Բայց այն է առաքեալք Թագաւորե-
լին ու [illegible]

1 Բ Օրէնք [illegible]
[illegible]

2 Բ Օրէնք՝ նեղութիւնն
որ զինքն գալստեանն նշանակէ։

նեն. սոր 'ի յԱստուած[1] 'ի հանգիստ՝ որ պէս լռւար. և ճշմարիտ է հանդերձեալն 'ի թանձրութենէ ախտաւոր երից զերծե-լոցն[2], և առ Աստուած եղելոցն. սու-կոյն զկատարեալ զխաղաղն չև և ս են ըն-կալեալ[3]; մինչև 'ի սքանչելի երկրորդն գալուստ ։

ԳԼ. ԺԻ. ՍԹԱՆՏԵՄՆԵՐՈՐԴ

Լուծումն մեղերորդ կնքոյն. որ զհարուածն որ 'ի վախ-ճանի լինելոց է՝ նշանակէ[4] ։

«Եւ տեսի յորժամ՝ եբաց զեօթներն մե-ղերորդ՝ եղև շարժումն մեծ, և արե-գակն եղև սև իբրև զխարազան այծ-եայ, և լուսինն բոլորովին եղև արիւն, և աստեղք երկնից թափեցան 'ի յեր-կիր, որպէս տերև թզենւոյ զի ուժգին շարժեցի 'ի հողմոյ։ Սմանքս և զայս ըն-ծեռակիւտանք զհարուածն առաջին նը-շանակէ, առաքեալն մեր 'ի կարող նախա-կարգեալ յասելով՝ զխաւարութիւնն ա-

1 Բ Օրէ. Առ աստուածն. որն չև է տեսն ընկալեալ:
2 Բ Օրէ. Զերծանելոցն:
3 Բ Օրէ: Սովորն ղթեր.
4 Բ Օրէն. Նշանակէ այ:

ինքն զի բարեպաշտութիւն վկայիցն՝ որք վասն Քրիստոսի զենան և բարձրացան հոգիք նոցա ընդ հովանեաւ սեղանոյ աստուածային նորա մարմնոյ ՚ի յերկինս, զայս աղաղակեցին առ Աստուած՝ թէ մինչև վրէժխնդրութիւն արա եկեղեցւոյ, և դադարեցո զհալածանս. որ եղև իսկ, ըստ որում զայս ցուցանէ Եւսեբի ՚ի գիրս պատմութեանն եկեղեցւոյ. զի յետ Մաքսիմիանու և Դիոկղետիանոսի սաստիկ հալածանացն և լլկելոյ սոցայն, դադարեաց հալածումն եկեղեցւոյ, և թագաւորեաց մեծն Կոստանդիանոս:

«Եւ տուաւ նոցա առկանելիս սպիտակս, և ասացաւ նոցա զի հանգիցեն փոքր մի ժամանակ, մինչև լցցին ծառայակիցք նոցա և եղբարք նոցա՝ որք հանդերձեալ էին կատարել իբրև զնոսա»: Սուրբքն զաշխարհէ վախճանն խնդրեցին, որոց ցուցանէ զպատճառս երկայնամտութեանն, զի լաւագոյն համարեցաւ Աստուած՝ մի առանց մեր՝ նոցա կատարիլ: Նաև առկանելիքն սպիտակք՝ զծածկեալ նոցա առաքինութեանն երևեցուցանէ զպայծառութիւն՝ յետ ՚ի թանձրութենէ մարմնոյս փոխելոյն, զոր զգեցեալ էին նախ քան զխոստացեալ զփառսն. և,

գրքս յորում մեք եւեթ՝ պատմութիւն զիւրա-
քանչիւրս ծանեաք եւ յայտ արարաք ։

ԳԻՐՔ ԵՕԹՆԵՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

Լուծումն հինգ կնքոյն, յորմէ ուսուցք զմարդկան առ Աստուած զգուշումն ։

« Եւ յորժամ եբաց զկնիքն հինգերորդ, տեսի ՚ի ներքոյ սեղանոյն զհոգիս ամենայն մարդկան զենեալ վասն բանին Աստուծոյ՝ եւ վասն վկայութեան նորա զոր ունէին. որք աղէին ՚ի ձայն մեծ. մինչեւ յե՞րբ Տէր սուրբ եւ ճշմարիտ՝ ոչ դատիս եւ խնդրես զվրէժ արեան մերոյ ՚ի բնակչաց երկրի » ։ Ոմանք զմեկնութիւն հինգերորդ կնքոյս ՚ի վերայ Քրիստոսի անօրէնութեամբ գալստեանն առնին, զի կատարեցան մարգարէութիւնք սրբոցն, եւ միաբանեցան գոչել առ աստուածային երկայնմտութիւնն[1], որ մինչեւ ՚ի խաչն ՚ի հրէիցն զանարգերն լինելու. Իսկ այլք ըստ կարգի տանջելոց բերկն եւ զայլոր քննութիւն, այս

1 Բ Օրին. Եւ միաբան Տէրն էջ. Այլ. ունելուն գոչել առ ամենայն երկայն"։ երկայնմտութիւնն ։

վէմն եդեալ ՚ի վերայ գերեզմանէից ։ Այլ զի ոչ եկաց խաւարն՝ այլ դժնդակաբերաց, զոր նշանակէ ձիոյն տեսակ ՚ի սեւոյ և ՚ի սպիտակէ, զի մառախուղ նեղութեան և ընդ նմին գոյն խաղաղութեան ։ Նոյն զի մահ և դժոխս ունէր հեծեալն, և սատակելոյ[1] իշխանութիւն, յայտ է թէ մահ[2] սահմանեցաւ ՚ի վերայ հեթանոսացն յայնժամ Յուստինոսայ, և դժոխք հետեւէր զկնի մահուն ընդունել զհոգիս վասն անհաւատութեանն ։ Այլ չորրորդ մասն աշխարհի սատակեցաւ ընդ այն ժամանակս սրով և սովով և գազանօք, որպէս և ընդարձակ պատմէ Եւսեբիոս ՚ի նորին յութերորդ բանին, թէ ՚ի վերայ Հռովմոց[3] յարեան Հոյլք, և զգաւառս սատակեցին, և զամենայն կերակուր բազում ոսկւոյ ՚ի սատակութենէ տաւրոյն գնէին. էր և մարդամահն այնչափ, մինչ զի ոչ կարէին միաթաղել զմարմինսն՝ շունք ուտէին։ Այլ յայնժամ ասէ՝ թէ քրիստոնեայքն պատուառաքաղաքաւոր թաղման պարապէին. և պաղատում ՚ի մոլորեալոցն մարդասիրութեամբն պզօնացուցանէին, մինչև յաղ-

1 Բ Օրին. Սատակելոյն ։
2 Բ Օրին. Մահու ։
3 Բ Օրին. Հռովմայեցւոց։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՇՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Որ ցուցանէ զչորրորդ կնքոյն լուծումն, որով յայտ առնի պատիժ ամբարշտացն։

ՃԱՌ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

«Եւ յորժամ եբաց զկնիքն չորրորդ, լուայ ձայն 'ի չորրորդ կենդանւոյն զի ասէր՝ Թէ գամ»։ Չորրորդ կենդանին է արծիւն, որ ցուցանէ մեզ զաստուածային բարկութեանն զպատուհասն 'ի վերայ ամբարշտացն՝ որք հալածեցին զեկեղեցին։

«Եւ տեսի՝ և ահա ձի քլոռոս. և որ նստէրն 'ի վերայ նորա՝ ունէր զմահ, և դժոխք երթային զհետ նորա. և տուաւ նմա իշխանութիւն չորրորդ մասին աշխարհի սպանանել սրով և սովով և մահուամբ և գազանօք երկրի»։ Սա կարգի առաջին ասացելոցդ և այս բերի, որպէս ասէ 'ի յութ գլուխ ինն դպրութեան եկեղեցական պատմութեանն ¹ Եւսեբի՝ զխռովութիւնն որ 'ի Մաքսիմիանոսէ Հռովմայեցւոց թագաւորէն

¹ Ա. Օրէն. Որպիսի յութ Որպէս ասէ Եւսեբի (Եւսեբ. գրքի պատմութեան եկեղեցւոյ. դպրութ. Թ. 8) զխռովութիւն պատմութեան Ա. Օրէ. Թիւնն, և այլն։

տուԹիւն բաշխեն ժողովրդեանն. զի միշտ ձէԹն՝ հոգւոյն, և գինին՝ իմաստուԹեանն է յարացոյց[1]. մի՛ աստ դուք վնասէք զոր յանասնեղէն բարուցն դարձեալս յապաշխարանս, այլ ընկալարուք սիրով ՚ի դաւիԹս եկեղեցւոյ։ Յայսմանէ Նաւատիոս յետնեալ գտաւ, և զբազումս վնասեաց[2] ՚ի Հռովմայեցւոց եկեղեցւոյն։ Իսկ մեք ջանասցուք ոչ վնասել զեղբարս մեր, այլ բժշկել շնորհօք սուրբ Հոգւոյն, և իմաստուԹեամբ աւետարանին Քրիստոսի, զի մի՛ ՚ի կաղայն գայԹակղեսցի՝ այլ բժշկեսցի. արով ըստ աստուածային առաքելոյ գործակիցք լիցուք Աստուծոյ, և ՚ի Նորին բարուԹիւնն յաւիտեան վայելեսցուք, շնորհօք մարդասիրին Քրիստոսի, որ է օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն։

1 Բ Օրէն. Ապացոյց։ 2 Բ Օրէն. Դարձոյց։

նէից, որպէս և ինքն Եւսեբիոս ցուցա-
նէ։ Զայս սուգս և ձիւն նշանակէ[1]. և
կշիռքն՝ զփոփոխութիւն եկեղեցւոյ որ-
պէս ասացաք, յորժամ բազումք տկարա-
ցեալք խոտորեցան 'ի հաւատոցն, և
սուգ մեծ թողին հաւատացելոցն։

Իսկ զի՝ մի կապիճ ցորեանն դենարի
միոջ՝ էր արժան, և երեք կապիճ գա-
րին՝ դենարի միոջ, յայտ առնէ ցորեանն՝
զորս օրինօք նահատակեցան, բանիւ և
իմաստութեամբ՝ և ոչ անասնապէս գը-
լորեցան, զի անաղտ պահեցին նմա
և զպատկերն արքունի՝ որով և զփառսն
ժառանգեն։ Իսկ երեք կապիճ գարին՝
կարծեմ զնոցա գործն գոլ, որք անաս-
նապէս[2] գայթակղեցան 'ի հալածչացն,
և յետոյ դարձան և զաղտեղացեալ պատ-
կերն արտասուօք լուացին. զի հաւատն
և յոյսն և սէրն՝ որ յանասնաբարոյ մը-
տացն ընծայի, ոչ լինի անտես, այլ ստա-
նայ[3] զպատկերն արքունի։

«Եւ ձէթ և գինի մի՛ վնասեսցես։
Կարծեմ զայս առ միաբանութիւն եկեղե-
ցեացն ասացեալ, որք զհոգին և զմարմ-

1 Ա. Օրին. [illegible] Զայս որ գլորեալ անասնապէս։
սուգս և ձիւն նշանակէ։ 3 Բ. Օրին. Ստանայ ...
2 Բ. Օրին. Զնոցա գործն զպատկերին։

արդար մեզ[1] փոխարինումն՝ որպէս չար թագա-ւորօքն եղև :

« Այս տեսի՛ և ահա ձի սեաւ, և որ նստեալն էր 'ի վերայ նորա՝ ունէր կըշ-իռս 'ի ձեռին իւրում » : Սեաւ ձի՛ ըզ-մրրիկ խռովութեան հալածանացն է ի-մանալ որ առ Դեկեաւ թագաւորաւ : Բանիւք սա երրորդ եղև քրիստոնէից հալածիչ, առ որով բազումք 'ի հաւա-տոյ[2] գլորեցան՝ որպէս պատմէ Եւսեբ-իոս : Իսկ կշիռքն զայն յայտ առնէ՝ թէ 'ի մէջ հաւատոյ և անհաւատութեան վտանգի կայցէ եկեղեցի :

« Եւ լուայ զձայն 'ի մէջ չորից կեն-դանեացն, կապիճ մի ցորեան դենարի միոյ, և երեք կապիճ գարի դենարի միոյ. և ձէթ և գինի մի վնասեսցես » : Ի·Ա-պէս և 'ի խորհրդոյ տեսութեան առնումք զատուցեալս, սակայն և զգալի առ պատ-ճառանական ընթերցողաց եղելոց, որ-պէս և առնու Եւսեբի զատուցեալ նե-ղութիւնն Աղեքսանդրիոյ 'ի Դեկոսիո-սէ 'ի կարգի իւրոյ պատմութեանն : Արդ՝ թէպէտ և այս այսպէս է, սակայն զայ-րումն ոչ սակաւ յայնժամ եղև քրիստո-

1 Բ Օր. Ցորդ արդարոյ: 2 Ա Օր. ի հաւատացելոց:

և վարդապետութիւնք և մարտիրոսութիւնք բազմա-
ցան, աշխարհի խաղաղութիւն լուծա-
ար ինքեանս բաժանեցան մարգիւ յան-
տանութենէ` ըստ առաքելոյն ի Տեառ-
նէ. « Ոչ եկի արկանել խաղաղութիւն
յերկիր` այլ սուր »։ որոց և վկայական
զենմունքն ’ի վերջինն սեղան աղբիւրութեան
ընծայեցան ։ Իսկ կարծիք ձի հրամերող`
շհեղումն արեանց բորբոքելոցն և վա-
ռելոց սիրոյն Քրիստոսի տայ զնշանակ ։
Եւ զի գրեալ է. « Տուաւ նախանձն ’ի
վերայ նորա պխաղաղութիւն առնուլ »
զամենիմաստն ցուցանէ Աստուծոյ զնե-
րագութիւն, որ կամեցաւ պհաւատա-
ցեալ ծառայսն իւր ’ի ձեռն նեղու-
թեանցն փորձ զաւանել ։

ԳԼՈՒԽ ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Հալածումն երրորդ [illegible] ։

« Եւ յորժամ եբաց զկնիքն երրորդ,
լուայ յերրորդ կենդանւոյն զի ասէր` Թէ-
գամ ։ Երրորդ կենդանւոյն ինձ սաստ Թը-
ւի զմարդոյն ասել ։ Ահա զմարդկանն յայտ

բան քարոզութեանն որով զգեղոս լու-ղաց Հայքին. և պսակն՝ խոստումն եր-կրասաան աթոռացն, որոյ յուսով 'ի Հան-դէսն մտին։ «Ելն յաղթողն զի յաղթես-ցէ»։ առաւելին յաղթութիւնն է 'ի հե-թանոսութենէ դարձուցանելն, իսկ եր-կրորդն՝ 'ի մարմնոյ կամաւ 'ի ձեռն չար-չարանաց նոցին ելանելն։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

վասն երկրորդ կնքոյն՝ և որ 'ի կարգին։

«Եւ յորժամ եբաց զկնիքն երկրորդ, լուայ յերկրորդ կենդանւոյն զի ասէր՝ գամ»։ Կենդանի երկրորդ՝ զզուարակն ասէ, որ ուսուցանէ զորբոց մարտիրո-սացն զքանչելապէս պատարագելն, որք առաւելին պտուղ յառաքելական եկեղե-ցւոյ վերընծայեցան Աստուծոյ։

«Եւ ել այլ ձի կարմիր. և որ հե-ծեալն էր 'ի վերայ նորա՝ տուաւ նմա առնուլ զխաղաղութիւն յերկրէ, զի ըզ-միմեանս զենցեն. և տուաւ նմա սուր մի մեծ»։ Այս քննեցաւ՝ զի առ հետե-ւողս առաքելոցն ունի զտեսութիւն, յո-րում ընդարձակեցաւ քարոզութիւնն,

բար գալոյ 'ի վերայ մեր նեղութեանցն։ Յայնժամ Քրիստոս որ քահանայապետն էր մեր և բարեխօս ընդդիմէ Հօր, գը-թացաւ և եկն՝ ուսաւ 'ի Հօրէ զառ յա-պա խորհուրդն, և ապրեաց մեզ։ Յայն-ժամ զայս արար[1], հրեշտակքն՝ որոց ու-րախութիւն է փրկութիւն մարդկան, օրհնութիւն և փառս նմա մատուցին։ Եւ յորժամ երաց զմի 'ի կնքոցն՝ ասէ․ թէ մի 'ի կենդանեացն ասէր՝ թէ գամ։ Քանզի շնորհք գթութեանն առ մեզ Աստուծոյ՝ որպէս հրեշտակաց սպաս-սաւորութեամբքն[2] խնամէ․ վասն այնորիկ նոքա ուսին զխորհրդոյն զօրութիւն, և մեզ ասացին զայլ և յայտնեցին։

«Եւ տեսի՝ և ահա ձի սպիտակ, և որ հեծեալն էր 'ի վերայ նորա՝ ունէր աղեղն․ և տուաւ նմա պսակ․ և ելն յաղթող զի յաղթեսցէ»։ Սկսեալ յին-քենէ մինչև 'ի կատարած աշխարհիս ըզ-լինելոցն ասա ուսաւ աւետարանիչս․ վասն այսորիկ և ձի սպիտակ զհեծեալն՝ զառաքելոցն կարծեմ զգունդ․ ձի՝ հոգ-ւոյն շնորհ որով ցոլացան։ Իսկ աղեղն՝

[1] Բ Օրին․ Զայս արարին հրեշտակքն։

[2] Բ Օրին․ Քանզի շնորհն Աստուծոյ առ մեզ գթութ-թեանն հրեշտակացն սպաս-սաւորութեամբքն։

ծով բանակին կարծեցին. զաւր ամենայն՝ 'ի ծը-
նունդն, և զերկրորդն՝ 'ի մկրտութեան Թոռնին,
և զերրորդն՝ յաստուածային նշանն. զչոր-
րորդն՝ յաւուր Դիւղատութեան նահատակին,
զհինգերորդն՝ 'ի խաչն, և զվեցերորդն՝
'ի գերեզմանին զդնելն և զդժոխս¹ աւե-
րելն. Սակայն և մեք համարձակեցուք Մեղ
Թագաւորն աստուածային պայծառն. ոչ է պարզա-
բառ 'ի Երկնային կարծեալ զայս, որ նախ
էր քան զյայտնութիւն նորա կատարեալ ընդ
խոր հաւատոյ. հիւսն զօրացուցանէ. այլ
Յովհաննէս զայս վասն մերձ անկայ ժամա-
նակիս և համբերեալ զօրութեան նորա, ընդ
որս և զհրաշքերն կարգ է զմի շարունակ.
վասն որոյ և մեք այսպէս ասեմք զինչ
խաւարանս զանապատ Թէոդոսի 'ի Պետրոս զարդարել
Պետրոսոյ և առաքելոյ՝ սրբոյն զանհաւատութեան
կամակացն Աստուածոյ. և կենդանի են Թէ կեն-
դանի, զի անմահս էր յերկինս որում և յեր-
կրաւորացս. 'ի սոյն աստուածաբանեալ էր անձինք
նոցին Թէոդոսին՝ զոր հաւատարիմ ասել էր կը-
րել ներկեցին. [illegible] Հրեշտակին ծոցանել.
Թէ ոչ է սրբոյն ասուածել զայս. և այլ
զնել նոցա. և զի ոչ այլ զկնոջ. ընդ այսպ
Հրեշտակքն և մարդիկ ընդ անձինս ուշա-

¹ Բ Օրէն. Զգօրութեան [illegible]

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Լուծումն առաջին կնքոյն։

ՃԱՌ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

«Եւ տեսի զի եբաց զմին 'ի կնքոցն, և լուայ 'ի միոյ 'ի չորից կենդանեացն իբրև զձայն որոտման, զի ասէր՝ Թէ գամ »։ Աստուած զերկնայնոցն զբարեկարգութիւն ուսուցանէ, յառաջին դասուցն յերկրորդսն զգիտութեանն հեղումն. ուստի և մի ասել 'ի չորից կենդանեացն՝ կարծեմ զառիւծն նշանակել, ուստի ըզձայնն լուաւ։ Այլ տեսիլ առիւծուն հըրեշտակացն է պատկերի և էութեան յարացոյց, որով նշանակել ինձ թուի զթագաւորական իշխանութիւն առաքելոցն ընդդէմ դիւացն խորամանկութեան, որպէս ասացաւ վասն նոցա. «Կացուցանես զնոսա իշխան ընդ ամենայն երկիր»։

«Եւ տեսի՝ և ահա ձի սպիտակ, և որ հեծեալն էր 'ի նմա՝ ունէր աղեղն. և տուաւ նմա պսակ, և ելն յաղթող զի յաղթեսցէ»։ Օ այս կնքոյս լուծումն և զորոց 'ի կարգին է զամենեցուն, ոմանք 'ի մարմնոյ անօրէնութիւն Աստու-

քեալն, զի զնա ամենայն լեզու փառաբանէ 'ի փառս Աստուծոյ հօր, որպէս[1] զկերկին Նորոգիչ ստեղծուածոյս, և իբրև զիշխան երկնի և երկրի։

«Եւ չորք կենդանիքն ասէին, ամէն. և երիցունքն անկանէին առաջի Նորա և երկիր պագանէին։ Օ երկնային դասուցըն բարեկարգութիւն ուսանիս աստ, զի նախ չորք կենդանիքն և երիցունքն ետուն զօրհնութիւն՝ որք առաջին են[2] պատուով, և ապա դասք հրեշտակացն և երկրաւորացս, որով ցուցանի մի հօտ և մի եկեղեցի լինել հրեշտակաց և մարդկան 'ի ձեռն Քրիստոսի և Աստուծոյ[3], որ զմիջնորմն ցանկոյն քակեաց, և միաւորեաց իւրով զենմամբն զամենայն. զի ահա հաւասար ձայնիւ երկնաւորացն և երկրաւորացս օրհնութիւն։ Որում և մեք լիցուք[4] արժանի՝ շնորհօք խաղաղարարին Քրիստոսի. ընդ որում Հօր՝ միանգամայն և Հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն։

1 Բ Օրին. Իբր։

2 Բ Օրին. Զօրհնաբանութիւն, որք առաջինք էին։

3 Բ Օրին. Քրիստոսի Աստուծոյ։

4 Բ Օրին. Լինիցք։

նեն ։ Նոր առեալ զերգսն, ՚ի հնութենէ գրոյն զզերծանելն մեր ՚ի հոգւոր չընորհն առնէ. իսկ ՚ի յերկիր թագաւորեն յայն՝ զոր ասէր հեզոցն խոստացաւ, այսինքն՝ յազատեալն ՚ի ծառայութենէ ապականութեան ։

«Եւ տեսի և լուայ զձայն հրեշտակաց բազմաց, որք կային շուրջ զաթոռովն և զչորիւք կենդանեօքն և զքահանայիւքն. և էր թիւ նոցա բիւրք բիւրուց՝ և հազարք հազարաց. ասէին ձայնիւ մեծաւ. արժան է գառնդ զենեալ առնուլ զմեծութիւն և զիմաստութիւն, և զզօրութիւն և զպատիւ և զփառս և զօրհնութիւն ։ Եւ ամենայն արարածք՝ որ են յերկինս և յերկրի և ՚ի ծովու և որ ՚ի նոսա, լուայ զի ասէին. որ նստի յաթոռն և գառն՝ օրհնեալ բարձրացեալ և փառաւորեալ յաւիտեանս յաւիտենից» ։ Յամենայն իմանալեաց ասէ և ՚ի զգալեաց կենդանեաց, և առհասարակ յամենայն բանաւորաց Աստուած փառաւորի[1], որպէս ամենեցուն լինելութեան սկիզբն, նոյն և միածինն և համագոյն իւր Որդի՝ մերոյ համագոյակ մարմնովն, որպէս գրեաց և առա-

[1] Բ Օրին. փառաւորանի ։

աղօթք սրբոյն»: Ընաւին՝ զհարկոք պատ-
կանուածս յայտ առնէ քաղցրաձայն երգոց
փառաբանութեանն Աստուծոյ. և խուն-
կըն՝ զանուշահոտ պատարագ աղօթից և
գոհութեան վերածխեալ՝[1] ՚ի մտաց հա-
ւատացելոց, որ արծարծեալ բուրի ՚ի
հրոյ սիրոյն Աստուծոյ: Իսկ բուրվառն
ոսկի՝ է մաքրութիւն մտաց բարեգոր-
ծացն, ուստի անուշահոտ աղօթքն վեր-
առաքի: Այլ զի զայս չորք կենդանիքն և
երիցունքն նուիրէին, քանզի հրեշտակք
են և արք սուրբք՝ որ զաղօթս երկրա-
ւորաց առաջի Աստուծոյ տանին, որպէս
զկուռնեղխոսին լուաք:

«Այլ օրհնէին երգս նորս և ասէին.
արժանի ես առնուլ զգիրսդ և բանալ
զկնիքս դորա, զի զենար և գնեցեր զմեզ
Աստուծոյ արեամբդ քով յամենայն ազ-
գաց և ՚ի լեզուաց և ՚ի ժողովոց հեթա-
նոսաց, և արարեր զոսա Աստուծոյ մե-
րոյ թագաւորս և քահանայս՝ թագա-
ւորել ՚ի վերայ երկրի»: Այս ցուցանէ
զորս ՚ի հնումն և ՚ի նորս հաճոյք եղեն
Աստուծոյ, որք վասն ամենայն աշխար-
հի զենեալ զառինն Աստուծոյ և գնո-
ղին զմեզ գոհաբանութիւն մատուցա-

[1] Ա Օրէն. վերածեալ:

Զօրութի ըստ աստուածութեանն՝ և յաղ-մանայ նորին ըստ մարդկութեանն ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

վասն կնքեալ գառինն՝ և որ 'ի կարգին ։

«Եւ 'ի մէջ աթոռոյն և 'ի մէջ չորից կենդանեաց, և 'ի մէջ երիցանցն գառն կայր զենեալ, որոյ էր եւթն եղջիւրս և եւթն աչս, որք են եւթն հոգիք Աստուծոյ՝ առաքեալ ընդ ամենայն երկիր »։ Եւթն աչք և եւթն եղջիւրք գառինն՝ յայտ առնէ զՔրիստոսի եւթն հոգին, զորս յիշեն Եսայիաս և Զաքարիաս մարգարէքն ։ Եւ զի զենեալ էր, յայտ առնէ՝ թէ յետ զենմանն զկեանս ունէր, յորում ցուցանի չարչարանացն ապացոյց. քանզի զենեալ էր ճշմարտապէս որ 'ի մեռելոցն յարեաւ, և ունէր զնշանս խոցուածոյն ։

«Եւ եկն ընկալաւ յաջոյ ձեռանէ նորա՝ որ նստէր 'ի վերայ աթոռոյն ։ Եւ յորժամ առ զգիրն, չորք կենդանիքն և քսան և չորք երիցունքն անկանէին առաջի գառինն ։ և ունէին իւրաքանչիւր քնարս՝ և բուրվառ ոսկի լի խնկով, որ է

է արժանի բանալ զգիրքդ և լուծանել
զկնիքս դորա. և ոչ ոք կարէր ո՛չ յերկինս
և ոչ յերկրի, և ոչ ՚ի ներքոյ երկրի՝ բա-
նալ զգիրքն, զի ոչ տեսին զնա ։ Յայս
անէ՝ ոչ հրեշտակաց և ոչ մարդկան որ
՚ի մարմնի են, և ոչ որոց ելին ՚ի մար-
մնոյս սուրբք՝ ՚ի ստուգութիւն աստուա-
ծային բանիցն գիտութեան հասանել,
բայց միայն գառն Աստուծոյ, ՚ի վերայ
որոյ մարգարէացան կանխաւ, որ գա-
լստեամբն իւրով ելոյծ զանձկանն ։

“Եւ ողբային բազումք, զի ոչ ոք գը-
տաւ արժանի բանալ զգիրքն և ընթեռ-
նուլ զնա, կամ տեսանել զնա ։ Ողբա-
յին ամենեքեան որք ՚ի տգիտութեան կոր-
ծանեցան՝ ՚ի մաքրագոյն և հրեշտակա-
կան դասուցն կարգաց մարդիկ, ըստ
այնմ. “Վա՜յ ինձ՝ զի ընդերկար եղև պան-
դխտութիւն իմ”. և դարձեալ, “Վա՜յ
ինձ, զի կորեաւ յերկրէ այն՝ որ իմանայր”։

“Եւ մի ոմն յերիցանցն ասէ. մի ող-
բայք, ահաւասիկ յաղթեաց առիւծն
յազգէն Յուդայ յարմատոյն Դաւթի,
բանալ զգիրն և զեւթն կնիքսն նորա”։
Ո՛չ ի և հրեշտակաց ասէ՝ գիրն այն ան-
հասանելի էր, բայց և ոչ Աստուծոյ՝ որ
վասն մեր մարդացաւ, որ արարիչ էր

յաղ, այսինքն 'ի Ներքոյ զօրութեան և զիտութեան՝ ամենայն խորհուրդ Աստուածութեան փակեալ էր 'ի գիրս մարգարէիցն, որ ոչ ինչ գործէ ունէր՝ զոր ոչ յայտնէ ծառայից իւրոց մարգարէից. և զոր առ Նոաւ ազդեաց՝[1] կնքեաց, որպէս ասաց առ Դանիէլ՝ հրեշտակն. «Կնքեա զմատեանդ մինչև 'ի ժամանակ իւր»․ և բացաւ այս 'ի ձեռն բանին Աստուծոյ, որպէս հանդերձեալ բանն ցուցանէ. Իսկ զի արտաքոյ էր գրեալ գիրն և ներքոյ, զմարգարէիցն ասէ զձայնս, որ ըստ արտաքին բանիցն[2] պարզ են, և ըստ ներքին խորհրդոյ՝ կնքեալ և դժուարահասանելի. Այլ զի եւթն են կնիքն, ըստ ներկայ յաւիտենիս՝ անհաս, զի ոչ ոք կարաց զխորս Աստուծոյ հոգւոյն յանդիման կացուցանել, բայց միայն Քրիստոս՝ որ եկն և կատարեաց, ըստ որում վըկայեաց՝ պարտ էր լինել այսպէս դըրւոցն վասն իմ. և թէ որպէս եկն, որքանն 'ի մէնջ անհաս[3] է.

«Եւ տեսի հրեշտակ մի զօրաւոր, զի քարոզէր ձայնիւ մեծաւ և ասէր. ով

1 Բ Օրին. Ասաց.
2 Բ Օրին. Բանիցն.
3 Բ Օրին. Անհասան է.

տուծոյ անմարմինք, տան և մարմնաւորք՝ ձայնակից եղեալ նոցա իմացականս մըտօք, ըստ այնմ. «Շուրջ եղէց և մատուցից ՚ի խորանի նորա պատարագ օրհնութեան»։

«Եւ դնելով զպսակս բուրեանց առաջի աթոռոյն՝ ասէին. արժան է քեզ տէր Աստուած առնուլ զփառս և զպատիւ, զի դու ստացար զամենայն. և ՚ի քո կամելդ ստեղծան, և կան հաստատուն»։ Դու, ասէ, տէր՝ պսակացն և յաղթութեանն պատճառ և պարգևիչ եղեր, և քեզ ամենայն քո արարածքս գոհաբանութիւն պարտին։

ԳԼՈՒԽ ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

վասն գրոյն կնքելոյ, զոր ոչ ոք բանալ յեղականացս բնութենէ կարաց։

«Եւ տեսի յաջոյ ձեռինն որ նստէր յաթոռն, զի ունէր գիրք՝ գրեալ ներքոյ և արտաքոյ, կնքեալ եւթն կնքովք»։ Գիրք՝ զամենիմաստ յիշողութիւնն Աստուծոյ կարծեմք, յորում ամենեքեան ըստ Դաւթի գրին, և զաստուածային իրաւանցն զխորս։ Արդ՝ ՚ի ձեռն սորա

և որ գալոց են»։ Հանգիստ է աստուածա-ձայնոց և սուրբ զօրութեանցն յօրհնաբանութենէ՝ ոչ դադարելն, որպէս հան-գիստ է ծառայի ընդ քաղցր տեառն խօ-սելն ։ Եւ երեքսրբեանն՝ զերեքանձ-նաւորութիւնն բերեն զԱստուածու-թեանն. և որ էնն և է և գալոց է, ըստ սուրբ Երրորդութեանն յայտ առնէ ըն-դոյութիւն՝[2] որպէս վերագոյն ցուցաք. կամ զմիօրէնութիւն Բանին՝ որ էր յա-ռաջ, և է այժմ մարմնով, և գալոց է 'ի դատել, ոչ նուաղեալ և կամ յաւելեալ ըստ առաքելոյ՝ «Յիսուս Քրիստոս երէկ և այսօր, նոյն և յաւիտեան»[3]։

«Եւ յորժամ տային կենդանիքն ըզ-պատիւ և զգոհութիւն նստելոյն 'ի վե-րայ աթոռոյն՝ կենդանւոյն յաւիտեանս յաւիտենից»։ Պատիւ ոչ թէ կարէ ոք տալ Աստուծոյ՝ որ ծայր է փառաց, այլ պատիւ է նմա գոհութիւնն և պաշտօնն ինքնիշխան կամօք 'ի բանականացս, որ-պէս և յոչ առնելն զայս՝ անարգանս իւր համարեցաւ. «Նոքա զիս անարգեցին» ասէ։ Նոյն՝ տան զփառաւորութիւնս Աս-

1 Բ Օրէ. Յօրհնաբանութեանց։ ակնեալ կամ զանօրէնութեան
2 Բ Օրէ. Զայսպիսաւորութիւն։ մինչև յաւիտեան, պակասէ
3 Վերջին պարբերութիւնս 'ի Բ օրինակին ։

Քրիստոսի տեսանի, ըստ առիւծուն՝ որպէս թագաւոր, ըստ զուարակին՝ որպէս քահանայ՝ եւս և պատարագ[1], ըստ մարդոյն՝ որպէս վասն մեր այրացեալ, իսկ ըստ արծուոյն՝ իբրև զպարգևիչ կենաբար Հոգւոյն ամենեցուն մեզ 'ի վերուստ։

"Եւ չորից կենդանեացն էին միոյ միոյ 'ի նոցանէ վեց թևք շուրջ լցեալ աչօք ո։ Զմարգարէին տեսիլն տեսանէ, զի ծանիցուք եթէ նոյն հոգի է[2] 'ի մարգարէսն և յառաքեալսն։ Այլ զթևոցս խորհուրդ՝ մեծն ուսուցանէ մեզ Դիոնեսիոս, վասն բարձրագունին և խորագունին Աստուծոյ անհասութեանն 'ի նոցանէ ծածկութեանն ծածկել զերեսս և զոտս. և միջովքն՝ հասանել 'ի նա պարկեշտութեամբ, զի ըստ չափոյ կշռութեան զաստուածային գիտութեանն առին զօրութիւն տանել, և ոչ յորքանն հասանել։

"Եւ ոչ հանգչէին ոչ զտիւ և ոչ ըզգիշեր յասելոյ. սուրբ, սուրբ, սուրբ տէր Աստուած ամենակալ, որ էն, և եւ,

1 Բ Օրին. Որպէս պատարագ, եւս և քահանայ։ 2 Բ Օրին. էր։

և 'ի վերայ նոցին զարգարութիւնն վե-րամթևեալ կատարեալ ըստ արժանւոյն թը-ռուցելոյ ։

Դարձեալ՝ չորք կենդանիքն 'ի ներքոյ աթոռոյն, զերկնի և զերկրի և զծովու տէրութիւնն, կամ զչորս աւետարանն՝ որպէս այլք գեղեցկապէս իմաստասի-րեցին ։ Արծիւ՝[1] որ ըստ Յովհաննու ա-ւետարանն, ըստ որում ասէ Իրենէոս, որ զինքն քան զյաւիտեանս զթագաւո-րութիւնն մեզ աւետարանեաց, 'ի բա-կրզքանէ զբանն քարոզելով ։ Եւ զուա-րակն՝ որ իւրովք քաւականութեան աշխա-տութեամբ, արդարապէս աւետարանին Ղուկայ լինի մեզ առաջնոյ ․ իբր օրինա-ւոր և քահանայական Քրիստոսի աղա-տեհմին պատմող ։ Այլ առիւծն՝ որ զզօ-րեղութիւն վկայեցաւ ունել 'ի գաղա-նըս, ըստ Մարկոսի զաւետարանն նշա-նակէ 'ի մարգարէական հոգւոյն զակիզ-բըն արարեալ[2] ։ Իսկ մարդն՝ ըստ Մատ-թէի աւետարանն, իբրև զընութեամբ և օրինօք քարոզող Քրիստոսի ծննդեանն ։ Համառօտ այսոցիկ և 'ի տնօրէնութիւնն

1 Ա․ Օրին․ Արծիւն ։ որ զերրորդութիւն . . . կ թըռ-

2 Ա․ Օրին․ Այլ առծիւն չունի . . . ակզբնաւորեալ ։

զայս նուագ[1] միտս տեսանէ, ծիծաղելի է։
«Եւ 'ի մէջ աթոռոյն և շուրջ զա-
թոռովն չորք կենդանիք լի աչօք յետոյ և
առաջոյ»։ Այսու նշանակէ յայտնապէս
աթոռ փոլ Աստուծոյ զթագաւորու-
թիւնն և զփառսն, որում սերովբէքն
տեսանին անընդմիջաբար հաղորդք, որ-
պէս գրէ մեծն Դիոնեսիոս։ Այլ զի՝ լի
էին աչօք, քանզի զաստուածային իմաս-
տութեանն ճառագայթս առատապէս
տեսանեն քան զամենայն դասսն, յինքեա-
նըս ընդունին և այլոցն բաշխեն, վասն
այսորիկ ասաց՝ առաջոյ և յետոյ։
«Եւ էր կենդանին առաջին նման ա-
ռիւծու, և երկրորդ կենդանին նման զը-
ւարակի, և երրորդ կենդանին ունէր ե-
րես մարդոյ, և չորրորդ կենդանին նը-
ման արծուոյ թռուցելոյ»։ Ոչ եթէ չորս
կենդանի միայն կային 'ի պաշտօն Աստու-
ծոյ, և կամ նոքա այսպիսի անասնեղէն
ձևով, այլ այսու զընական որակութիւն
զօրութեան ամենայն երկնաւորացն[2]
ցուցանէ, որով ունակացեալք են՝ բան
ունելով և ցասումն և ցանկութիւն,

1 Բ Օրին. նուագս.   զօրացն ցուցանէ։
2 Բ Օրին. երկնաւոր

կութեան սաւրին» ։ Ոհոգին՝ որպէս ասէ Իրենէոս, զեւթն հրեշտակոն որք զայլան ունին՝ պարտ է զմտաւ ածել, կամ զներգործութիւն կենարար Հոգւոյն՝ զոր Եսայի յիշէ. ոչ այլազգ ինձ թուի։ Իսկ առաքելոյ ծովն՝ բազմութիւն է սուրբ զօրութեանցն, այսինքն՝ զի մաքուր են և անաղտ ըստ նմանութեան սաւրին. այսու և զմեր յերկինս կենացն ուսանիմք զանապատութիւն ։ Այս ծովս առաջի կայր աթոռոյն, և եւթն բորբոքեալ հոգւոյն. զի ՚ի հրեշտակական դասակարգութիւնսն միշտ լուսափայլութիւն գիտութեանն Հոգւոյն որքով իջանէ յԱստուծոյ, որպէս գրէ աստուածաբանն Գրիգորիոս։ Այլ զի ծով զնոսա անուանէ՝ վասն բնաւորական մշտաբուխ գիտութեանն, զորս գեան Աստուծոյ լըցեալ ջուրբ՝ կերակրէ ըստ սաղմոսին ։ Իսկ զի սառնատեսակ ասաց ՚ի ներքոյ գոլ առաքելոյ ծովուն, միտ դնել պարտ է ասացելոյն, «Զգեցեր զերկինս որպէս խորան»։ զի գոյութիւն ինչ աստուածային վայր է երկնաւոր զօրութեանցն էութեանց ։ Իսկ սառնատեսակն՝ յայտ առնէ զպայծառութիւն նոցա, միանգամայն և զճառագայթելն ։ Նա թէ ոչ քան

որքոցն ակնարկէ, և քսան և չորիւքն զնախամեծարս 'ի նոցանէ, որք սուտ-ճանաւ մեհագոյն են քան զմեհագոյնսն. ասել զայս՝ զԱբէլ և զորս նախ քան ըզ-մեզ. կամ զի երկոտասան ցեղապետք է-ին հնոյն՝ և երկոտասան առաքեալք 'ի նորումս, զնահապետսն դնելով 'ի թիւս նոցա՝ բովանդակէ զամենայն ազգսն:

Պսակն ոսկեղէն 'ի գլուխսն, փոխա-րէնն է յաղթութեանն՝ որ ընդդէմ անե-րևոյթ թշնամւոյն ուղղեցին արիաբար:

"Եւ յաթոռոյ անտի ելանէին փայ-լատակմունք, և ձայնք, և որոտմունք ": Այսու զահեղ և զզարհուրելի՝ Աստու-ծոյ 'ի վերայ անարժանիցն զերկայնա-մտելն ցուցանէ, զի անչափ[1] ունի ուժ-գնութիւն և նահանջէ մարդասիրու-թեամբն: Իսկ որոց 'ի բաց է մտաց ուն-կըն և արթուն աչքն, տեսանեն զայս և լսեն, և երկիւղիւն դատապարտեալ զինքեանս՝ փրկին:

"Եւ եւթն ղամբարք հրոյ բորբո-քելոյ առաջի աթոռոյն, որ են եւթն հոգիքն Աստուծոյ: Եւ առաջի աթոռոյն ծովապակեղէն 'ի նմանութիւն սպիտա-

1 Այլնոյն օրինակք ունին Անչափ.

բնութեանս զանմահութիւնն, որպէս ասէ առաքեալն. «Զայն 'ի վերայ այսր կամիմ զգենուլ». վասն այսորիկ զասա տեսանէ, զոր ոչ ունին¹ բնաւորապէս՝ շնորհօք զգեցեալ, այսինքն հանդերձս անախտակս, որ է մաքրութեան և անարատութեան նշանակ։ Բայց թէ ոչ էին արքս 'ի մարդկանէ, իբրապէս անկար եմք հաստատել. այլ նախ ասեմ՝ ոչ ըզքսան և չորս թիւդ սահման և կէտ դնել տամ, այլ որպէս չորիւք կենդանեօքըն զբոլոր զօրս երկնից ակնարկեաց, այսպէս և այս. զի սովորութիւն է գրոց ամենայն ուրեք փոքրագոյն թուովն զբազմութիւն ակնարկել։ Որդ՝ որպէս երկոտասան բիւր հրեշտակքն, և եւթանասնիցս եւթն թողուլն, և ամսոյն եւթըն ծնանելն՝ ոչ է վճիռ, այսպէս և այս թիւս խորհրդաբար եդաւ՝ և ոչ սահման, կամ ըստ թուոյ աւուրցն ժամուց՝ յորում արքս վաստակեցին, կամ ըստ համարոյ քսան և չորս տարւոյ², որովք 'ի գիտութիւն ճշմարտութեանն իմաստնացան։ Որդ՝ թուովդ զբոլոր դասս

1 Բ Օրին. Ունէին։

2 Զքսան և չորս տարւս յունականն ալփաբետայն՝ որք 'ի սոյն թիւ բովանդակին, իմանամք ասէ։

այնոցիկ որք 'ի սրտի խոցոտեալն, զի և Աստուած՝ ամենեցուն որք յիմանալի Թշնամւոյն նետից վիրաւորին։ Նա զքահանայսն զմխիթարեայս որ շուրջ զնովաւ՝ զբարեպաշտութիւն հրեշտակական դասուցն ծանեաք. և 'ի զմխիթարայն տեսակ՝ որ է կանաչ, նմանին վասն յաւէտ կենդանութեանն։ Նա զի ոչ կանաչ են նոքա որպէս յասպիս[1], այլ որպէս զմրուխտ. զի այլ է բնութիւնն Աստուծոյ և այլ նորին պաշտօնէայ հոգւոցն, Թէպէտ և զմիշտ կենդանութիւնն ունին և սոքա ընդ Աստուծոյ։

"Նա շուրջ զաԹոռովն՝ աԹոռք քսան և չորք, և 'ի վերայ աԹոռոցն նստէին երիցունք քսան և չորք, զգեցեալ հանդերձս սպիտակս, և 'ի գլուխս իւրեանց պսակս ոսկեղէնս ։ Սոքա 'ի մարդկայինս ազգէ երևին գոլ՝ և ոչ յանմարմնոցն, քանզի զնոսա ասացն նման զմրխտի, և ոչ զգեցեալ զնոյն, այսինքն՝ զի բնաւորական ունին զփառս և զանմահութիւն։ Իսկ մարդիկ զոր կորուսին՝ վերստին զգեցան 'ի վերայ մահկանացու

1 Ամենայն օրինակք ունին ցըր. այսինքն յասպիս ։ Սարգիսն։ Մէ օրէ. ի լուսոյն

Իբրու փափկաղակի եղէ ես. Հոգւոյն Կ. ահա ամթոր անդ 'ի յերկինս, և յաթոռն նստեալ նմանութիւն տեսութեան ականց յասպոյ և սարդիոնի. և քահանայք շուրջ զաթոռովն նմանք անելեան զմիւռոնի ։ Օձայնն ասէ յարժամլուոյ, փափկաղակի Հոգւոյն տպաւորեցաւ յիշխանական մտացս ներգործութիւն՝ աթոռոյն տեսակ, որ յայտ առնէ Աստուծոյ 'ի սուրբս զհանգչելն։ Իսկ զի տեսիլս առ Հայր ակնարկէ, մարմնաւոր ձև ոչ առնու 'ի վերայ նորա,[1] որպէս 'ի սկզբանն զՈրդւոյ զտեսակն՝ եցոյց որդւոյ մարդոյ նման, այլ ըստ պատուական քարանցն զնա նկարագրէ։ Այլ է որակութիւն տեսակութեանն յասպոյ, կանաչ՝[2] միշտ կենդանութեանն Աստուծոյ նշանակ. որ և կերակրոյն է նշանակ[3] իմանալւոյն և զդալւոյ՝ ըստ ամենայն սերմանց կանաչութեան։ Ասեն և զսարդիոն ըղձդեցողն ահաւոր լինել 'ի վերայ գազանաց, որպէս և Աստուած 'ի վերայ յանցաւորաց։ Այս քարս, որպէս գրէ մեծըն Եպիփանոս, բժշկութեան առիթ է

1 Ա Օրին. Ձևով ոչ առնու 'ի վերայ, որպէս։

կանաչ գոյնն։ Այլ օրէ. կանաչանալն։

2 Բ Օրին. Տեսութեանն...

3 Բ Օրին. Պարգևէ։

ինքն՝ ոչ չար գործովք աղտեղացուցանել զպատմուճանն հոգւոյ զմաքրին. զի զանձինս պճնեալ հարսնացուսցուք մեծի Թագաւորին, Թերևս և միաւորուԹեանն լիցուք արժանի 'ի յաւիտենական բարեացն օԹևանս 'ի Քրիստոս Աստուած մեր. ընդ որում Հօր փառք, միանգամայն և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

Վասն երևելոյ նման դրանն երկնից, և քսան և չորս երիցանցն, և որ 'ի կարգին է:

ՃԱՌ ՉՈՐՐՈՐԴ

« Ի յետ այսորիկ տեսի, և ահա դրունք երկնից բացեալ էին. և ձայն փողոյն զոր լուայ զառաջինն՝ խօսէր ընդ իս և ասէր. Ել այսր և ցուցից քեզ զինչ լինելոց է առ յապայն»: Բանալ դրանցն՝ զծածուկ խորհուրդ Հոգւոյն նշանակէ յայտնեալ, և փողն՝ զի յայտնեալն ոչ է աղօտ՝ այլ սաստիկ: Իսկ զի ասէ. Ել այսր, 'ի յերկրաւորացս ամենևին 'ի բաց կալ, և յերկինս լինել զմիտս լսողին:

ընդ Նմին և Թագաւորեսցուք ։ Իսկ իւր յաղթել և նստել ընդ Հօր՝ ըստ մարդանալոյն բանի է . զի ոչ եթէ ջանիւ առաքինութեան զԹագաւորութիւնն Աստուծոյ Բանն ստացաւ , որ ունի զայս ինքնութեամբ և մշտնջենաւոր . զի թէ ոչ էր այսպէս , ոչ և այլոց կարող էր տալ . սակայն ըստ աստուածաբանիս որդւոյ Որոտման , "Ի լրութենէ Նորա մեք ամենեքին առաք շնորհս " . ըստ որում և առեալ առաքեալքն սուրբք՝ որ նըստին յերկոտասան աթոռս՝ դատել զերկոտասան ազգսն Իսրայէլի ։ Այլ զի վասն մեր մարդ եղև Աստուած , և զամենայն զմերս բաց 'ի մեղաց կրեաց , մերոյ մարմնոյս հակառակամարտին յաղթեաց մարմնովն , և նովաւ ել յաթոռն Հօր բազմեցաւ . որ և ամենեցուն մեզ անկաւք յերկինս Ճանապարհ եղև , մտանել 'ի ներքին կողմն վարագուրին ընդ կարապետին մերոյ Յիսուսի ։

Զայս յոյս ունելով 'ի մտի , որք խըրախուսեցաք 'ի զօրագլուխն , քաջալերեսցուք յաղթել աշխարհի՝ բարեկարգութեան վարուցն փութով , հաւանեալք Սողոմոնի՝ որ ասէ . "Յամենայն ժամ եղիցի հանդերձ քո սպիտակ " , այս-

բեանդ ։ Նմա է մարդասիրութեանն, թէ որպիսի բարերարութեամբ զյանդիմանութիւնս ձայնէ ։

« Ահաւասիկ կամ ես առ դուրս և բախեմ. եթէ ոք լուիցէ ձայնի իմում և բանայցէ զդրունսն, մտից առ նա և ընթրիս արարից առ նա, և նա ընդ իս դ ։ Անքննադատելի է, ասէ, իմ գալուստ, զդրունս սրտին հարկանեմ օր ըստ օրէ ստգտանօք մտացն խղճի. եթէ ոք ոչ անփոյթ առնէ, այլ 'ի բաց առնու 'ի նըմանէ զծանրութիւն ախտիցն, մտանեմ առ նա և ուրախակից լինիմ ։ Իսկ ընթրիս և կերակուր վարկանիմ զայն՝ ուրով ինքն կերակրէ զսովեալսն 'ի լսելոյ զբանն Աստուծոյ. և սա կերակրէ զՏէրն աղօթիւքն և գոհութեամբն, 'ի մատուցանելն Աստուծոյ պատարագ զօրհնութիւնն ։

« Որ յաղթէ՝ տաց նմա նստել ընդ իս յաթոռ իմ, որպէս ես յաղթեցի և նըստայ յաթոռ Հօր իմոյ ։ Որ ունի ականջս՝ լուիցէ, զինչ ասէ Հոգին առ եկեղեցիս դ ։ Աթոռ և թագաւորութիւն՝ ընդ հանդերձեալ անճառ հանգիստն իմանամք, յոր վայելեն սուրբքն ընդ Քրիստոսի, որպէս ասէ. « Եթէ համբերեմք՝

ցեր. և նոյնդ դու զհոգևորն քո անգիտանաս զաղքատութիւն, զխմանալի աչեցդ զկուրութիւն, և 'ի բարի գործոց զմերկութիւնն ։

«Արդ ես խորհրդակից եղէց քեզ, ու գնեա յինէն ոսկի փորձեալ 'ի հրոյ՝ զի մեծասցիս. և հանդերձս սպիտակս՝ զի զգեցցիս, զի մի երևեսցի անվայելչութիւն մերկութեան քո. և դիր դեղ յաչս քո՝ զի տեսցես»։ Ոչ է մեծանալ կամիս սաէ, զիմս գնեա ոսկի՝ երկովք առաքինութեան գնոց, որ է անապականն աստուածային սիրոյն ջերմութիւն։ Իսկ փորձեալ սաէ զնա հրով, զի յետ ամենայն ջերմութեան խորհրդոց յաղթելոյ, ապա այն 'ի մեզ պայծառանայ։ Եւ զգեցցիս զպատմուճան սրբութեան ըզգերապայծառն, զոր հեշտախտութեան կամօք մերկացար։ Եւ դեղ աչաց՝ զանքնչութիւնն ստացիր, քանզի կաշառք[1] կուրացուցանէ զաչս տեսողաց իւրոց. և սա՝ անստացուածութիւնս լուսաւորէ զաչս ատեցողացն զարծաթ ։

«Ես զոր սիրեմ՝ յանդիմանեմ և խըրատեմ. Նախանձեա այժմ և ապաշխա-

[1] Բ. Օրէն. Ստացիր քն.զ. զի կաշառք.

տաղտուկ և գարշելի ։ Արդ՝ ասէ տա-
սա, թէ պարտ էր քեզ լինել հաստա-
ցեալ կամ անհաստատ. իսկ այժմ ես ան-
ուամբ հաստատացեալ, և բարուք ան-
հաստատ ըստ չար գործոց. զի զգործս
հաստատոյն հաստատարել՝ ո՛չ անգիտանա-
լոյն է միջնորդ, իսկ ոչ հաստատարել՝ տը-
գիտութեան ։ Օ ի որպէս օրինաւոր ա-
մուսնութիւնն և կուսութիւնն ոչ է ան-
գոսնելի, իսկ որ ՚ի մէջ նոցա պոռնկու-
թիւնն՝ տաղտկալի. այսպէս և ՚ի ազի-
տութեանն ցրտութիւն գոլոյ՝ և ՚ի գի-
տութեանն ջերմութիւն, յուսոյն բա-
րեյոյս կայ. իսկ ապա առեալ զշնորհս
գիտութեանն, և ո՛չ որպէս պարտն է
պաշտել, գաղջ և տաղտկալի ։
« Հանդերձեալ ես փոխիլ ՚ի բերա-
նոյ իմմէ. զի ասես՝ մեծատուն էի և մե-
ծացայ, և ոչ ինչ կարօտ եմ. և ոչ գի-
տես՝ եթէ դու ես ողորմելի և հեղգ,
և աղքատ, մերկ և կոյր » ։ Անուանեաց
զնա գաղջ՝ որ ՚ի փոխել շարժէ զըմպօղ-
սըն, այսպէս ասէ՝ և ես զքեզ փոխեմ
որպէս զգարշելի կերակուր ՚ի ձեռն բա-
նի բերանոյ իմոյ ՚ի յաւիտենական տան-
ջանսն, զի փշով աշխարհի մեծութեան
զսերմն աստուածային բանին հեղձու-

րեաց յաշխարհի. և զի ասէր. «Ես եմ որ վկայեմ վասն իմ»: և ճշմարիտ է, զի և վկայեաց[1] 'ի վերայ Նորին որ առաքեացն զնա Հայր:

«Սկիզբն սկզբան արարածոց Աստուածոյ»: Սկիզբն է արարածոց անըսկիզբն, անսկիզբն Աստուած՝[2] Թագաւոր արարածոց, և՛ սկիզբն և անսկիզբն ամենեցուն Աստուած՝ տիրէ: Սկիզբն արարածոց ասէ, զ'ի սկզբանէ արարիչն սոցա զանսատացական բանն:

«Գիտեմ զգործս քո, զի ոչ ցուրտ ես և ոչ ջերմ. պարտ էր քեզ ցուրտ լինել և կամ ջերմ. այլ դու գաղջ ես, և ոչ ցուրտ և ոչ ջերմ»: Աստուածաբանն ասէ Գրիգորիոս, սոյդ և իրաւացի է ցուրտն՝ 'ի կենաց հաւատոյն անճաշակին լինել, և յոյս կայ նորա առաջի՝ 'ի ձեռն մկրտութեանն հանդիպել նմին: Իսկ ջերմն՝ որ էառ զկենդանութիւն 'ի ձեռն վերստին ծննդեանն՝ հաւատովն. յետ որոյ թէ անգիտանայ ըստ հաւատոցն և զգործն, ունայնացոյց զշնորհն, և ոչ ցուրտ է և ոչ ջերմ, այլ ծանրա-

1 Բ Օրին. վկայեացէ: անսկիզբն Աստուած:
2 Ա Օրին. Արարածոց

է՝ ծանօթութիւն Քրիստոսի խորհր-դոյն, զոր տպաւորէ հոգւովն 'ի սիրտս նոցա։ Աստուծոյ իմոյ՝ ինքն զՀօրէ ասէ. որոյ բանն վասն իմ մարմնացաւ, և միջ-նորդեաց ընդունել յանձն զանունն Ա-ստուծոյ, ըստ այնմ. «Եթէ զիս գիտէիք, և զՀայրն իմ գիտէիք, և այսուհետև գիտասջիք զնա»։ Իսկ վերինն Երուսա-ղէմ և նոր՝ զատ 'ի հրեշտակաց սկսեալ աստուածային գիտութիւնն, և մինչև 'ի մեզ իջեալ, ըստ այնմ. «Գիտել ձեզ զինչ է մեծութիւն փառաց ժառանգու-թեան նորա 'ի սուրբս»։

«Որ ունի ականջս՝ լուիցէ զինչ ա-սէ Հոգին առ եկեղեցիս»։ Զայս ունկն և մեք աղօթեսցուք ունել։

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն ասացելոցն առ հրեշտակն Լաւոդի-կեայ եկեղեցւոյն։

«Եւ առ հրեշտակն Լաւոդիկեցւոյ ե-կեղեցւոյն գրեա. այսպէս ասէ ամէնն՝ վկայն հաւատարիմ և ճշմարիտ»։ Այս է Քրիստոս հաւատարիմ իւրոյ Աստուա-ծութեանն՝ զօրութեամբն զոր կատա-

յորդորէ անշարժ պահել զգանձս հաւատոցն, զի մի կորուսցէ վասն կարճամտութեանն զհամբերութեան պսակն։

“Որ յաղթէ՝ արարից զնա սիւն տաճարի Աստուծոյ իմոյ, և արտաքս այլ մի՛ ևս ելցէ ”։ Նստուած իւր՝ ըստ անօրէնութեանն բանի կոչէ, իսկ տաճար նորա՝ եկեղեցի սուրբ ըստ Պօղոսի¹։ Սիւն լինի սաստ և հաստատիչ հաւատոցն, որ մրցելովն ընդ թշնամւոյն յաղթէ, և անշարժ պահէ զշինուած առաքելական հիմանն։

“Եւ գրեցից ՚ի վերայ նորա զանուն Աստուծոյ իմոյ, և զանուն քաղաքի Աստուծոյ իմոյ՝ զնորն Երուսաղէմ, որ իջանելոց է յերկնից Աստուծոյ իմոյ, և անուն նորա նոր ”։ Ի սիրտ այսպիսի սրբոյ գրել խոստանայ զայս անուն սքանչելի, այսինքն՝ զի տայ նմա զհոգի հաւատոց և զիտութեան վերին քաղաքին և որ ՚ի նմա վայելչութեան, որպէս զի կարող լիցի ասել. “Տէր սիրեցի զվայելչութիւն տան քո ”. և զի՝ տեսանէ զոր ՚ի նմա գեղեցկութիւն՝ հոգւոյ աչաց հայեցողութեամբ. Իսկ նոր անուն ա-

¹ [illegible]

է, և ոչ պահանջեմ առաւել քան զզօրութիւն:

«Նաւաստիկ տամ քեզ զժողովն սատանայի, որք ասեն զինքեանս հրեայս գոլ՝ և ոչ են, այլ ստեն. արարից զնոսա՝ զի եկեսցեն և երկիրպագցեն առաջի ոտից քոց, և ծանիցեն զի ես սիրեցի զքեզ: Վարձ քեզ խոստովանութեան անուան իմոյ, ասէ, տաց զհրէիցն դարձ և զապաշխարութիւն, որք անկցին առ ոտս քո, և խնդրեսցեն ունել 'ի ձեռն ձեր զշնորհսն Քրիստոսի, որք և ծածուկ այնուհետև և ոչ յայտնի հրեայք լինիցին:

«Զի պահեցեր զբան համբերութեան իմոյ, և ես պահեցից զքեզ 'ի ժամ, փորձութեան քո, որ հանդերձեալ է գալ յամենայն աշխարհս՝ փորձել զամենայն բնակեալս յերեսս երկրի: Նա գամ վաղվաղակի. կալ զոր ունիսդ՝ զի մի ոք առցէ զպսակ քո: Ժամանակ փորձութեան ասէ զայն՝ որ փութով և վաղվաղակի լինելոց էր յամբարշտա թագաւորացն[1] Հռովմայեցւոց ընդդէմ քրիստոնէից; յորմէ փրկել զնոսա խոստանայ: Եւ զի այսմ երաշխաւոր լինի,

[1] Ա. Օրէն. Թագաւորութեանցն:

էր։ Իսկ փակէ և բանայ՝ զգիրս սաղմոսացն և զամենայն մարգարէութիւնս, զոր փակեալ էր նախ քան զմարմնաւորութիւնն, և ոչ ոք կարաց կատարել և բանալ. եկն և եբաց և ելից զնոսին, և ոչ ոք կարէ զնոյն ունայնացուցանել։ Այլ ամենք փոխանակ Դաւթի՝ փականս զժողովոց գրեցին. իմանամք և զայս 'ի ձեռն Քրիստոսի, քանզի մահու և կենաց իշխան է նա, տուրքն և բնութեամբ ճշմարիտն։

«Տեսի զգործս քո. ահա եդու առաջի քո դուռն բացեալ, զոր ոչ ոք կարէ փակել. զի սակաւիկ ունիս զօրութիւն[1], և պահեցեր զբանս իմ և ոչ ուրացար զանուն իմ»։ Ի գրելոցս վերջը 'ի շատէ ուսոյք մեծ գոլ զհաւատ այսր քաղաքի, առ որ ասէ. «Տեսի զգործս քո», այսինքն ընկալայ. որպէս և առ Մովսէս խօսի. «Տեսի զքեզ առաւել քան զամենեսին»։ Եւ դուռն առաջի նորա՝ զվարդապետական քարոզութիւնն ասէ բացեալ, զոր փակել փորձութիւնքն ոչ կարացին։ Նախադրութիւնս բաւական

1 Երկու օրէն. Սակաւագօ. կաւ է զօրութիւն քո։ ութիւն գաւ։ Մէ օրէն. Սա.

«Որ յաղթէ՝ այսպէս զգեցցի սպիտակս, և ոչ ջնջեցից զանուն նորա 'ի դպրութենէն կենաց. և խոստովանեցայց զանուն նորա առաջի Հօր իմոյ և առաջի հրեշտակաց։ Որ ունի ականջս՝ լուիցէ զինչ ասէ Հոգին առ եկեղեցիս»։ Որպէս կանխաւ ասացաւ, որ յաղթէ իւրով առաքինութեամբն՝ պայծառազգեաց լինիցի, ըստ որում ասաց Քրիստոս՝ որպէս զարեգակն։ Եւ անուան գրելն՝ զյիշատակել բարեգործին առաջի Աստուծոյ ցուցանէ, որ և խոստովանեսցի 'ի Քրիստոսէ առաջի Հօր և սուրբ զուարթնոցն, ըստ որում և բարեյաղթ մարտիրոսքն։

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն ասացելոցն առ հրեշտակն Փիլադելփեայ եկեղեցւոյն։

«Եւ առ հրեշտակն Եղբայրասիրաց եկեղեցւոյն գրեա. այսպէս ասէ սուրբըն, ճշմարիտն, որ ունի զփականս Դաւթի. բանայ՝ և ոչ ոք է որ փակէ, և փակէ՝ և ոչ ոք է որ բանայ»։ Փականս Դաւթի՝ զարքայութիւնն իւր կոչէ, ըստ որում Թագաւորութիւնն Դաւթի ապացոյց

հեղգութիւնն, զոր խորամէ 'ի բաց հալածել, և ոչ մեռանել անհաւատութեամբն. քանզի ոչ գոյ գէթ որպէս հաւատով նոյնպէս և գործով կատարեալ առաջի Աստուծոյ։

«Որդեակ յիշեա՝ թէ որպէս լուարն, և պահեա, և ապաշխարեա»։ Զաւաղութիւնն զոր յառաջքերելոցն լուար՝ պահեա, և զքո հեղգութիւնդ ապաշխարեա։

«Ապա թէ ոչ զուարթասցես՝ գամ որպէս գող, և ոչ ոք իմանայ զգալուստ իմ առ քեզ»։ Զխորագանչիւր զժամն ասէ, որ ամենեցուն անգիտելի է, պատահէ պատրաստելոցն հրաւիրակ 'ի հանդիսարն, իսկ դանդաղելոցն որպէս գող յափշտակիչ 'ի տանջանս։

«Սակայն սակաւ մի զանուն Սարդիացւոցն, որք ոչ աղտեղացուցին զհանդերձս իւրեանց. և շրջին 'ի սպիտակս՝ որում արժանի եղեն»։ Որք նախ քան զնոսա սուրբքն առաքինութեամբ կացին, և զանստուեր լոյսն փոխեալ յաշխարհէ զգեցան, զայսա շնորհն և ընդունակութիւնն սակաւ մի ունին աշակերտեալքն, քանզի լքան 'ի հարցն ճանապարհէ։

ԳԻՐՔ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն հրեշտակին որ 'ի Սարդիացւոց եկեղեցին.

ՃԱՌ ԵՐՐՈՐԴ

"Եւ առ հրեշտակ Սարդիացւոց եկեղեցւոյն գրեա. այսպէս ասէ՝ որ ունի զեւթն հոգիսն Աստուծոյ եւ զեւթն աստեղս. տեսի զգործս քո, զի անուն կենդանւոյ ունիս՝ եւ մեռեալ ես"։ Եւթըն աստղ՝ զոր եւ հրեշտակս կոչէ, ըստ վերակացուս եկեղեցեացն նախ իմացաք. եւ եւթն հոգի 'ի նոսին՝ զներգործութիւն կենարար Հոգւոյն։ Արդ՝ զհրեշտակն ունի Քրիստոս աջէրութեամբն, եւ զՀոգին համապատուութեամբն, զոր եւ բաշխէ նոցին հանապազ։ Գորովէ զեկեղեցին, իբր թէ սոսկ ունի զանուն կենաց հաւատոյն, մեռեալ գոլով 'ի գործոց[1] բարեաց։

"Լեր արթուն, եւ հաստատեա այսուհետեւ՝ զի հանդերձեալ ես մեռանել. քանզի ոչ գտի զգործս քո կատարեալ առաջի Աստուծոյ"։ Քուն ասէ՝ ըստ

[1] Բ Օրին. ի գործոց։

նին , ամենայն աշխին գաւառնանն կայարայեա
Արեգականն արդարութեան ծագեալ , և
ամենայն երկրորդին : Եւ մի դու սքանչանար ,
թէ զամենեքին ներհական համանմանու-
չար գրոց կոչէ սովորութիւն . քանզի
առիւծ 'ի Յուդայէ իմացաք զՔրիստոս ,
և 'ի յանդընդոց զհակառակ քրիստոսա-
ատուածային գիրն կոչէ : Նոյնպէս ա-
կերպ էր սատանայ նախ քան զկործանելն ,
և այժմ սոսկ ունի զանունն միայն : Իսկ
արուսեակ է և Եղիա հանդերձեալ ա-
ւուրն , որ զխաւար կենցաղոյս խորով
ճառագայթիւքն ծածկէ , յորում երևի
արդարութեան Արեգականն , որ զմառա-
խուղ մեղացն ցրուէ և զսուրբս իւր լու-
սաւորէ նշոյլիւքն իւր . և զմեզ լուսա-
ւորեսցէ հաճութեամբ անմահիցն Հօր
և ամենասուրբ Հոգւոյն , այժմ և միշտ
և յաւիտեանս , ամէն :

զնոսա գաւազանաւ երկաթեաւ, և իբրև զանօթ բրուտի փշրեսցէ զնոսա, որպէս և ես ընկալայ ՚ի Հօրէ իմմէ »: Որ գործակից լինի, ասէ, ինձ և արասցէ զկամս իմ, տաց նմա իշխանութիւն ՚ի վերայ հինգ քաղաքաց՝ կամ տասն, որպէս յաւետարանին սուրբ գրեալ է: Նոյն կամ զօրս[1] որպէս գաւազանաւ գատեացէ և փշրեսցէ ՚ի ձեռն նոցա՝ որք ՚ի Քրիստոս հաւատացին, ըստ այնմ. « Արք նինուէացիք յարիցեն և դատեսցեն զազգըս »: Այլ զի ասէ. « Որպէս ես առի ՚ի Հօրէ », ըստ մարդկութեան զառնուլն իմացուք:

« Եւ տաց նոցա զաստղն առաւօտուն. որ ունի ականջս՝ լուիցէ, զինչ Հոգին ասէ առ եկեղեցիս »: Աստղ առաւօտու՝ զառ ՚ի յԵսայեայ տացեալն նշանակէ. « Զիա՞րդ անկաւ յերկնից արուսեակն՝ որ ընդ առաւօտս ծագէր »: Զսա տայ սրբոցն փշրել առ ոտս՝ որպէս խոստացաւ, յորոց սիրտն արուսեակն լուսաբեր ծագեցաւ, որպէս գրեացն Պետրոս: Նաև մկրտիչն Յովհաննէս և Եղիա Թեզբացի արուսեակ ՚ի գրոց անուա-

[1] Բ Օրէն. Զ՞ր:

"Իսկ ծանիցեն ամենայն եկեղեցիք՝ թէ ես եմ որ յանդիմանեմ զերիկամունս և զսիրտս. և տամ ձեզ իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց։ Այլ ձեզ ասեմ որք 'ի Թիւատիր էք, և ոչ ունիք զվարդապետութիւնս զայս. որ ոչ ծանեայք զխորս սատանայի զոր խօսին. ոչ արկից զձեզ ծանրութիւն, այլ զոր ունիք պահեցէք մինչև ես գամ"։ Ճանաչեն եկեղեցիքն յորժամ զպատիժ հիւանդութեանն 'ի վերայ ձեր ածեմ, և զգուշանան 'ի չար հերձուածոյդ։ Զայս ասէ առ ստութեանն վարդապետս, իսկ առ պարզմտութեամբ պատրեալսն՝ ըղյաջորդ բանիս. "Այլ ձեզ ասեմ", թէ ոչ զչար խորհուրդան ծանեայք, այլ ըղգիտութեամբ խոտորեցայք. քանզի նոքա զինքեանս առաքեալս ասէին, և այնպէս պատրեցին, 'ի վերայ որոց, ասէ, ոչ բերել պատուհաս 'ի պարզամտութեամբ յանցուցելոց, այլ միայն ճանաչել զչար ախտն և դառնալ յառաջին հաւատսն, և զնոյնն պահել մինչև 'ի յիւր գալուստն հանդերձեալ։

"Իսկ որ յաղթէ և պահէ զգործս իմ մինչև ցվախճան, տաց նմա իշխանութիւն 'ի վերայ ազգաց. և հովուեսցէ

Ցեղաբեկեալ կոչէ վասն անբարշտու-թեանն և անառակութեանն. զի թոյլ ետուք, ասէ, զծառայսն իւր զպարզամի-տս՝ գայթակղեցուցանել նոցա, և ձը-գել 'ի զոհեալ և 'ի պոռնկութիւն՝ ու-ստի պատուիրանն իւր հրաժարեցոյց:

«Եւ ետու նոցա ժամանակ ապաշ-խարել զպոռնկութիւնն իւրեանց՝ և ոչ ապաշխարեցին»: Զչար հերձուածն ա-սէ, ժամանակ ետ ապաշխարութեան[1], և ոչ արկ 'ի կիր զգործս բարիս[2]:

«Ահաւասիկ ես արկանեմ զնա 'ի հնոց, և զգործակիցս իւր ընդ որս շնա-ցաւ՝ 'ի նեղութիւնս մեծամեծս, եթէ ոչ ապաշխարեսցեն 'ի գործոց իւրեանց. և զորդիս նոցա սպանից մահուամբ»: Եթէ ոչ ապաշխարութեամբ դարձցին, օրինակաւ հնոցի սպառնայ արկանել ընդ նոսա յախտ հիւանդութեան: Գործա-կից շնութեան ասէ՝ զորս յեկեղեցւոյն գայթակղեցուցին, զորս թէ նեղու-թիւնն ոչ ածէ յապաշխարութիւն, ընդ-հոգւով մեռեալսն և մարմնով սպանա-նէ[3], և զախտն կարճէ:

1 Ա Օր· Զար հերձուածոյն ասէ, ժամանակ ապաշխարութեան է: 2 Բ Օրի· Եւ ոչ առ 'ի կիր: 3 Բ Օրին· Սպանանէ:

Աստուծոյ, որոյ աչք իւր են իբրեւ զ-
բոց հրոյ, եւ ոտք նորա նման պղնձի ծը-
խելոյ»։ Նշանակեն զհրաշակերպ աչսն՝ լու-
սաւորելոյ վասն զարդարս եւ կիզելոյ զ-
մեղաւորս։ «Եւ ոտքն պղնձի ծխելոյ»,
նշանակէ զանդամոցն Քրիստոսի զանա-
շխատութիւնն. այլ եւ զիմանալի անա-
շխատութիւնն յանբաժանելի եւ յան-
շփոթ աստուածամարդոյն ՚ի մեզ բու-
րեալ, ՚ի յոր[1] մարմինն հողեղէն հրացաւ
աստուածային խառնմամբն, զի մարդ-
կային[2] խորհրդոյ եղիցի անշօշափելի։

«Տեսի զգործս քո, եւ զսէր, եւ զհա-
ւատս, եւ զպաշտօն քո համբերութեամբ.
զի բազում է վաստակ քո վերջինն քան
զառաջինն. այլ ասեմ առ քեզ բազում,
զի թողեր զկինն զՅեզաբէլ, որ ասէր
զինքն մարգարէ, եւ ուսուցանէր մոլո-
րութիւն՝ զծառայս իմ պոռնկել եւ ու-
տել զզոհեալս։ Բանզի զհաւատս համ-
բերութեամբ եւ զվաստակս առաքինու-
թեան յօժարութեամբ ընդունիմ ասէ,
այլ իրաւամբք մեղադրեմ եւ ձեզ վասն
հերձուածոյն Նիկողայց[3], զոր անուամբ

1 Բ Օրին. Եւ յոր։
2 Բ Օրէ. Զի ՚ի մարդկայինն։ կողեց։
3 Բ Օրին. հերձոյն Նի-

և տաց նմա զգիրն սրբութեան . և գը-րեալ անուն նոր ՚ի գիրն, զոր ոչ ոք գի-տէ, բայց միայն որ առնուն ։ Մանա-նայն թաքուցեալ՝ հացն կենաց է որ ՚ի յերկնից վայրն մեր իջեալ, և կերակուր եղև մնացն սիրոյ սրբոց[1] ։ Դարձեալ և օրինակս մանանայիս զհանդերձեալ բարութիւնն որ յերկինս է՝ ասէ, ՚ի մե-րինն Երուսաղէմ, որում՝ որք յաղթեն բանսարկուին՝ արժանացին ։ Տացեն, ասէ, և գիր սրբութեան, այսինքն՝ զա-ջակողմեանն կոչումն . և անուն նոր՝ զաս-տի կենացս տարժանմանն անգիտու-թիւնն ասէ, և զայն կեանսն ժառան-գել՝ զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լը-ւաւ, զհանդերձեալ բարութիւնն, ուր[2] նոր անուն ՚ի նոր կեանսն սուրբքն ժա-ռանգեսցեն ։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն հրեշտակին Թիւատրոյ եկեղեցւոյն ։

“Եւ առ հրեշտակն որ ՚ի Թիւատրոյ եկեղեցին՝ գրեա . այսպէս ասէ որդին

[1] Ա. Օրէն. դադարք Սրբոց ։ [2] Ա. Օրէն. Ուր ։

խուրեանան էին սոսկ անուամբ հաւա-
տացեալք, և կործանեալք 'ի զազրա-
գործութիւն Նիկողայեցեացն. և սերմ
չար էր 'ի մէջ բարի ցորենոյն, վասն ա-
րոյ և զԲաղաամ՝ որ ուսոյց զԲաղակ՝[1]
'ի մէջ առնու օրինակ. որով յայտ առնէ
զխմանայքն Բաղաամ զքանսարկուն, որ
զզգալի Բաղակս[2] զչար հերձուածողս ու-
սոյց գայթակղութիւն դնել հաւատա-
ցելոյն՝ զխնջեանց պոռնկութիւն և ըզ-
կռապաշտութիւն. զի այս էր նոցա մեղ-
քըն 'ի Բելբեգովք՝ զոր կատարեցին և
շաղախեցան:

“Արդ՝ ապաշխարեա, ապա թէ ոչ՝
գամ վաղվաղակի, և պատերազմեցայց
ընդ նոսա սրով բերանոյ իմոյ„: Գ·ալ ա-
սէ իւր՝ զվրէժխնդրութիւն պատուհա-
սին, զոր սովոր է Աստուած ածել 'ի վերայ
անապաշխար յանցուցելոցն: Եւ սուր՝
զի բանն զոր խօսեցաւ, նա դատի զնոսա,
թէ ոչ բժշկին ապաշխարութեամբ:

“Որ ունի ականջս՝ լուիցէ, զինչ Հո-
գին ասէ առ եկեղեցիս. որ յաղթէ՝ տաց
նմա ուտել 'ի մանանայէն թաքուցելոյ,

1 Բ Օրին. վասն որոյ և զԲաղակ 'ի մէջ առնու:
զԲաղուամ՝ որ ուսոյց զԲա- 2 Ա Օրին. Որ զզգալի Բա-
ղակ: Ա Օրին. վասն որոյ և զակայ:

է արդարութեան. ոչ միայն զոր 'ի ձափ-մէն, այլ և զոր ընդ ամէնն է զամբարիշտ խորհուրդս՝ կարէ [1]:

«Եւ ունիս զանուն իմ, և ոչ ուրացար զհաւատս իմ յաւուրս յորում Անթիպաս վկայն իմ հաւատարիմ եղև. զի վկայ է իմ հաւատարիմ ամենայն հաւատացելոց, որ սպանաւ 'ի ձէնջ որ կայք՝ ուր սատանայ է բնակեալ»: Անթիպաս ումն անուն մանուկ բարի՝ վկայ եղև 'ի Պերգամայ, զորոյ ընթեռնումք զվկայութիւնն, առնու ապացոյց ամենեցուն առաքինութեան զնորա վկայութիւնն, և զմոլարեցոյն անմտութիւն վերստին յիշէ:

«Այլ ունիմ ասել առ քեզ սակաւ. զի կայ առ քեզ վարդապետութիւնն Բաղաամայ, որ ուսոյց զԲաղակ դնել գայթակղութիւն առաջի որդւոցն Իսրայէլի, ուտել նոցա զոհեալ և պոռնկել. այսպէս և դու ունիս զվարդապետութիւնն Նիկողայեցւոց՝ զոր ես ատեամ»: Երկուս մարտս դժնդակս այս քաղաքս ունէր, արտաքին և ներքին. մի՝ զվիշտն հեթանոսացն, և միւս՝ յոյնցանէ որ առ-

1 Բ Օրէն. կատարէ:

ցաւ Ցէրն՝ և զայս, քանզի զիւրն պա-հէ¹ սովորութիւն և ասէ. «Զինչ ասէ Հոգին». զի 'ի ձեռն Հոգւոյն խօսի Որ-դի ընդ եկեղեցիս հաւատացելոց՝ զայս, թէ որ յաղթէ սերմանց բանսարկուին, թէպէտ և յայս առաջին մահուանէս ճաշակէ, յերկրորդէն որ 'ի գեհենին է տանջանք՝ ոչ անիրաւի և յաղթահարի:

Գ. ԱՌ ՀՐԵՇՏԱԿՆ

Ցայտարարութիւն հրեշտակին որ 'ի Պերգամոյ եկեղեցին:

«Եւ առ հրեշտակն որ 'ի Պերգա-մոյ եկեղեցւոյն՝ գրեա. այսպէս ասէ՝ որ ունի զսուրն երկսայրի սրեալ: Տեսի ըզ-գործս քո, և զի բնակեալ ես ուր աթո-ռըն է սատանայի»: Ասիոյ էր քաղաքս այս՝ ուր զայս խօսի, և որ 'ի նա հաւա-տացեալք՝ համբերութեամբ զժուժկալու-թիւնն ընդունէին: Եւ սուր երկսայրի՝ զաւետարանականն ասէ բան, որ զախ-տըս հատանէ, և զհաւատացեալն յան-հաւատից որոշէ. և երկսայրի՝ զի զէն

¹ Բ Օրէն. Պահանջէ:

ղով սատանայի ”։ Որ հասարակ որպէս կարծեմ՝ զհայհոյիչսն ժողով սատանայի կոչէ. և զի ասէ՝ թէ ոչ են հրէայք, այսինքն ոչ 'ի ծածուկ հրէայք, որպէս առաքեալն պահանջէ. քանզի հրէայն խոստովանութիւն թարգմանի, յորմէ նոքա հեռի էին ։

“Մի երկնչիր վասն որոյ կամիս չարչարել. ահա հանդերձեալ է բանսարկուն արկանել 'ի ձէնջ 'ի բանտ՝ զի փորձիցիք, և ունիք նեղութիւն աւուրս տասն. լեր հաւատարիմ մինչև 'ի մահ, և տաց քեզ զպսակն կենաց ”։ Մի երկընչիր ասէ, ով դու, որ յաստուածամարտ հրէիցն գանելոց ես և փորձելոց նեղութեամբ. գիտեմ[1] զի զաւուրս տասըն է և ոչ ընդ երկար ժամանակ, վասն որոյ արհամարհելի է մահ, որ յետ սակաւու առիթ լինի կենաց և անթառամ պսակաց ։

“Որ ունի ունկն լսելոյ՝ լուիցէ, զինչ Հոգին ասէ առ եկեղեցիս. որ յաղթէ՝ ոչ անիրաւի յերկրորդ մահուանէն ”։ Դատկարգի զայս 'ի վերայ բերէ, զի ցուցցէ՝ թէ նոյն է որ զաւետարանն խօսե-

1 Ա. Օրէն. պակասէ Գիտեմ ։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն առ Զմիւռնացւոց եկեղեցւոյն հրեշտակին ասացելոյ:

ՃԱՌ ԵՐԿՐՈՐԴ

«Եւ առ հրեշտակ Զմիւռնացւոց եկեղեցւոյն գրեա. այսպէս ասէ անըսկիզբն և անկատարածն, որ եղև մեռեալ՝ և կենդանացաւ»: Անսկիզբն՝ որպէս Աստուած, և անկատարած՝ մշտընջենակից մարմնովն զոր 'ի մէնջ ընկալաւ, և 'ի ձեռն մեռելութեանն իւրոյ եբաց մեզ զկեանսն յաւիտենից:

«Գիտեմ զգործս քո և զնեղութիւն և զաղքատութիւն, այլ աղքատութիւն քո մեծութիւն եղիցի»: Նեղութիւն և աղքատութիւն զմարմնականս ասէ, որում համբերեցեք ասէ վասն իմ, ընկեալ[1] յիշխանաց անհաւատից: Իսկ մեծացիս՝ այսինքն հոգւով, զի ունիս զգանձն թագուցեալ յագարակի սրտի քում:

«Եւ զհայհոյութիւնն՝ որ ասէին զինքեանս հրէայս գոլ, և չէին ինչ, այլ ժո-

[1] Բ Օրին. Ասէ, վասն իմ ընկեցայք:

և Եսայի գրեցաւ, այսպիսի յաղթու-
ղացս որ առ դևս պատերազմին՝ տալ
խոստացաւ ուտել[1] 'ի փայտէն կենաց,
այսինքն՝ հաղորդել 'ի հանդերձեալ յա-
ւիտենին բարութեանցն: Յայտնէ փայ-
տին անուամբ զյաւիտենական կենացն
ճաշակ. և է մեզ փայտ կենաց Քրիստոս,
որպէս Սողոմոն և սոյն առաքեալ այլ
ուր. զի նա զիմաստութիւնն Աստուծոյ
անուանէ՝ փայտ կենաց, և սա զնոյն Աս-
տուած և կեանք յաւիտենական՝ ճաշա-
կողաց կենարար իւր մարմնոյ. նմա ե-
թէ փափագեմք՝ ընդդէմ ախտից[2] զյաղ-
թութիւնն ուղղեմք, ուստի և ըստ եր-
կուցն հատուցումն է պատերազմեալ, շը-
նորհօք և մարդասիրութեամբ Տեառն
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ընդ որում
Հօր փառք, միանգամայն և Հոգւոյն սըր-
բոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւի-
տենից. ամէն:

1 Բ. Օրին. չիք Ուտել: 2 Բ. Օրին. Յաղթից:

սիրոյն՝ զոր ուսան յանուանարանչէն ; 'ի ձոորև քարշէին երկրաւոր զբաղմամբք, վասն որոյ ասէ՝ յիշեա ։ Րանզի ափշին ակաք մեր 'ի մալարեղն 'ի մեղս, ու սոսկ զարթուցանէ յապաշխարութիւն և յառաջինն դառնալ յուղղութիւն ։

«Նապա թէ ոչ՝ գամ ես վաղվաղակի և շարժեցից զաշտանակս քո 'ի տեղւոջէ իւրմէ, եթէ ոչ ապաշխարեսցես ։ Նրդ՝ գայս ասա՝ զի ատեսցես զգործս Նիկոլայոսի զոր ես ատեամ» ։ Շարժումն եկեղեցւոյ՝ է աստուածային շնորհացն մերկութիւնն, յետ որոյ 'ի սասանութն և 'ի տատանութն մանրի. զի չար հոգիքն լընուն զչարսն 'ի մարդկանէ, և 'ի վերայ նոցա յարուցանեն ներողութեամբն Աստուծոյ ։ Գործ Նիկոլայեցեացն՝ [1] ատեցեալն յԱստուծոյ զազրագործութիւնն է՝ որպէս ծանեաք ։

«Որ ունի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ. զինչ ասէ Հոգին առ եկեղեցիս. որ յաղթէ՝ տաց նմա ուտել 'ի փայտէն կենաց որ է 'ի մէջ դրախտին Աստուծոյ» ։ Մարմնական ունկն ամենայն մարդոյ է, հոգևոր՝ հոգևորքն միայն ստացան, որպէս

[1] Ա. Օրէն. Նիկողայեցւոցն ։

Քրիստոս և իւրն զխոնարհութիւն:

«Տեսի զգործս քո և զվաստակս և զհամբերութիւն. և զի ոչ կարես բառնալ զչարսն. և փորձեցեր՝ զի ասէին զանձինս առաքեալս գոլ՝ և ոչ էին. և գտար զնոսա սուտս, և բարձեր զնոսա: Այլ համբերեցեր վասն անուան իմոյ, և աշխատեցար: Այլ ասեմ առ քեզ, զի զսէրն քո զառաջին թողեր. յիշեա ուստի անկարն և ապաշխարեա, և զառաջին գործսն քո արա»: Յառ երկուց կերպարանաց առ եկեղեցիս խօսի. մին այս՝ զի մեղադրէ, իսկ միւսն՝ զոր 'ի մէջ ածէ զուղղութիւնսն, ուստի և գովէ զաշխատանսն և զհամբերութիւն. և զի 'ի չարացն[1] հեռացան, որպէս խրատեցան 'ի թղթի անդ՝ ոչ ամենայն հոգւոյ հաւատալ: Որդ՝ ասէ թէ յանուանէն ընկալար զնոսա որպէս զառաքեալս, սակայն յորժամ 'ի գործն հայեցար, գտար զնոսա սուտս՝ և հեռացար, զի զղաղրութիւն Նիկողայեցւոցն ունէին: Այլ ածէ ընդ այսմ և զթիւրութիւնն[2], զի յառ ընկերն սիրոյ և 'ի բարերարութենէն թուլացան, և յԱստուծոյ մաքուր

1 Բ Օրին. Ի չարեացն: 2 Ա Օրին. Զթերութիւնն:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Յայտարարութիւն գրելոյն առ Հրեշտակ Եփեսացւոց եկեղեցւոյն ։

« Առ Հրեշտակ Եփեսացւոց եկեղեցւոյն գրեա. այսպէս ասէ որ ունի զեւթըն աստեղս յաջ իւր, և շրջի 'ի մէջ եւթն աշտանակաց ոսկւոյ »։ Ի ձեռն Հըրեշտակին ընդ եկեղեցին խօսի, որպէս 'ի ձեռն դաստիարակին՝ առ դաստիարակեալն. նախ ընտանեցուցանէ ուսուցանողին զաշակերտեալսն, զի թէ սոքա զանձն օրինակ տան և զբանս 'ի խրատ, ջանան ամենայն իրօք նմանել վարդապետին ։ Եւթն աստեղս դարձեալ զոր ասէ, զնոսին իմանամք զառաջնորդսն, զորս Հրեշտակս կոչէ ըստ մարգարէին, զորս աջն Քրիստոսի և զօրութիւնն բարձեալ ունի, որ կրէ զծագս երկրի և 'ի մէջ եկեղեցեաց շրջի ընդ աշտանակացն, որպէս խոստացաւ. « Ես ընդ ձեզ եմ յաւիտեան »։ Այլ զեւթն թիւս և Եփեսիան անուն երանելին ըստ Իրենէոսի առնլոյն. և եւթն երկին՝ բանաւոր կարգացն յայտ առնէ զարդուցն, յորոց չափ կարգի և սոորինս եկեղեցի, քանզի 'ի մէջ երկոցունց սոցա հաւասարապէս շրջի

ցըն. եւ թէ աստեղքն՝ եւ թէ եկեղեցեաց հրեշտակքն են, և եւ թէ աշտանակքն՝ եւ թէ եկեղեցիքն են »: Քանզի լոյս ճըշմարիտ Քրիստոս է, յորմէ ճրագարանքն՝ այսինքն եկեղեցիքն ընկալեալ զհոգին լուսաւորեցան, և 'ի գիշեր կենցաղոյս պայծառացան: Այլ ճրագարանք վայելչապէս եկեղեցիքն ասին, զի ուր զլուսաւորիչն ունին զբանն կենաց, ըստ որում առաքեալքն 'ի նոսին հանգչին որպէս յաշտանակ: Բայց զի ոսկի է, եթէ ճրագ և եթէ ճրագարան՝ վասն անաղտըն որ 'ի նոսա հաւատոցն իմանամք. սոցա զեւրաքանչիւրոցն հրեշտակս լուսաւորեաց իւրոյ գիտութեամբն՝ լուսով, և պահապանս 'ի վերայ կացոյց նոցա, որպէս և ասաց ինքն Տէրն: Ի ձեռն բարձեալ էր զնոսա, յայտ է՝ թէ կրելով նախախնամութեամբն: Զայս գլուխս և աստուածաբանն Գրիգորիոս զմտաւ ածեալ, և զաստեղսն՝ ապացոյց լուսաւորութեանն և մաքրութեանն անուանեաց:

Ր Ա. Օրէն. Գիտութեան:

կարէ և հաստատնէ և քննէ զներքին մեր մարդս։ «Եւ երեսք նորա իբրև զարեգակն ։։ ոչ եթէ զգալի էր ճառագայթն, այլ իմանալի։ Արեգակն է արդարութեան Քրիստոս, ըստ որում ասաց Զաքարիաս, որ լուսաւորեաց 'ի մեղաց խաւարէ զաշխարհս, և ուսոյց զգիտութիւն բարեպաշտութեան։

«Իբրև տեսի զնա, անկայ առ ոտս նորա իբրև զմեռեալ. և եդ 'ի վերայ իմ զաջ իւր և ասէ. մի երկնչիր, ես եմ սկիզբն և ես եմ վախճան. ես եմ կեանք և ես եմ որ մեռայ, և ահաւասիկ կենդանի եմ յաւիտեանս յաւիտենից ։։ Զնոյն կիրս կրեն զառաքելոյս Յեսու Նաւեայ և Դանիէլ՝ սակս տկարութեան մարդկային բնութեանն, առ որ ասաց Քրիստոս, մի երկնչիր. այսինքն՝ թէ ոչ 'ի սպանանել եկի զքեզ ես՝ որ անսկիզբն եմ և անվախճան, և եղէ վասն քո մեռեալ։

«Եւ ունիմ զփականս մահու և դժոխոց ։։ Այսինքն՝ իմ է իշխանութիւն զմարմին և զհոգի սպանանել։

«Գրեա զոր տեսանես, որ էն, և որ հանդերձեալ է լինել յետ այսորիկ։ Զխորհուրդ եւթն աստեղն զոր տեսեր յաջոյ իմ, և զեւթն սակի ճրագարանա-

դարձեալ՝ իբրև զպղնձի ծխելի 'ի գլու-
խըն Քրիստոսի յօդեալ առաքեալքն, որք
'ի մէջ հրոյ փորձութեանցն փորձեցան
ըստ նմանութեան վարդապետին. և ըզ-
քաղցրութիւնն քաղցրաբարբառ իբրև
զկնդրուկ 'ի փորձութիւնսն վերածխե-
ցին, որով զհեթանոսս 'ի հաւատս կո-
չեցին, ըստ այնմ. « Հոտ անոյշ եմք 'ի
մէջ փրկելոցն և 'ի մէջ կորուսելոցն »:

« Եւ ձայն նորա իբրև զձայն ջուրց բազ-
մաց »: Իրաւ ասպէս համանուն[1] Հոգւոյն
սրբոյ ձայն նորա անուանի, որ գետս յու-
րովայնէ հաւատացելոյն զկենդանի ջը-
րոցն բղխէ, և ընդ ամենայն երկիր հըն-
չական վայելչութեամբ:

« Եւ ունէր յաջոյ ձեռինն իւրում
աստեղս եւթն. և 'ի բերանոյ նորա սուր
երկսայրի սրեալ ելանէր. և երեսք նո-
րա իբրև զարեգակն ճառագայթեալ ե-
րևէր »: Աստեղս եւթն՝ զոր բարձեալ
ունէր, զեկեղեցեացն ասէ զհրեշտակս,
այսինքն՝ զվերակացու քահանայապետսն:
Սուր երկսայրի՝ ընդդէմ ամբարշտացն
զբացախօսութիւնն, որ որոշող է և հա-
տու քան զամենայն սուր երկսայրի, որ

1 Բ. Օրէն. համանուն:

իբրև զբոց հրոյ »: Սպիտակ հերն ցու-
ցանէ, զի Թէպէտ և յետոյ երևեցաւ
առ մեզ գլուխ եկեղեցւոյ, այլ 'ի սկզ-
բանէ էր Նախաքան զյաւիտեանս : « Եւ
որպէս զձիւն ». զի որպէս հեր 'ի գլխոյ
անէ, այսպէս և խորհուրդք 'ի մտաց.
արդ՝ ամենայն խորհուրդք Տեառն մերոյ
սուրբ են և պարզ և առանց շամանդաղի.
« Աչքն իբրև զբոց հրոյ ». զի զսուրբս
լուսաւորէ, և զաղտեղիս բոցակիզէ :

« Եւ ոտք նորա նման պղնձի ծխելոյ 'ի
մէջ հնոցի հրաշէկ »: Զոտսն և աստուա-
ծային Գրիգորիոս մարմնով անօրէնու-
Թեանն գոլ ասէ նշանակ, որով զմեր
փրկութիւն Աստուածութիւնն[1] եկեալ
ներգործեաց : Այս ոտք է հիմն եկեղե-
ցւոյ, որպէս ասէ առաքեալ : Այլ նմա-
նեցուցանէ զնա պղնձի ծխելոյ՝ վասն ա-
նուշահոտութեանն որ 'ի նմանէ բու-
րէ ծխեալ կնդրուկն : « Ի մէջ հնոցի հ-
րաշէկ ». յայտ է Թէ հողեղէնն մարմին 'ի
մէջ աստուածային հրեղէն բնութեանն
հրացեալ, ուստի բուրեաց անուշահո-
տութիւն յանշիջող միաւորեցելոյն 'ի
հաստատելիս մտաց հաւատացելոց : Ոտք

1 Բ Օրէ. Աստուածութեանն :

ւՔրիստոս որդւոյ մարդոյ. քանզի ոչ սոսկ մարդ է, այլ և Աստուած համանգամայն. շրջի 'ի մէջ եկեղեցեացն, այսինքն բնակէ 'ի սիրտս նոցա. « փորձեցէք ասէ՝ զանձինս ձեր, զի Քրիստոս 'ի ձեզ է »: Իսկ զգեցեալ է պճղնաւոր, զքահանայականըն զգեստ, որպէս 'ի հնումն հրամայեցաւ. զի և նա քահանայ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, և քահանայապետ միշտ մատուցանող զինքն պատարագ յեկեղեցին առաջի Հօր:

Գօտի ոսկեղէն ունէր, ոչ ընդ մէջն՝ որպէս այլք 'ի մարդկանէ ընդունողք հեշտութեան, քանզի յայսմանէ աստուածային մարմինն անխախտելի էր. այլ առ ստեամբքն 'ի սիրտն, որ նշանակէ զըսա արդարութեան բարկութիւնն՝ արգելեալ մարդասիրութեամբն առ 'ի ոչ հեղուլ 'ի մարդիկ: Նաև երկու ստինքն ընդ գօտեաւն՝ զտէրունական նոր ուխտն ճշմարտապէս ցուցանէ մարդասիրութեամբն պնդեալ, ուստի հաւատացեալք կերակրին: Ոսկի գօտին՝ զի պատուական է սէրն, մաքուր և առանց ժանգոյ:

« Իսկ գլուխ նորա և հեր իբրև զասր սպիտակ և որպէս զձիւն, և աչք նորա

Հրաման առնու 'ի ձայնէն գրել զտեսիլն, և ըստ կարգի դնէ զեւթն եկեղեցեացն անուանս առ որս առաքէ, 'ի վերայ որոյ առնումք տեսութիւն ըղնախասացելոյն. զի եւթն է թիւ աւուրց շաբաթուն, որով կարգի գայ ներկայ յաւիտեանս: Նա և եւթն երկինս և եւթն հրեշտակաց դաս ասաց մեծն Իրենէոս գոլ:

« Եւ դարձայ ես տեսանել զձայնն որ խօսէր ընդ իս. և 'ի դառնալն իմ տեսի եւթն ճրագարան ոսկի. և 'ի մէջ ճրագարանացն նման որդւոյ մարդոյ, զգեցեալ պճղնաւոր, և գօտևորեալ առ ըստեամբքն գօտի ոսկեղէն »: Յայտ առնէ ոչ զգալի գոլ ձայնս, զի դարձայ ասէ՝ տեսի, և ոչ թէ լուայ, որ մարմնականս ոչ է, այլ հոգևոր. քանզի առ հոգի նոյն է[1] լսողութիւն և տեսութիւն: « Եւ 'ի դառնալն տեսի եւթն ճրագարան ոսկի ». զեկեղեցիսն գոլ զասաս ըղմտաւ ածեմք: « Եւ 'ի մէջ նոցա զՔրիստոս նման որդւոյ մարդոյ »: Ոսկի են ճրագարանքն, զի մաքուր և անապական է 'ի նոսա[2] հաւատն: Եւ զի նման ասէ

1 Բ. Օրին. Առ հոգւոյն է: 2 Բ. Օրին. Չէր ի նոսա:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վասն տեսլեան՝ [1] յորում ետես զՏէր 'ի մէջ ոսկի ճրագարանացն՝ զգեցեալ պճղնաւոր ։

“ Ես եղև յիս Հոգի յաւուր կիւրակէի. և լուայ զկնի իմ ձայն մեծ իբրև զփողոյ՝ ասելով. ես եմ Ալֆա և Օ, առաջին և վերջին. զոր տեսանեսդ՝ գրեա 'ի գիրս, և տուր տանել առ եւթն եկեղեցիս, յԵփեսոս, և 'ի Զմիւռնիա, 'ի Պերգամոն, և 'ի Թիւատիր, և 'ի Սարդիկեա, և 'ի Փիլադելփին և 'ի Լաւոդիկեա ” [2] ։ Հոգւոյն սրբոյ եղէ ես ընդունակ և հոգեկան միտս ստացայ յաւուրս կիւրակէի, որ է պատուական վասն յարութեանն ։ “ Ձայն լուայ իբրև զփողոյ ” ։ Այսմ նմանեցուցանէ վասն մեծաձայնութեանն, որպէս զի ցուցցէ թէ զհանուր [3] վայրն ելից բարբառ Նորա ։ Այլ Ալֆայն և Օն յայտ առնէ դարձեալ զԱստուծոյ անսկիզբն և անվախճան զլինելն. և զի ինքն է սկիզբն ամենայնի և վախճան. “ Ամենեքին մաշին, և դու նոյն ես ” ասացաւ ։

1 Ա Օրին. պակասէ վասն տեսլեան ։

2 Բ Օրին. Իսարդիս և 'ի փիլադելփիա և 'ի լաւոդիկ ։

3 Բ Օրին. Զընդհանուր ։

տուած, որ էն, և որ է, և որ գալոցն է՝ Տէր ամենակալ»։ Ո՛ Քրիստոսէ ասա յայտ առնէ զոլ Աստուած և իշխան ամենայնի, անսկիզբն՝ միանգամայն և անվախճան. զի որպէս Ալֆայն նախ քան զայլ տառսն, այսպէս Նա՝ նախ քան զեղեալքըս. այլ և ըստ Օի՝ ամենայն 'ի նոյն կատարի, որ էն, և է, և գալոց է հատուցանել ըստ իւրաքանչիւր գործոց ամենակալ տէրութեամբն։

«Ես Յովհաննէս եղբայր ձեր, և հաւասարակից վշտաց և արքայութեան և համբերութեան որ 'ի Քրիստոս Յիսուս։ Եղէ ես 'ի կղզիս որ կոչի Պատմոս՝ վասն բանին Աստուծոյ և վկայութեանն Յիսուսի Քրիստոսի»։ Եղբայր ձեր ասէ, և հաւասարակից որ 'ի Քրիստոս նեղութեանցն, զի արժանահաւատ լինիցի՝ թէ «ընդ ձեզ եմ»․ և վասն կցորդ ձեզ լինելոյ 'ի Քրիստոս նեղութեամբն՝ եմ 'ի Պատմոս սակս սիրոյ․ և իբր խորհրդակից եղբարց պատմեմ ձեզ՝ զոր ասա երևեցաւ ինձ։

«Ահաւասիկ գալոց է ընդ ամպս երկնից. և տեսցեն զնա ամենայն աչք, և որք խոցեցինն, և կոծեսցին 'ի վերայ նորա ամենայն ազգք երկրի, այո՛ ամէն»։ Զոր աստ տեսանք իբրև զդառն զենեալ, հայրական փառօքն դատաւոր ընդ ամպըս եկեսցէ։ Իմանամք ամպ՝ զանմարմնոցն զօրութիւնս, որովք գալոցն է. իսկ փառք՝ զգալստեանն[1], զոր 'ի Թափօր լերանն առաջի աշակերտացն յայտնեաց, զոր տեսանեն յայնժամ ամենայն աչք՝ և որք խոցեցինն։ Եւ ազգ՝ որ յանհաւատութեան մնացին, կոծեսցին 'ի վերայ նորա ասէ, այսինքն՝ ցանկութեամբ[2] վայելչութեան փառաց նորա, յորմէ տեսանեն զինքեանս վրիպեալըս։ «Այո՛ ամէն». այսինքն՝ ամենևին, զի այս է միտք ամենի եթէ 'ի Հելլենացի, և եթէ յեբրայեցի լեզու. քանզի առ նոսա ամէնն՝ Թարգմանի եղիցի, և աստ առնու զամէնս՝ հաստատութեան լրումն, զի ամենևին լինելոց է կրկնակի ահաւոր գալուստն։

«Ես եմ Ալֆա, և Օ[3], ասէ Տէր Աս-

1 Ա Օրին. Գալստեանն։
2 Բ Օրին. Ցնծութեամբ։
3 Բ Օրին. Ցանելու 'ի փակագծի և յայնպաս α և ω։

գող մեր կործեացս, որպէս զի Աստուծով զբանս կատարեսցուք ։

« Որ սիրեացն զմեզ և եղոյծ զկապանըս մեղաց մերոց արեամբն իւրով. և արար զմեզ թագաւորս և քահանայս Աստուծոյ Հօր իւրոյ. նմա փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից »։ Զի սիրով խոնարհեցաւ 'ի փրկել՝ և ոչ ըստ արժանեաց. եղոյծ զկապանս մեղաց խաչիւն, զի զմահն՝ զոր մեք պարտէաք յանցուածով օրէնացն, ինքն մեռաւ և ըզմեզ արձակեաց ։ Նա արար զմեզ թագաւոր՝ յուսով ըստ անսուտ խոստմանն. զի եթէ համբերեմք՝ ընդ նմին և թագաւորեմք ։ Իսկ քահանայք եմք Աստուծոյ Հօր, ըստ որում և հանապազ մատուցանեմք նմա զբանաւոր պատարագ գոհութեան և օրհնութեան, հաւանեալք խրատուն, « Մատո Աստուծոյ պատարագ օրհնութեան » փոխանակ անբան զոհից. և « գոհացօղք լինիջիք զԱստուծոյ և զՀօրէ նովաւ », յայտ է թէ Քրիստոսիւ ։ Այս վայելչական է նմա փառքս 'ի վախճան բանիս, որ եհան ըզմեզ յայս պատիւս, և արար զայսքան շնորհս ։ Քանզի և ոչ այլ ինչ ունիմք տալ փոխարէն՝ բայց միայն զփառս ։

անմեղութիւնն 'ի ջուրսն Յորդանանու առաջի Հօրն և Հրեշտակաց.կոխեաց զայն որ ասէր.«Ինձ տուեալ է այս ամենայն»:

Բայց երանելին Գրիգոր և իմաստունըն Կիւրեղ՝ «զէն, և որ էն, և որ գալոցն է ամենակալ», 'ի վերայ Քրիստոսի առնուն, անփոյթ արարեալ զայս՝ զոր յետ այնորիկ ասէ.«և 'ի Յիսուսէ Քրիստոսէ հաւատարիմ վկայէն». այլ միայն յայն հային՝ թէ «որ գալոցն է ամենակալ»: Քանզի առաջի ունէին սոքա, ոչ ըստ կարգի զբանիցս քննութիւն, այլ միայն զբանին Աստուծոյ զէութիւն և զանձնաւորութիւն հաստատել, զի երեւեսցի համապատուութիւն Երրորդութեանն, ըստ իւրաքանչիւր անձնաւորութեանցն բաժանման: Եւ ոչ է սքանչելի, զի ահա և ինքն աստուածաբանն՝ զոր յաւետարանն զերեքսրբասացութիւնն սերոբէիցն՝ Որդւոյ ուսոյց վերագրեալ, և 'ի գործս առաքելոցն՝ 'ի Հրապարակախօսութեանն Պօղոսի՝ Հոգւոյն սրբոյ, և 'ի սոսկալի խորհուրդ առաջադրութեանն՝ Հօր, առ որ և սովոր եմք զաղօթսն առնել, սա 'ի ծննդեանն Ճառի՝ Երրորդութեանն առնու: Եւ այս ցուցանէ զՀայրենի ձայնն ոչ հակառակ

Սա որ հաւատարիմ է յամենայն ՚ի բանս իւր, վկայեաց առաջի պոնտացւոյ Պիղատոսի գոլ զինքն Թագաւոր ամենայնի։ Դարձեալ՝ հաւատարմապէս վկայեաց առաջի Հօր՝ մարմնոյ իւրոյ կրիւք զքնութեանն[1] անմեղութիւն, որով և զաստուածային եհան ՚ի գլուխ զդատապարտութիւն ՚ի խաչին, եղեալ ՚ի մեռելոց անդրանիկ՝ որպէս կեանք և յարութիւն։ Այլ և անդրանիկ, զի ոչ է որպէս յառաջագոյն մեռեալքն՝ և յարուցեալք և վերստին մեռեալք. այլ սա յաւիտեան կացեալ անմահ՝ մարմնովն որ մեռաւ։ Իշխէ Թագաւորաց՝[2] որպէս Թագաւոր Թագաւորաց և Տէր տերանց, հաւասար գոլով Հօր և համագոյ։ Նոյն իշխէ և Թագաւորաց[3] երկրի, յայտ է՝ թէ երկրաւոր ցանկութեանց և սերմանողաց նոցին դիւաց. և այս՝ մարմնովն, զի զքնութիւնս զոր նոքա կոխան արարին՝ առ և իշխան նոցին արար, որոց և սաստէր որպէս ծառայից և հալածէր. զի յորժամ հաւատարմացոյց զմարմնոյն

1 Ա Օրին. Զքնութեանս։ իսկ ՚ի լուսանցս համաձայնի Բ. ին։

2 Բ Օրին. Իշխան Թագաւորութեանց։ Բ Օրին. Իշխէ և Թագաւորէ։

3 Ա Օրին. Քանզի իշխէ.

րոլորդութեանն. այլ որպէս ծառայք յիշի՛ն ընդ նմա, որպէս աստուածայինն գրէ առաքեալ. “Վկայութիւն դնեմ առաջի Աստուծոյ և ընտրելոց հրեշտակաց”։

Դարձեալ և այլ ինչ զմտաւ ածեմք ՚ի վերայ կանխասաց բանիս. “Եւ է, և որ էն, և որ գալոցն է”. կարծեմք ըզհայր նշանակել, որ գերագունակապէս ունի առ ինքն զամենայն, այսինքն՝ զանցեալն և զներկայն և զապառնին ։ Իսկ եւթն հոգի՝ զներգործութիւն կենարարի Հոգւոյն[1], որ վարէր զՔրիստոս Աստուած՝ որ վասն մեր մարդացաւ[2] ։ Օլի այսպէս առնլով ըստ կարգի գոյ յաւելուած բանիս զոր ասելոց է, թէ “Եւ Յիսուսէ Քրիստոսէ հաւատարիմ վկայէն”[3] ։ Իսկ եթէ նախ զՀոգին դնէ քան զՔրիստոս, մի՛ սքանչանար. քանզի անխտիր են ՚ի բազում տեղիս այսպէս դընել առաքեալքն ։

“Եւ Յիսուսէ Քրիստոսէ հաւատարիմ վկայէն, որ է անդրանիկ ՚ի մեռելոց և իշխան թագաւորութեանց երկրի”։

1 Բ Օրին. Հոգւոյն կենդանարարի ։

2 Ա Օրին. Մարմնացաւ ։

3 Ամենոյն օրինակք ունին. Եւ Յսի Քսի հաւատարիմ վկայէն կամ վկային ։

որ յԱսիա, շնորհք ընդ ձեզ և խաղաղութիւն յէէն, և որ էն, և որ գալոցըն է. և յեւթն զօրութեանց հոգւոյն՝ որ է առաջի աթոռոյն իւրոյ”: Բազմաց գոլով եկեղեցեաց շուրջ զնովաւ, այլ յեւթն միայն առաքեաց. վասն զի եւթնեակ թիւն խորհրդաբար զամենայն եկեղեցիսն նշանակէ. և զի ըստ եւթնեակ թուոյս համարու ամենայն էիցս ընթացք լինի: Եւ զեւթն եկեղեցւոյն հրեշտակսն՝ եւթն հոգի անուանէ առաջի աթոռոյն Աստուծոյ, ուստի և ասէ. “Շնորհք ընդ ձեզ և խաղաղութիւն” յերից անձնաւորութենէ աստուածութեանն: Քանզի էն՝ զՀայր յայտ առնէ, որ խօսեցաւ ընդ Մովսէսի և ասաց. “Ես եմ որ էն”: Եւ որ էն՝ զԲանըն, զորմէ գրեաց յաւետարանն. “Էր 'ի սկզբանն առ Աստուած”: Եւ որ գալոցն է՝ զմխիթարիչն, որ միշտ գայ առ որդիսն եկեղեցւոյ սրբոյ 'ի ձեռն մկըրտութեանն. զորում տիրապէս գիտութիւնն 'ի հանդերձեալն հաւատամք առնուլ: Եւթն հոգի՝ զեւթն հրեշտակսն դնէ, որ յեկեղեցեացն վիճակեցան վերակացութիւն, որք և թուակից յիշեն աստուածայնոյ և թագաւորականի Եր-

«Որ էր», այսինքն՝ որ ծածկեալ էր 'ի մարդկանէ խորհուրդն՝ որ էր յերկինս, զոր յաջորդ բանիւքն պատմէ. «Եւ որ լինելոցն էր». որպէս կատարած աշխարհի և սուտ քրիստոսին երևումն. զի զերկուս զայսոսիկ ետես երանելիս հոգւոյ ակամբ, զոր ինչ յերկինս, և զոր ինչ լինելոց էր յետոյ 'ի յերկրիս.

«Երանի որ ընթեռնու զբան մարգարէութեանս այսորիկ, և որ լսէ և պահէ զոր ինչ 'ի սմա գրեալ է. զի ժամանակս մերձեալ է». Երանէ զայնոսիկ որք 'ի ձեռն գործոց ընթեռնուն զասացեալս 'ի մերձակայ ժամանակիս, յորմէ երանութեանս հանդիպեալ. Քանզի ամենայն գործք առաջի կայ, ըստ որում ասաց Տէր. «Գործեցէք մինչդեռ աւուր կայ». Եւ զի ասէ, ժամանակս մերձեալ է, զհատուցման վարձուց ժամանակն ասէ՝ գործողացն զբան մարգարէութեանս. Իսկ մերձեալ՝ վասն ժամանակիս կենցաղոյս փոքրկութեան ասէ[1], ըստ առաքելոյն՝ «Այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն».

«Յովհաննէս առ եւթն եկեղեցիս՝

1 Բ. Օրինակին չունի ժամանակիս ... ասէ.

յայտնել, յայտ է՝ թէ հոգւոյն, այսինքն՝ զի Քրիստոսի իջանէ 'ի մեզ ներգործութեան հոգւոյն շնորհ[1]: «Ցուցանել ծառայից իւրոց որ լինելոց է»: Զի ոչ է այս որպէս զաւետարանն՝ աստուածաբանական ճառք բարձրագոյնք, այլ առ ծառայս իւր և վերակացուս եկեղեցեացն՝ 'ի ձեռն ծառայակցիս իւրեանց[2] Յովհաննու եցոյց զոր հանդերձեալ է լինել փաղփաղակի: Զփաղփաղակիս լուեալ ոմանք՝ առ ոտն կարծեցին լինել զորա կանխասացութիւնն. բայց հազար ամն յաչս Տեառն որպէս օր երեկի զի անց՝ համարեալ է:

«Եւ նշանակեաց առաքելով 'ի ձեռն հրեշտակի իւրոյ առ Յովհաննէս ծառայ իւր, որ վկայեաց զբանէն Աստուծոյ, և զվկայութիւնն[3] Յիսուսի Քրիստոսի զոր ետես, և որ էր, և որ լինելոցն էր յետ այնորիկ»: Քրիստոսն իմ, ասէ, որպէս տէր իւրոյ ծառայի՝ արար զյայտնութիւնս. զի առաջի խոստովանողաց իւրոց զայս վկայեսցէ, որով դարձ և ապաշխարութիւն լինելոց էր լսողացն:

1 Ա Օրին. ներգործութեան շնորհն: Բ Օր. ներգործութիւն հոգւոյն և շնորհ:

2 Բ Օրին. իւրոյ:

3 Բ Օրին. Զվկայութիւն:

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Թէ 'ի ձեռն հրեշտակի եղև առ նա յայտնութիւնս։

ՃԱՌ ԱՌԱՋԻՆ

« ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ *Յիսուսի Քրիստոսի, 'ի ձեռն որոյ ետ Աստուած ցուցանել ծառայից իւրոց՝ որ լինելոց է վաղվաղակի»։ Յայտնութիւն ասի ծածուկ խորհրդոցն երևումն, 'ի ձեռն որոյ պայծառանայ իշխանականն եթէ աստուածային տեսլեամբ և եթէ աստուածային երևմամբ[1]. զոր եղեալ առինքն 'ի Քրիստոսէ ասէ. և զայս՝ տնօրինական անուամբքն, զի 'ի Քրիստոսէ, ասէ, և ոչ սոսկ յԱստուծոյ։ Այլ թէ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի ետ Աստուած զգիտութիւնս*

[1] Բ Օրին. խնայեցմամբ։

խորհուրդ՝ իշխանութեանց և պետութեանց որ յերկինս, այսպէս և 'ի ձեռն նոցին սրբոց զօրութեանցն զիւր փառսն և զպաշտօնն 'ի նոցանէ և զմիւսանգամ գալստեանն ահաւոր խորհուրդ յայտնեաց Եկեղեցւոյ։

շահելի, և ոչ տղայոյն միտք և կաթընկեր հոգւոց հասակաց. այլ որք կարեն յընդարձակութիւն հաւատոյն իւրեանց զայն ամփոփել, և զգալի ձևովքն ճանապարհ առնել յիմանալեացն հայեցողութիւն: Քանզի անմարմնոց իրք՝ մարմնաւորացս ոչ միայն դժուարահասանելի է, այլ և դժուարահաւատալի, ըստ այնմ. «Շնչաւոր մարդ՝ ոչ ընդունի զհոգւոյն Աստուծոյ, զի յիմարութիւն է նմա. և ոչ կարէ գիտել թէ հոգեպէս քննիցի»: Զայնպիսին արտաքոյ բանիս քննութեան 'ի սկզբանս 'ի բաց առաքեմք, զի մի յոչ տանելն[1] ըզսոյն յաման հաւատոցն՝ դատապարտեսցին: Եւ մեզ եկեալ շուրջ կայցեն հոգևորքն, զի զհոգւոյն Աստուծոյ յայտնութիւնս ըստ կարի միջնորդութեան բանի մեկնութեանս՝ ընդ ոգիս նոցա համեմատեսցուք. որպէս զի յայսպիսի բանական սեղանոյս յագեցեալ՝ զուարճասցին գոհութեամբ 'ի պարգևիչն Քրիստոս. թէ որպէս նա՝ որ խաղաղութեանն է միջնորդ, ըստ որում եկեղեցեաւ յայտնեաց զանօրէնութեանն

1 Բ. Օրէն. Տեանելն:

պա զառաքումն ՚ի կորուստ. զի ընդ
Քրիստոսի Թագաւորեն[1] սուրբքն, որք
յառաջ քան զսուտ քրիստոսին երանե-
լիքն։ Յորում ՚ի սակաւ մի լուծանել
բանսարկուին՝ Գոգայ և Մագոգայ խը-
ռովելն և ընդ նմին տանջելն։ Նաև
գիրք դպրութեան ըստ իւրաքանչիւր
գործոց, և գիրք կենացն՝ բանին։ Ամե
վերին Երուսաղէմի և Քրիստոսի հարս-
նութեանն[2] արժանի լինի, և այլք ընդ
բանսարկուին տանջին։ Ասանի ՚ի հը-
րեշտակէն և զիմանալի բանական քաղա-
քին բացայայտութիւն. զԹիւ դրանցն
և զչափ պարսպաց. և զուխս Հոգւոյն
սրբոյ՝ որ զնա ոռոգանէ. զծառն կենաց
և զանսասական նորին պտուղն։ Եւ զի՝
բանիւ ոչ ոք կարէ վերին վայելչութեան-
ցըն հասու լինել[3], և զպատրաստեալն ՚ի
Քրիստոսէ զսրբոցն զբարիսն ճառել, զոր
՚ի հանդերձեալն գալուստ պարգևէ սի-
րելեաց[4] իւրոց։

Այս ամենայն առաջի կայ մեզ իմա-
նալ յաստուածային յայտնութեանս[5],
կերակուր բանի կատարեալ հոգւոց ճա-

1 Բ Օրէն. Թագաւորես-
ցեն։
2 Ա Օրէն. Հարսանեացն։
3 Ա Օրէ. Արժանի լինել։
4 Ա Օրէն. Սրբոց։
5 Բ Օրէ. Յայտնութենէս։

թիւնն։ Ու զեւթն սկաւառակէն[1] աստուածային բարկութեան հեղումն յերկիր և 'ի ծով և յայլ տարերս՝ վասն չար մարդկան չարչարանացն հասելոց։ Ու կիսոյ աթոռոյ գազանին խաւարումն։ Առաջնորդութիւն բանսարկուին ընդ Եփրատ անցանելովն սպասաւորաց, և նոցին տկարութեանն կշտամբումն. և ամենատարած շարժումն, որ այսմ կենցաղոյ[2] զփոխադրութիւն ածէ. պոռնըկիլ քաղաքին 'ի գազանն, այսինքն 'ի բանսարկուն հանգիստ, ուր և արժանի նորին կործանումն ցուցանի։ Վասն որոյ 'ի գերաշխարհիկ զօրութեանցն օրհնի Աստուած. և զի եկեղեցի վերինն Երուսաղէմի ընդ Քրիստոսի միաւորի զճշմարիտ միաւորութիւն[3]. և բարկութեանն կոխի հնձան։ Իմանալի ընթրիքն յերկրաւորացս պակասելն, յոր վայելեն հրեշտակք և հրեշտակատիպ մարդիկ։ Հակառակ քրիստոսին և իւր սպասաւորացն 'ի գեհեան մատնելն։ Աստուստ և զբանսարկուին կապանս, և զառ ժամ մի զնորին լուծումն է ուսանել. և ա-

1 Ա Օրին. Եւ եւթն սկաւառակքն են։

2 Բ Օրին. Որ յայսմ կենցաղս։

3 Բ Օրին. Ընդ ճշմարիտ միաւորութեանն։

Նստուստ է ուսանել և զօրս Քրիստոսի սուրբսն, որք գերաղանց գտանին ամբարշտացն տանջանաց։ Եւ զի ողջական անծանօթութեան [1] կնքոյն լինին չարչարեալք։ Ուսանիմք և զեւթն հարուածսն՝ որ լինին 'ի վերայ երկրի յետոյ. և զնոցին մեծութիւնն վասն դարձի և ապաշխարութեան՝ տեսաք. ուստի և պաղատանս մատուցանեմք Աստուծոյ, ոչ փորձել նոքօք։ Յայտնէ և զհրեշտակացն զմարդասիրութիւն, և յերկրի ըղքարոզութիւնս նոցին։ Զի 'ի կատարածի գալոց են սուրբ մարդարէք սո 'ի յանդիմանել զսուտ քրիստոսն։ Եւ վասն Երուսաղէմի բաժանմանն, և հեթանոսաց պատերազմաւ ապականութեան, և որ ընդդէմ եկեղեցւոյ հալածանք, և զբանսարկուին կործանումն։ Եւ հակառակ քրիստոսին զգալուստն, և զսուտ մարդարէին զխաբէութիւնն, և զփրկելոցն թուոյ բազմութիւնն. և զԲաբելոնի զանկումն, և ամենայն կալեն զանփոփելն, և զդատն ողկուզին ըղկթելն։ Եւ զօրբոցն մաքրագոյն զհանգիստն, և զծովուն ապակեայ զնմանու-

[1] Ա Օրէն. Եւ ողջա զի վասն ծանօթութեան կնքոցն։

Արդ՝ քննեմք մեք զսա, ոչ թէ յորքանութիւն զօրութեան որ կայ 'ի նոյնս՝ հասանելով, այլ ըստ կարի մերում տկարութեանս օժանդակութեամբ հարցն առաջնորդութեամբ՝ իմանալով։ Եւ կայ առաջի ուսանել յաղագս եւթն եկեղեցեացն, որք 'ի փորձութիւնսն համբերեցին, զորս 'ի բարեգործութիւն փութացուցանէ՝ երևեալ նմա 'ի տեսլեանն։ Յետ որոյ յերկրէ համբարձաւ ամենևին հոգւոյ աչօք, և զաստուածային զփառսն յերկինս տեսս։ Եւ զի ընդ Աստուծոյ էին անմարմին սուրբ զօրութիւնքն, և որք 'ի մարմնաւորացս նմին հաճոյացան. փայլատակմունքն՝ որք ցուցին զաստուածային զգալուստն։ Եւ գիրք աստուածայինք՝ անհաս իրաւանցն հասումն, որ էր 'ի ներքոյ եւթն կնքոյն, զոր գառն Աստուծոյ եբաց և յայտնեաց զոր ինչ 'ի գալստենէն իւրմէ մինչև 'ի կատարած լինիցի։ Ուսուցանէ և զվկայիցն քաջութիւն, և զանհաւատից տանջանս։ Դնէ և զչարսն՝ որ նախ քան զհակառակ քրիստոսն գալոց են. և զորս 'ի նոցանէ ընդդէմ քրիստոնէիցն զյանդգնութիւնն։

աէի »։ Եւ ոչ թէ վասն այսորիկ անհաւատալի թուի մեզ ճառք մարգարէիցն. այլ գիտեմք եթէ խորհրդոց յայտնութիւն է մարմնատիպ զնոսա նմանեցուցանել. ըստ այսմ օրինակի և աստ է ուսանել։ Դարձեալ՝ և որակութիւն երանգոց և գունոց՝ անմարմին է, թէպէտ և գտանին 'ի մարմինս տպաւորեալ։ Արդ՝ յորժամ լսեմք ականց պատուականաց պէսպէս գունոց անուանս 'ի մէջ առեալ, զանմարմին որակութիւնսն իմասցուք, և մի զզգալի նիւթսն գոլ 'ի յերկինս, զի զգալիքս ամենայն ուրուականք են իմանալեացն ։

Այլ և զբանսարկուէն և զսուտ քըրիստոսէն որ առ երանելիս՝ զպէսպէս և զզարհուրելի յայտնութիւս մի ոք վայրապար համարեսցի [1]. քանզի ունին ամենեքեան ընուլ 'ի ժամանակս իւրեանց։ Եւ աւանդեցաւ այս եկեղեցւոյ 'ի խըրատ և 'ի զգուշութիւն յառ. ապա երկիւղէն [2], զի օգնեսցին սովաւ արդարքն և անպատասխանի լիցին ամբարիշտքն, իբրև զկամաւ մոլորութեանն հետևողք և զգուշութեանս արհամարհողք ։

1 Բ Օրէն. վարկցի ։ 2 Բ Օրէ. Առ յապա երկիւղէն։

հըրդոցն զնոսին ներհմտացուցանել 'ի ձեռն յայտնութեանն՝ որ առ սիրեցեալ աշակերտն. և ցուցանել թէ որքան է պատրաստեալ յԱստուծոյ բարիքն սըրբոցն՝ յերկնից թագաւորութիւնն. ընդ որում և զկատարածի օրն և զառաջիկայ փորձանս սուտ քրիստոսին: Զի թէ ոչ ինչ գործէ տէր Աստուածն՝ զոր ոչ յայտնէ ծառայից իւրոց մարգարէից, ապա զի՞նչ սքանչելի՝ թէ զհանդերձեալ իրացն գիտութիւն յայտնեաց սիրեցեալ աշակերտին իւրոյ Յովհաննու:

Իսկ ապա թէ պատմութիւն բանիս 'ի մէջ առնու մարմնատեսակ երևոյթըս, գազանաց կերպարանս, և քարանց պատուականաց որակութիւնս գունոց, սքանչացուսցէ մի զլսողսն: Քանզի զայս և մարգարէիցն գտանեմք 'ի բազում տեղիս արարեալ, ըստ որում ասէ ոմն. “Տեսի զՏէր՝ և ընդ ոտիւք նորա շափիղայ”: Եւ Եսայի յաթոռ ետես. և Եզեկիէլ 'ի կառս չորից կենդանեացն: Նա և զհրեշտակական զօրութիւնսն գիտեն նոքա կենդանեաց նմանեցուցանել, ըստ որում Զաքարիասն ասէ: Եւ այն թէ՝ “Կառք հրեղէնք և երիվարք հրեղէնք անջրպետեցին 'ի մէջ Եղիայի և Եղի-

տի[1] առ երանելի աւետարանիչն Յովհաննէս, զոր ետես 'ի Պատմոս կղզին, որպէս և հանդերձեալ բանքդ ցուցանեն։

Եւ իմանամք զսա տեսութիւն ոչ զգալի աչաց, կամ՝ անրջական երազոց երևոյթ, այլ ներքին մարդոյն հայեցողութեան առաջի՝ տպաւորութիւն յայտնութեանս կերպարանեալ իմանալի երևմամբ։ Զի նորա միջնորդութեամբն յայտնեսցի հաւատացելոց ծածուկ և սքանչելի խորհուրդ Աստուածութեանըն և երկնայնոցն կարգաւորութիւն պաշտաման։ Վասն զի անհաս էր այս 'ի մարդկանէ մինչև ցայս վայր, մանաւանդ թէ և անկար[2] մարդիկ զայսպիսի իմաստս տանել. ըստ որում և ասաց Քրիստոս առ Նիկոդեմոս. «Եթէ զերկրաւորս ասացի ձեզ՝ և ոչ հաւատայք, զիա՞րդ եթէ զերկնաւորն ասացից՝ հաւատայցէք»։ Իսկ ապա յորժամ հաւատն ծաղկեցաւ առ սրբովք առաքելովքն, և մանկունք եկեղեցւոյ զամենայն խորհուրդ տնօրէնութեանն Քրիստոսի՝ որ 'ի յերկրի եղև, ուսան և հաւատացին, կամեցաւ ապա մարդասէրն Տէր և երկնային խոր-

1 Բ Օրէն. ի Քրիստոսէ։ 2 Ա Օրէն. Անկատար։

ցանել, զի մնացէ 'ի մէջ Եկեղեցւոյ ըստ կարգի հաւաքումն տեսութեան Յայտնութեանս Յովհաննու՝ 'ի շահ օգտի ընթերցողաց երկիւղիւ։

Այլ և զայս ոչ տգիտանամք՝ թէ ոմանք 'ի վարդապետացն առաջնոց կարծեօք գնացին առ սա, որպէս և պատմէ Եւսեբի Պամփիւլեայ 'ի գիրսն իւր՝ որ կոչի Պատմութիւն եկեղեցւոյ։ Սակայն պարտ է գիտել՝ թէ ոչ ամենևին արհամարհեցին զսա, այլ միայն 'ի կարծիս թերութեան ձգեցին, որպէս զԹուղթն Եբրայեցւոց և զոմանս 'ի կաթուղիկեայց թղթոցն՝ զորս այսօր ընդունի Եկեղեցի։ Բայց տեսաք երանելեաց նախ քան ըզմեզ հարցն սրբոց զայս յայտնութիւնս որպէս զարդարև առաքելական գիրս ընկալեալ[1]։ Աւստի և ոմանք մեկնեցին զնոյն[2], և այլք վկայութիւն ընկալան 'ի սմանէ՝ որպէս արդարև յառաքելական գրոց, որոց անուանքն յայտնապէս պատուի 'ի մէջ Եկեղեցւոյ։ Նոցին և մեր հետևեալ խոստովանիմք գոլ զսա ճշմարտապէս յայտնութիւն Քրիստո-

1 Բ Օրի. Իբրև զարդարս ցանկեալ։ և զառաքելական գիրս ըն. 2 Ա Օրի. Զնոյն։

Ի ՑԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ[1]

Սրբոյ Հօրն մերոյ Անդրէի երանելւոյ եպիսկոպոսի Կեսարու Կապադովկացւոյ՝ համառօտ տեսութիւն[2]։ Ընդ նմին և Արեթասա եպիսկոպոսի նմին քաղաքի։

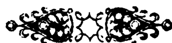
ՅԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ խորհրդական բանից անհասութիւն որք հայելով մի՛ քամքասեսցէ զմերս համարձակութիւն, որք բուռն հարաք զոյն իմանալ. քանզի հաւատամք 'ի Քրիստոս՝ եթէ ձեռընտու լինի մեզ[3] 'ի գործս ներգործութեամբ կենարար սուրբ Հոգւոյն։ Նա և ոչ թէ յանկուռ ճանապարհ եղաք զգարշապար իմաստից ընթանալ, այլ զի բազումս 'ի նախ քան զմեզ աստուածազգեստից սուրբ հարցն ունիմք 'ի սոյն առաջնորդ, որք յիւրաքանչիւր ժամանակս արարին 'ի վերայ սորա քննութիւն, և գրով մեզ աւանդեցին։ Զորս կարեւոր համարեցայ զնոսա[4] 'ի միասին ժողովել, և տկարութեամբ իմով զթերին նոցա լցու-

1 Բ Օր. Յովհաննու սրբոյ՝ Հօր մեր... երանելւոյ։

2 Ա Օրի. Համառօտօրէն։

3 Բ Օրի. Լինի՝ 'ի գործս։

4 Բ Օր. պահպանէ զնոսա։

1 Բ Օրի. Հինգերորդ։
2 Բ Օր. Զի հեղլով վե-ցերորդ հրեշտակին զսկաւառա-կին եւր՝ ճանապարհ տայ գետոյն Եփրատայ ելից ու-րեւոր Թագաւորութեանց։
3 Ա Օրի. յաւելու Ցոյ-ցանէ հանենոս։

1 Ց՟ամ օրի. Մարգարէիցն։ ռասուն և չորս հազարացն
2 Ա Օրի. Վասն անուան որք ընդ գառինն։
փողանին։ 4 Բ Օր. Զդառնութեան
3 Ա Օր. Վ՟ն հարիւր քա- յայգին։

1 Մի օրի . կնքելոյ։ Վեցերորդ . . . եօթներորդ

2 Բ Օրի . Հինգերորդ . . . կնոյն ։

քսան և չորսն՝ լինի ՀԲ. և է քսան և չորից թիւն 'ի խորհուրդ՝ քսան և չորս երիցանցն զոր ետես։ Եւ ՀԲ գլուխն նշանակէ գոլ զնոսա զամենայն սուրբս, որք հոգւով և շնչով և մարմնով հաճոյք գտան Աստուծոյ նախ քան զօրէնս, և օրինօք, և շնորհօք, որք պաշտեցին յերեք դարս երեք մասամբք զանքաժանելի ամենօրհնեալ[1] սուրբ Երրորդութիւնն։

ԳԼՈՒԽՔ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆՍ
ԶՈՐ ԵՏԵՍ Ի ՊԱՏՄՈՍ ԿՂԶԻՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

[1] Ա Օրհ. Բաժանեալ։

համընդերձեալ է լինել 'ի յերկինս: Վասն այսորիկ և ես նուաստս արքեպիսկոպոս Կոստանդնուպօլսի Գէորգիոս, և որ ընդ իս սուրբ և աստուածային ժողովս, ընկալաք զայս պատուով 'ի կաթողիկէ Եկեղեցի, երբև զարդարեալ Յիսուսի Քրիստոսի յայտնութիւն: Նա և տեսութիւն մեկնութեանն՝ զոր արարեալ է սմա Անդրէի արքեպիսկոպոսին կեսարու, հաճոյ թուեցաւ տիեզերական ժողովոյս: Քանզի ոչ եթէ անձամբ անձին, այլ 'ի վերայ հարցն հիման է եդեալ ըղջինուածս բանից իւրոց. և զնոցա աստուածային հոգւոյն տաւչութիւն՝ առեալ է իւր առաջնորդ և վկայ 'ի քըննութիւնս իւր: Ուստի և ընդունելի է այս տեսութիւն, զոր եդ[1] 'ի վերայ յայտնութեանն Յովհաննու եպիսկոպոսըն կեսարու 'ի կաթուղիկէ Եկեղեցի՝ մերոյ տիեզերական ժողովոյս հաճութեամբ և վկայութեամբ: Նու է ամենայն բանք գրոցս այսորիկ 'ի քսանե-րորդ և չորրորդ ճառս բաժանեալ և 'ի յեւթանասուն և երկու գլուխս. հայելով յայս խորհուրդ թուոյս, զի երրորդ

1 Բ Օրի. Եդեալ է:

հաստանելի լինի աստուածասէր ընթեր-
ցողաց, զոր ոչ ամենայն իմաստութիւն
աշխարհիս կարող է ցուցանել։ Ի սմա է
պարունակեալ մարմնով Քրիստոսի ա-
նորէնութեանն խորհուրդ, և յերկինս
ընդ նմա մարդկան հանգստեանն և կըր-
կին դալստեանն գիտութիւն։ Կարևոր
է և զայս ասել. քանզի զի՞նչ է որ բըռ-
նադատէ զմեզ յայս հաւանութիւն,
թէ ոչ գիտէաք զսա ճշմարտութեամբ
աստուածային խորհրդոցն յայտնու-
թիւն։ Նա և ինքն աստուածաբանս
ձայնէ 'ի սկիզբն[1] բանիս, թէ ոչ 'ի մարդ-
կանէ՝ այլ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի
եղև առ նմա յայտնութիւնս. որպէս և
Պօղոս վկայէ, թէ "Յիսուսիւ Քրիստո-
սիւ հաստատեցաւ ամենայն, եթէ եր-
կնաւորքն և եթէ երկրաւորքս. որ է
գլուխ Եկեղեցւոյ, անդրանիկ 'ի մեռե-
լոց. զի եղիցի ինքն յամենայնի յառա-
ջացեալ"։

Արդ՝ ինքն Յիսուս Քրիստոս հաս-
տիչն ամենայնի՝ հաւատամք եթէ յայտ-
նեաց իւրոյ ծառային և սիրեցեալ աշա-
կերտին զերկնային խորհուրդս, և զոր

[1] Ա. Օրհ. ի սկզբան։

ցուոց հայրապետն՝ 'ի մեկնութիւնն զոր արար Դանիէլի ։

Բայց ոչ բազմացուցանեմք զբանս, թէպէտ և ունիմք այլ վկայս հաւասար ոտցա 'ի սրբոց հարցն, որք հաստատեցին գոլ զայս Յայտնութիւնս՝ Յովհաննու աւետարանչի ։ Զինչ պարտ է ասել և զերանելին Իրենէոս՝ որ ինքն վըկայէ, և զայլս որ նախ քան զինքն՝ 'ի մէջ ածէ ։ Այլ և երեքթշուառեանն Որոգինէս ոչ միայն ընկալաւ զսա, այլ և մեկնութիւնս եդ 'ի վերայ սորին ։ Արդ՝ եթէ առ այս յայտնութիւն կարծեօք գնամք, զսուրբսն՝ որք մաքրեցին զտիեզերս 'ի չար հերձուածոց և սմին վկայեցին, արհամարհեմք ։ Զի թէ սա անընդունելի թուի մեզ, անընդունելի լիցին և ընդունողքն սորին, զոր մի լիցի զմտաւ ածել ։ Այլ հաւատամք զսա ճշմարտապէս Յովհաննու որդւոյն Զեբեդեայ՝ սրբոց հարցն մեր հետևելով ։ Քանզի այս տուաւ նմա մարգարէութեան շնորհք յԱստուծոյ վասն երկնայինն խորհրդոցն, և որ յերկիրս եղև՝ և լինիցի ․ որում տեղեկանան քննողքն աստուածային երկիւղիւն այսմ բանից ։ Ո՛վ, և թէ որքան անհաստութիւն սովաւ

թիւն սուրբ Հոգւոյն, զոր պարտ է ոչ անտես առնել։ Այլ և ոչ սուտ է, որպէս 'ի չարաց [1] ոմանց 'ի մարդկանէ համարեալ եղև. նա և ստոյգ Որոտմանն որդւոյ Յովհաննու է։ Զի թէ հաւատամք բանիցն Աթանասի Աղէքսանդրու մեծի հայրապետի, որ թարգմանեաց զՀին և զՆոր կտակարանս, ապա նմա սոյն ընդունելի եղև, և 'ի բազում տեղիս զպատշաճ վկայութիւնս առ 'ի բանս իւր։ Նա և մեծն Բասիլիոս 'ի բանն որ վասն Քրիստոսի՝ կարօտ եղև առնուլ 'ի սմանէ վկայութիւն։ Եւ նորին եղբայրն Գրիգոր Նիւսացի 'ի բանն՝ զոր խօսեցաւ յայսմ քաղաքի 'ի ժողով եպիսկոպոսացն։ Այլ և աստուածայինն Գրիգոր աստուածաբան [2] 'ի բանն՝ որ յաղագս Որդւոյ և յիւրն հրաժարական։ Նա և երանելի եպիսկոպոսն Պատարու Մեթոդիոս 'ի բանըն՝ որ յաղագս յարութեան։ Եւ Կիւրեղ Աղէքսանդրու մեծի [3] հայրապետն՝ 'ի գիրս գանձուն 'ի բազում տեղիս պիտանի համարեցաւ զոր 'ի սմանէ վկայութիւնսն։ Եւ Հիպողիտոս հռովմայե-

1 Բ Օրի. Որպէսն չարաց։ ընթս ածաբանն։
2 Բ Օրի. Այլև Գրիգոր
3 Բ Օրի. Մեծ։

Ի ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ԿԱՄՍ
ՈՐ ԵՂԵՒ ՅԱՍՏՈՒԱԾԱՊԱՀ ՔԱՂԱՔՆ
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ԸՆԿԱԼԵԱԼ ԵՂԵՒ.
ԱՅԼ ԵՒ ՍՈՐԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՐ ԵՂԵՒ
ՅԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑՆ ԿԵՍԱՐՈՒ
ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՐԱՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ
ՍԿԻԶԲՆ ԳՐՈՑՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԷՐ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼՍՈՅ
ԹԵՍԱԼԻՈՍ
ԿԱՄՕՔ ՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅՆ
ԶԱՅՍ ԲԱՆՔ

Գ ԻՐՔՍ այս յայտնութեանս Յովհաննու պատուեցաւ ՚ի մէնջ ընդ այլ գիրս աստուածեղինս զոր ունի եկեղեցի՝ քննութեամբ և կանօք եղբարցս իմոց և եպիսկոպոսակցաց սրբոց. և է տանց պատճառք և ընդունելի։ Բանզի ունի զխնամատութիւն Աստուծոյ, որ և օգուտ մեծ է հայեցողացն [I] ՚ի սոյն մտաց աչօք, որպէս արդարև զտուչու-

I Բ Օրի. ի հայցողացն։

ԷՋ	ՏՈՂ	ՎՐԻՊԱԿ	ՈՒՂԻՂ
60	25	անուա	անուն
114	22	որպէս ՚ի սպորն	որպէս և ՚ի սփորն
136	23	՚ի վերջ գլխոյս	՚ի վերջ պարբերու-թեանս
286	23	ասյր	այսր

ւորաց՝ հոգևորաց և մարմնաւորաց, զի և դուք յիշեսջիք 'ի Քրիստոսէ Աստուածոյ յուսոյն մերոյ օրհնելոյն յաւիտեանըս. ամէն։ Գրեցաւ 'ի Թիւ ՁԾԵ, 'ի քսան և ինն մարտի ամսոյ»։

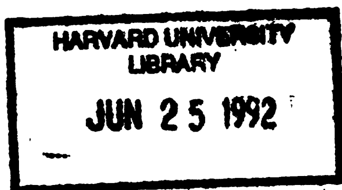
Իսկ միւս երկու օրինակք՝ գրեալ 'ի Պրուսայ քաղաքի յաւաջնորդարանն, և որպէս երևի՝ 'ի մի և 'ի նոյն գաղափարէ, յորս ցուցանէին ուրեք ուրեք և հետք հնութեան. 'ի վերայ այսր ամենայնի՝ գտանի 'ի նոսա զանազանութիւնս ինչ ներմուծեալ 'ի գրչաց։ Զերեցուն ևս օրինակաց զտարբերութիւնն նշանակեցաք 'ի ներքոյ. յորս Ա Օրին. իմանամք զօրինակն Կարնոյ, և Բ Օրի. զՊրուսայու. իսկ ուր գրի՝ մի օրինակ. կամ միւս օրինակ, իմանի մին 'ի Բ օրինակաց։

Զայն զայս ոսկէղինիկ մատեան աստուածային Վարդապետիս և սուրբ Հօրն մերոյ Լամբրոնացւոյ՝ ամենայն հաւատարմութեամբ մատուցանեմք բանասիրաց ազգիս. խոստովանեալ առ նմին զքանի մի իմաստս կեղակարծս և դժուարիմացս, որք թուին վրիպակք նախորդ օրինակաց, զորս յականմայս արդեւք թողաք, այլոց հնագոյն ևս գաղափարաց ստուգել 'ի յաջողել ժամանակին։

Արդ՝ գրչագիր օրինակք որ 'ի սոյն մեզ նպաստեցին, թէպէտ և չէին հնագիր, այլ յընտրելագոյն օրինակաց գաղափարեալ՝ ոչ սակաւ տային հաւատարմութիւն հարազատութեան գրչացն: Երեք և եթ օրինակք էին առ ձեռն պատրաստք՝ նօտրագիր՝ առ մերով աւուրբք գաղափարեալ: Առաջինն՝ զոր և կալաք մեզ առաջնորդ, էր գրեալ 'ի Կարին քաղաքի յուսմենէ Նուիրակէ որդւոյ Աթառոյս, որ և համարի ընդ օրինակեալ 'ի հնագոյն ձեռագրէն Յովհաննու Երզնկացւոյ, զորոյ և զյիշատակարանն 'ի մէջ բերել ընկնի յիշատակարանաց որդւոյ Թարգմանչին՝ մանաւանդ եթէ յօրինողին: Եւ է այս՝ ըստ որում հետևի: «Դարձեալ յիշեսջիք 'ի Քրիստոս և զիս զտարժանեալ մեղաներկ ոգիս զնուաստ Յոհան Եզընկայեցի սպասաւոր բանի, որ հարեալ ցանկութեամբ սիրոյ 'ի փափագ սորին՝ գրեցի իմով իսկ տխեղծ մատամբս. 'ի մխիթարութիւն վշտացեալ հոգւոյ իմոյ՝ և 'ի վարժ կրթութեան երկասէր անձին բանասիրի. և 'ի յիշատակ արձանի հոգւոյ իմոյ և ամենայն նախնեաց փոխեցելոց 'ի Քրիստոս, արեան մերձաւորաց և համօրէն ամենայն երախտա-

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Եթէ զվաստակաւորացն պատկել ոք զգրաւորական երկս և զծնելասէր փոյթսըն՝ երախտագէտ սրտիւ ընդ միում հարկանիցէ, 'ի հանդէս զնոսին հանել աշխարհիս և յաւէժական դրոշմել 'ի տառս՝ անզուգական համարիցի արդեւք 'ի տուրս փոխարինութեան շնորհապարտն ոգւոյ, որով յապահովմե կացցեն իսկ չարկանել 'ի նոսա ժամանակին զմատենախանձ չարաժանիման իւր։ Ի սոյն տեսութիւն մըտաց՝ կամեցեալ կորզել 'ի բուռն յափըշտակութենէ բազմաւուրց ծերոյն՝ զաւաջիկայ նշխար վաստակոց երանելւոյ Հօրն մերոյ Լամբրոնացւոյ, զՄեկնութի ասեմ Տեսլեան Յովհաննու, փոյթ եղեւաք ընծայել 'ի լոյս՝ քան եթէ թողուլ ընդ գրուանաւ, ուր ոչ նուազ քան զեւթնեակ դարս մնաց 'ի ծածկութեան։

ԱՐԱՐ ԶՍՈՅՆ ՄԱՏԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆՈՒԱՆ ԻՒՐԱՑ

ԵՒ ՀՈԳՒՈՑ ԾՆՈՂԱՑՆ

ՄԱՀՏԵՍԻ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՀՏԵՍԻ ԷՓԵՍԻ

ՅԱՏՈՒԿ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԻՒՐՈՎ.

ՄԱՀՏԵՍԻ ԲԱԲԷԼ ԱՂԱՅ ԱՇՊԱՀԵԱՆ
ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ
ՅՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԻՒՐՈՒՄ

Ի 27 ՄԱՐՏԻ, 1855։

Gulbenkian

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ԱՐԱՐԵԱԼ Տ. ԱՆԴՐԷԻ ԵՒ ԱՐԵԹԱՍԱՅ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑՆ ԿԵՍԱՐՈՒ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱԼ Ի ՅՈՅՆ ԲՆԱԳՐԷ
ԵՒ ՍՐԲԱԳՐԵԱԼ Տ. ՆԵՐՍԷՍԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ՏԱՐՍՕՆԻ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՅ

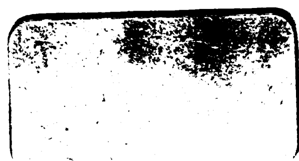
ՏՊԵԱԼ
Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Տ. Տ. ՆԵՐՍԷՍԻ ՎԵՀԱՓԱՌ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՑ ԱԹՈՌՈՅՍ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Տ. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊՕԼՍՈՅ Տ. ՅԱԿՈԲԱՅ
ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1855

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԻ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԻ